İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI MİMARLIK HAYALLERİ: ÜTOPYA ESKİZLERİ

DOKTORA TEZİ

Y. Mim. Akın SEVİNÇ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 16 Eylül 2005

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ferhan YÜREKLİ**

Diğer Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Prof Dr. Günkut AKIN**

Doç. Dr. Feride ÇİÇEKOĞLU (Bilgi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mine İNCEOĞLU

Doç. Dr. Sercan YILDIRIM (Beykent Üniversitesi)

ARALIK 2005

ÖNSÖZ

Bu çalışma, babamın maddi destekleri olmadan tamamlanamazdı. Münir Sevinç, bu çalışma için eve kapandığım sürede, neredeyse bir araba parası kadar harcama yaptı. O yüzden de, baba parasıyla alınan arabaların arkasına yapıştırılan etiketlerden birini buraya yapıştırmaya karar verdim: "*Babam Sağ Olsun!*"

"Takviye kuvvet" Zeynep Sevinç, yine görev başındaydı. İçinden gelerek yaptığı her şey, bana her zamanki gibi çok iyi geldi ve bu satırların arasında bir yerlere kıvrıldı.

Ömrümün neredeyse yarısına yayılan mimarlık eğitimime başlarken ve bitirirken Prof. Dr. Ferhan Yürekli'yle birlikte çalışmak, bu uzun süreçteki en büyük şansım oldu. Bazen, atölyelerde birlikte çalıştığım öğrencilerle projeleri üzerine konuşurken kendimi Ferhan Bey gibi davranırken yakalıyorum. İşin garip tarafı, bundan garip bir heyecan duyuyorum. Kendisiyle yaptığımız her görüşme sonrasında, "heves uyandırma" konusunda gücüne hayranlığım daha da çoğalıyor.

Doç. Dr. Feride Çiçekoğlu ve Prof. Dr. Günkut Akın, çalışmanın başından beri çok değerli katkılarda bulundular. Feride Hanım'ın samimi yaklaşımları yardımıyla, çalışma kendi derdini anlatma konusundaki sıkıntılarından kurtuldu, hafifledi. Günkut Bey'in anlayışlı tavırları ve yapıcı eleştirileri sayesinde çalışmanın omurgası sağlamlaştı.

Yeditepe Üniversitesi'nden başta Arman Güran olmak üzere Prof. Dr. Fatih Pakdil, Doç. Dr. Füsun Sezen ve Yrd. Doç. Dr. Dilek Özdemir çalışmayla yakından ilgilendiler, hep yardımcı oldular. Oda arkadaşlarım Işıl Baysan Serim, Ece Ceylan Baba, Gül Kale ve Cem Yücel keyifli bir çalışma ortamı sağlamak için ne gerekiyorsa fazlasıyla yaptılar. Simge Esin, kendisine anlattığım her şeyi çoğaltma becerisiyle bana çok yardımcı oldu.

Bir "kısayol" uzmanı Dr. Nihat Karabiber, bu çalışmanın yaşadığı her türlü rahatsızlık için özel hava değişimleri yarattı, ilaçlar geliştirdi. Her türlü sorunu "kısayol"dan halletti. Tüm yaptıkları için, "Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim!" demekten alamıyorum kendimi.

Bu çalışma sırasında yanımdan bir an olsun ayrılmayan, kendisine ne okuduysam merakla ve heyecanla dinleyen Uyku'nun değerli katkılarını atlamak olmaz. Çalışmaya en ılık katkı kendisinden geldi.

Seçil Sevinç, -şu üç satır hariç- bütün metne çekidüzen verdi. Olmadık kaprislerimize katlandı, türlü türlü nazımızı çekti. Son bir yılda hayatındaki her şeyi bu bize göre ayarladı. En önemlisi de, ufacık olsun bir sitemde bulunmadı.

Zor ve sıkıcı olabilecek bu süreç bu isimler yardımıyla verimli ve keyifli bir hal aldı. Her birine bir de buradan, çalışmanın sonuyla başının birbirine karıştığı bu sayfadan teşekkür ederim.

Akın Sevinç

Eylül 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii
ŞEKİL LİSTESİ v
ÖZET ix
SUMMARY x

1. GİRİŞ 1

2. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI HAYALİ PROJELERİ HAZIRLAYAN ORTAM 5
2.1. Sanayileşmenin yarattığı değişimler 6
2.2. Bilimsel ve teknik gelişmelerin yarattığı beklentiler 11
2.3. Toplumsal gündemi belirleyen tartışmalar 17
2.4. Mimarlıkta yeni arayışlar 24
2.5. Bölüm Sonucu 32

3. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI HAYALİ PROJELER 34
3.1. "Doğayla Yeni İlişki Biçimleri Kurulabilir mi?" 37
3.1.1. Zeminden Yükseltilmiş Yaşama Alanları 38
3.1.2. Deniz Üstü Yaşama Alanları 41
3.1.3. Gezgin Yaşama Alanları 45
3.1.4. Havada Asılı Yaşama Alanları 46
3.1.5. Doğadan Yalıtılmış Yaşama Alanları 48
3.1.6. Uzayda Yaşama Alanları 51
3.1.7. Toprağa Gömülü Yaşama Alanları 52
3.1.8. Ekolojik Yaşama Alanları 53
3.2. "Sanayi Toplumunun Yaşayacağı Yeni Yerler Nasıl Olmalı?" 55
3.2.1. Yoğun Nüfusa Sahip Yaşama Alanları 56
3.2.2. Serbest Zamanlar İçin Yaşama Alanları 57
3.2.3. Sanayi Tipi Üretime Bağlı Yaşama Alanları 61
3.2.4. Açık Uçlu Yaşama Alanları 66
3.2.5. Ulaşım Sorunları Olmayan Yaşama Alanları 69
3.3. "Mevcut Kentler İçin Hayali Projeler Geliştirilebilir mi?" 70
3.3.1. Herhangi Bir Kente Eklenebilecek Projeler 71
3.3.2. Belirli Bir Kente Eklenebilecek Projeler 74
3.4. Bölüm Sonucu 88

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA 90

EK:A 94
Ek:A-1 Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman 95
Ek:A-2 Mesa City, İdeal Kent Projesi / Paolo Soleri 96
Ek:A-3 Yüzer Kent / Paul Maymont 97
Ek:A-4 Geleceğin Kentleri / Frei Otto 98
Ek:A-5 Dikey Kent / Paul Maymont 99

Ek:A-6	Paris Spatial / Yona Friedman	100
Ek:A-7	Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake	101
Ek:A-8	Yeni Babilon / Constant	102
Ek:A-9	Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas	103
Ek:A-10	Çok İşlevli Hücreler / Chanéac	104
Ek:A-11	Boston Körfezinde 25 000 Kişilik Kent Tasarısı / Kenzo Tange ve M.I.T Öğrencileri	105
Ek:A-12	Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe	106
Ek:A-13	Arkoloji / Paolo Soleri	107
Ek:A-14	Köprü-Kent / James Fitzgibbon	108
Ek:A-15	Kimyasal Mimarlık / William Katavolos	109
Ek:A-16	Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker	110
Ek:A-17	Tokyo İçin Kent Planı / Noriaki Kurokawa	111
Ek:A-18	Kasumigaura Gölü Üstüne Kent / Noriaki Kurokawa	112
Ek:A-19	Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake	113
Ek:A-20	X'ten Kent / André Biró ve Jean-Jacques Fernier	114
Ek:A-21	Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hauserman	115
Ek:A-22	Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller	116
Ek:A-23	Bir Uzay Kenti İçin Eskizler / Paul Maymont ve Renée Sarger	117
Ek:A-24	Uzay Kenti / Arata Isozaki	118
Ek:A-25	Koçandaki Mısır / Arthur Quarmby	119
Ek:A-26	Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent	120
Ek:A-27	Tel Aviv İçin Proje / Ja Lubicz-Nicz ve Carlo Pellicia	121
Ek:A-28	Krater Kent/ Chanéac	122
Ek:A-29	Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron)	123
Ek:A-30	Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont	124
Ek:A-31	Monaco İçin Yüzer Kent / Paul Maymont	125
Ek:A-32	Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi / Paul Maymont	126
Ek:A-33	Kapsül Üniteli Kule / Archigram (Warren Chalk)	127
Ek:A-34	Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook)	128
Ek:A-35	Bütün Kent / Jean-Claude Bernard	129
Ek:A-36	Stapelhaus (İstiflenmiş Birimlerden Oluşan Ev) / Wolfgang Döring	130
Ek:A-37	"Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi / Yoshitaka Akui & T. Nozawa	131
Ek:A-38	Arcosanti / Paolo Soleri	132
Ek:A-39	Üçgen Mekânsal Hücreler	133
Ek:A-40	Kent Hayatı İçin Öneri Sistem	134
Ek:A-41	Yapay Malzemelerle Üretilmiş, Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar Sistemi	135
Ek:A-42	Kentsel Matris (Urban Matrix) / Stanley Tigerman	136
Ek:A-43	Uçan Ev / Guy Rottier	137
Ek:A-44	Kablolara Asılı Kent / Guy Rottier	138
Ek:A-45	Düşey Kent / Glen H. Small	139
Ek:A-46	Gömülü Ev / Guy Rottier	140

Ek:A-47 Harlem'deki Gecekondu Mahallelerini Ortadan Kaldırıp Yeniden İnşa Etme Projesi / Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao 141
Ek:A-48 Otobüs Kent / Guy Rottier 142
Ek:A-49 Monako Koyu'nda Yapay Ada / Edouard Albert, Jacques Cousteau 143
Ek:A-50 Monako İçin Uydu Kent / Manfredi Nicoletti 144
Ek:A-51 Kentsel Yerleşimler ve Bu Yerleşimlerin Birleştirici Sistemleri / Tetsuya Akiyama, Iwao Kawakami, Norio Sato, Yuji Shiraishi ve Yoshiaki Koyama 145
Ek:A-52 Ragnitz-Graz İçin Proje / Günther Domenig, Eilfried Huth 146
Ek:A-53 Tripod Kent (Üç Ayaklı Sehpa Biçiminde Kent) / Yves Salier, Adrien Courtois ve Pierre Lajus 147
Ek:A-54 Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi / V. Kalinine ile Y. Ivanov, P. Kovaliov,V.Maguidov ve V. Tarassévitch 148
Ek:A-55 Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase 149
Ek:A-56 Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) 150
Ek:A-57 "Nice-Futur" Projesi / Guy Rottier ve Yona Friedmann 151
Ek:A-58 Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller 152
Ek:A-59 1990 Hayat Biçimi / Archigram (Peter Cook, Dennis Crompton, Ron Herron, Warren Chalk, Michael Webb, David Greene) 153
Ek:A-60 Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı) / Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel 154
Ek:A-61 Dyodon / Jean-Paul Jungmann 155
Ek:A-62 Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı / A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov 156
Ek:A-63 Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) 157
Ek:A-64 Hazır Kent (Kırsal Alanda Hayali Bir Kentsel Hayat) / Archigram (Peter Cook, Ron Herron, Dennis Crompton) 158
Ek:A-65 New York Yerleşimi / Moshe Safdie 159
Ek:A-66 Triton Kenti / Richard Buckminster Fuller, Shoji Sadao 160
Ek:A-67 Hazır Kent (Çizgisel Piramit Kent) / Stanley Tigerman 161
Ek:A-68 Deniz Kent / Hal Moggridge, John Martin, Ken Anthony 162
Ek:A-69 Hindistan'ın Auroville Kenti için Proje / Roger Anger, Pierre Braslavky, Mario Heymann 163
Ek:A-70 Radyo Kent / Justus Dahinden 164
Ek:A-71 Çizgisel Kent Birimi / P + F Atölyesi, Herbert Prader, Franz Fehringer, Erich Ott 165
Ek:A-72 Anachitecture / Manfred Schiedhelm 166
Ek:A-73 Saghor, Gülünç Kent / M.C. Valadares, J.P. Benoit 167
Ek:A-74 Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden 168
Ek:A-75 Manifestation Plastique / Equipe MIASTO: Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos 169
Ek:A-76 Kutup Kenti / Frei Otto, Ewald Bubner, Kenzo Tange 170

KAYNAKLAR **172**

ÖZGEÇMİŞ **191**

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 : Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60 39
Şekil 3.2 : Yeni Babilon / Constant / 1960 39
Şekil 3.3 : Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960 40
Şekil 3.4 : Köprü-Kent / James Fitzgibbon / 1960 40
Şekil 3.5 : Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hauserman / 1962 40
Şekil 3.6 : Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963 41
Şekil 3.7 : Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959 42
Şekil 3.8 : Deniz Uygarlığı - Okyanus / Kiyonori Kikutake / 1959-62 42
Şekil 3.9 : Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı / Kenzo Tange ve M.I.T Öğrencileri / 1960 42
Şekil 3.10 : Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64 43
Şekil 3.11 : Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / K. Tange, A. Isozaki, K. Kamiya, H. Koh, N. Kurokawa ve S. Watanabe / 1960 43
Şekil 3.12 : Deniz Kent / Hal Moggridge, John Martin, Ken Anthony / 1968 44
Şekil 3.13 : Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964 45
Şekil 3.14 : Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966 45
Şekil 3.15 : Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966 46
Şekil 3.16 : Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967 46
Şekil 3.17 : Üçgen Mekânsal Hücreler / Justus Dahinden / 1965 47
Şekil 3.18 : Kablolara Asılı Kent / Guy Rottier / 1965 47
Şekil 3.19 : Düşey Kent / Glen H. Small /1965 47
Şekil 3.20 : Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960 48
Şekil 3.21 : Geleceğin Kentleri / Frei Otto / 1957-1963 48
Şekil 3.22 : Manhattan için Jeodezik Kubbe Richard Buckminster Fuller / 1962 49
Şekil 3.23 : Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont / 1964 49
Şekil 3.24 : Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller / 1966 49
Şekil 3.25 : Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı / A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov / 1967 50
Şekil 3.26 : Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70 50
Şekil 3.27 : Kutup Kenti / Frei Otto, Ewald Bubner, Kenzo Tange / 1971 50
Şekil 3.28 : Bir Uzay Kenti İçin Eskizler / Paul Maymont ve Renée Sarger / 1962 51
Şekil 3.29 : Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966 51
Şekil 3.30 : Dyodon / Jean-Paul Jungmann / 1967 52
Şekil 3.31 : Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966 52
Şekil 3.32 : Gömülü Ev / Guy Rottier / 1965 52
Şekil 3.33 : Manifestation Plastique / Equipe MIASTO / 1970 53
Şekil 3.34 : Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 –(2000) 53
Şekil 3.35 : Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960 54
Şekil 3.36 : Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont /1964 54
Şekil 3.37 : New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968 54
Şekil 3.38 : Saghor, Gülünç Kent / M.C. Valadares, J.P. Benoit / 1969 58
Şekil 3.39 : Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964 58
Şekil 3.40 : Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden / 1969-1971 59

Şekil 3.41 : Hazır Kent / Archigram / 1968 59
Şekil 3.42 : Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967 59
Şekil 3.43 : Mesa City, İdeal Kent Projesi / Paolo Soleri / 1958-67 60
Şekil 3.44 : X'ten Kent / André Biró ve Jean-Jacques Fernier / 1962 60
Şekil 3.45 : Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60 61
Şekil 3.46 : Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake / 1959-62 61
Şekil 3.47 : Krater Kent / Chanéac / 1963-68 62
Şekil 3.48 : Kapsül Üniteli Kule / Archigram (Warren Chalk) / 1964 62
Şekil 3.49 : Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook) / 1964 62
Şekil 3.50 : Stapelhaus / Wolfgang Döring / 1964 63
Şekil 3.51 : New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968 63
Şekil 3.52 : (…) Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar Sistemi / Wolfgang Döring / 1965
Şekil 3.53 : Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966 64
Şekil 3.54 : Çizgisel Kent Birimi / P + F Atölyesi / 1969 64
Şekil 3.55 : Ragnitz-Graz İçin Proje / Günther Domenig, Eilfried Huth / 1966-69 64
Şekil 3.56 : Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966 65
Şekil 3.57 : 1990 Hayat Biçimi / Archigram / 1967 65
Şekil 3.58 : Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase / 1966 65
Şekil 3.59 : Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook) / 1964 66
Şekil 3.60 : Anachitecture / Manfred Schiedhelm / 1969 67
Şekil 3.61 : Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962 67
Şekil 3.62 : Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 –(2000) 67
Şekil 3.63 : Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70 68
Şekil 3.64 : Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60 68
Şekil 3.65 : Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963 70
Şekil 3.66 : Krater Kent / Chanéac / 1963-68 71
Şekil 3.67 : Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960 72
Şekil 3.68 : Kentsel Matris (Urban Matrix) / Stanley Tigerman 72
Şekil 3.69 : Hazır Kent (Çizgisel Piramit Kent) / Stanley Tigerman / 1968 73
Şekil 3.70 : Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964 73
Şekil 3.71 : Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962 73
Şekil 3.72 : Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960 73
Şekil 3.73 : Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959 74
Şekil 3.74 : Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe / 1960 74
Şekil 3.75 : Tokyo İçin Kent Planı / Noriaki Kurokawa / 1961 74
Şekil 3.76 : Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller / 1962 75
Şekil 3.77 : Harlem'deki Gecekondu Mahallelerini Ortadan Kaldırıp Yeniden İnşa Etme Projesi / Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao / 1965 75
Şekil 3.78 : New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968 75
Şekil 3.79 : Monako İçin Yüzer Kent / Paul Maymont / 1964 76
Şekil 3.80 : Monako Koyu'nda Yapay Ada / Edouard Albert, Jacques Cousteau 1966 76
Şekil 3.81 : Monako İçin Uydu Kent / Manfredi Nicoletti / 1966 76
Şekil 3.82 : Tel Aviv İçin Proje / Ja Lubicz-Nicz ve Carlo Pellicia / 1963 77
Şekil 3.83 : Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden / 1969-1971 77
Şekil 3.84 : Paris Spatial / Yona Friedman / 1959 77
Şekil 3.85 : Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64 78

Şekil 3.86 : Manifestation Plastique/ Equipe MIASTO / 1970 78
Şekil 3.87 : Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi / Paul Maymont / 1964 78
Şekil 3.88 : "Nice-Futur" Projesi / Guy Rottier & Yona Friedman / 1966 79
Şekil 3.89 : Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi / V. Kalinine ile Y. Ivanov, P. Kovaliov, V. Maguidov, V. Tarassévitch / 1966 79

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI MİMARLIK HAYALLERİ:

ÜTOPYA ESKİZLERİ

ÖZET

Platon'dan beri ideal toplumun nasıl olması gerektiğine dair birçok fikir ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin büyük bir kısmı, ideal topluma ulaşılabilmesi için öncelikle ideal toplumun yaşayacağı mekânların tasarlanması gerektiği görüşüne dayanır ve bu görüş yardımıyla birbiri ardına farklı ideal toplum modelleri ortaya konur. Dünya tarihinde, "ütopya eskizleri" olarak adlandırdığımız bu modellerin yoğun olarak üretildikleri ve yoğun tartışma ortamları yarattıkları dönemlerin günümüze en yakın olanı 1960'lı yıllar olarak bilinen dönemdir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yoğun sanayileşmeye bağlı beliren olanakların, bilimsel ve teknik gelişmelerin yarattığı beklentilerin, kentlerin hızlı büyümeleri sonucu yaşanmaya başlanan sıkıntıların, toplumsal hayatta gündemi belirleyen farklı tartışmaların ve mimarlıkta yeni arayışların ortaya çıkışına denk gelen bu canlı dönemde, birbiri ardına birçok hayali proje tasarlanmıştır. Bu ütopya eskizlerinin ağırlıklı olarak yoğunlaştıkları üç ana yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan ilki, kentlerin giderek doğayı daha çok tahrip etmeleri sorunundan hareketle, doğa ve yerleşim mekânları arasında yeni ilişki biçimleri arayan yaklaşımdır. İkinci yaklaşım, sanayileşmeye bağlı olarak, oluşacak sanayi toplumunun yaşayacağı yerlerin nasıl olacağı düşüncelerine bağlı projelerin geliştirilmesini sağlar. Üçüncüsü de, varolan kentler için tasarlanacak projeler aracılığıyla, bu kentlerin sorunlarının giderilmesine yönelik yaklaşımdır.

Bu projeleri, birbirleri aracılığıyla anlamaya ve değerlendirmeye çalışmak, günümüzün farklı yaklaşımlarıyla yeniden değerlendirmek, "verimsiz" ve "ütopyasız" bir dönem olarak tanımlanan günümüz ortamına farklı bakış açıları ve -belki de- çıkış noktaları getirecektir.

ARCHITECTURAL DREAMS OF
THE POST SECOND WORLD WAR PERIOD:
UTOPIA SKETCHES

SUMMARY

Since Plato, many ideas have been suggested regarding how the ideal society should be. Many of these ideas are based on the concept that, to reach the ideal society; places should be designed where ideas society will live and different ideal society models are consecutively designed assisted by this concept. In the World history, the most recent of the periods when these models that we name as “utopia sketches” are produced intensely and caused intense discussion milieu is the period, which we name as 1960’s.

Many imaginary projects have been consecutively designed in this active period which coincides to the development of possibilities related to intense industrialization after the Second World War, expectations created by scientific and technical development, difficulties started to be experienced after fast development of the cities. Three main approaches may be mentioned where these utopia sketches are predominantly concentrated. First of these is the approach that searches new relationship forms between nature and residential areas, originating from the problem that cities destroy nature increasingly. The second approach, based on industrialization, makes it possible to develop projects related to the arguments how the places where the newly formed industrialized societies will live. The third approach is the approach towards resolution of the problems of existing cities by designing new projects for these cities.

To try to understand and evaluate these projects, to re-evaluate them by contemporary approaches, will bring different perspectives and –possibly- starting points to our contemporary medium, which is described as “infertile” and “utopialess” period.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanın yaratmayı, yol açmayı sevdiği
su götürmez bir gerçektir.

Dostoyevski

1960'lı yılların mimarlık açısından en belirgin özelliği, kaygı ve heyecanların tarihte eşine rastlanmamış ölçüde bir arada ve yoğun biçimde bulunmaları olsa gerek. Bu kaygı ve heyecanların kendilerini en belirgin biçimde gösterdikleri ürünler ise "ütopya eskizleri" olarak adlandırdığımız ve bu dönemde ortaya konmuş "hayali projeler"dir. Bu dönemde ortaya konan projelerin öncelikli yaklaşımlarının, "ütopya"nın taşıdığı, "gerçekte var olmayan bir toplum için önerilen ideal model" anlamından uzak olduğundan hareketle bu projeler için "ütopya eskizleri" tanımlamasını kullanıldı. Bu projelerin, bütünüyle kapalı ve bitmiş birer model olmamalarından dolayı da, Türkçe'de "taslak" anlamına gelen ve bir projenin ortaya konmasında ilk adımları oluşturan, "eskiz" kelimesi "ütopya"ya eşlik etti. Çalışma boyunca, ("hayali" kelimesinin Türkçe'deki karşılığı olan "hayal niteliğinde veya hayal ürünü olan, sanal" tanımlamasından hareketle) çoğunlukla "hayali proje" zaman zaman da "ütopya eskizi" tanımlaması kullanılacaktır [1].

Yirminci yüzyılın 1958-1972 yılları arasında kalan (ve çoğunlukla 1960'lı yıllar olarak adlandırılan) döneminde üretilen hayal mahsulü projelerin gerek sayılarına, gerekse barındırdıkları düşünce yoğunluğuna baktığımızda karşımıza bu zengin dönemi inceleme yollarından biri çıkar: Bu süreçte ortaya konan hayali projeler yardımıyla hem bu döneme, hem de bu dönemin mimari heyecanlarına farklı bir yaklaşım geliştirme denemesi. Denenecek bu yaklaşım yardımıyla, bu dönemin ütopya tarihine getirdiği farklı açılımları incelememiz de mümkün olabilir. Çalışma ağırlıklı olarak Expo58 Brüksel Dünya Fuarı ve Expo70 dünya fuarları arasında kalan dönemi ve bu dönemde ortaya konan hayali projeleri inceliyor. Bu dönem aynı zamanda 1957'te ortaya çıkan ve 1972 yılında sonlanan Uluslararası Durumcular'ın (Situationist International) çalışmalarının ağırlık kazandığı döneme

denk geliyor. Bu iki dünya fuarı ve Uluslararası Durumcular'ın var olduğu dönem, 1960'lı yılları zamansal olarak sınırlandırma için kullanılan iki yaklaşım.

Bu çalışma, ağırlıklı olarak 1960'lı yıllarda ortaya konan hayali projelerin çizdiği yollardan geçerek, bu döneme ve bu dönemde ortaya konmuş hayali projelere içeriden bir bakış geliştirmeyi amaçlıyor. Çalışmanın başka bir amacı da, "mimari ütopyaların yok olduğu, tüketildiği bir dönem" olarak tanımlanan bugünün ortamından, "mimari ütopyaların tarihte eşine benzerine hiç rastlanmamış ölçüde yoğun olduğu, birbiri ardına üretildiği bir dönem"e bakma çabası. Bu çabanın temelinde de, bu dönemde ortaya konan hayali projeleri birbirlerine göre hizalayarak, yeniden canlandırmak yatıyor. Ortak kavramlar aracılığıyla birbirleri arasında geçişler yaratmak, birinin ifade ettiği kaygıyı ya da heyecanı diğerine taşıyarak çoğul bir okuma yaklaşımı denemek, çalışmanın benimsediği yöntemlerden. Bu dönemin hayali projelerinin tasarlandıkları ve ait oldukları dönemde, birbirlerini gözeterek, birbirlerine göz kırparak ve en önemlisi birbirlerini çoğaltarak ortaya konmalarından hareketle, tek tek ve proje bazında bir incelemeyle yetinmeyerek, bütüncül bir araştırmaya girişmek, benzer kavramlar etrafında, benzer yaklaşımlara göre ele almak hedefleniyor. Başka bir deyişle, projelerin birbiri yerine söz almalarına olanak sağlayarak, birbirlerine farklı değerlendirmeler oluşturmalarını sağlamak çalışmanın temel yaklaşımı.

Yirminci yüzyılın hem başında hem de ortalarında karşımıza çıkan iki farklı dönemde hem toplumsal hem de mimari ütopyaların yoğun olarak ortaya konduğunu görüyoruz. Modernizmin belirgin biçimde ortaya çıkmasıyla doğrudan bağlantılı olan ilk dönem, 1900-1920 yılları arasını kapsıyor. Bu dönemde ağırlıklı olarak manifestolar biçiminde ortaya konan yazılı metinlerle karşılaşıyoruz. 1958-1970 yılları arasında ise ikinci dönem karşımıza çıkıyor. Bu iki ayrı dönem bir bakıma yirminci yüzyılı, dünya tarihinde ütopyalar üzerine en çok düşünülmüş, en fazla ürün verilmiş yüzyıl olarak belirliyor. Susan Buck-Morss, yirminci yüzyılın ütopyalar bakımından yaşadığı zenginliği şöyle ifade ediyor:

> Yirminci yüzyılın rüyası kitlesel ütopyalar inşa etmekti. Hem kapitalist hem de sosyalist biçimleriyle sınai modernleşmenin yol gösterici ideolojik gücü buydu. Rüyanın kendisi, doğal dünyayı dönüştüren, sanayi tarafından üretilmiş nesnelere ve inşa edilmiş ortamlara kolektif, siyasi arzu yatırımında bulunan çok büyük bir maddi güçtü. Bireylerin geceleyin gördükleri rüyalar, toplumsal düzen tarafından ketlenmiş ve geriye, çocukluktaki biçimlerine itilmiş arzuları ifade ederken, bu kolektif rüya kişisel mutlulukla uyumlu bir toplumsal dünya tahayyül etme cüretini gösteriyor ve yetişkinlere,

> gerçekleşmesi halinde kıtlığın herkes tarafından alt edilmiş olacağını vaat ediyordu [2].

Bu çalışmada inceleyeceğimiz 1960'larda ortaya konmuş ütopya eskizleri, 1900-1920 yılları arasında ortaya konan ve Modernizm'in yoğun biçimde etkisini hissettirdiği ve tartışıldığı dönemde ortaya konan düşüncelerle belirgin benzerlikler ve farklılıklar taşıyor. (Bu benzerlik ve farklılıkları ikinci bölümde daha ayrıntılı inceleyeceğiz.) Bu noktada belki hemen altı çizilmesi gereken nokta, her iki dönemin de canlı bir tartışma ortamına sahne olmaları, bununla beraber ilk dönemde modernizme yoğun bir sahip çıkış gözlenirken, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde modernizme eleştirel bakış açılarının da geliştirilmiş olduğudur. Marshall Berman, 1960'lı yılların bu yoğun düşünce ortamına değinirken bu tartışmalara dikkat çekiyor:

> 1960'ların tüm modernizm ve antimodernizmleri cidden malûldü. Ama ışıltılı enginlikleri, anlatım yoğunluğu ve canlılıklarıyla ortak bir dil, canlı bir ortam, ortak bir deneyim ve arzu ufku yarattılar. Modernizme tüm bu bakış ve yeniden bakışlar tarihe doğru aktif yönelimler, çalkantılı bir şimdiyle geçmiş ve gelecek arasında bağ kurma; çağdaş dünyanın dört bir yanındaki insanların bu dünyadayken kendilerini öz yurtlarında hissetmelerine yardımcı olma çabalarıydı [3].

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan hızlı sanayileşme ve bununla bağlantılı olarak bilimsel ve teknik gelişmelerin yarattığı beklentiler, gelecekte neler yaşanacağı konusunda yoğun kuşkular oluşmasına da yol açtı. Platon'un Devlet'ini milat olarak ele alırsak 2350, Thomas More'un Ütopya'sını başlangıç kabul edersek neredeyse 500 yıllık ütopya ortaya koyma geleneği bu noktada yeniden devreye girerek bu yeni durumlara uygun hayaller üretmeye başladı. "Geleceğin karmaşık süreçlerine müdahale edebilecek ve mümkünse bunları herkesin yararına belirleyebilecek durumdayız" türünden bir iyimserlikle ve sorumlukla ortaya konan bu hayaller, bir bakıma gelecek hazırlıkları olarak yorumlanabileceği gibi, bugünden baktığımızda hayaller üzerinden geçmişin yeniden değerlendirilmesi olarak da görülebilir [4].

Bir dönemi, o dönemde kurulan hayaller aracılığıyla anlama girişimi sayılabilecek bu çalışma, 1960'lı yılların verimli ortamını farklı kanallardan değerlendirme yaklaşımını içermeyi, farklı uçlar ortaya koymayı ve bu uçları bugüne bağlamayı amaçlıyor. Bu dönemde meydana gelen hemen her önemli olayın, hayali bir projeye esin kaynağı oluşturduğunu, gelecek hazırlıkları olarak kabul ettiğimiz projelerin, geleceğin biçimlendirilmesinde nasıl rol oynadığını da görmemiz mümkün. Ütopyaların, geçmiş, bugün ve gelecekle ilişkileri konusunda Karl

Mannheim “İdeoloji ve Ütopya” kitabında gelecekle ilgili kurulan hayallerin zamansal bakımdan nasıl bir iç içe geçiş sunduklarını vurguluyor:

> Zamanımızda meydana gelen her olay, sadece her bir geçmiş olayın sanal varoluşunun geçmişe işaret eden üçüncü bir boyuta sahip olması dolayısıyla gerçekleşmiyor; geleceğin hazırlıkları da bu varoluşun bünyesinde yapılıyor. Sadece geçmiş zaman değil, gelecek de sanal olarak vardır. Şimdiki zamanda mevcut olan her bir etmenin özenle değerlendirilmesi, ancak her bir gerçek gücün içerdiği eğilimin keşfedilmesiyle ve şimdiki zamanın gelecekle ilgili bütünleyici unsurlarının daha şimdiden iyice somutlaşmaya başlayan özelliklerinin kavranılmasıyla başarılabilir [5].

Karl Mannheim, ütopyaların birbirlerine göre hizalanarak üretildiklerini ve ortaya kondukları döneme ilişkin takındıkları tavırlar göz önünde bulundurulduğunda bir “kuşkuculuk” geleneğini de oluşturduklarını belirtiyor [6]. Ütopya geleneğinin 1960’larda büründüğü hali, hem kendi içinde değerlendirmek hem de eklemlendiği dönemin özellikleriyle kıyaslanması, bu çalışmanın öncelikli yaklaşım noktalarından. İdeal toplum modeli olarak da kabul edilebilecek ütopya eskizlerinin barındırdıkları “olasılıklar” ile “olsun”lar, arkalarında farklı düşünceler ve yoğun birikimler barındırıyorlar [7]. Bu düşünce ve birikimlerin, bu modellerin ortaya kondukları dönemde yarattıkları gerilimler üzerinden hem 1960’ları anlamak hem de bugüne o yıllardan bakma çabası da öncelikli hedeflerden.

Richard Williams, 1960’larda oraya konan ütopyaların en önemli özelliklerinin sürekli alternatifler sunan yapıları olduğunu vurguluyor. Williams’ın “Bugün gelinen nokta başka bir yer olabilirdi” türünden bir yaklaşımın, içinde yaşanan ortama getirdiği sorgulayıcı tavrın gerekliliği düşüncesi de bu noktada belirginleşiyor: “(Ütopyaların) en güçlü dayanağı, insanların gene de çok farklı yaşayabileceği inancıdır ki, bu inanç gerek farklı şeylere sahip olma tutkusundan, gerekse de bitmez tükenmez kriz ve savaşlara boyun eğme çaresizliğinden çok farklıdır” [8]. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan büyük üzüntülerin ve hızlı değişimlerin hayali projelere yansıması kolaylıkla izlenebilir.

Hayal edilen, büyük tutku ve heyecanlarla ortaya konan projeleri incelemeyi esas olarak alan bu çalışma, Isaac Berlin’in ifadesiyle, “(…) kendilerini bir dizi hayal ve fanteziye kaptırmış olan insanların evrenleri”ni araştırmak ve bu evrenleri diğer evrenlerle bir bütün içinde inceleme düşüncesinden yola çıkıyor [9]. Romantik bir yaklaşımla yaratılmış bu hayali projeleri, yaratıldıkları ruha olabildiğince yakın durarak çoğaltmaya ve canlı tutmaya çalışmak, başka bir gözle yeniden değerlendirmek başlıca hedef.

2. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI HAYALİ PROJELERİNİ HAZIRLAYAN ORTAM

İnsanın yaratmayı, yol açmayı sevdiği
su götürmez bir gerçektir.

Ama, sorarım size, neden bir yandan da yıkmaya,
her şeyi darmadağın etmeye bayılır?
Yanıtlar mısınız bu sorumu?

Dostoyevski

Dünya tarihinde dönem dönem hayali projelerin ortaya konmasında ve tartışılmalarında çoğalmalar yaşandığı görülür. Rönesans'ın kendini belli etmeye başladığı dönemde arka arkaya ortaya konan (hem mimari hem de edebi) ütopyalar, ondokuzuncu yüzyıl sanayi devriminin ilk yıllarında Saint Simon, Robert Owen, Charles Fourier, Etienne Cabet ve daha birçok düşünür tarafından tasarlanmış projeler, yirminci yüzyılın hemen başında ağırlıklı olarak manifestolar biçiminde ortaya konan ve modernizmin biçimlenişinde söz sahibi olan düşünceler, bu yoğun dönemlerin oluşmasına öncülük etmişlerdir. Mimarlık tarihinde benzerine rastlanmamış sayıda çok hayali projenin, içlerinde ütopya kıvılcımları taşıyan modelin 1960'lı yıllarda ark arakaya ortaya konduğunu görürüz. Bu projelerin hem sayıca çokluklarına, hem de yoğun içeriklerine baktığımızda, bu dönemin bu projelerin oluşması için uygun bir ortam hazırladığını görürüz. Bu bölümde bu ortamı oluşturan belli başlı değişimler, beklentiler, tartışmalar ve arayışlardan yola çıkarak genel bir dönem değerlendirmesi yapmaya çalışacağız. Bu değerlendirmeyi yapmadaki amacımız, bu dönemde ortaya konan hayali projeleri, ortaya kondukları dönemle daha yakından ilişkilendirerek, ortaya koydukları önerilerin arkasında yatanları daha iyi anlamaya çalışmak.

İkinci Dünya Savaşı'nın sırasında ve sonrasında yaşanan hem maddi hem de manevi yıkımlar, savaşa bağlı olarak ortaya çıkan ve hızla yayılan sanayileşme sürecinin yarattığı değişimler bu dönem değerlendirmesi kapsamına giriyor. Bunlarla birlikte bilimsel ve teknik gelişmeler doğrultusunda ortaya konan yeni buluşlar ve araştırma sonuçları, makineleşmenin yaygınlaşması, yeni beklentiler de dönem ele

alınırken üstünde durulması gereken gelişmeler. Yirminci yüzyılda toplumsal çalkantılarının en yoğun yaşandığı dönem, yine bu yıllara denk geliyor. Toplumsal gündemi belirleyen tartışmalar sokaklara bu dönemde taşıyor ve insanların yeni toplum özlemlerini bu dönemde sıkça dile getirmelerinin arkasında olan bitenler, bu dönemi ve bu dönemde üretilen hayali projeleri anlamamız için önemli ipuçlarına sahip. Tüm bunlara değinirken bu gelişmelerin mimarlığa etkileri görmeye ve bu etkiler sonucunda mimarlıkta ortaya çıkan yeni arayışları ele almaya çalışacağız.

2.1 Sanayileşmenin Yarattığı Değişimler

Dünya tarihine şöyle bir göz gezdirdiğimizde sanayi devrimlerinin üretim biçimlerinde, buna bağlı olarak toplumsal yapılarda ve bu yapılara sahne olan kentlerde büyük değişimler yarattığını görürüz.

Raymond Williams, tek bir “sanayi devrimi”nden değil, aynı zamanda ikinci ve üçüncü sanayi devriminden söz edilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, 1780 ile 1840 yılları arasındaki ilk sanayi devrimi, buhar gücünün uygulanmaya başlanmasıyla gerçekleşmiştir. 1860 ve 1910 yılları arasındaki ikinci sanayi devrimi, petrol ve elektrik gibi yeni enerji biçimlerinin ortaya çıkışıyla gelişmiştir. Bu sınıflandırmaya göre üçüncü sanayi devrimi 1950'lerden sonra ortaya çıkar ve temelinde nükleer enerji vardır. Yine Williams’a göre üçüncü sanayi devrimi, elektronik sistemlerin (bilgisayarlar, otomatikleşme, mikroçipleri bu sistemlere dahil eder Williams) daha geniş üretim ve denetim alanlarına uygulanması sonucu oluşmuştur [10].

Bu çalışmada incelediğimiz süreç, Williams’ın sınıflandırmasına göre, üçüncü sanayi devrimi olarak belirlenebilir. Bu sürecin diğer bir önemli etkeni de, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme denk geliyor oluşu. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında yıkılan yerlerin, savaş sonrasındaki hızlı yapım süreciyle yeniden yapılmaya, onarılmaya başlanması ve bunun paralelinde inşaat sektöründe yaşanan canlılıklar sanayileşme sürecini hızlandıran etmenlerden.

Manfredi Nicoletti, dönemin toplumsal ve siyasal gelişmeleri hakkında görüşlerini sık sık dile getiren ve bu görüşler doğrultusunda ütopyalar ortaya koyan bir mimar. “L’utopie du présent” (Şimdinin Ütopyası) adlı makalesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik canlanma ve her alanda yaşananları “eşine benzerine rastlanmamış bir fırsatlar ortamı” olarak nitelendiren Nicoletti, bu

dönemde yaşanan coşku, canlılık ve heyecanın ancak “yeni bir kıta bulunması”yla kıyaslanacak türden bir atmosfer yarattığını vurguluyor [11].

Sanayileşme beraberinde yaşanan hızlı değişimlerin, bir taraftan değişimlerin insanları nasıl bir dünyaya götürüyor olduğuna dair belirsizlikler yarattığını, diğer taraftan da yeni olan durumun insanlar arasında farklı beklentileri çoğalttığını görürüz. Herbert Marcuse, özellikle sanayi sonrası toplumun işleyişi üzerine düşüncelerini derlediği kitabı “Tek Boyutlu İnsan”da dönemi şöyle özetliyor: “Üretici güçlerin genişlemiş bir ölçekte gelişimi, doğa üzerindeki utkunun genişlemesi, artan bir sayıda insan için gereksinimlerin artan doyumu, yeni gereksinim ve yetilerin yaratılması” [12]. Bu dönemde yaşanan sanayileşmenin boyutunu dönemin istihdam oranındaki artıştan da anlayabiliriz. Avrupa tarihindeki istihdam oranındaki “tepe nokta” 1950’ler ve 1960’larda yaşanmıştır. Erkeklerin istihdam oranı %90’ın, kadınlardaki ise %65’in üstüne çıkmıştır. Raymond Williams bu verilerden hareketle bu dönemde yaşanan hızlı sanayileşmeyi şöyle vurgular: “Varsayılan normlar içinde modern sanayi toplumu en yüksek hızına 1950 ile 1970'ler arasında ulaşmıştır” [13].

1960’larda ortaya konan hayali projelerin ortak noktalarından biri, kentlerde yaşanan hızlı büyümeye ve nüfus artışına bağlı değişimlerin kentleri giderek yaşanmaz hale getireceği kaygısı. İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşla yakından ilişkili olarak yaşanan Sanayi Devrimi sonucunda, kentlerde yaşanan hızlı ve plansız büyümenin yakın gelecekte kentleri yaşanmaz hale getireceği fikri, yeni projelerin ortaya konmasında en önemli rolü oynuyor. Hızlı nüfus artışı ve bu nüfus artışına bağlı olarak kentlerin daha da kalabalıklaşması ve buna bağlı olarak da başka başka sorunlarla karşılaşılacağı varsayımı, hemen herkesin hemfikir olduğu bir düşünce. Benzer büyüme ve buna bağlı kaygılara onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllardaki yoğun sanayileşme süreçlerinden sonra da rastlıyoruz.

Bu dönemde üstünde en çok tartışılan konular, kentlerin genişleyip çevrelerinde yer alan doğal alanlara zarar vermelerinin doğuracağı sonuçlar üzerinde yoğunlaşıyor. Yunan kent planlamacı Constantinos A. Doxiadis çağdaş kentlerin sahip oldukları ulaşım, planlama ve iletişim dengelerinin bu dönemde bozulmasından, hızlı nüfus artışının sonucu olarak kentlerin kalabalıklaşmasından ve gürültünün giderek artmasından hareketle şu sonuca varmaktadır: “Artık, insan yerleşimleri kendi sakinleri için yeterli değildir” [14]. Ayrıca Doxiadis, “bu durumu” “Ecumenopolis” kavramını ortaya koyarak ifade etmekte. Yunanca’da “dünya kent” anlamına gelen bu sözcük, kentlerin hızlı genişlemesi sonucu, dünya üstündeki bütün kentlerin birbirine bitişeceği ve bir bütün oluşturacağı fikri üstüne kurulu [15].

“Böyle giderse, kentler yarın bir gün yaşanmaz hale gelecek” ve “Kentlerin tarım alanlarını yok etmeleri sonucu gelecek nesiller kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklar” türünden endişeler sanayileşmenin yarattığı değişimlerin en belirgin yansımaları olarak karşımıza çıkıyor.

Bu dönemde karşılaştığımız hızlı nüfus artışı, bu artış karşısında kentlerin hızlı büyümeleri ve kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan göçler konusunda dönemin hayali projeleriyle öne çıkan isimlerinden Yona Friedman, 1962 yılında şu saptamada bulunuyor: “Bir kentin optimum büyüklüğünü bilmiyoruz. Yine de, üç milyondan az nüfuslu kentlerin taşralaştığı, daha büyük nüfusluların ise devasa hale geldiği, deneyimlerle görülmekte. Bu nedenle, deneysel olarak üç milyon sınırı optimum büyüklük gibi gözükmektedir” [16]. “Mekansal Kent Planlamasının On İlkesi” başlıklı bu manifestosunda Friedman yakın gelecekte insan yerleşimlerinin tümüyle kentlerde bulunacağını savunuyor:

> “Nüfusun kentlere doğru kayma eğilimi öngörüldüğüne göre, yakın gelecekte kentlerin insanlığın % 80-85'inin (bugünkü % 50 yerine) barındıracağını tahmin etmek abartma olmaz. Bu nedenle sosyal (eğlence) ve teknik (iklimlendirme, ulaşım) olarak daha iyi durumdaki büyük yerleşmeler diğer tür yerleşmelere baskın çıkacaktır. Tüm Fransa'nın her biri 3.000.000 nüfuslu on, on iki kentte, tüm Avrupa'nın 100-120 kentte, Çin'in tümünün 200 kentte toplanmasını ve tüm dünyanın 1.000 büyük kentte yerleştiğini düşünmek abartmak olmaz.” [17]

David Harvey’e göre ise bu dönemde yaşanan sanayileşmeye bağlı kentsel dönüşüm, dünya tarihinde yaşanan diğer kentsel değişimlerden farklılık göstermektedir. Harvey’e göre sanayi devrimiyle birlikte oluşan kentsel dönüşüm, içten gelen bir dönüşüm değildir. Üretim güçlerinin, üretimde makineleşme, teknolojik değişme ve ölçek ekonomisinden yararlanacak şekilde yeniden örgütlenmesi, bu kentsellik biçiminin temelini oluşturmuştu. Kentsellik, üretim güçlerinin örgütlenmesi için de, eskiden üretim ilişkileri için olduğu kadar önemliydi artık [18].

Kentsellik ve sanayileşme arasındaki ilişkiye dikkat çeken bir başka isim de Lefebvre’dir. Ona göre, sanayi toplumu bir sonuç değil, kentsellik için hazırlayıcı bir aşamadır. Sanayileşmenin tamamlanması, onun iddiasına göre kentselliktedir ve kentsellik de şimdi sanayi üretim ve örgütlenmesine egemen olmaktadır. Önceleri kentselliği üreten sanayi, sonra onun tarafından üretilecektir. Lefebvre, bütün dünya kentselleşirken, kentselliğin içinde karşı hareketler oluştuğunu ve

bunların da belirgin yerel yaşam ortamlarının yaratılmasıyla daha ileri içsel farklılaşmalara neden olduklarını ileri sürmüştür [19].

Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak da farklı mekân ihtiyaçlarının ortaya çıkması ve bunun sonucunda özelikle kentlerdeki yapılaşmayı bu yapılaşmanın parça parça olan yapısını Richard Sennett şöyle ifade ediyor:

> "1950'lerin orta sınıf banliyölerinde tek işlevli planlama en uç örneğine ulaştı; bloklar halinde muazzam sayıda ev inşa edildi; bu evlerde oturan ailelere hizmet amacıyla başka yerlerde bir "cemaat merkezi", bir "eğitim parkı", bir alışveriş merkezi, bir hastane kampusu ve benzerleri kuruldu. Dünyanın öteki bölgelerindeki geniş ölçek planlamacıları banliyölere has bu boş, zevksiz tarzı taklit ederek benzer evler yapmakta gecikmediler" [20].

Richard Sennett, 1960'larda kentlerin bir bütün olarak tasarlanmasından vazgeçilip yüzyılın başında örneklerine rastlanan biçimde "bahçeşehir"lerin birbirine eklenmesiyle oluşturulan ve bir bakıma uydu kentlerin ilk örnekleri sayılabilecek yapılaşmaya dikkat çekiyor. Kentlerin, yakın gelecekte içlerinde yaşanmaz bir hale bürüneceği kaygısı, mevcut kentlerin etrafına daha küçük ölçekte başka yerleşimler yapılmasına neden olmuş. Sennett'e göre, bu dönemde küçük ölçekli cemaatler, daha önce hiç olmadığı kadar güçlü bir ideale dönüşmüş durumda. Kentler bir taraftan büyüyüp azmanlaşırlarken, cemaat ilişkilerinin iyi tasarlanmış bir şehir içinde kendini göstereceği düşünülmeye başlanmış. Bu dönemde kent planlamacılarının şehrin bir bütün olarak planlanacağı umudunu yitirdiklerini vurguluyor Sennett [21]. Bir bütün olarak kenti planlamak yerine kentsel öbekler şeklinde yapılan planlamalar yine 1960'larda sanayileşme sonrası yaşanan değişimlerin önemli bir öğesi.

Bu dönemde ortaya konan (ve bu çalışmanın asıl alanını oluşturan) ütopya eskizleri ya da hayali projelere baktığımızda da, bu hızlı sanayileşme döneminin yarattığı değişimlere göndermeler yapıldığını rahatlıkla görebiliriz. Kendilerini var ederken mevcut duruma ilişkin saptamaları ortaya koyarak işe başlayan bu projeler, bir bakıma döneme ilişkin ipuçlarını da barındırırlar. L. Hartsuyker-Cuerjel ve E. Hartsuyker tarafından 1961 yılında tasarlanmaya başlanmış ve 1964'te tamamlanmış olan Hydrobiopolis, mevcut kentlerdeki kent merkezini ve gelişigüzel bir biçimde bu merkeze eklemlenmiş kenar mahalleleri ortadan kaldırma çabasını kendisine çıkış noktası olarak alıyor.[1] Proje bu noktada kendisine referans noktası olarak Le Corbusier'in parçalı kentsel biçimlenişe karşı çıkan tutumunu ve "sürekli

[1] Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)

yapı" önerisini alıyor [22]. Yapının birçok yerinde işlevleri ve konumları değiştirilebilir birimler yer alıyor olması da, bu dönemde işlevlerin ve konumların yaşadığı hızlı değişimler olarak kabul edilebilir.

Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda yaşanan sanayi devrimleri sonrasında kentlerde yaşanan köklü değişimler ve kentlerin insan eliyle baştan yaratılmaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan sanayileşme sürecinde de kentlere ilişkin bu türden köklü bir değişim beklentisini getiriyor. Bu beklentinin temelinde ise Harvey'e göre şu yatmaktadır: "Büyük oranda yaratılmış olan bir coğrafi çevreye göre duyarlılıklarımızı şekillendirir, istek ve ihtiyaç duygumuzu ortaya çıkarır ve emellerimize yön veririz" [23]. Yeni bir kent ve toplum düzeni ortaya koyma iddiası ile tasarlanan ütopyalar, sanayileşmenin yarattığı bu değişimlere işaret etmekten geri kalmıyorlar. Walter Jonas'un 1960 yılında tasarladığı Intrapolis (Huni Kent), sanayileşmenin yarattığı değişimlere en çok değinenlerden[2]. Intrapolis'in, mevcut kent planlama anlayışının sonucu olan büyük kentlerdeki dengesizliği ortadan kaldıracak yeni bir denge arayışının sonucu olduğu vurgulanıyor. Büyük kentlerin o dönemde yeni yeni beliren labirentimsi yapısını Brezilya'nın balta girmemiş ormanlarına benzeten Walter Jonas, kentlerde yeni bir denge kurarak, kent sakinlerinin git gide bozulan ruh sağlıklarını korumak için gerekli olan ortamı sağlamayı amaçlıyor [24]. Sanayileşmeyle beraber yaşanan gündeme gelen "hızlı büyüme" ya da "büyüme ritmi" gibi kavramlar, Arata İsozaki'nin Uzay Kenti'nin temel tasarım kriterlerini oluşturuyor[3]. 1962 tarihli projenin çıkış noktasını, dönemin büyüme ve gelişme ivmesinin sonucu oluşan hız oluşturuyor. "Esneklik", "açıklık", "değiştirilebilirlik", "çoğaltılabilirlik" kavramlarıyla ortaya konan proje, döneme özgü güncel değişimlere ayak uydurabilen bir sistem olarak ortaya konuyor [25]. Kentlerin içindeki "tek katlı yapıların, iri ve biçimsiz boşlukların kenti geniş ve tekdüze bir halı gibi kaplaması"ndan rahatsız olan Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel, kentlerin yeni yapılarındaki sorundan hareketle projelerini geliştiriyorlar[4]. Projelerinin çıkış noktasında, sanayi sonrası toplumun kentsel mekânın biçiminin nasıl olması gerektiği yer alıyor [26]. Paolo Soleri ise kentlerin insan üzerinde yarattığı etkilerden yola çıkıyor: Kentlerin mevcut yapısının, kent sakinlerinin fiziksel, kültürel ve ahlaki açıdan açmazlara sürüklediğini, yeni bir

---

[2] Bkz. Ek:A-9 (Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960)
[3] Bkz. Ek:A-24 (Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962)
[4] Bkz. Ek:A-60 (Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı) / Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel / 1967)

kentsel yaklaşımın zorunlu hale geldiğini vurgulayarak Arcosanti adındaki projesini geliştiriyor[5] [27].

Yirminci yüzyılın özellikle ikinci yarısında yaşanan hızlı değişikliklerin başlangıcını oluşturan sanayileşme süreci, beraberinde hızlı nüfus artışı yaşayan insan türü, kentlerin geleceği ve hatta gezegenin geleceği konusunda yeni kaygıların ortaya çıkmasına çoğalmasına neden olmuştur. Raymond Williams, bu kaygıları doğrudan sanayileşmenin ilk aşamalarının yarattığı doğal sorunlar olarak belirtiyor [28]. Burada önemli bir nokta, sanayileşmenin her ne kadar temel sorunlara ve kimi ciddi kaygılara yol açmış olsa da, beklentileri ve heyecanları beraberinde getirmiş olmasıdır. Karl Mannheim, sanayileşmenin ileri aşamalarının insanlığın yararına bir noktaya geleceği konusunda en iyimser ve en umutlu olan düşünürlerden. Bu iyimser yaklaşımı onu ütopyaların yeniden doğacak olmasına kadar götürüyor:

> "Eğer barışçı bir evrimle sanayiciliğin yeterince esnek olan daha mükemmel bir şekline ulaşmayı başarabilirsek, ve en alttaki tabakaları göreli bir refaha kavuşturabilirsek, bu tabakalarda da o ana dek yükselmiş tabakalarda tespit ettiğimiz meydana gelecektir. (…) Sanayiciliğin daha sonraki aşamasına ulaşmayı ancak devrimle başarılabilirsek, ütopik ve ideolojik unsurlar tüm kutuplarda yeniden alevlenecektir." [29]

Dünya tarihinde benzerine az rastlanır bir sanayileşme sonucu yaşanan değişimlerin en yoğun biçimde kentleri ve kent hayatını etkilediği söylenebilir. Bir yandan insanlığın, kentlerin ve gezegenin geleceği ile ilgili farklı hoşnutsuzluklar ve kaygılar ortaya çıkarken, diğer yandan da yeniliklerle beraber farklı heyecanların yaşanıyor ve beklentilerin oluşuyor olması ortadadır.

2.2. Bilimsel ve Teknik Gelişmelerin Yarattığı Beklentiler

"Dünya tarihinin bu son yüzyılı, her boyutuyla eşsiz ve aşılmaz oldu. Bilim ve tekniğin ilerlemesi muhteşem ve soluk kesiciydi," diyor Robert Haveman, Yarın adlı kitabında yirminci yüzyılla ilgili olarak [30]. Gerçekten de yirminci yüzyıl (özellikle de ikinci yarısı) bilimsel ve teknik gelişmeler bakımından eşine benzerine rastlanmamış bir dönem olarak dünya tarihinde yerini alıyor.

David Harvey, yirminci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan ve mimarlığı yakından etkileyen bilimsel ve teknik gelişmeleri, yüzyılın başlarında Le Corbusier, Gropius,

[5] Bkz. Ek:A-38 (Arcosanti / Paolo Soleri / 1964-9)

Mies van der Rohe ve çağdaşlarının ortaya koydukları “makine imgesi”nin çoğaltılarak ve daha fazla heyecan uyandırarak gündelik hayata geçmesi olarak vurguluyor [31]. Harvey bu heyecan konusunda modern teknoloji ve malzeme alanlarında yaşanan yeni buluşların itici güç oluşturduğunun, "hızla hareket eden bir zaman ve devinim dünyasında" ortaya çıkan "ıstıraplı belirsizliği" aşabilmek için, benimsenen yolun, yeni buluşlardan ve makinelerden geçiyor olduğunun altını çiziyor.

Robert Havemann yirminci yüzyılda yaşanan bilimsel ve teknik gelişmelerin en öne çıkanlarını şöyle vurguluyor: “Bu yüzyıl, atom enerjisinin ve aya yolculuğun yüzyılıydı” [32]. 1957 yılında Sovyetler Birliği’nin, Sputnik-1 uydusunu fırlatarak ve dünya çevresinde yörüngede tutmayı başararak uzay çağını başlattığı kabul edilir. Bu gelişme bütün insanlık tarafından hayret ve heyecanla karşılanmıştır. Ardından Vostok-1 uzay aracı ile uzaya gönderilen ilk insan dolayısıyla farklı bir coşku yaşanmaya başlanır. 12 Temmuz 1969 tarihinde aya ilk defa insan ayağı basmasıyla coşku doruğa çıkar. Bu çalışmaların yarattığı heyecanlar mimarlık açısından şu noktada yoğunlaşıyordu: İnsanlık, doğup büyüdüğü gezegenden sonra uzayda yeni mekânlar aramaya başlamıştı. Uzayda uzun süreli araştırmaların yürütüleceği uzay istasyonları ve bu istasyonların özgün mimarileri, mimarların tasarım ufuklarını genişletti.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşananlarla ilgili görüş ve düşüncelerini “Gösteri Toplumu ve Yorumlar” kitabında toplayan Guy Debord, modernleşmiş toplumun temel özelliklerini sıralarken ilk sırayı “kesintisiz teknolojik yenilenme”ye veriyor [33]. Debord’a göre, teknolojik yenilik hareketi uzun süreden beri devam etmektedir ve kimi zaman sanayi ya da sanayi ötesi de denilen kapitalist toplumun yapı taşıdır. Bu hareket, 1950’lerde kazandığı hızla birlikte (İkinci Dünya Savaşı'nın ertesi) gösterinin otoritesini daha da pekiştirmiştir, çünkü bu otorite sayesinde herkes kendini tamamen uzmanlar topluluğuna, onların hesaplarına ve her zaman bu hesaplara bağlı olan yargılarına teslim edilmiş halde bulur. Marshall Berman 1960’ların bilimsel ve teknik gelişmelerinden heyecan duyan ve bu gelişmelerden yeni toplum tasarımları ortaya koymaya girişenlerin arzularının, fütüristlerin gençlik dolu gerilim ve coşkusuyla, enerjilerini modern teknolojiyle kaynaştırıp yepyeni bir dünya yaratma arzularıyla benzerlikler taşıdığını vurguluyor [34]. Berman, her iki dönemin de makinelere karşı düzdükleri, eleştiriye yer vermeyen romanslarının, “halktan kopuklukları”yla birleşerek hayat bulduğunu vurguluyor. Birinci Dünya Savaşından sonra "makine estetiği”nin rafine biçimlerinde; Bauhaus, Gropius ve Mies van der Rohe'nin, Le Corbusier ve Leger'in, Ballet Mecanicjue'm teknokratik pastorallerinde rastlanırken, bir başka Dünya Savaşının ardından, bu kez

Buckminster Fuller ile Marshall McLuhan'ın yüksek teknoloji rapsodilerinde ve Alvin Toffler'ın Gelecek Şoku'nda rastlandığını düşünüyor Berman [35]. Jurgen Habermas ise, dönemin gelişmelerini değerlendirirken "teknolojik evrenin makine parkı"nın toplumsal değişimlerin temel belirleyicisi olduğunu vurguluyor. Ona göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan bilimsel ve teknik gelişmeler sonrasında, bir toplumu ancak bu "makine parkı" hızlandırabilir ve yavaşlatabilir [36].

Tezleri endüstriyel yapım için bir başlangıç noktası sayılan Konrad Wachsmann, 1957'de düşüncelerini Yedi Tez başlığı altında topladığında, "Çağımızın aracı makinedir" düşüncesinden yola çıkarak, toplumsal düzenin bir varsayım olmaktan çıkartılarak kurulması gerektiğini savunmuştur. Washmann'a göre, titiz çalışma alanları gerektiren bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, yeni malzemeler, yöntemler, süreçler, statik ve dinamik konularıyla ilgili bilgi ve planlama teknikleri, yaşanan toplumsal sorunlara çözümler üretecek birikime sahiptir. Ona göre tek sorun olan karmaşık statik ve mekanik sorunlar, ustalardan kurulu ideal ekiplerin yardımıyla çözülebilir. Makine gibi görülen ve böylece sorunları saptanan bir toplumdaki aksaklıklar da kısa sürede giderilecek inancı, Wachsmann'ın düşüncelerinin temelini oluşturur [37]. Eckhard Schulze – Fielitz, 1960 yılında yayımladığı Mekân Kenti manifestosunda ise, yeni tasarlanacak kentlerin ve bu kentlerde benimsenecek mimarlığın, mevcut kentsel yaşamın dinamiğini oluşturduğunu vurguladığı makinelerin örnek alınarak yapılması gerektiğini vurgular. Ortaya konacak bu kentte, ayrıntılar iyi tasarlanırsa, ölçülerdeki koordinasyon, tüm parçaların birbirleriyle değiştirilebilmelerine izin verecektir. Böylelikle kentsel yaşamın dinamiği ile inşa edilen yapının statiği arasındaki ikilem çözüme ulaşacaktır. Elektronik hesaplama merkezleri değişim gerektiren statik ve örgütsel koşullan inceler ve otomatik fabrikalar kentin fiziksel varlığını üretir [38].

Geleceğin kitle kültürünün sadece mekanikleşmeyle oluşacağı düşüncesinde olan Constant, Yeni Babilon projesini bu düşünce üzerine kurar. 1960 yılında yayımladığı Yeni Babilon, dönemin mekanikleşmeyi yücelten hakim anlayışı paralellinde, yeni kültürel biçimlerin çıkış noktalarında, maddesel çevrenin şekillenmesi ve günlük yaşamın özgürleşme ve örgütlenmesi için benimsenmesi gereken modelin makineler olduğunu savunur. Constant'a göre ortaya konacak herhangi bir proje, toplumbilimsel, psikolojik, örgütsel ve sanatsal etkenlere bağlı olduğu kadar bilimsel ve teknolojik etmenlere de bağlı olarak şekillenmelidir[6] [39]. Bu dönemde ortaya konan bilimsel araştırmalar, laboratuar deneyleri, bilimsel ve teknik gelişmelerin yarattığı beklentileri artırdı. Gerek malzeme gerekse yapım teknikleri

[6] Bkz. Ek:A-8 (Yeni Babilon / Constant / 1960)

konularında araştırmalara en açık olan ve bu araştırmalar doğrultusunda farklı tasarımlar ortaya koyan Richard Buckminster Fuller, “barışçı ve kapsamlı laboratuar deneyleri ve ilerici tasarımlar geliştirme yolu”yla insanlığın varoluş olanaklarına tümüyle erişebildiği bir dünyanın mümkün olduğu inancını taşıyordu [40].

Bu dönemde bilimsel ve teknik gelişmelerin, araştırmalarla ya da laboratuarlarla sınırlı kalmadığını, hayatın her alanına yayıldığını da görüyoruz. Susan Buck-Morss Amerika’nın ve özellikle kapitalist sanayi kültürünün bir uzantısı olarak dayanıklı tüketim mallarında yaşanan hızlı değişimlerin 1950’lerde kendisini hissettirdiğini vurguluyor. Buck-Morss bilimsel ve teknik gelişmelerle tüketim arasındaki ilişkiyi şöyle kuruyor:

> “(1950’lerde) ABD hükümeti tüketimin sınırsız genişletilmesini amaçlayan ideolojik bağlılığıyla kapitalist sınıfa katıldı. Tüketim üsluplarındaki benzerliklere toplumsal eşitlikle eşanlamlı gözüyle bakılmaya başladı, salt bu eşitliğin yokluğunun telafisi olarak değil. Demokrasi, tüketicinin seçim özgürlüğüydü. Aksini ileri sürmek Amerikan aleyhtarlığıydı. Aile evi ve aile arabası Amerikan rüyasının temelleri, modern mutfaklar ve birden fazla banyo da bu rüyayı taçlandıran zaferlerdi” [41].

Walter Benjamin 1934-1940 yılları arasında yazdığı “Pasajlar” kitabında, dünya fuarlarının teknik buluşları sergilemekle kalmadıklarını, insanın zaman geçirmek için içersine daldığı bir fantazmagori oluşturduklarını, eğlence endüstrisi de insanı malın eriştiği düzeye yükselterek, bu fantazmagoriye girmesini ve kendini böyle bir dünyanın yönlendirmesine bırakmış olduğu saptamasında bulunuyor [42]. İkinci Dünya Savaşı sonrası düzenlenen dünya fuarları da bilimsel ve teknik gelişmelerin gözler önüne serilmesini sağlamakla kalmamış, yeni buluşlar için de yeni heyecanlar ortaya koymuştur. Brüksel’de düzenlenen Expo58, bu fuarlar arasında kendisinden en çok söz ettiren, yepyeni malzemelerin ve yöntemlerin sergilendiği bir fuar olarak karşımıza çıkar. Eckhard Schulze – Fielitz, bilimsel ve teknik değişimlerin ekonomik açıdan sağlayacağı yararlara dikkat çekenlerden. Mekan Kenti adını taşıyan manifestoda, mekân maliyetlerinin, makineler ve bunlara bağlı seri üretim biçimleri aracılığıyla düşeceğini vuruluyor. Büyük bir makine olarak tasarlanacak kentin, ısıtmada daha gelişmiş bir ekonomi, kendiliğinden havalandırma olanaklarını sunabileceği öngörülmüş.: hatta gelecekte kentin içinde denetlenmiş bir iklim sağlanması ve bu yolla da her binanın yalıtım masrafının büyük oranda azaltılabilmesi de gerçekleşecektir. Mekan Kenti, Schulze – Fielitz’e göre istenildiği gibi birbirine geçebilen ya da sökülüp ayrılabilen, yapısal, sistematik, prefabrik,

büyüyen ya da küçülen, uyarlanabilen, iklimlendirmeli, çok-amaçlı bir mekan labirenti olarak inşa edilecektir [43].

Bilimsel ve teknik gelişmelerin mimarlık alanında yarattığı heyecanlar, özellikle yeni malzeme ve yeni yapım yöntemleri alanlarında yoğunlaşıyor. Werner Ruhnau ve Yves Klein 1960 yılında yayımladıkları "Hava Mimarlığı İçin Proje" manifestosunda, gelecekte dünya üzerindeki koşulların yaşamayı zorlaştıracağı, bu noktada dünya dışında yaşam için gerekli sıvı ve gazlı malzemelerin yeni ve hafif yaşama alanları oluşturmak için yeterli olacağını yazıyorlar [44].

O güne dek hiçbir alanda kullanılmamış yeni bir yapı malzemesinin üretilmesi ve bu malzemeye bağlı olarak yepyeni yaşama alanları tasarlanması fikri, bu dönemde birçok yeni heyecan ve beklentiyi de beraberinde getirmeye başlıyor. Bilimsel ve teknik gelişmelerin hızına bakarak, nasıl olsa çok yakın bir zamanda hayal edilen malzemenin laboratuarlarda üretileceği varsayımından hareketle sürekli farklı düşünceler öne sürüyor. Bir bakıma bu düşünceler, laboratuarlardaki çalışmaların sayısını arttırıyor ve böylelikle canlı bir araştırma-üretim alanı geliştiriliyor. William Katavolos, tek bir malzeme hayali üzerinden bambaşka bir anlayışla kent tasarımı önerisi ortaya koyarak dönemin bilimsel ve teknik gelişmelerinin yarattığı beklentilere farklı bir açıdan yaklaşıyor:

> "Kimya ortamında yeni bir mimarlık yaratma olanağı vardır, insan yapmaktan ve yönlendirmekten vazgeçmeli, mimarlığın kendiliğinden ortaya çıkmasına izin vermelidir. (…) Kimya alanındaki yeni buluşlar sonucu üretilebilen toz ve sıvı malzemelere belirli etkinleştirici maddeler uygulandığında genleşirler, ardından tepkime tamamlanır ve katılaşırlar. Bu kimyasal maddelerin moleküler yapısıyla ilgili gerekli bilgileri ve aynı zamanda, mikroskopla görülemeyecek kadar küçükken belirli bir şekilde davranabilmeleri için programlanabilecek malzemelerin üretimi için gereken yöntemleri (teknikleri) hızla öğreniyoruz. Böylece çok küçük miktarlarda toz alınıp genleştirilerek küre, küp, torus gibi önceden belirlenmiş biçimler verilebilir. (…) Denizin üzerinde biçimlenecek yeni kenti gözlerinizin önüne getirin: yağ maddesinden meydana gelen büyük dairelerin oluşturduğu desenlerin içine dökülen plastikler şerit ve disklerden bir ağ meydana getiriyor, bunlar genişleyip torus ve küreler haline geliyor, değişik amaçlar için daha da deliniyor." [45]

Bu dönemdeki çarpıcı buluşlar ve bu buluşların gündelik hayata taşınma arzusu konusunda Isaiah Berlin, şunları söylüyor: "Fizik ve kimya dünyalarında zafer kazanan sonuçlar üretmiş olan bu gibi yanıtlamaların, siyaset, ahlak ve estetik gibi daha sorunlu alanlara da eşit ölçüde uygulanmaması için herhangi bir

sebep yoktur." Berlin'e göre, fizik dünyasında bir düzen kurulabiliyorsa, insanların bağdaşamayacak ilkeler adına birbirleriyle uğraştığı, birbirini öldürdüğü ve yok ettiği ve birbirini aşağıladığı ahlak, siyaset, estetik dünyalarında ve insan kanısına dayanan kargaşa dünyasının geri kalanında da, aynı yöntemler eşit ölçüde göz kamaştırıcı ve kalıcı sonuçlar ortaya koyabilir. Bu son derece akla yatkın bir umut ve gayet değerli bir insan ideali olarak görülebilir. Bunu Aydınlanma'nın idealinin bir uzantısı olarak gören Isaiah Berlin, insanları yeni bilimsel ve teknik gelişmeler konusunda heyecanlandıranın doğanın nasıl oluştuğunu ve işlediğini kavrayarak, onu kontrol altına alabilme arzusu olduğunu düşünüyor: Dünyanın neye benzediğini, şeylerin ne olduğunu, eskiden ne olduklarını, ileride ne olacaklarını, onları hangi yasaların yönettiğini, insanın ne olduğunu, insanın şeylerle ilişkisinin ne olduğunu ve dolayısıyla, insanın neye gereksinimi olduğunu, ne istediğini ve de onları nasıl elde edeceğini…[46]

Boris Frankel ise İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan bu hızlı ve köklü değişimlerle ilgili olarak Bell'in Sanayi-Sonrası Toplumun Gelişi (Corning of Post-Industrial Society) kitabındaki düşüncesini aktararak bir bakıma bu dönemde yaşanan gelişimleri ve beklentileri özetliyor: "insanlık tarihinin büyük bölümü açısından gerçeklik doğaydı ve insanlar şiir ve imgelemde, benliklerini doğal dünyayla ilişkilendirmeye çalıştılar. Sonra gerçeklik, teknoloji, yani insan tarafından yapılan alet ve eşyalar oldu" [47].

Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz bu dönemin "ütopya eskizleri"nde de dönemin bilimsel ve teknik gelişmelerinin nasıl tasarım girdisi olduğuna bakacağız. Bu noktada iki ayrı projenin kendilerini ortaya koyarken, bu bölümde incelediğimiz bilimsel ve teknik gelişmelere yaptıkları vurgulara kısaca değinelim.1964 yılında Archigram üyelerinden Ron Herron, geliştirdiği Yürüyen Kentler projesinin çıkış noktasını, "XX. yüzyıl insanının bilim ve teknoloji konusunda gelebileceği nokta"dan aldığını belirtiyor[7] [48]. Jean-Claude Bernard ise, Bütün Kent adını verdiği hayali projesini, sanayi toplumunun bir sonucu olarak tanımlıyor[8]. Bütün işleri gerçekleştireceği düşünülen makineleri tasarlayıp ortaya koyabilmeleri ve sürekli çalışmalarını sağlayabilmek için az sayıda tasarımcı ve mühendisin gerekliliği vurgulanmış. Kimya alanındaki yeni buluşlar da projenin temel dayanak noktalarından birini oluşturuyor [49].

[7] Bkz. Ek:A-29 (Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964)
[8] Bkz. Ek:A-35 (Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964)

2.3. Toplumsal Gündemi Belirleyen Tartışmalar

1960'ların toplumsal gündemini, hayatın her alanında yaşanan değişimlerin ve bu değişimlere bağlı beklentilerin yarattığı tartışmalar belirliyor. Savaş sonrası oluşan karamsar hava, sanayileşmenin neden olduğu değişimler, bu değişimlerin insanların hayatlarını ne yönde değiştireceğine dair kaygılar, kuşkular, bilimsel ve teknik gelişmelerin yarattığı heyecanlar, tüm bunlara karşı sokaklarda ifade edilen tepkiler, tartışma ortamlarının temelinde yatıyor. Bu yoğun tartışma ortamında önemli bir başka nokta da ütopyacı anlayışın yeniden canlanarak, alternatif hayali yaşama biçimlerinin yavaş yavaş ortaya çıkıyor oluşu. Şimdi en genel hatlarıyla 1960'lı yılların toplumsal gündeminin belli başlı noktalarını, bu dönem üzerine ortaya konan belli başlı düşünceler üzerinden belirlemeye çalışalım.

1960'ların canlı ortamını, yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşananların doğal bir sonucu olarak değerlendirmek mümkün. Bu dönem, (özellikle iki dünya savaşı arasında kalan dönem) belli başlı ideolojilerin yeniden sorgulandığı ve hızlı değişimlerin birbiri ardına yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Eric Hobsbawn bu dönemle ilgili olarak şunları söyler:

> "1914 ile 1950 yılları arasında, kapitalizmde olması düşünülebilecek her türlü aksaklık oldu. Bu arada iki dünya savaşı, iki ulusal ve toplumsal devrim dalgası yaşanmıştı; ulusal ve toplumsal devrimler, büyük sömürge imparatorluklarını tarihten silmişler, en azından ölüm hükmünü okumuşlar ve insanlığın üçte birini kapitalist sistemin dışına çıkarmışlardı. Burjuva toplumunun tipik siyasal rejimleri olan liberal demokrasiler dünyanın her tarafında yıkılmışlardı. (…) Kapitalist ekonominin kendisi hastaydı ve o zamana kadar gördüğü en kötü krizde, aslında tamamen yıkıcı olabilecekmiş gibi görünen tek krizde, neredeyse çökmek üzereydi." [50]

1960'lara gelindiğinde, her alanda farklı beklentilerin ortaya çıktığı görülür. Bu beklentilerin en belirgin olanı ise, köklü bir toplumsal değişim ve bunun sonucunda mevcut olandan bambaşka bir dünyada yaşama beklentisi. Bu dönem için söylenenler birbirlerinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, 1960'ların "yeni bir toplum"un ortaya çıkacağı bir dönem olduğu, herkesin üstünde hemfikir olduğu temel nokta. Krishan Kumar'a göre, bu yeni toplum için önerilen adların çokluğu, hem bir çeşitliliği hem bir çakışmayı göstermekte. Kumar, bu yeni toplumun farklı tanımlanışlarından hareketle genel bir çerçeve çiziyor:

> "Amitai Etzioni "modem-sonrası çağ", George Lichtheim "burjuva-sonrası toplum", Herman Kahn "ekonomi-sonrası toplum", Murray Bookchin "kıtlık-

> sonrası toplum", Kenneth Boulding "uygarlık-sonrası toplum" ve Daniel Bell de yalnızca, "sanayi-sonrası toplum" olarak nitelemektedir. Konuya daha olumlu açıdan yaklaşan bazıları da "bilgi toplumu" (Peter Drucker), "kişisel hizmet toplumu" (Paul Halmos), "hizmet sınıfı toplumu", (Ralf Dahrendorf) ve "teknolojinin ve teknotratların çağı" (Zbig-niew Brzezinski)…" [51]

Kumar'a göre bu çeşitlilik, değişikliğin gözlendiği temellerin yanı sıra bu değişikliği sağlayan başlıca güçlerin seçiminde gözlenmekte; çakışmaysa, sanayi toplumlarının evrimlerinin yeni bir aşamasına girmekte oldukları düşüncesinde kendini gösteriyor. Buradan hareketle Kumar düşüncelerini şöyle özetliyor: Yüzyıl önce Avrupa toplumlarını tarımsal bir toplumsal düzenden bir sanayi toplumu düzenine sokan dönüşüm kadar önemli" [52]. Boris Frankel, ise bu "yeni bir toplum" beklentisinin temelinde 1950'lerde ilan edilen "ideolojinin sona erişi"nin olduğu görüşünde. Frankel, savaş-sonrası toplumlarda yaşanan huzursuzlukların temelinde, kapitalist üretim tarzının yarattığı dengesizliklerin ve "demokrasi bunalımı"nın farklı alanlarda kendini göstermesinin yattığını düşünüyor. İnsanların mevcut olandan farklı ve yepyeni bir toplum özlemi içine girmelerinde bu türden, hoşnutsuzlukların önemli rol oynadığı açık [53].

Robert Havemann, 1960'ları hazırlayan ortamı, "toplumsal afetler"in arka arkaya sıralanmasının bir sonucu olarak görenlerden. Dünya tarihinde hiçbir zaman görülmemiş türden suçların ve suçluların kurbanı olan milyonlarca insanın katledilişi, toplama kamplarının ve insanların gaz odalarında imhası, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombalar ve soykırımlar bu dönemin en belirgin yaralarıydı, ona göre. Sanayi ülkelerinde yaşayan azınlık için refah artışı gözlenirken, üçüncü dünya olarak adlandırılan yoksul ülkelerdeki büyük insan çoğunluğu için sefalet, açlık ve kitlesel ölümler sözkonusuydu [54]. Bu dönemde bütün gelişmiş ülkelerde hızlı ekonomik ve teknolojik gelişmeler sürerken bunların insanların yaşamlarına yansıması istendiği kadar hızlı olmuyordu. Hobsbawn bu ikiliği şöyle özetliyor: "Kesin önceliği (…) baş döndürücü bir sanayileşme almıştı. (…) Ama sıradan insanların yaşamlarına bakıldığında yaşamın temel gereksinimlerini -çok düşük bir düzeyde yiyecek, konut, giyecek ve boş zaman- karşılıyor, ama bunun ötesinde hiçbir şey veremiyordu." [55] Susan Buck-Morss'un ifadesiyle "sınai modernliğin kitlesel-demokratik miti" olarak ortaya konan, "dünyanın sanayi tarafından yeniden biçimlenmesi sürecinin, kitlelere maddi mutluluk sunarak iyi toplumu ortaya çıkarabilecek kudrette olduğu inancı", bu dönemde tümüyle sahiplenilen bir

kavram olmaktan uzaktı. Sanayileşmenin getirdiği ve getireceğini vaad ettiği bir çok şeye kuşkuyla bakılıyordu [56].

Tüm bu yaşananların neden olduğu karamsarlığa, belirsizliğe ve bunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan kuşkulara rağmen, bu dönemde güçlü bir iyimserlik duygusunun kendisini ortaya koyduğundan söz edilebilir. 1960'lardaki iyimser havanın temelinde belki de zor günlerin geride bırakıldığı ve yeniden geri gelmeyeceği düşüncesi yatıyor. Raymond Williams, bu iyimserliğin kaynaklarını şöyle sıralıyor; insanlığın sonunda beklenen refaha ulaşmasına çok az kaldığı düşüncesinin yaygınlaşması, modern sanayi toplumlarının başlıca ekonomik sorunları çözdüğü yönünde gelişen yaygın kanı ve yeni bir "sınıfsızlık" varsayımının yavaş yavaş oluşuyor olduğu fikrinin kabullenilmesi [57]. Marshall Berman ise, bu iyimserliğin modernliğin doğal bir sonucu olduğu görüşünde. Berman'a göre, modern insanların büyük bir çoğunluğu modernliğe direnmek istemiyor, modernliğin heyecanını duyuyor ve vaadlerine inanıyorlardı. Berman, bu dönemde John Cage, Lawrence Alloway, Marshall McLuhan, Leslie Fiedler, Susan Sontag, Richard Poirier ve Robert Venturi gibi farklı alanlardan birçok isim, modernizme bu iyimserlik doğrultusunda olumlayıcı bir bakış sergiliyorlardı [58]. Cage'in "yaşadığımız hayatın farkına varmalı", Fiedler'in "sınırı geçmeli, arayı kapatmalıyız" cümleleriyle özetlenebilecek bu yaklaşım, farklı alanların bir araya gelmeleri gerektiğinin altını çiziyordu. Sanat, ticari reklamcılık, endüstriyel teknoloji, moda ve tasarım, politika, yazarlar, ressamlar, dansçılar, besteciler ve sinemacılar arasındaki sınırlar yıkılmalı ve böylelikle daha zengin ve çok yönlü sanatlar yaratacak çeşitli iletişim araçlarını kullanan yapımların yolları açılmalıydı [59].

1960'larda sınırların yıkılmaya başlandığı ve farklı alanlardan insanların buluşma mekânı olarak benimsedikleri en önemli yer sokaklardır. Bu dönemin toplumsal gündeminin nabzı en doğrudan biçimde sokaklarda tutulabilir. Yaşanan ve karşısında durulması düşünülen hemen her şey, sokaklarda hep birlikte dile getirilmeye en çok bu dönemde başlanmıştır. Michel Foucault, "gençlik kültürünü ve toplumun başka bölümlerini etkisi altına alan" bu tavır alma durumunu, "bütünlüklü bir güç biçimleri ağına karşı isyan" olarak tanımlıyor. Foucault'a göre, bu isyanın giderek daha çok ses getirmesi, 1960'lı yılların sokaklarının daha da canlı bir hal almasını sağlıyor [60]. Frederic Jameson'a göre ise 1960'lı yıllar insanların bireysellikten bunalıp kolektif yaşam arayışlarına giriştikleri bir dönem. Jameson, "Aşırı bir bireysellik ve kuralsızlıktan mustarip" insanların alternatif yaşam arayışlarının ağırlık kazandığı bu yıllarda, tepkilerin en anlamlı biçimde bu yolla ortaya konduğu düşüncesinde [61]. Marshall Berman, sokaklarda ifade edilen temel düşüncenin,

modern dünyanın dur durak bilmeksizin yığıp durduğu şeylerin, malzemenin ve düşüncenin muazzam zenginliğine ve çeşitliliğine açılmak hedefini taşıdığını vurgular. Dünyanın gidişine dair karşı duruşu esas alan "bir yaşam ve enerji kaynağı" olarak tanımladığı sokakların, değişimin başlangıç noktasını oluşturduğunu belirtir. Ona göre bu yeni bir araya gelişler, "1950'lerin tahammül edilmez derecede ağırbaşlı, katı ve kapalı olan kültürel ortamı"na yeni bir soluk ve canlılık getirdi [62].

Adlarını, kendilerine esas olarak aldıkları gündelik hayattaki (ve bu hayatın temel mekânı olarak sokaklardaki) farklı durumlara özgü hareket alanları oluşturma düşüncesinden alan Durumcular (Sitüasyonistler), 1960'ların toplumsal olayları arasında en çok öne çıkan gruptur. İlk yola çıktıklarında gerçeküstücüleri harekete geçiren kökten yıkım amacıyla buluşan bu hareketin üyeleri, birbirinden ayrılmaz biçimde estetik ve siyasal olan, -aynı zamanda hem ticari hem ahlaki hem düşünsel ve hem de toplumsal olan bir bakış açısından değerlendirilen- var olan düzeni bozabilecek 'durumlar' yaratmak istiyorlardı [63]. "Gösteriden Birleştirici Kentleşmeye: Sitüasyonist Kuramın Yeniden Değerlendirilmesi" makalesinde Bradley J. Macdonald, "bireylerin edilgen olarak sistemi yeniden oluşturdukları sosyokültürel süreç" olarak tanımladığı "gösteri"de, Durumcular'ın, eğlenceye, kent içinde gezintilerine ve aşka en önemli rolü verdiklerini belirterek, doğrudan sokaktaki gündelik hayat üzerine kurulu bir düşünce sistemi geliştirdiklerini vurgular. Macdonald, durumcuların kültüre el atmalarının, kapitalist toplum yaşamının engin topografyasında yarık ve çatlaklar açmaya başlamanın bir yolu olduğunu da vurgular. Bu yolla gündelik yaşamın damarlarında dolaşan ve genelleştirilmiş gösterinin (mimarlık, popüler kültür vb) bir parçası olan önemli araçları yeniden yorumlamaya başladıklarını düşünür [64]. Durumcular, 1960 yılında yayımladıkları "Uluslararası Manifesto"da amaçlarını eşitlik ve bu eşitlik içinde oyun oynar gibi yaşama hayali doğrultusunda şöyle özetlerler:

> "Üretimi gerçekten, 'üreticilerin özgür ve eşit işbirliğine dayalı olarak yeniden düzenleyecek' olan bir toplumda, yaşamı örgütleme umudu var mıdır? Üretimde otomasyon ve temel malların toplumsallaşması dışarıda çalışma zorunluluğunu gittikçe azaltacak ve en sonunda bireye tam bir özgürlük getirecektir. (…) Bu oyun dolu yaratıcılığın uygulanması bir insanın diğeri tarafından sömürülmediği durumda kesin olan eşitlik çerçevesinde, tek tek ve tüm insanların özgürlüklerini güvence altına alır. Oyun oynama özgürlüğü insanın yaratıcı özerkliği anlamına gelir, ki bu da zorla yüklenilen iş ile edilgen eğlence şeklindeki eski bölünmenin ötesindedir." [65]

Gündelik hayatta siyasal değişimin başlatılması olasılıklarını değerlendirilmesi konusunda iddialı görüşlere sahip olan Herbert Marcuse, Durumcular'a yakın bir noktada durmaktadır. Marcuse'ye göre köktenci bir değişim olasılığı felsefe ve sanatın bir araya gelişinde yatmaktadır. Herbert Marcuse'u "Devrimin söylemi ve siyasasında ortaya çıkan kaymanın en önde gelen, en tutkulu savunucularından biri" olarak tanımlayan Angelika Bammer, 1960'lı yıllarda toplumsal değişimi amaçlayan çeşitli hareketlerde insanların (Marcuse gibi düşünürlerin çağrılarının peşinden giderek), Vietnam'daki savaşa karşı çıkmak, siyahlara özgürlük, insanlara daha fazla özgürlük ve kurtuluş istemek üzere el ele verdiklerini belirtir. Tüm bu insanların varmak istedikleri nokta köklü bir değişime neden olacak devrimdir [66]. Marcuse, 1969 yılında yazdığı "Özgürleşme Üzerine Bir Deneme"sinde, ütopyayla devrimin 1960'lı yıllarda yeniden birleştiği müjdesini verdi. Ütopyacı olanı yeniden talep etme ve yeniden tanımlama yaklaşımıyla Marcuse'nin bu görüşü temel bir amaca zaten ulaşmış oluyordu: "Ütopyacı" denerek yadsınan, tarihsel evrende 'yeri olmayan' ve yer alamayacak olan şey değildir artık; tersine, yerleşik toplumların iktidarıyla ortaya çıkma yolları tıkanmış olandır" [67]. 1960'lı yılların toplumsal gündeminde ilk sırayı alan devrim beklentisinin temelinde yatanları Alain Touraine şöyle özetliyor: "Sitüasyonistler gibi bir özgürleşme, kopma unsuru", "toplumsal çatışmanın yeniden gündeme gelmesi" "eski işçi yanlısı ideolojilerin dönüşüne karşılık gelen düşünceler" [68]. 1960'lı yıllardaki canlı tartışmaların kaynağında farklı grupların bir araya gelerek, birlikte farklı karşı duruşlar ortaya koymalarıdır. Karşı durarak tavır aldıklarının temelinde, bürokratik inançları olan hiyerarşik ve merkezî yapılar yer alıyordu. O günlerde radikal metropoller sahnesinde her türden anarşist, hayalperest, ütopyacı, sendikalist, Troçkist, pasifist, devrimci, reformist ve üçüncü yolcular hep bir aradaydı ve birbirleriyle etkileşim halindelerdi [69]. Marshall Berman, bu dönemde sanatın da sokaklara taşındığını ve farklı "deney"lerin ortaya çıktığından söz eder. Bu deneylerde sanat biçimlerinin çeşitliliği öne çıkar. "Happenings" deneyleriyle, sanat dışı malzeme, hurda, döküntü, sokakta bulunan nesneler, resim, mimari, heykel, tiyatro, dans farklı biçimlerde bir araya gelir. Tüm bunlara girişilmesinde sokak yaşantısını sanata dahil etmek ve sokağı canlandırmak düşüncesi de vardır [70]. 1960'lar da yaşanan toplumsal değişimlerle ilgili olarak David Harvey, mal ve hizmet tüketimindeki hızlı tempoya dikkat çeker. Harvey'e göre tüketimin bir moda halini almaya başlamasıyla, tüketimin temposunu sadece giyimde, süsleme ve dekorasyonda değil, aynı zamanda hayat tarzlarını ve dinlenme faaliyetlerini de (boş zaman ve spor alışkanlıkları, pop müzik türleri, video oyunları ve çocuk oyunları vb.) kapsayan geniş bir alanda arttırmnın aracı haline geldi. Harvey,

bu dönemde sadece kişisel ve ticari hizmetlerde, eğitimde, sağlıkta değil, aynı zamanda eğlence, gösteri, "happening"ler ve hobiler gibi alanlarda da hızlı hizmet tüketiminin kendini gösterdiği görüşünde [71].

1960'larda toplumsal gündemi belirleyen tartışmalardan biri de sanayileşmeye bağlı makineleşme sonucu insanların çalışma düzenlerinde yaşanması beklenen değişimlerdir. Bir yanından bakıldığında insanların yoğun emek harcayarak yaptıkları işlerin makinelerce yapılacak olması iyimser bir hava yaratırken, diğer taraftan bakıldığında bu makineleşmenin birçok insanın işsiz kalacağı bir düzeni ortaya koyacağından kaygı duyulmaktadır. Herbert Marcuse "en az emek ile yaşamsal gereksinimlerin doyumu" olarak tanımladığı bu beklentiyi, "boş zamanın özgür zamana dönüştürülmesi" zorunluluğuna bağlar. Bu noktada "sınıfların eşitlenmesi" gerekliliği Marcuse'e göre büyük önem taşır [72]. Berman ise makineleşmenin yarattığı beklentileri ve heyacanları şöyle özetler: "Önde gelen tüm roller pınl pınl makinalar ve mekanik sistemler tarafından üstlenildiğinde modern insana, fişi takmak dışında yapacak kayda değer bir şey kalmamaktadır" [73]. Eckhard Schulze – Fielitz'in 1960 yılında yayımladığı Mekân Kenti manifestosu da benzer bir yaklaşım içerir: "Sayıları sürekli artan makine ve otomat ordusu insanın bedensel çalışma oranını giderek azaltacaktır; zihinsel hamallığın yerini artık elektronik beyinler alıyor. Seri üretim yapan makinelere hangi öğeleri üreteceklerini söylememiz ve bir araya getirme yeteneklerini denememiz gerekecektir." [74]

Makineleşmenin iktidar tarafından sahiplenileceği ve insanların zararına işleyen bir sisteme dönüştürüleceği kaygısı da bu dönemde karşılaşılan temel kaygılardan. Makineleşmeyle yaratılacak ve tekdüze bir biçime sahip olacak çevre, insanların da tekdüzeleştireceği korkusunu karşımıza çıkıyor çıkarıyor. Boris Frankel, "Sanayi Sonrası Ütopyalar" kitabında bu konuyla ilgili olarak Christopher Lasch'ın düşüncelerini ortaya koyar: "(Christopher Lasch'e göre) sanayi-sonrası toplum doğuştan istikrarsız olacaktır. Yeni sınıflar ortaya çıkacak; sanayi kentinin çöküşüne, çöp tüketiminin artışına ve dünya çapında askeri bir olağanüstü hal durumuna tanık olunacaktır." [73]

Bu dönemim toplumsal gündeminde önemli başka bir nokta da, ütopya düşüncesinde yaşanan değişimdir. Bu dönemde ütopya, asla ulaşılamayacak bir konum değil, gerçekleştirilebilir bir düzen olarak görülmeye başlanmıştır. Boris Frankel, sanayi-sonrası toplumda önem kazanan değerleri "özgürlük, bireysellik, gerçek, güzellik, özdeşlik ve iyilik arayışı" olarak tanımladıktan sonra, bunlara ulaşılabilmek için, büyük, merkezi ve bürokratik olanın uzağında duran yapılara duyulan özlemin bu dönemde önem kazandığını belirtir. Angelika Bammer'a göre ise 1960'lı

yıllarda ütopya kavramı, sonuca ve ideal bir yapıya odaklı bir yapıdan, sürecin öne çıktığı ve adım adım gerçekleşirilmesi öngörülen bir yapıya dönüşmüştür. Önceden belirleyici olmaktan çok deneysel, kural koyucu olmaktan çok kurgusal olan bu yeni ütopyacılık, emir kipinden çok şart kipiyle oluşturulan bir sistem öneriyordu. Soruları açık ve yanıtsız bırakmayı göze alabilen, "ya ... olursa ..." diyebilen bir yaklaşımdı bu [76].

Bu dönemde ütopya hakkındaki görüşleri sahiplenilen önemli bir isim Ernest Bloch'tur. 1964'te yeniden basılan ilk kitabı Der Geist der Utopie'den (Ütopya Ruhu) ve ütopya kavramını tartıştığı Umut İlke'si bu dönemde yeniden okunmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Bloch'a göre her şeyden önce "Ütopyanın temel işlevi şimdi var olanın eleştirilmesidir." Bloch'a göre ütopyacı boyut, insanın yaptığı şeyde değil, o şeyin yapılmasına yaklaşımında yatıyordu; ütopyacı boyut, oluşumun kendisi değil, biçimlendirilişindeki bilinçti. Bu ütopyacı bilinç de, Bloch'un tamımlayışıyla, "umut ilkesi" dediği şeye dayanıyordu. Bu ilke, insanların diledikleri gibi yaşayabilecekleri bir dünyanın gerçekten var olabileceği inancına dayandığından, yaratıcı ve siyasal enerjilerin de itici gücünü oluşturuyordu. Kısacası, Bloch'a göre bu ilke yaşam için bir gereklilikti [77].

Raymond Williams ise, 1960'lı yıllarda değişime uğrayan ütopya kavramını sistemli ve adım adım gerçekleştirilmesi gereken bir düzenleme olarak görür. Baştan ve bir anda tasarlanmış bir bütündense, ortaya yavaş yavaş konan ve sonrasında ortaya konanların değerlendirilmesiyle yeni adımların tasarlanması gereken bir yapısı olması gerektiğini savunur. Williams, ütopyaya adım adım yaklaşılması gerektiğiyle ilgili olarak şunları söyler:

> "Sistemli Ütopya genel hatlarıyla olduğu gibi ayrıntılı olarak da, farklı bir hayat tarzı tasarlayabilir ve dolayısıyla da ancak en genel ve evrensel (ama tamamen de gerçekçi) bir tarihçilikle elde edilebilecek bir inancı - yani insanların tamamen farklı biçimlerde, tamamen farklı değerlerle, tamamen farklı toplum düzeni biçimlerinde yaşayabilecekleri inancını- destekler. Fiilen ve tarih içinde kurulmuş toplumsal düzenleri ilelebet zaruri ve dışa kapalı saymak ise şevk kırıcıdır; kendi toplum düzenlerinin bunalımda olduğunu açık seçik görenler zamana böyle dar görüşlü bakabilir. Alternatifler olduğunu düşünmek ama görebilecek kadar uzun yaşanacağına inanamamak var, ki bu hayli farklı ve sınırlı bir hesap. Ama sistemli ütopya, en iyi haliyle bize tarihin değişkenliğini hayal gücünü çalıştırarak hatırlatır: Büyük toplum düzenleri kurulur, yıkılır, yeni toplum düzenleri gelir; yeni düzenin nispeten iyi veya kötü sayılması dönemin havasına bağlıdır. Yani iki durumda da boş hayal kurmak mümkündür:

> Sistemli kâbus pespembe hayaller kadar boştur. Ama sistemli ütopyanın değeri, politikanın sıradan malzemelerinden olan kısa vadeli ayarlama ve değişikliklerin ilerisini görmemizi sağlamak ve böylece de genel ilke olarak, zaman ve mekânda inanılması zor değişimler olabileceğini ve de olabildiğini vurgulamaktır." [78]

1960'lı yıllarda yeniden beliren ütopyacı anlayışın, uzunca süreden beri görülen en iyimser düşünce tarzlarını barındırdığını vurgulayan Robert Haveman ise, bu dönemde ortaya konan ve geleceğe umutla bakan bu düşüncelerin, insanların gelecekte hayal ettiklerinden bile fazlasını içerecek bir ütopyaya varacakları türünden bir iyimserlikten kaynaklandığını söyler [79]. 1960'lı yıllarda ütopyalar aracılığıyla düşüncelerini dile getirenler için gelecek tasarlanabilir ve biçimlendirilebilir bir özelliğe sahiptir.

Halil Turhanlı'ya göre 1960'lı yıllar barındırdığı yoğun düşünce ve hayallerle uzunca yıllar toplumsal hayat tartışmalarının gündeminde yer alacağa benzer. Kendilerini baskı altında hissedenlerin hayal güçlerini kullanarak ortaya koydukları ürünler, barındırdıkları canlı ve renkli yapılarıyla yeni hayallerin ortaya konmasına öncü olacaklardır. 1960'lı yılların ütopyaya inananlarının hayallerini ortaya koyma biçimlerini şöyle özetler Turhanlı: "Başka dünyaların düşlerini kurarlar. Sorun, bu dünyaları olabildiğince renkli, gökkuşağının renklerini olabildiğince canlı hale getirmektir. (…) İnsan, aslında bu renkleri yaratırken bir dünya kurmaktadır. Ve bu dünyayı aklıyla değil, düş gücüyle kurmaktadır." [80]

2.4. Mimarlıkta Yeni Arayışlar

Yirminci yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı ve bu savaşlar sonrasında kentlerde yaşanan büyük değişimler, bu dönemlerdeki mimarlık alanındaki gelişmelerde büyük rol oynuyor. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası, konut üretiminde yaşanan hız ve bu hıza bağlı olarak 1920'lerde ortaya konan mimarlık söylemlerinin, (barındırdıkları düşüncelerden çok) biçim olarak taklit edilerek hızla uygulamaya geçirilmeleri, dönemin belli başlı mimari rahatsızlıklarının temelinde yatmakta. Bu dönemde yaşanan hızlı gelişmeleri "İkinci Dünya Savaşının ardından başlayan muazzam yeniden inşa ve gelişme dalgası" olarak adlandıran Marshall Berman, bu dönemin inşaatlaşma sürecini şu cümlelerle anlatıyor: "Para ve enerji, yeni yapılan otoyollara, muazzam sanayi parklarına, alışveriş merkezlerine, yeni otoyolların etrafında oluşan, sırf yatmak için kullanılan banliyölere akıtıldı." [81]

Harvey, bu dönemin mimari uygulamalarıyla ilgili olarak, yaratılan orijinal bir imajın hızla kopyalanarak başka başka yerlerde inşa edilmesine başlanmasından söz eder: “Modern inşaat malzemeleriyle kadim binaların kopyalarını öylesine aslına uygun biçimde taklit etmek mümkündür ki, sahicilik ve aslının hangisi olduğu konusunda kuşku doğabilir.” [82] Yalnızca mimarlık alanında değil, gündelik hayatın her alanında yaşanan bu çoğaltmanın doğal sonucu olarak “tekdüze” bir ortam ortaya çıkıyor oluşu, dönemin belli başlı rahatsızlıklarından. Viyanalı ressam Hundertwasser, 1957 yılında çevrenin giderek birörnek bir hale dönüşmesine karşı tepkisini sert bir biçimde ortaya koyuyor: “1920'de kaldırımların ve evlerin duvarlarının düzgün yapılması gerekiyordu, fakat 1957'de bu anlayamadığım bir çılgınlıktır. 1943'ün hava saldırıları biçim için mükemmel, otomatik bir ders oldu; düz çizgiler ve onların oluşturduğu anlamsız yapılar havaya uçmalıydı ve nitekim böyle oldu. Bunun ardından, normal olarak bir otomatizm-ötesi gerçekleşmeliydi... Fakat küpler inşa ediyoruz, küpler!” [83] Eckhard Schulze – Fielitz, 1960 yılında yayımlanan “Mekân Kenti” manifestosunda, dönemin temel sorunu olarak gördükleri tekdüzeliği endüstrileşmeye ve seri üretim sistemlerinin çoğalmasına bağlıyor: “Makinenin çoğaltma yeteneği ve nüfus rakamlarının hızla artması sonucunda çağımızda seri üretim eğilimi yoğunlaşmıştır; gereksinim, en az çabayla nicelik ve nitelik elde edilmesidir. Fakat endüstri yoluyla üretilen çevremizin artan tekdüzeliği ve karar verme özgürlüğünün kısıtlanması standardizasyon yoluyla yaşam düzeyini artırmanın maliyetinin yüksek olduğunu gösteriyor.” [84]

Herbert Marcuse ise, bu dönemde çevreyi biçimlendiren mimarlığı “işlevsel mimarinin dehşetleri” olarak adlandırıyor. Marcuse göre, bu dönemde arayış içinde olması gereken ve sanayi sonrası toplumlara özgü olarak inşa edilmesi gereken binalar yerine, eski düşünce biçimlerini yansıtanlar inşa edilmektedir ve bu inşa edilenler insanların yeni ihtiyaçlarının çok uzağında olan yapılardır [85].

Bu dönemde temel sorunun kendisini en açık biçimde şehircilikte ortaya çıkardığını vurgulayan Guy Debord ise, mimarinin bu dönemde yoksullara yönelmiş olmasını, yoksulluğun bu denli yaygınlaşmasının sonucu olarak ortaya koyuyor. Debord’a göre 1950’lere gelinene kadar egemen sınıfların hizmetinde olan mimarlık, bu dönemde ortaya çıkan büyük konut açığı dolayısıyla doğrudan doğruya yoksullara yönelmiştir:

> “Bu yeni konut örneğinin biçimsel sefilliği ve devasa yaygınlığı, onun hem amacından hem de modern inşaat koşullarından kaynaklanan kitlesel karakterinden ileri gelir. Toprağı, soyut bir şekilde tecrit toprağı olarak düzenleyen otoriter karar hiç kuşku yok ki modern inşaat koşullarının

> özünde yer alır. Bu açıdan geri kalmış ülkelerde sanayileşmenin başladığı her yerde, yerleştirilmesi düşünülen yeni toplumsal yaşam tarzına uygun uzam olarak, aynı mimari ortaya çıkar.” [86]

Mimarlık yardımıyla insanların da tekdüzeleştirildikleri ve mekanikleştirildikleri varsayımı başta Marcuse olmak üzere birçok düşünür tarafından benimsenmiştir. Bu düşünce tarzını “Modernlik makinelerce oluşturulmaktadır ve modern insanlar sadece mekanik kopyalardır,” cümlesiyle özetleyen Berman, “1960'ların genç radikalleri” olarak adlandırdığı insanların (Marcuse’un ifade ettiği şekliyle) “tek boyutlu” hayata karşı çıkarak kendi hayatlarını kendilerinin denetleyecekleri bir yaklaşım arayışı içinde olduklarını dile getirir [87].

Mimarlığın bu dönemde gündemini belirleyen bir diğer alan da diğer sanat dallarında olup bitenle yaşadığı etkileşimdir. Bu dönemde sanat dallarında ortaya çıkan başlıca yaklaşım, alışılmış kalıpların dışına çıkarak yeni ve deneysel arayışlardır. Berman, 1960’lı yılların bu canlı sanat ortamıyla ilgili olarak şunları söyler:

> “Deneye giriştikleri sanat biçimlerinin çeşitliliği, göz kamaştırıcıdır: Sanat dışı malzemeyi, hurda, döküntü, sokakta bulunan nesneleri içine kattıkları ve dönüştürdükleri biçimler; resim, mimari ve heykeli -hatta bazen tiyatro ve dansı- bir araya getiren, gerçek yaşamın (genellikle dışavurumcu bir şekilde) çarpıtılmış ama hâlâ tanınabilen temsillerini yaratan ve sokağın kendiliğinden, açık yaşamını sanata dahil etmek ve zenginleştirmek üzere eyleme girişmek için stüdyo ve galerilerden fırlayıp sokağa dökülen "happenings" deneyleri...” [88]

Berman’a göre mimarlıkta yaşanan değişimin temelinde, “yıkıntı alanına dönmüş ve bir yana atılmış” kenti yenilemek düşüncesi yatmaktadır [89]. 1956 yılında Dubrovnik’te toplanan son CIAM toplantısında ortaya atılan “devingenlik, karşılıklı bağlantılar, iletişim, büyük kentler ve küme-kentlerin çok hızlı gelişmesi” konuları doğrultusunda bir grup genç mimar bir araya gelerek “Groupe d’Études d’Architecture Mobile” ya da kısa adıyla “GEAM”ı oluşturdular. Fransız, Hollandalı, Polonyalı ve İsrailli mimarlardan oluşan bu grup 1960 yılında “Devingen Mimarlık İçin Program” adında bir manifesto yayınladılar. Bu manifesto, önerdiği çözümler kadar dönemin rahatsızlıklarının mimarlık alanındaki karşılıklarını yansıtması açısından da önemlidir. Bu metinde ortaya konan; çok katlı yapılaşmanın getirdiği zorluklar, konutların yeni oluşan ihtiyaçlara cevap verememesi, haftasonları gitgide daha çok insanın kentlerden uzaklaşarak doğa içinde bulunma isteğinden hareketle kentlerin oluşturduğu olumsuz şartlar, kentlerde yaşayan insanların giderek birbirlerinden soyut yaşama zorlandıkları ve daha yalnızlaştıkları türünden

saptamalar, dönemin kentlerinin yarattığı belli başlı huzursuzluklar olarak değerlendirilebilir. Bu manifestonun dile getirdiği bir başka önemli nokta da, mimarlığın yüzyıllardır toplumlara sunduğu yaşama alanı önerisi getirme görevinin bu dönemde geri planda kaldığı ve kentleri sanayileşme ve buna bağlı olarak da hızlı teknolojik gelişmelerin biçimlendirdiği saptaması. Kentler ve kentlerin planlanması ile gelişen bilim ve teknolojinin sonucu uygulananlar arasında "uyumsuzluk" olduğunu vurgulayan bu grup, yaşanan bu gelişmeler sonucunda yeni bir mimari anlayışın acilen ortaya konması gerektiğini savunuyorlar [90].

1960'ların mimarlık açısından canlı bir ortama sahip olmasında, Modernizm adı verilen ve yirminci yüzyılın başında ortaya konmuş ve bu yüzyılın ilk yarısında mimarlığın biçimlenişinde önemli rol oynamış köklü düşünce değişimlerinin bu dönemde yeniden sorgulanmasının da payı var. Bir noktada modernizmin doğasında da yer alan mevcut olana sürekli eleştirel gözle bakma zorunluluğu, bu tartışmaların çoğalmasına yol açtı. Berman, bu yıllarda herkes tarafından modernizme farklı bir anlam yüklenmeye başladığını vurgular. Harold Rosenberg'e göre "bir gelenek yıkma geleneği" olan modernlik, Lionel Trilling'e göre bir "karşıt kültür", Renato Poggioli'ne göre bir "olumsuzlama kültürü" idi. Berman, genel olarak 1960'lı yılların bir düşünce biçimi olarak modernizme yeniden sahip çıkıldığı bir dönem olduğu görüşünde: "1960'lı yıllarda politik hava ısındıkça bu imge giderek güç kazanıp, inandırıcılığını arttırdı: bazı çevrelerde "modernizm" tüm başkaldırı güçlerini anlatır bir parola haline geldi." [91] Ama zaman zaman modernizm karşıtı görüşlerin de belirdiğini ve özellikle mimarlık alanında İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulamaya geçirilen biçim olarak modernist yapıların, modernizm karşıtı görüşleri beslediği görüşünde Berman: "daima dinamik ve ilerici bir modernizmin ifadesi olan cadde ve sokaklar, tek bir kuşak içinde donuk, düzensiz, döküntü halinde, durağan, yıpranmış, eskimiş olan her şeyin simgesi haline gelivermişti. Bu ironiktir, çünkü modernliğin dinamizm ve ilerleme anlayışının geride bırakmak istediği, tam da bunlardı." [92]

David Harvey, 1929 yılında yaşanan ve "kapitalist çöküş" olarak adlandırılan bunalım sonrası modernist düşünceyi oluşturan temel kavramların ve bu kavramlar doğrultusunda ortaya konan ürünlerin farklı bir doğrultuya hizmet ettiğini vurgular. Ona göre modernist hareket, kendisine ait olmayan amaçlara hizmet ettikçe, inandırıcılığından da uzaklaşıyordu:

> "Sonunda düdüğü çalan ya Mammon'a [servet, hırs] tapınmaydı, ya da daha kötüsü estetikleştirilmiş bir politikanın canlandırdığı efsanelerdi. Le Corbusier Mussolini ile flört edecek, Pétain Fransası ile uzlaşacaktı.

> Oscar Niemeyer Brasilia'yı popülist bir başkan için tasarlayacak ama acımasız generaller için inşa edecekti. Bauhaus'un içgörüleri toplama kamplarının tasarımı yolunda seferber edilecekti; biçimin, işlevin yanı sıra kârın da ayak izinde yürüdüğü kuralı her yerde hâkim hale gelecekti. Sonunda, politikanın estetikleştirilmesi ve para sermayenin gücü, zaman-mekân sıkışmasının rasyonel biçimde nasıl ele alınacağını ve kontrol edileceğini gösteren bir estetik hareketin hakkından geliyordu." [93]

Harvey bu dönemde modernizmin düşüncesine dair kuşkuların oluşmasında, 1930'lardan başlayarak sosyalizm ve modernizm arasında bir bağ kurulmuş olmasına ve bu bağ dolayısıyla modernizmin prestijine Batı'da gölge düşmüş olduğuna da bağlıyor. Harvey'e göre Modernizm ne kadar deneyci, ilerici ve yenilikçi olursa olsun İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dinamizmi yakalamakta güçlük çekiyordu [94].

Bununla yakından bağlantılı olarak, makineleşme, seri üretim sistemlerinin çoğalması, yeni malzemelerin ortaya çıkması, bu malzemelerin farklı bir araya gelişlerinin araştırılması, insanları yeni düşünme biçimleri arayışlarına da götürüyordu. Guy Debord, 1960'lı yıllara kadar hep daha iyi bir toplum düşüncesinin yakınında duran modernizmin bu çalkantılı dönemle birlikte eski gücünü kaybettiğini ve kendisine duyulan inancın eksildiğini düşünenlerden. Debord'a göre, sanayileşmeyi yaşayan toplumlar, modernizmin "O masum halinin artık geri gelmeyeceğini" gayet iyi bilir [95].

Bu dönemde "insancıl ve estetik düşünceler yeni bir itici güç elde edecektir" türünden iyimser bir bekleyiş de dönemin yeni bir mimari anlayış arayışı içinde olduğunun işaretlerinden [96]. Bu itici güç kimilerine göre modernizmin içinden ama "alternatif bir modernizm" olarak ortaya konacak, kimilerine göreyse tümüyle modernizmden bağımsız bir oluşum olarak kendini gösterecektir [97].

Dönemin mimarlığının temel konularında, kentlerin genişleyerek bütünlüklerini kaybediyor oluşları, bu yüzden de iyi planlanmış ve yoğun yapılı kentlerin ortaya konmasının zorunluluğu başı çeken bir konu. Kentlerin gerektiğinde büyüyebilen ve küçülebilen bir yapıya sahip olabilecekleri ve bütünüyle iklimlendirilebilmeleri için gerekli arayışlara girilmesi gerektiği de mimarlık gündemini belirleyen konulardan [98].

Bu dönemde yaşanan mimarlık problemlerine yeni çözüm arayışlarındaki çeşitlik de ortamın zenginliğini yansıtmada bir araç olabilir. 1960 yılında yayımlanan "Devingen Mimarlık İçin Program" manifestosunda GEAM üyeleri, konut birimlerinin çok pahalı olması problemine çözüm olarak yapı üretiminde endüstrileşmeyi ve

prefabrikasyonu öneriyorlar. Bu öneri doğrultusunda birbirleriyle değiştirilebilir birimler (bu birimlerin yollarda, havada ve denizlerde hareket edebileceği öngörülüyor), deniz üstü yerleşimler, mekânları birbirine büyük köprülerle bağlama çözümleri önerilmiş [99]. Yona Friedman, dönemin mimarlık ortamında söyledikleri dikkatle izlenen bir isim. Onun kentlerin hızla yayılarak tarım alanlarını yok etmeleri sorununu çözüm olarak sunduğu yaklaşım, "üç boyutu kent planlama tekniği" ve bu yolla hem yan yana hem de üst üste konabilen mahalleler. Yona Friedman'ın içleri istendiği gibi doldurulabilecek devasa iskelet önerileri de dönemin mimari gündeminde tartışma yaratan projelerden [100]. Hundertwasser ise yeni kurulacak kentleri biçimlendirecek mimarlıkla ilgili düşüncelerini şöyle ortaya koyuyor ve kent planlamasının açık bir yapıya sahip olması gerektiğini vurguluyor:

> "Nasıl fizikte zihinsel bir model aracılığıyla tüm olgular birkaç elementer parçacığa indirgenebiliyorsa, benzer şekilde mekan yapısı da modülasyon yapılabilecek bir makro-malzemedir. (..) Mekansal yapının cins, büyüklük, malzeme ve konuma göre modülasyonu sayesinde, bunu kapsamlı bir kent planlama aracı olarak sunma cesaretini gösterebiliyoruz. Mekan kenti süreksiz bir sürekliliktir: parça ile bütün arasındaki ayrım nedeniyle süreksiz ve değiştirilemez değiştirme olanakları nedeniyle de sürekli. Özgür bir toplumda bir kentin kusursuz olarak planlanması hem olanaksızdır, hem de arzu edilmez; bu öngörülemeyen gelişmeleri engelleyen bir katılaşma anlamına gelir." [101]

1960 yılında Constant tarafından yayımlanan Yeni Babilon ve Durumcular tarafından yayımlanan "Uluslararası Manifesto", "bütünsel dinamik bir kent planlaması" ve "heyecan verici biçimler yerine, heyecan verici durumlar" ortaya koymanın gerekliliğini vurgulayarak bu dönemin mevcut mimari arayışlarına farklı bir yaklaşım getiriyorlar [102], [103]. Bu iki metne göre de ortaya konan mimarlık, her şeyden önce yeni heyecanlara ve yeni deneylere açık olarak kendisini var etme zorunluluğunu taşımalıdır.

1960'lı yıllara ilişkin belli başlı kaygılardan yola çıkarak "Metabolizma" adını verdikleri bir kavram geliştiren ve bu kavramdan hareketle kendilerine "Metabolistler" adını koyan bir grup Japon mimar, dönemin modernizme karşı geliştirdikleri eleştirilerle gündeme geldiler. Kartezyen gelişen ve işlevsel mimarinin yerine bütüncül olarak tasarlanan kentler öneren yaklaşımı benimseyen bu grubun önderliğini Noriaki Kurokawa yapıyordu. Mimarlığa ilişkin düşüncelerini, (CIAM'ın yaptığı gibi) makinelerle analojiler kurarak dile getirmektense yaşayan organizmalarla analojiler kurarak dile getirme yolunu seçen bu mimarlar topluluğu bitkilerin ve hayvanların evrim aşamalarını gözlemleyerek bunları mimarlığa yansıtma girişimlerinde bulunuyorlar [104].

Önerdikleri mimari sistem, mekânların öncelikle temel birimlere bölünmesi, bu birimlerin servis ve yerleşim birimleri olarak ayrılması ve ilişkilerinin yeniden kurulması esasına dayanıyor. Amaçları kentlerde yeni bir denge oluşturmak olarak özetlenebilecek bu Metabolistler, kentte sürekli bir döngüyü esas alan ve bir ile beş yıl arasında değişen sürelerde kentteki bütün elemanların değiştirilmesi esasına dayalı bir düşünce ortaya koyuyorlar. Bunu yaparken de kendilerine referans olarak aldıkları temel yaklaşım, 2000 yılında dünya kentlerinin alacağı hal ve bu kentlerde yaşayan insanların temel gereksinimleri oluyor [105].

...

Eric Hobsbawn, yirminci yüzyılın ikinci yarısını "İnsanlık tarihinin en devrimci dönemi" olarak nitelendirir. Bu dönemin bu devrimci özelliğini nasıl kazandığını anlayabilmek için, insanların hayatlarında yarattığı köklü değişimlere göz gezdirmek bile yeterli olabilir. 1950'lerde insanların büyük bir bölümü çiftçilikle geçinirken, bu oran dünyanın büyük bölümünde azınlık konumuna düşmüştür. İnsanların inandıkları politik duruşlarda yaşanan değişimlerin de bu dönemin devrimci özelliğini güçlendirdiği görüşünde olan Hobsbawn, "toplumda dramatik ve benzeri görülmedik değişikliklerin görüldüğü bir çağ" olarak değerlendirdiği bu dönemin, varsayım ve beklentilerin tümüyle değiştiği bir dönem olarak tarihe geçeceği düşüncesinde [106].

Harvey, yirminci yüzyılın bu ikinci yarısında, özellikle de bu dönemin ilk yirmi yıllık döneminde yaşanan değişimleri, sanayileşme yaşanan bir dönemin doğal bir sonucu olarak görüyor. Sanayi öncesi toplumlarda kaynak elde edilebilirliğindeki ve doğal çevrelerdeki farklılıklar, coğrafi farklılaşmanın temelini oluştururken, sanayileşme sonrasında bu bağların zayıfladığı ve bazen tümüyle ortadan kalktığı görüşünde. Harvey, sanayileşmenin, kırsal kesimleri de hızla kentleşme sürecine soktuğunu ve bunun sonucunda da her alanda yeni üretim biçimlerinin ortaya çıkmasını mümkün kıldığı görüşünde. Her yer büyük bir hızla birörnekleşirken, kendi yaşam tarzını koruyan bölgelerin de turistler görsün diye korunmaya başlandığını vurguluyor Harvey [107].

Mimarlık alanında ise sanayileşmeye dayalı yapım tekniklerinin ve yeni malzemelerin ortaya çıkmasının yarattığı heyecanlar, otuz yıl önce büyük bir coşkuyla karşılanan yeniliklerin çarçabuk ve özensizce uygulamaya geçirilmesinin yarattığı bir bezginlik, mimarları yeni oluşumlar beklentisine sokmuştu. Walter

Benjamin, demirin yeni bir yapı malzemesi olarak mimarlıkta kullanılmaya başlamasıyla mimari anlayışları tümüyle değiştirdiğine işaret eder. “Mimarlık tarihinde ilk kez yapay bir yapı maddesi ortaya çıkması”nın yaratığı bu heyecan ve beklentiler, 1950’li yıllarda yeni malzemelerin ve tekniklerin ortaya çıkmasıyla eskiden hayal edilen birçok şeyin hayata geçirilebilmesinin yolunu oluşturmaktaydı birçok kişiye göre [108].

Yeni oluşan durumların yarattığı heyecan ve beklentiler kadar korku ve endişelerden de söz edilebilir bu dönemde. “Makineler mimarlığı ele geçirmiştir ve şimdi insanlar onun etki alanında ancak hoş görülmektedir.” türünden uç yaklaşımlara da rastlanan bu dönemde, yeni olan durumun yarattığı rahatsızlıklar, döneme özgü kuşkuların hep canlı tutulmasına neden olmuştur [109].

Guy Debord, 1960’lı yılları “kentin kendi kendisini tüketmeye başladığı yıllar” olarak vurgular. Debord’a göre kentler, kırsal alanlara doğru plansız büyümelere sahne oldukça, kent merkezlerinin de bu değişimlerden etkilendiklerini ve temel niteliklerini kaybetmeye başladıklarını belirtir. Debord, kentlerde geri döndürülemez değişimlerin süreklilik kazandığı ve otomobil sayısının giderek artması sonucunda kent merkezlerinde otoyolların ve otoparkların giderek daha çok yer kaplayacaklarına işaret eder [110].

1960’lı yıllar, dünya tarihinin başka herhangi bir döneminde bir araya gelmemiş farklı heyecanların, beklentilerin, korkuların, endişelerin ve tartışmaların bir arada olduğu bir dönem. Bu dönemin sona ermesinin yarattığı üzüntüden hayal kırıklığından söz eden Szelényi, bu dönemin en belirgin özelliğini “geleceğe ilişkin bir iyimserlik duygusunun diri kalması” ve sürekli heyecan duygusuyla yaşama olarak belirtir ve bu dönemde paylaşılanların yoğunluğunun insanlığın önüne bambaşka fırsatlar sunmasının önemine işaret eder [111].

2.5. Bölüm Sonucu

Ütopya eskizleri olarak tanımladığımız hayali projelere zemin oluşturan ortama ilişkin saptamalara değindiğimiz bu bölümde, 1960'lı yıllara ilişkin belli başlı düşüncelerden yola çıkarak şu değerlendirmeleri ortaya konabiliriz:

- İnsanlık tarihinin 1950-1970 yılları arasında kalan dönemi, modern sanayi toplumunun en yüksek gelişme hızına ulaştığı dönem olarak kabul edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaşanan yıkımlar ve süreç sonucunda yeniden yapılanma süreci, bu gelişmede önemli rol oynar.
- Sanayi Devrimi olarak adlandırılan bu hızlı gelişme dönemi, bir taraftan üretim biçimlerini değiştirirken diğer taraftan da toplumsal yapılarda köklü değişiklik beklentilerini çoğaltıyor. Değişimin toplumsal dengelerde yaratacağı köklü dönüşümler sonucu, toplumların gelecekte ne tür sıkıntılarla karşılaşacaklarına dair farklı kaygılar, toplumsal hareketlerin çoğalmasına yol açıyor.
- Yine bu dönemde, dünya nüfusunun hızlı artışına ve bu artışa bağlı olarak yakın gelecekte kentlerin kırsal alanlara doğru hızlı gelişmeleri sonucu tarım alanlarını yok etme tehlikesi gündeme geliyor.
- Kentlerde yaşananlarla ilgili bir başka kaygı da, çalışma ve barınma birimlerinin birbirlerinden giderek ayrılmalarına bağlı olarak kentlerin parçalı bir yapıya bürünmeleri ve buna bağlı olarak dengelerinin giderek kaybolması yönünde. Kentlerin sahip oldukları dengeleri kaybetmelerinin bu kentlerde yaşayan insanların ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecek olduğuna yönelik düşünceler bu dönemde ağırlık kazanıyor.
- Bilimsel ve teknik gelişmeler, çarpıcı buluşlar, uzay çalışmaları sonucu yakın bir gelecekte dünya dışında da yaşam koşullarının oluşturulacağı yönündeki görüşler, bu dönemde farklı heyecanların ortaya çıkmasına yol açıyor. Doğanın nasıl bir yapıya sahip olduğu yönünde yapılan araştırmalar, bu yapının toplumsal yaşantıya uygulanma düşüncesini de beraberinde getirerek yeni heyecanları doğuruyor. Bu heyecanlar ise, geleceğin insanlık için olumlu olacağı yönünde iyimser beklentileri çoğaltıyor.
- Makineleşmenin ve endüstriyel üretim biçimlerinin yaygınlaşmasına bağlı olarak, yakın bir gelecekte işlerin büyük bölümünün makinelerce yapılacak

olması gündemi belirleyen diğer bir konu. İnsanların serbest zamanlarının çoğalacağı ve bunun da yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkmasını sağlayacağı sürekli tartışılan konular arasında.

- Modern kent planlama teknikleri sonucu ortaya çıkan kentlerin merkezi ve bürokratik yapısına ilişkin tepkiler dönemin düşünürleri tarafından sık sık dile getirilerek eleştirilen konular arasında. Mimarlık alanında ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan ve hızla kentlerin genişlemesine yol açan yapılaşama süreci yeni sancılar yaratıyor. Bu sancıların temelinde, 1920'lerde ortaya konan mimari yaklaşımların, çoğunlukla içerdikleri düşüncelerden bağımsız olarak sadece kabuk olarak sahiplenilerek inşa ediliyor olmaları yatıyor. Bu dönem, işlevsellikten öte bir yaklaşım olarak algılanmayan modernizmin yeniden sorgulandığı ve eleştirel bakış açılarının geliştirildiği bir dönem olarak beliriyor.
- 1950'lerin sonu ve 1960'lı yıllar, ütopyacı anlayışın yeniden ele alındığı bir dönem aynı zamanda. Geçmişte her alanda ortaya konan ütopyalara sık sık göndermeler yapılarak, yaşanan dönemle bu ütopyalar arasında bağlantılar yapılmasına sıkça rastlanıyor. Ütopyanın, "gerçekleştirilmesi olanaksız tasarı" olarak görülmesinin terk edilmesi ortaya çıkan yeni gelişmeler doğrultusunda "gerçekleştirilmesi muhtemel tasarı" olarak algılanması v bu yönde adımlar atılması, sürekli tartışılması yine bu döneme özgü bir yaklaşım.

3. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI HAYALİ PROJELERİ

İnsanın yaratmayı, yol açmayı sevdiği
su götürmez bir gerçektir.

Ama, sorarım size, neden bir yandan da yıkmaya,
her şeyi darmadağın etmeye bayılır?
Yanıtlar mısınız bu sorumu?

Bu konuda birkaç sözüm daha var.
Sakın insanoğlu hedefe ulaşmaktan,
kurmakta olduğu yapıyı bitirmekten içgüdüsel bir ürküntü duyduğu için yıkmayı,
bozup dağıtmayı seviyor olmasın?
(Bu işi yaparken öyle bir tat alır ki, değme gitsin!)

Dostoyevski

İkinci Dünya Savaşı ve hemen ardından yaşanan hızlı sanayileşme süreci, yeni üretim güçleri ile bu güçlere bağlı olarak üretim ilişkilerinin bütününde değişiklikler yarattı. Ortaya çıkan tüm bu değişiklikler "yeni bir toplum düzeni"nin ortaya çıkma beklentisini de körükledi. Öyle yoğun değişimler yaşanıyordu ki, bu değişim ortamı, insanların hayallerindeki ideal toplum modellerini de derinden etkiledi. Peki, yeni bir toplum ortaya çıkacaksa, bu toplumun yaşayacağı yerler nasıl olmalıydı?

Bu bölümde, beklentilere bağlı hayallerin mimarlık ortamında nasıl yeni projelere dönüştüğünü incelemeye çalışacağız. Bu projeler aracılığıyla, mimarların hangi sorumluluklarla hareket ettiklerini, yaşanan değişimleri nasıl değerlendirdiklerini, hayallerinde nasıl toplumsal düzenlemeler önerdiklerini ve bu toplumsal düzenlemelere ulaşılabilmesi için ortaya koydukları projelerde ne gibi yollar denediklerini anlamaya çalışacağız.

Raymond Williams "makul ihtimaller yelpazesi oluşturmak" olarak tanımladığı geleceği düşünme tarzları arasında manifestoların ve ütopyaların önemli işlevler yüklendiğini belirtir. Williams bu iki düşünce biçimi ortaya koyma yaklaşımı arasında ütopyaların "yaşanan bir toplum düzenini dikkate alma" ve "toplum düzenindeki temel belirleyici güçleri saptama" bakımından daha verimli sonuçlar ortaya koyduğu düşüncesindedir [112]. Ona göre manifestolar, daha çok ticari bir tanıtma yazısına benzer ve temelde "taahhütler" de denen bir dizi plandan

ibaret olduklarından, "alışveriş listesi"ne benzerler. Bu yüzden de çoğu zaman, geleceği gerçekten düşünmenin terk edilmesine yol açabilen dezavantajlar taşırlar [113]. Ütopyalar ise yarattıkları canlı tartışma ortamları ve barındırdıkları farklı hayaller aracılığıyla, gelecekle ilgili düşünme yolları arasında en verimli zemini oluştururlar.

Angelika Bammer, geleceğin biçimlendirilmesinde ütopyaların önemine dikkat çekerken, onların henüz var olmayan daha iyi bir geleceği düşleyerek bugünün kaynaklarının harekete geçirilebilmesi için itici bir güç oluşturduklarına dikkat çeker:

> Geleceğe yönelme (geçmişe yönelmenin tersine) ilerici akımları tutucu akımlardan en çok ayıran etkenlerden biridir; ilerici akımlar, henüz var olmayan bir şeyi yaratmaya çalışır; tutucu akımlar ise, şu anda var olana sıkı sıkı tutunmaya ya da eskiden var olan bir şeyi yeniden yaratmaya çalışır. Geçmişten daha iyi bir geleceğin -şimdinin içinde gizil kalmış özgürleştirici itkinin artık bastırılamayacağı, özgür bırakılacağı bir geleceğin- olabilirliğine inanmak, değişikliğe gereksinme bulunduğunu varsaymakla kalmayan, o değişikliği yaratmak için etkin olarak çalışan bir harekete sürekli güç kaynağı sağlayan itici güçtür. Böylesi bir hareketin karşısına çıkan zorluk, o hareketin üstüne oturtulduğu ilkenin, önceden belirlenmiş bir erek olmaktan çok, bir olabilirlik olarak gelecek fikrinin aynıyla sürdürülebilmesidir. Başka deyişle zorluk, ütopya kavramını bir süreç olarak canlı tutabilmektir." [114]

"İnsanların farklı, daha iyi bir dünyayı arzulamalarında ve böyle bir dünyayı yaratma gereksinmelerinde, tarihsel olabilirlik biçiminde var olan bir geleceği" hayal etmenin en kötü ihtimalle, insanların varolan koşullarının iyileştirilme olasılığını arttırdığını savunan Angelika Bammer, zengin bir karşı-tez oluşturan bu ütopyacılık ilkesinin zamanın başlangıcından bu yana ve kültürleri aşarak insanların barışla, özgürlükle, insan onuruyla ilgili düşlerinde yaşıyor olduğunu savunur [115]. Ütopyanın yeri ve işlevi konusunda, 1960'lı yılların siyasal hareketleriyle ateşlenen Sol'un yeni tartışmalar başlattığını vurgulayan Bammer, bu tartışmaların iki farklı ütopya anlayışı etrafında toplandığı görüşünde: Birincisi, ütopyacılığın, köktenci anlayışın temel bir öğesi olarak yeniden benimsenmesi, ikincisi de ütopyacılığı bir süreç olarak ele almak ve belirlenmiş bir geleceğe doğru, hiçbir sapmaya izin vermeyen ve aynı ölçüde belirlenmiş bir yoldan götürecek bir işaret levhası olmak gibi bir baskıcı işlevden kurtararak yeniden tanımlamak [116].

Robert Haveman, 1950'lerdeki bilimsel ve teknik gelişmelerin yeni bir çağı doğurabilmesi için gerekli olan gücün daha fazla teknik gelişmede değil, bu gelişmeleri

uygulamaya dönüştürebilecek ütopik düşünebilme becerisinde olduğunu düşünenlerden [117]. Ütopik düşünebilme becerisinin de ancak dönemin “acılarının”, “saçmalıklarının” ve “insanlık dışı yanlarının” farkında olarak beslenebileceğini düşünen Haveman, ancak, güçlü ve kapsayıcı “büyük kurtarıcı ütopya” hayal etmenin, mevcut teknolojikleşme ve otomatikleşmeye bağlı gelişmeleri, insanlığın yararına hizmet edecek mucizelere dönüştürebileceği görüşünde [118].

Ütopyanın temel amacını arzu oluşturmak olarak ortaya koyan Raymond Williams ise, bu düşünce tarzının “alternatif değerler kümesi” oluşturarak yeni düşünme biçimlerinin önünü açtığı görüşünde [119]. Böyle düşünen bir başka isim olan Robert Nozick, ütopyaların, yaşanan hayatın, gelecekte alabileceği halle ilgili önerilerden ibaret olduğunu ve bu önerilerin de yeni dünyaların yaratılması, bu dünyalardan vazgeçilmesi ve yeniden yeni dünyalar yaratılması biçiminde işleyen süreçte çok önemli rollere sahip olduğunu vurgular. “Hayal ettiğiniz dünyanın diğer sakinleri,” Nozick’e göre, “kendileri için yaratılmış olan dünyada kalmayı tercih edebilirler ya da onu terk etmeyi ve kendi hayal ettikleri bir dünyada yaşamayı tercih edebilirler.” Diğer yandan, Nozick, önerilen her türlü yeni yaşam modelinin, “yeni ideal toplum kalıpları”nın çoğalmasına neden olduğunu, bu kalıpların hiçbiri doğru bir taslak olmasa bile, daha iyi olan bir yaşam tarzını gündeme getireceğini savunur [120].

1960’lı yıllarda ortaya konan ütopya eskizleriyle ilgili olarak hemen herkesin fikir birliği ettiği bir görüş, bu dönemin hayali projelerinin uygulamaya yakın durduklarıdır. Constantinos A. Doxiadis, bu uygulamaya yakın duran tavrın arkasında, insanların yaşadıkları sorunlara bir an önce çözümler üretilmesini beklemelerinin yattığını düşünüyor. Doxiadis’e göre bu dönemde insanların temel ihtiyacı “yokyer”ler değil, hemen hayata geçirilmeyi bekleyen “iyiyer”lerdir. Bu iki karşıt gibi duran yaklaşımı, Thomas More’un “utopia” kelimesini oluşturduğu “outopia” ve “eutopia” kavramlarıyla adlandıran Doxiadis, yaşanan yıkımların ve üst üste gelen olumsuz durumların alternatif çözüm önerileri arayışlarını çoğalttığı görüşünde. Ona göre öncelikle birbirinden güzel hayallerin kurulabileceği mekânların tasarlanması ve bunların hızla hayata geçirilmesi gereklidir [121].

Bu dönemde yaşandığı saptanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin geliştirilen çözümler, projelerin temel tasarım kriterleri olarak kabul edilebilir. Bu projelerin, dönemin belli başlı sorunlarını gidermek amacını taşıyor olduklarından yola çıkarak, bir takım reçeteler öne sürdüklerini de rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu dönem projelerinde ilk bakışta rastlanacak bir başka özellik de, projelerin farklı “komünite”ler ya da “cemaatler” ortaya koyma yolunu seçmiş olmalarıdır. Harvey bunu, modern kent anlayışına bir tepki olarak 'cemaat yaşamı perspektifi'

geliştirme çabası olarak yorumluyor [122]. Richard Sennett, bu yaklaşımın arkasında, modern kentlerin merkezileşmeyi esas alan planlamalarına "alternatifler" oluşturma kaygısı olduğu görüşünde [123]. Halil Turhanlı, bu düşüncenin ondokuzuncu yüzyıl ütopyacılarından devralınan, "kendi kendini yöneten" ve "çok farklı renklerin, çok değişik kokuların kaynaşacağı, iş ve oyunun birleşeceği" bir ortam arayışıyla yakından ilişkili olduğu düşüncesinde [124].

İkinci Dünya Savaşı sonrasında farklı anlayışlar ortaya koyan hayali projeler aracılığıyla, ortaya çıkması muhtemel "yeni bir toplum"un, mimarlıkta nasıl hayal edildiği; bu projelerin doğayla kurdukları ilişkiler, sanayileşme sonucu oluşan beklentiler ve mevcut kentlerin yaşadığı açmazlara yönelik çare önerilerinden yola çıkarak üç ana başlık altında incelemeye çalışalım.

3.1 "Doğayla Yeni İlişki Biçimleri Kurulabilir mi?"

1960'lı yıllarda ortaya konan hayali projelerin ortak özelliklerinden biri, tasarlanan yaşama alanlarının doğayla ilişkilerini sorgulamak olarak karşımıza çıkıyor. İnsanların gelecekte yaşayacakları yerleşim alanlarıyla ilgili alternatifler geliştirilirken, bu alternatiflerde doğayla ve tasarlanan hayali kent parçalarının ilişkisinde yeni açılımlar ortaya konduğunu görüyoruz.

Bu açılımların kaynağı olarak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı nüfus artışına bağlı olarak kentlerin hızla büyümeleri ve bunun beraberinde getirdiği sıkıntılardan, ikinci bölümde bahsetmiştik. Kentlerin kırsal alanlara doğru hızla yayılıyor olmaları ve bu yayılmanın bu hızla sürecek olması durumunda tarım alanlarının kentler tarafından işgal edilmesi, buna bağlı olarak gelecekteki insanların beslenmelerini sağlayacak kaynakların yok olacağı tehlikesi, alternatif yaşama alanları arayışlarına ağırlık verilmesine neden oluyor.

Dünya tarihinin tümüyle "kent-kır çatışması" etrafında geliştiğini vurgulayan Guy Debord, 1960'lara gelindiğinde her iki terimin de ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu söyler. Kent ve kır arasındaki farkların ortadan kalkıyor oluşuyla her ikisinin de çökme noktasına geldiğini vurgulayan Debord'a göre, bu çöküş en net biçimde "en ileri sanayileşmiş bölgeler"de görülebilir. "Kentleri yok eden şehircilik" diye bahsettiği yaklaşım, Debord'a göre, "eski kır yaşantısına özgü doğal ilişkiler kadar doğrudan doğruya tarihsel kent tarafından sorgulanan dolaysız toplumsal ilişkilerin de kaybolduğu sahte bir kırı yeniden kurar." Sadece bu tutum bile, hem kırsal hem de kentsel alanda yapılanların yanlış bir yöne doğru kaydığının işaretidir ona göre [125].

Isaiah Berlin ise, insanın doğa yasalarını öğrenme sürecinde edindiği birikimlerin, doğa karşısında kazandığı zaferlerin ve ona karşı takındığı tutumun insanlık tarihinde önemli gelişmelerin önünü açtığını belirtir. Doğanın işleyişi üzerinde bilgi sahibi olunduğunda ve bu işleyişi değiştirme, kontrol edebilme başarısı gösterildiğinde, insanlık tarihi açısından önemli başarılar elde edilmesinin yakın olduğunu vurgular. Doğa ile insan arasındaki ilişkinin farklı yorumlanışları Berlin'e göre "taşlarını yerine koymamız gereken bir yapboz, aramamız gereken bir gizli hazine"dir ve ancak bu yolla insanlık, kendi tarihinde gerekli atılımları gerçekleştirebilir [126].

Doğada yeni yerleşim alanları oluşturma arayışında, bu dönemde bilimsel ve teknik alanlarda yaşanan gelişmeler var kuşkusuz. Gelişmelerin yarattığı beklentiler ve heyecanlar, karşılaşılan zorlukların üstesinden kolaylıkla gelinebileceği iyimserliğini de beraberinde getiriyor.

1960'lı yıllarda ortaya konan ütopya eskizlerini, doğayla kurulan ilişkiler bakımından farklı gruplara ayırmak mümkün: zeminden kopartılmış platformlar üzerine kurulması planlanan kentler, deniz üstü yerleşimleri öneren yaklaşımlar, bir yerde sabit kurulu olmaktansa hareketli kentler öneren projeler, havada asılı bir hayat tarzı önerenler, bütünüyle doğa şartlarından yalıtılmış kontrollü bir mekân oluşturanlar, uzayı yeni yaşama alanları için benimseyenler, sayıları az da olsa toprak altında kurulacak mekân önerileri ve doğaya en az zarar verecek şekilde ortaya konan ekolojik yaklaşıma sahip kent tasarımları.

Şimdi tek tek bu yaklaşımlara sahip hayali projeleri ele alalım.

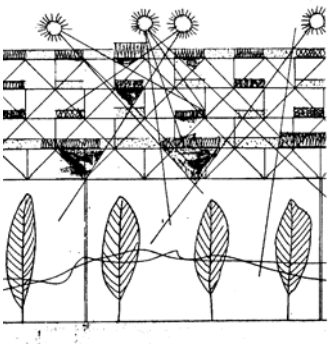
3.1.1 Zeminden Yükseltilmiş Yaşama Alanları Önerileri

Kentlerin genişleyerek birbirlerine bitişecekleri ve bütün dünyanın tek bir kent halini alacağı ve buna bağlı olarak da tarım alanlarının yok olacağı endişeleri, bu projelerin her birinin çıkış noktasında yer alıyor.

Toprakla mümkün olabildiğince az temas ededen yapılar ortaya koyma fikrinin ilk örneklerine Yona Friedman'ın projelerinde rastlıyoruz. Doğaya en az zarar verme fikrinden yola çıkan Yona Friedman'ın "Mekânsal Yığınlar"[9] adlı önerisi, büyük açıklıklar geçebilmeyi sağlayacak ayaklarla yerden yükseltilmiş ve

[9] Bkz. Ek:A-1 (Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60)

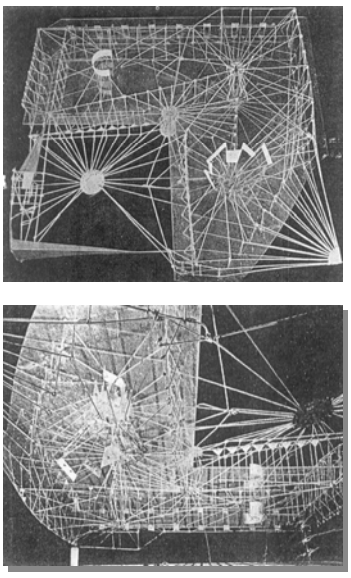
farklı bir araya gelişlere izin verebilecek katmanlardan oluşan, yüksek yoğunluklu kent oluşturma fikrinden hareketle ortaya konmuştur. "Mekânsal Yığınlar" üzerinde ilk olarak 1956'da çalışmaya başlayan ve projeye son halini 1960'da veren Yona Friedman, projenin tarım ve sanayi alanlarını birbirine yakın tutuyor olmasından dolayı, her iki alanda da verimliliği arttıracağı görüşünde (Şekil 3.1). Projenin temel kavramlarından olan "çerçeve" sayesinde, farklı katmanlara farklı konumlarda yerleştirilecek yerleşim birimlerinin, bu birimlerin aralarındaki boşluklar yardımıyla hem uçsuz bucaksız doğa manzarasına sahip olacakları hem de gerekli güneş ışığını alabilecekleri varsayılmış [127].

Şekil 3.1: Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60

Yona Friedman'ın ("Mekânsal Yığınlar"la büyük benzerlikler taşıyan) "Mekânsal Paris"[10] projesi de, yüksek yoğunluklu ve "üç boyutlu" olarak adlandırdığı kentsel önerisinin yoğun kentsel doku içinde de (yeni katmanlar eklenmesi olarak tanımlanabilecek bir yöntemle) uygulanabileceği fikrine dayanıyor [128-131].

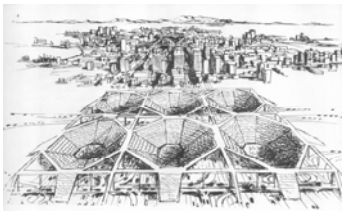
Constant (Nieuwenhuys), "Yeni Babilon"u[11] "teknik açıdan basit ve enine boyuna yapılanmış bir çerçeve, sütunlar üzerine yerleştirilmiş ve tümüyle yerden yükseltilmiş bir iskele" olarak tanımlıyor [132] (Şekil 3.2). Önerilen ve zeminden yükseltilmiş iskelenin altında kalan alan trafik için ayrılmış. Örümcek ağı biçiminden esinlenerek ortaya konan projeyi oluşturan 5-10 hektar büyüklüğündeki platformlarda, yapay olarak iklimlendirilmiş ve aydınlatılmış konutlar ve ortak kullanım alanlarının yer alacağı düşünülmüş. Yeni Babilon, ke ndi haline bırakılmış doğa ve bütüncül bir biçimde tasarlanarak yerden yükseltilen bir platformdan oluşuyor [133]. Projede, yapıyı oluşturan iskeleden bağımsız olarak "doğa parçaları"nın serpiştirilmiş olduğu belirtiliyor [134].

Şekil 3.2: Yeni Babilon / Constant / 1960

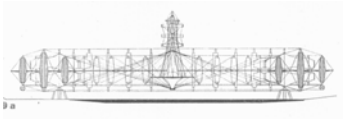
[10] Bkz. Ek:A-6 (Paris Spatial / Yona Friedman / 1959)
[11] Bkz. Ek:A-8 (Yeni Babilon / Constant / 1960)

Kentlerin genişleyerek kırsal alanlara doğru hızla yayılıyor olmalarından hareketle "Intrapolis (Huni Kent)"i[12] geliştiren Walter Jonas, büyük kentlerin labirentimsi yapısını Brezilya'nın balta girmemiş ormanlarına benzetiyor ve kentlerde yeni bir denge kurarak, kent sakinlerinin ruh sağlıkları için gerekli olan ortamı sağlamayı amaçlıyor. Intrapolis'i oluşturan, farklı boyut ve biçimlere sahip olabilecek huni şeklindeki kentsel salkımların, toprakla temaslarının olabildiğince az olmasına özen gösterilmiş [135] (Şekil 3.3).

Şekil 3.3: Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960

Kentlerin, kırsal alanlara doğru çok hızlı yayılmalarının yaratacağı sorunlardan hareketle ortaya konmuş bir diğer proje de James Fitzgibbon'un (Robert Ricolais'in asma germe sistemlerle ilgili çalışmalarından esinlenerek geliştirdiği) "Köprü-Kent"[13] projesi (Şekil 3.4). Zeminden yükseltilmiş bir kent olarak tanımlanabilecek proje, merkeze yerleştirilmiş taşıyıcı bir mafsal noktası ve bu noktaya asılmış halatlar yardımıyla, yerden yükseltilmiş dairesel hareketli platformlar oluşturma fikri üzerine kurulu [136-137].

Şekil 3.4: Köprü-Kent / James Fitzgibbon / 1960

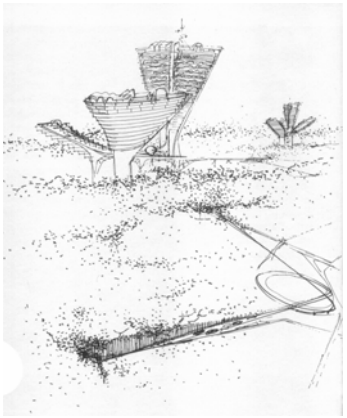
Pascal Hauserman, "Yerleşim Birimleri Uygulaması"[14] adlı projesinden bahsederken "Kentlerin hızla yatayda yayılıyor olmalarının toprak kullanımındaki verimliliği azaltacağı düşüncesi"nin projenin çıkış noktasında yer aldığını vurguluyor (Şekil 3.5). Ortaya konan zeminden kopartılmış sistemle, projenin her türlü arazi şartına, doğaya en az zarar vererek uygulanabileceğinin altı çiziliyor [138-139].

Şekil 3.5: Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hauserman / 1962

[12] Bkz. Ek:A-9 (Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960)
[13] Bkz. Ek:A-14 (Köprü-Kent Köprü-Kent / James Fitzgibbon / 1960)
[14] Bkz. Ek:A-21 (Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hausermann / 1962)

Lionel Mirabaud ve Claude Parent tarafından 1963 yılında geliştirilen "Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri"[15] adlı projenin çıkış noktası doğayı "vahşi" olarak bırakma fikri üstüne kurulu (Şekil 3.6). Tasarımcıları tarafından, temel mimarlık prensiplerinin "zeminle en az ilişki, en fazla güneşlenme, sınırsız görüş alanı" kavramlarıyla özetlendiği projede, yapının inşa edileceği alana en az müdahalede bulunacağı fikrinin üstünde sıklıkla duruluyor. Kendi haline bırakılmış doğanın içinde devasa boyutlarda heykelsi bir görünüme sahip yapılar olarak ortaya çıkacakları vurgulanıyor [140-141].

Şekil 3.6: Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963

Zeminden yükseltilmiş yaşama alanı önerilerinin bu ilk örneklerini daha sonraları farklı projeler benzer yaklaşımlarla izliyor: Chanéac tarafından 1963 yılında tasarlanmaya başlanan ve 1968'de son halini alan "Krater Kent"[16]; Archigram grubundan Ron Herron'un 1964 tarihli "Yürüyen Kentler"[17] projesi; zeminden yirmi beş metre yükseklikteki platformlarda mekânların yer aldığı, zeminin tümüyle yeşil alan olarak bırakıldığı Yoshitaka Akui ve T. Nozawa'a ait "Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi"[18]; herhangi kırsal bir alanda doğaya zarar vermeden uygulanabileceği vurgulanan Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase tarafından 1966'da tasarlanan "Putrel Yapı"[19], "Los Angeles'ta yer alan tek katlı yapıların yarattığı iri ve biçimsiz boşlukların kenti geniş ve tekdüze bir halı gibi kaplaması"ndan rahatsız olan Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel'in 1967 tarihli ortak projeleri, "Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı"[20] [142-148]

3.1.2 Deniz Üstü Yaşama Alanları Önerileri

İncelediğimiz hayali projelerde en sık karşılaştığımız yaklaşım, deniz üstü yaşama alanları tasarlama yaklaşımı olarak karşımıza çıkıyor. Kırsal alanların

15 Bkz. Ek:A-26 (Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963)
16 Bkz. Ek:A-28 (Krater Kent/ Chanéac / 1963-68)
17 Bkz. Ek:A-29 (Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964)
18 Bkz. Ek:A-37 ("Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi / Yoshitaka Akui & T. Nozawa / 1964)
19 Bkz. Ek:A-55 (Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase / 1966)
20 Bkz. Ek:A-60 (Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı) / Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel / 1967)

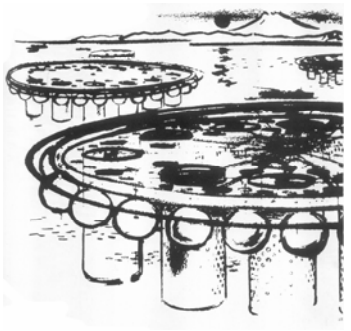
kentler tarafından hızla yok edileceği endişesinin karşısına konan deniz üstünde yaşama fikrine birçok tasarımcı bu dönemde sahip çıkıyor ve farklı projeler ortaya konuyor.

Paul Maymont, 1950'lerin ortalarında gerçekleştirdiği Japonya seyahati sırasında depreme dayanıklı yapı inşa etme tekniklerinden esinlenerek "Yüzer Kent"[21] projesini oluşturuyor (Şekil 3.7). Gemilerin yanaşabilmesine uygun şekilde tasarlanmış, hafif çelik yapı elemanlarıyla inşa edilmesi düşünülen, içinde 10.000 insanın yaşayabileceği varsayılan bu proje, Tokyo Körfezi için tasarlanmış. Bu Yüzer Kent'in karayla bağlantısının, deniz altında inşa edilecek tüp geçitlerle sağlanabileceği vurgulanıyor. Deniz seviyesinin altında kalan kısımların da farklı işlevler için kullanılabileceği düşünülen proje, ihtiyaç oluştuğunda yeni kentlerin de eklenmesiyle genişletilebileceği fikrine dayanıyor [149-153].

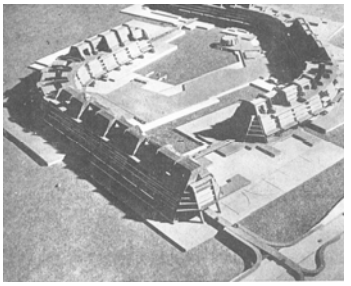
Şekil 3.7: Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959

Kiyonori Kikutake'nin "Deniz Uygarlığı" (ya da Okyanus Kent)[22] olarak adlandırdığı ve 1959-1962 yılları arasında üstünde çalıştığı proje Deniz üstü yerleşim önerilerinin ilk örneklerinden (Şekil 3.8). Beton sallar tarafından oluşturulacak yapay adalar üzerinde inşa edilecek devasa silindirler ve bu silindirlere takılabilecek yerleşim birimleriyle oluşturulacak yüzen kentler fikrine sahip bu proje, Kiyonori Kikutake'nin 1960'taki Dünya Tasarım Konferansı'nda kendisinden çokça söz ettirmesine ve projelerinin tartışılmasına yol açmıştır [154-155].

Şekil 3.8: Deniz Uygarlığı – Okyanus / Kiyonori Kikutake / 1959-62

Kenzo Tange'nin misafir öğretim üyesi olarak bulunduğu Massachusetts Institute of Technology'de mimarlık bölümü öğrencileriyle birlikte tasarladıkları "Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı"[23], deniz üstü yerleşim önerilerinin Amerika'daki ilk örneklerinden(Şekil 3.9). Projede üstünde önemle durulan bir yaklaşım,

Şekil 3.9: Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı / Kenzo Tange ve M.I.T Öğrencileri / 1960

[21] Bkz. Ek:A-3 (Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959)
[22] Bkz. Ek:A-7 (Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake / 1959-62)
[23] Bkz. Ek:A-11 (Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı / Kenzo Tange ve M.I.T Öğrencileri / 1960)

karadan kopartılan zemin üzerinde kendi kısıtlamalarını kendisi yaratan bir yaklaşımla projenin kendisine yeni bir doğa parçası yaratıyor olması. Yaratılan bu doğa parçası yapının bir katmanı olarak ele alınıyor ve yapının diğer katmanlarıyla ilişkileri sağlanarak proje ortaya konuyor [156].

Tokyo'nun ihtiyacı olan kentsel alanı, kentin bütünlüğünü koruyarak, ona deniz üstü bir parça eklenmesiyle sağlama fikri üstüne kurulu "Tokyo Kentsel Planı İçin Proje"[24], 1960 yılında Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe tarafından geliştirilmiş (Şekil 3.10). Dönemin bu ünlü Japon mimarlarına göre, Tokyo'nun bu proje sayesinde körfeze doğru uzanmış olması, projenin mimarlarına göre Japonya'nın okyanusa doğru ilerleyişi anlamında simgesel bir önem taşıyor [157-158].

Şekil 3.10: Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / K. Tange, A. Isozaki / 1960

L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker tarafından geliştirilen "Hydrobiopolis'i[25] şu şekilde özetlemek mümkün: Fransa'nın Le Havre kenti yakınlarında, karadan bir kilometre açıkta yer alması ve kentsel hayatın gerektirdiği tüm işlevleri bünyesinde barındırması, 20.000 kişiye barınma, 6.000 kişiye de iş olanağı sağlayacağı varsayılan, deniz üstündeki bir platforma yerleştirilmiş basamaklar şeklinde yükselen yerleşim (Şekil 3.11). Projenin temel problem olarak ortaya koyduğu kavram, zamanla karşılaşılacak toprak kıtlığı. Buna çözüm olarak da yüksek yoğunluklu yerleşim yaklaşımı, tasarımın öncelikli konusu. Tasarımcıları tarafından "bir kentin işlevsel ve teknolojik ihtiyaçlarının mantıksal bir sonucu" olarak tanımlanan proje, doğadan "yalıtılmış" olarak tasarlanmış. Bu yalıtılışlık, yapının içindeki kamusal alanların kötü hava koşullarından etkilenmesini de engelliyor [159].

Şekil: 3.11: Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64

İncelediğimiz dönemde sıkça karşımıza çıkan, alternatif yerleşim alanı olarak denizleri seçen diğer projeleri şöyle sıralamak mümkün: Noriaki Kurokawa'nın 1961 yılında tasarladığı "Kasumigaura Gölü Üstünde Kent"[26];

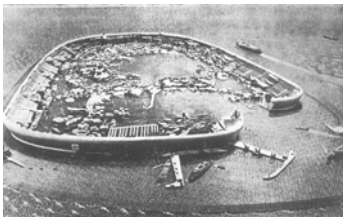
---

[24] Bkz. Ek:A-12 (Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe / 1960)

[25] Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)

[26] Bkz. Ek:A-18 (Kasumigaura Gölü Üstüne Kent / Noriaki Kurokawa / 1961)

Kiyonori Kikutake'nin, Tokyo'nun karşısında bulunan Sagami-Nada koyunda, iç içe geçmiş iki halka şeklinde tasarlanmış ve içinde yaşaması düşünülen 500.000 insanla Japonya sanayi bantının merkezi olması öngörülen, 1962 tarihli yapay ada projesi "Unabara (Yüzen Sanayi Kenti)"[27]; Paul Maymont'un "Monako İçin Yüzer Kent"[28] adını verdiği, dairesel formuyla içinde bir lagün oluşturacak biçimde düşünülmüş, karayla bağlantısı bir köprüyle sağlanmış, gemilerin kolaylıkla kente yanaşmalarını sağlayacak şekilde tasarlanmış, çok katlı deniz üstü yerleşim projesi; Stanley Tigerman'ın, birbirine eklenmiş 163 piramidal birimden oluşan, gerektiğinde içinde işlevlerin değiştirilebileceği beşgen yerleşim planına sahip olan, sahil kentlerinin nasıl genişletilebileceğine farklı bir öneri getiren, deniz üstü kent projesi "Kentsel Matris"[29]; denizle ilişkisine göre, deniz altı, deniz seviyesi ve deniz üstünde farklı işlevlere ayrılmış olan, Edouard Albert ve Jacques Cousteau tarafından ortaya konan 1966 tarihli "Monako Koyu'nda Yapay Ada"[30] projesi; yine Monako Koyu için geliştirilen Monte Carlo'nun deniz kıyısında yapılacak ve kente, biri Monako'ya diğeri Fransa'ya doğru bakan iki yeni liman kazandıracak, karaya eklenmiş bir yarımada biçimine sahip Manfredi Nicoletti imzalı "Monako İçin Uydu Kent"[31] projesi; Jean-Paul Jungmann'un "École des Beaux-Arts"ta diploma projesi olarak tasarladığı deniz üstü yerleşim olarak da kullanılabileceğini belirttiği "Dyodon"[32]; Amerika'da bulunan ve nüfusu bir milyonun üstündeki kentlerin %80'inin denizle ilişkili kentler olduğu saptamasından yola çıkan Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao'un geliştirdikleri, dört ile altı kat arasında değişen katlarda inşa edilecek ve toplamda 15.000 ile 30.000 kişinin yaşayabileceği düşünülen üçgen yerleşim planına sahip deniz üstü yerleşim "Triton Kenti"[33]; mimar Hal Moggridge, inşaat mühendisi John Martin ve ikimbilimci Ken Anthony tarafından denizi içine alacak şekilde geliştirilen, deniz seviyesinin altında birimlerin kullanımına olanak sağlayan, denizaltı araştırmaları için birimlere sahip ve deniz sporları aracılığıyla deniz turizminin gelişmesi sağlayacağı düşünülen, dönemin öne çıkan

Şekil 3.12: Deniz Kent / Hal Moggridge, John Martin, Ken Anthony / 1968

27 Bkz. Ek:19 (Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960
28 Bkz. Ek:31 (Monaco İçin Yüzer Kent / Paul Maymont / 1964
29 Bkz. Ek:A-42 (Uçan Ev / Guy Rottier / 1965)
30 Bkz. Ek:A-49 (Monako Koyu'nda Yapay Ada / Edouard Albert, Jacques Cousteau / 1966)
31 Bkz. Ek:A-50 (Monako İçin Uydu Kent / Manfredi Nicoletti / 1966)
32 Bkz. Ek:A-61 (Dyodon / Jean-Paul Jungmann / 1967)
33 Bkz. Ek:A-66 (Triton Kenti / Richard Buckminster Fuller, Shoji Sadao / 1968)

projelerinden, 1968 tarihli "Deniz Kent"[34] (Şekil 3.12); deniz üstünde yer alan bir platform üzerinde zeminden yükseltilmiş yapılardan oluşan, M.C. Valadares ve J.P. Benoit tarafından geliştirilen, "Saghor, Gülünç Kent"[35] [160-177].

3.1.3 Gezgin Yaşama Alanları Önerileri

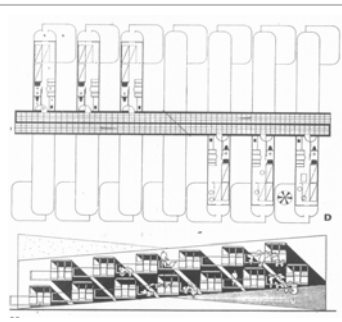
Herhangi bir kara parçasında kurulabilecek ve herhangi bir zaman bu kara parçasından başka bir yerde yeniden kurulabilecek gezgin kentler kurma fikri, bu dönem ortaya konan hayali projelerin arasında karşılaşılan bir yaklaşım.

Archigram grubundan Ron Herron'un tasarladığı "Yürüyen Kentler"[36], kent ölçeğinde bütüncül bir hareketliliği ilk öne süren bir proje olarak kalmıyor, kendisinden sonra ortaya konacak farklı projelere de ilham kaynağı oluşturuyor (Şekil 3.13). İç içe geçmeli bacaklar ve bu bacakların uçlarındaki tekerlekler yardımıyla hareket edebilen farklı kentsel birimler, farklı biçimlerde bir araya gelerek her defasında farklı bir kent ortaya koyuyorlar. Justus Dahinden'e göre "ciddi mimarlıktan çok bilimkurguya yakın" olan bu proje, dönemin diğer hayali projelerine ve dönemin mimarlığına "hareketlilik", "seçme özgürlüğü" ve "esneklik" konularına farklı bakış açıları geliştirmiştir [178].

Şekil 3.13: Yürüyen Kentler Archigram (Ron Herron) / 1964

Büyük ölçekli sanayileşmenin mimarlığa taşınmasını amaçlayan "Otobüs Kent"[37], otobüslerin karavanlar gibi kullanılarak farklı yerlerde farklı bir araya gelişlerle, kullanıcılarının serbest zamanlarını diledikleri yerde geçirebilmeleri için farklı bir öneri sunuyor (Şekil 3.14). Guy Rottier, dönem projelerinde sık sık karşımıza çıkan "esneklik" kavramını "hareketlilik"le birleştirerek, sürekli yer değiştirebilecek ve farklı yerlerde farklı biçimlerde yeniden ortaya konabilecek bir proje ortaya koyuyor. Guy Rottier, uzun savaşlardan yorgun ve bitkin düşen insanlar için yeni kurulacak hayatın bu projede

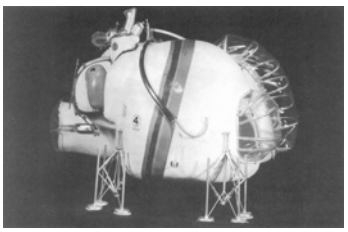

Şekil 3.14: Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966

[34] Bkz. Ek:A-68 (Deniz Kent / Hal Moggridge, John Martin, Ken Anthony / 1968)
[35] Bkz. Ek:A-73 (Saghor, Gülünç Kent / M.C. Valadares, J.P. Benoit / 1969)
[36] Bkz. Ek:A-29 (Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964)
[37] Bkz. Ek:A-48 (Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966)

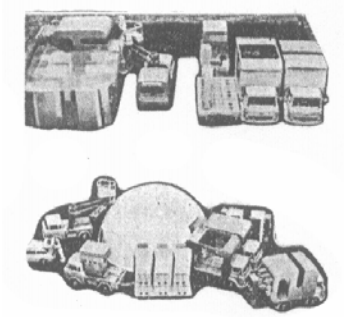
önerdiği hareketli sistemle sağlanabileceğini düşünüyor. İnsanların özellikle serbest zamanlarını diledikleri yerde geçirebilmelerine olanak tanıdığı için, karavan kavramı bu projenin çıkış noktasını oluşturmuş. "Yeni işlevsel biçim" olarak tanımlanan ve projede ortaya konan mimarlığın temelini oluşturan yaklaşım, esin kaynağını karavanlardan alıyor. İnsanların kendilerini güvende hissetme, komşuluk ilişkileri içinde bulunma ve istedikleri zaman istedikleri yerde bulunabilme ölçütleri de bu yolla kolaylıkla sağlanmış projede [179].

Archigram grubundan David Greene tarafından 1966 yılında tasarlanan "Yaşayan Bölme"[38], "enerji üreten ve atık işleyen sistemlerle bütünleştirilmiş, sentetik esaslı malzemeden üretilmiş hücre" olarak da adlandırılıyor (Şekil 3.15). Her türlü iklimsel koşulda, içinde uygun yaşam ortamı sağlayacak şekilde tasarlanmış olan hücre, iç içe geçmeli ayakları yardımıyla farklı arazi yapılarına yerleştirilebilecek niteliğe sahip [180-182].

Şekil 3.15: Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966

Archigram'ın kurucularından Peter Cook'un tasarımı olan "Fikirler Sirki"[39], gezgin bir kampus oluşturarak geleceğin eğitim yöntemi olacağına inandıkları sistemler aracılığıyla farklı bilgilerin farklı insanlar tarafından paylaşılması fikri üstüne kurulu (Şekil 3.16). 1966 tarihli bu proje, kısa sürede kurulan ve kısa süreden sökülebilen bir yapıya sahip. Gelecekte, geliştirilecek teknoloji sayesinde insanların birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olacakları fikriyle küçük çaplı bir internet ağı oluşturularak gezilen yerlerdeki insanların birbirleriyle bağlantı kurmalarını sağlamayı amaçlıyor [183-185].

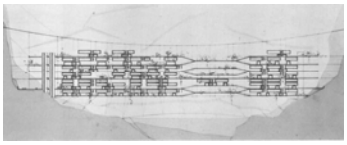

Şekil 3.16: Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967

3.1.4 Havada Asılı Yaşama Alanları Önerileri

Yapıların ve kentlerin yeryüzüyle bağlantılarını neredeyse tümüyle kesen, böylece doğaya en az zararı verme düşüncesi üzerine kurulu bu öneriler, sayıları fazla olmamasına rağmen, bu dönemde karşılaştığımız tasarımlardaki sorumluluk duygusu ve yeni tasarım arayışları bakımından önem taşıyor.

[38] Bkz. Ek:A-56 (Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966)
[39] Bkz. Ek:A-63 (Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967)

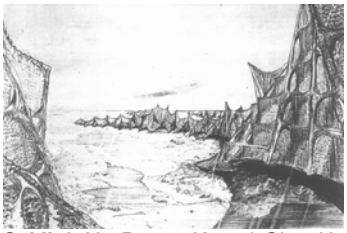
Şekil 3.17: Üçgen Mekânsal Hücreler / Justus Dahinden / 1965

Bir vadiye ya da iki dağ arasına gerilecek çelik kablolara yerleştirilecek hareketli düzlemler ve bu düzlemlere oturtulacak bir kenarı 10.35 metre olan eşkenar üçgen planlı hücrelerden oluşturulacak asılı yerleşim önerisi olan "Üçgen Mekânsal Hücreler"[40], Justus Dahinden tarafından 1965 yılında ortaya konmuş. Bu dönemde karşılaştığımız projelerin çoğundan farklı olarak, planları ve içlerinin tefrişleriyle birlikte verilen çizimler, taban alanı 50 metrekare olan bu hücrelerin mimari biçimlenişini ayrıntılı olarak ortaya koyuyor (Şekil 3.17). Projenin sabit elemanları olan çelik kabloların arasına yerleştirilecek düzlemlerle sağlanacak esnek yapı sayesinde üçgen hücrelerin farklı bir araya gelişlerinin sağlanması amaçlanmış [186].

Şekil 3.18: Kablolara Asılı Kent / Guy Rottier / 1965

Yerleşimin mümkün olmadığı dağlık bölgelerde yerleşim alanları kurma fikrinden yola çıkan önerilerden biri de "Kablolara Asılı Kent"[41] projesi (Şekil 3.18). Guy Rottier tarafından 1965 yılında geliştirilen bu projeye göre, herhangi bir yapılaşmanın imkânsız olduğu dağlık ya da kayalık arazilerde, iki yamaç arasına örümcek ağları şeklinde gerilmiş kablolara asılıyor. Bu kablolara asılan yerleşim birimleri, sessiz çalıştığı vurgulanan bir motor yardımıyla hareket ettirilebiliyor. Böylece yapı hareketli bir yapıya da sahip oluyor. Ana kabloların taşıyıcı, ara kabloların ise ulaşım amaçlı kullanılması düşünülen projede, örümcek ağı, temel biçim olarak benimsenmiş [187].

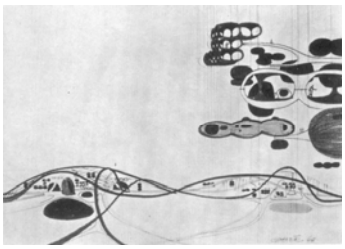
Şekil 3.19: Düşey Kent / Glen H. Small /1965

Bütün bir kentin havada asılı duracağı fikri üstüne kurulu projelerden bir diğeri, Glen H. Small'a ait. 1965 tarihli "Düşey Kent"[42], Detroit kentinin içerdiği işlevlerin tamamını içinde barındıracak büyüklükte planlanmış (Şekil 3.19). Çözüm şekli ortaya konmasa da kentsel birimlerin havada asılı duracağı varsayılan kentte, vinçler ya

[40] Bkz. Ek:A-39 (Üçgen Mekânsal Hücreler / Justus Dahinden / 1965)
[41] Bkz. Ek:A-44 (Kablolara Asılı Kent / Guy Rottier / 1965)
[42] Bkz. Ek:A-45 (Düşey Kent / Glen H. Small / 1965)

da helikopterlerle birbirlerine tutturulan evlerin, yerçekimine ters ve bilinmeyen bir güç yardımıyla havada asılı duracağı varsayılıyor [188].

Chanéac'ın "Çok İşlevli Hücreler"[43] adlı projesi, tümüyle havada asılı durma fikri üstüne kurulu olmasa da, projenin belkemiğini oluşturan "Timsah Kent" ve "Asalak Hücre" önerilerin, havada asılı yerleşimlere de uyarlanabileceği varsayılmış. 1960'da ortaya konan ve Chanéac tarafından "mimari isyan" olarak nitelendirilen projeye göre, seri üretim sonucu ucuza mal edilecek hücreler, kimi zaman "Timsah Kent" adı verilen yaklaşımla iskeletli bir sistem içine yerleştirilecek, kimi zaman da "Asalak Hücre" adı verilen yaklaşımla mevcut yapılara asılacak niteliklere sahip [189] (Şekil 3.20).

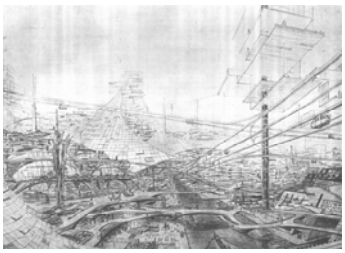

Şekil 3.20: Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960

3.1.5 Doğadan Yalıtılmış Yaşama Alanları Önerileri

Bütünüyle kontrollü bir çevre yaratma düşüncesiyle oluşturulmuş projelerle de karşılaşıyoruz bu dönemde. Özellikle malzeme ve yapım teknikleri alanlarında yaşanan gelişmeler bu projelerin tasarımlarında önemli rollere sahip. Bütün çevresel etmenlerin insan eliyle kontrol edilebilmesi esasına dayalı bu tasarımlar, doğa şartlarının yaşamaya elverişli olmadığı coğrafyalarda yerleşim alanları kurma hayallerinin de çoğalmasına neden oluyorlar.

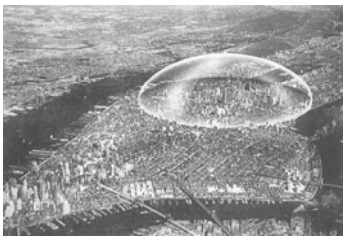
Frei Otto'nun 1957 yılında üstünde çalışmaya başladığı ve 1963 yılında son halini verdiği projesi "Geleceğin Kentleri"[44], doğadan yalıtılmış, kapalı ve iklim kontrollü bir yaşama alanı oluşturmaya dönük önerilerin en önemlilerinden. Dönemin bilimsel ve teknik gelişmeleriyle geleneksel kenti yeniden yorumlayarak, geleceğin yüksek yoğunluklu olacağı düşünülen kentlerine uygun, asma germe sistemli çadırdan oluşturulmuş proje, üç kilometrekarelik alanı bütünüyle kapatacak büyüklükte (Şekil 3.21). Çadırın yapımı için önerilen malzeme, güneş ışığını iç mekâna geçirebilecek saydam bir özelliğe sahip. Hava sıcaklığı 10°C'nin altına

Şekil 3.21: Geleceğin Kentleri / Frei Otto / 1957-1963

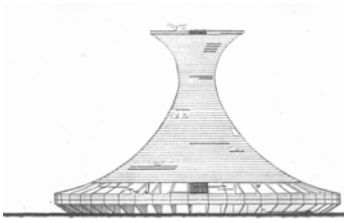
[43] Bkz. Ek:A-10 (Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960)
[44] Bkz. Ek:A-4 (Geleceğin Kentleri / Frei Otto / 1957-1963)

ininceye tümüyle kapatılan, diğer zamanlarda açık durması planlanan alanın, botanik park ve hayvanat bahçesi olarak kullanılabileceği düşünülmüş [190].

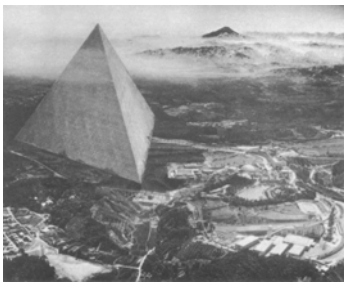
Şekil 3.22: Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller / 1962

Richard Buckminster, (tıpkı Frei Otto gibi) teknik ve malzeme alanlarındaki gelişimler karşısında duyduğu heyecanı, ütopik projelere yansıtan mimarlardan. Yayımlandığı 1962 yılından beri adından hayli söz ettiren projesi "Manhattan için Jeodezik Kubbe"[45], Manhattan adasının bir kısmının 3,5 kilometrekare çaplı bir kubbeyle örtülmesi fikrine dayanan ve kendisinden sonraki birçok hayali tasarıya öncülük eden bir proje (Şekil 3.22). Projenin ağırlıkla üstünde durduğu nokta, kubbenin içinde kalan alanın, tüm iklimsel değişkenlerinin kontrol edilebilmesi [191-192].

Şekil 3.23: Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont / 1964

Farklı bir ısıtma ve soğutma sistemine sahip, çölde karşılaşılabilecek her türlü kötü şarta karşı koyabileceği, kendi içine kapalı ve güneş toplayıcıları yardımıyla ihtiyacı olan enerjiyi sağlayacağı varsayılan bir kent önerisi olan "Sahra Çölü'nde Kent Projesi"[46], Paul Maymont tarafından 1964 yılında geliştirilmiş (Şekil 3.23). Yapı, çöl fırtınalarından en az etkilenecek bir biçime sahip. Projede, ağırlıklı olarak yapının iç mekânındaki sıcaklık kontrolü yöntemleri üstünde duruluyor; çöl şartlarından kaynaklanan gündüzleri aşırı sıcak ve geceleri de aşırı soğuk olan iklimine karşı, farklı teknik çözümler geliştirilmiş [193].

Şekil 3.24: Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller / 1966

Fuller'in Manhattan için Jeodezik Kubbe projesinden dört yıl sonra, 1966 yılında, tasarladığı "Piramidal Kent"[47], 3.000 aile ya da 1.000.000 insanın yaşayabileceği büyüklükte düşünülen devasa bir proje (Şekil 3.2). Manhattan için Jeodezik Kubbe gibi yine üstü örtülmüş ve iç mekânı iklimlendirilebilir bir özelliğe sahip proje, doğa ya da arazi şartlarından bağımsız olarak, istenen yerde uygulanabilir ve aşama aşama, ihtiyaç duyuldukça tamamlanabilir bir yapıya sahip [194].

---

45 Bkz. Ek:A-22 (Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller / 1962)
46 Bkz. Ek:A-30 (Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont /1964)
47 Bkz. Ek:A-58 (Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller / 1966)

Bir diğer piramit biçimine sahip proje, "Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı"[48] (Şekil 3.25). Zorlu iklim şartlarında yaşanabilir bir ortam sunma fikrine dayalı bu proje, A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov tarafından 1967'de geliştirilmiş. Sibirya'da bulunan geniş maden yataklarının zorlu hava şartlarında dolayı işletilememesinden hareketle ortaya konan bu proje, bu bölgede piramit şeklinde yapılar yapılarak çok sayıda insan için uygun yaşam koşulları sağlamayı amaçlıyor. Devasa bir kış bahçesi ve bu bahçenin çevresine dizilmiş 579 yerleşim birimi önerisi sunuyor. Sibirya'da uygulanması düşünülen proje, bölgenin özellikle kışın sahip olduğu zorlu iklim şartları gözetilerek kendi içine dönük bir yaklaşımla oluşturulmuş [195-196].

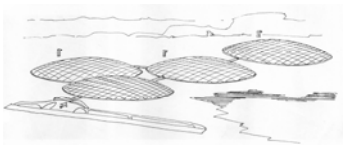
Şekil 3.25: Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı / A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov / 1967

Justus Dahinden tarafından 1968-70 yılları arasında tasarlanan "Radyo Kent"[49], özel ve kamusal kullanıma dönük işlevlerin farklı kubbeler altında toplanması fikrinden yola çıkan büyük ölçekli bir proje (Şekil 3.26). Her türlü çevresel etmenin kontrol edilebildiği kubbelerin gelişmiş yapım teknikleri kullanarak inşa edilmeleri ve yirmi sekiz milyon metreküp kapalı hacme ve teraslanmış geniş bahçelere sahip olması düşünülmüş. İnsanların kendilerine ait yaşama hücrelerinin yerleştirileceği kubbeler, içinde barındıracağı birimlere yeterince güneş alabilecek ve bu birimler için görsel-işitsel konforu sağlayacak özelliklere sahip olması planlanmış [197].

Şekil 3.26: Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70

Frei Otto, Ewald Bubner ve Kenzo Tange'nin 1971 yılında tasarladıkları "Kutup Kenti"[50], üç kilometrekarelik alanı kapatacak saydam kubbelerle kutuplarda inşa edilmesi düşünülen bir proje (Şekil 3.27). Çapı 2.000 ve yüksekliği 240 metre olan kubbeler, eğri biçim verilmiş polyester malzemeden yapılmış ve herhangi bir destek olmaksızın kendi kendisini taşıyabilen bir yapıya sahip. Havayla şişirilerek ve istenen biçiminde

Şekil 3.27: Kutup Kenti / Frei Otto, Ewald Bubner, Kenzo Tange / 1971

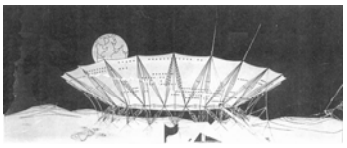
[48] Bkz. Ek:A-62 (Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı / A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov / 1967)
[49] Bkz. Ek:A-70 (Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70)
[50] Bkz. Ek:A-76 (Kutup Kenti / Frei Otto, Ewald Bubner, Kenzo Tange / 1971)

sabitlenerek inşa edilmeleri düşünülmüş. Kutuplarda karşılaşılabilecek fırtınalara dayanıklı olması planlanmış yapının üstüne yağacak karın, çatının eğrisel biçimi dolayısıyla aşağı kayacağı öngörülmüş [198].

3.1.6 Uzayda Yaşama Alanları Önerileri

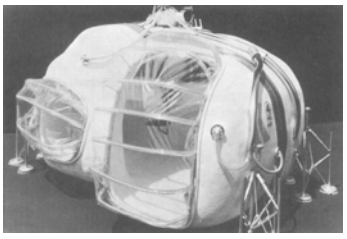
1957 yılında uzaya gönderilen Sputnik-1 uydusuyla başladığı varsayılan uzay çağı, 1969 yılında aya ilk insanlı roket göndermek için yapılan çalışmalar, "uzayda yerleşim" fikrini bu yıllarda hep gündemde tutmuştur. Birbiri ardına kurulan ve farklı mimari yapılarıyla öne çıkan uzay istasyonu projelerinin, uzaya gönderilecek astronotların uzay mekiklerinde nasıl yaşayacaklarıyla ilgili haberlerin gazetelerde ve dergilerde sürekli yer alıyor oluşları, uzay çağının yarattığı heyecanları da çoğaltmışlardır. Bu heyecanlara bu dönemde geliştirilen hayali projelerde de rastlıyoruz.

Paul Maymont ve Renée Sarger'in gelecekte uzayda kentler kurulacağı fikrinden hareketle geliştirdikleri "Bir Uzay Kenti İçin Eskizler"[51], yerçekimsiz ortama özgü bir model ortaya koyan bir uzay kenti projesi (Şekil 3.28). 1962 tarihli proje, yerçekimsiz ortamda ortaya konacağından, taşıyıcı elemanları da yapıyı belli bir yerde sabit tutmak işlevine ve hafif bir özelliğe sahip. Kentin uzayda kurulacağından hareketle, kendi içine kapalı bir yapı ortaya konmuş. Yapının dışarıya açılan küçük pencereleri var [199-201].

Şekil 3.28: Bir Uzay Kenti İçin Eskizler / Paul Maymont ve Renée Sarger / 1962

Uzay araçları ve uzayda yaşayabilmek için gerekli ortamların esin kaynağı olduğu "Yaşayan Bölme"nin[52] mimarı Archigram grubundan David Greene (Şekil 3.29). 1966 yılında tasarlanan bu projeyi, kendisine gerekli enerjiyi kendisi sağlamayı amaçlayan, atıklarını işleyecek mekanizmaya sahip bütüncül bir iç mekânda çeşitli makinelerle farklı işlevlerin gerçekleştirilebildiği, hareketli birimlerden oluşan hücre şeklindeki yerleşim birimi olarak tanımlamak mümkün. Sentetik malzemeden üretilmiş ve her türlü iklimsel koşulda, içinde uygun yaşam ortamı

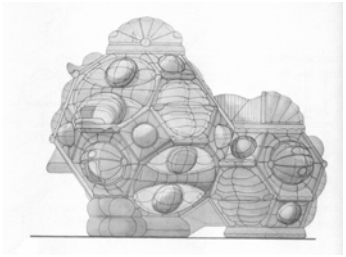

Şekil 3.29: Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966

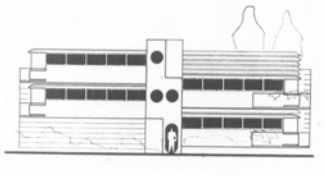
[51] Bkz. Ek:A-23(Bir Uzay Kenti İçin Eskizler / Paul Maymont ve Renée Sarger / 1962)
[52] Bkz. Ek:A-56(Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966)

sağlayacak şekilde tasarlanmış olan hücre, iç içe geçmeli ayakları yardımıyla farklı arazi yapılarına yerleştirilebilecek niteliğe sahip [202].

Bu dönemde karşılaştığımız ve uzay çalışmalarının ve uzay yolculuklarının tasarıma etkileri, projeler ortaya konarken belirtilen diğer iki proje Jean-Paul Jungmann'ın "Dyodon"u[53] (Şekil 3.30) ve Guy Rottier'in "Otobüs Kent"[54]i (Şekil 3.31). 1967'de tasarlanan Dyodon'un çıkış noktasında "uzayda yerleşim" olduğu tasarımcısı tarafından vurgulanıyor. Ortaya konan birimlerin, toprak zeminde, havaya asılı olarak, deniz üstünde ya da uzayda kullanılabileceği öngörülmüş [203]. 1966 tarihli Otobüs Kent'in mimarı Guy Rottier, bu projenin biraz farklı bir yaklaşımın ileride mümkün olacak havada mimarlık ya da ay üstünde yerleşimler için uygun olacağı görüşünde [204].

Şekil 3.30: Dyodon / Jean-Paul Jungmann / 1967

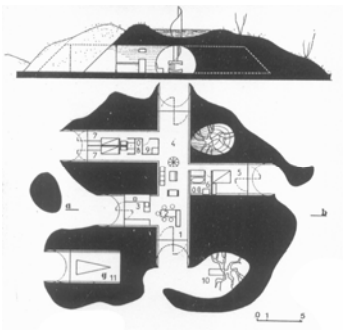

Şekil 3.31: Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966

3.1.7 Toprağa Gömülü Yaşama Alanları Önerileri

Kentlerin hızla büyüyor olmaları ve buna bağlı olarak yeryüzünün yaşama alanlarıyla kaplanacağı kaygısından hareketle farklı yerleşim alternatifleri arayışlarının bir diğer sonucu toprağa gömülü yaşama alanları önerileri.

1965 tarihli "Gömülü Ev"[55], her ne kadar tek bir birim olarak geliştirilmiş olsa da, mimarı Guy Rottier, projenin geliştirilerek büyük bir yerleşim alanına dönüştürülebileceğini vurguluyor (Şekil 3.32). İnsanlık tarihinin belli dönemlerinde yerleşim mekânı olarak kullanılan mağaralardan esinlenerek ortaya konan proje, su geçirmez malzeme kullanılarak, toprağın altında farklı geometrik biçimlenişlere imkân sağlayacak dallanmaları da sağlayabilecek konut önerilerinden oluşuyor. Projenin temel yaklaşımını belirleyen toprağa gömülmüş yerleşim alanları fikri, insanların mağaralarda yaşadıkları

Şekil 3.32: Gömülü Ev / Guy Rottier / 1965

[53] Bkz. Ek:A-61 (Dyodon / Jean-Paul Jungmann / 1967)
[54] Bkz. Ek:A-48 (Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966)
[55] Bkz. Ek:A-46 (Gömülü Ev / Guy Rottier / 1965)

dönemlerdeki yaklaşımlarından farklı olarak, toprağın kazılması, yapının inşası ve sonrasında üstünün toprakla örtülmesi fikrine dayanıyor [205].

Şekil 3.33: Manifestation Plastique / Equipe MIASTO / 1970

"Manifestation Plastique" ya da "Heykelsi Kentsel Düzenleme"[56] olarak bilinen öneri, Equipe MIASTO'yu oluşturan Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos tarafından 1970'te tasarlanmış (Şekil 3.33). Projeyi, Fransa'da, Sen Nehri'nin bir kıvrımının yanında kurulu Vetheuil kentine ek olarak geliştirilmiş, kenti çevreleyen dağların içine gömülerek inşa edilmesi düşünülmüş bir ulaşım ağı ve yeni yerleşim birimleri önerisi olarak özetlemek mümkün [206-207].

3.1.8. Ekolojik Yaşama Alanları

Kentler ve bu kentlerin kurulu oldukları alandaki doğal kaynaklar arasındaki ilişkiyi sorgulayan ve doğaya mümkünse hiç zarar vermeyecek tasarımlar ortaya koyma fikri bu dönemde ortaya konan hayali projelerin bazılarında karşımıza çıkan bir yaklaşım.

Şekil 3.34: Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 – (2000)

Paolo Soleri tarafından 1960 yılında uygulamaya geçirilmek üzere tasarlanmaya başlanmış ve inşaatı halen süren "Arkoloji"[57] projesi adını "mimarlık" ve "ekoloji" kelimelerinin bir araya gelişinden alıyor (Şekil 3.34). Her biri bir bütünün parçalarıymışçasına tasarlanmış olan otuz kent tasarımından oluşan bu projede, bu otuz kentin her birinin doğayla iç içe olarak ortaya konması ve kendi kendine yetmesi planlanmış. Toprağın daha verimli kullanılmasına ek olarak enerjinin, kaynakların ve zamanın tüketimini en az düzeyde tutma yöntemlerinden hareketle tasarlanan kentler, ısıtma, aydınlatma ve soğutma servisleri doğal yollarla sağlıyor. Doğayla uyum halinde olma fikrinden hareketle, güneş enerjisi temel enerji kaynağı olarak sunuluyor [208-212].

---

[56] Bkz. Ek:A-75 (Manifestation Plastique (Heykelsi Kentsel Düzenleme) / Equipe MIASTO: Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos / 1970)

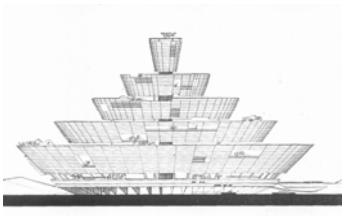
[57] Bkz.Ek:A-13 (Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 –(2000))

Kiyonori Kikutake tarafından "Yüzen Sanayi Kenti" olarak da adlandırılan "Unabara"[58] tasarlanırken, kentte kullanılacak enerji temel çıkış noktalarından birini oluşturmuş (Şekil 3.35). Yüzer biçimde tasarlanmış kentin ihtiyacı olan enerjinin karşılanabilmesi için kent merkezinin dışına, deniz üstü güneş enerjisinden yararlanma panelleri ve dalgaların kinetik enerjisini dönüştürme gereçleri yerleştirilmesi planlanmış [213].

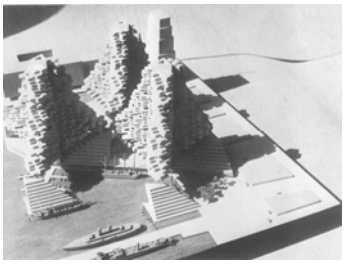
Şekil 3.35: Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960

Çölde kurulması planlanmış "Sahra Çölü'nde Kent Projesi"nde[59] de güneş enerjisi, yapının ihtiyacı olan enerjinin temel kaynağı olarak düşünülmüş ve yapının çeperine güneş toplayıcılar yerleştirilmiş (Şekil 3.36). Paul Maymont tarafından tasarlanan bu hayali projede çöl şartlarından kaynaklanan gündüzleri aşırı sıcak ve geceleri de aşırı soğuk olan iklime karşı, gündüzün sıcağını geceye, gecenin soğuğu ise gündüze taşıyacak farklı malzemeler ve teknik çözümler geliştirilmiş [214].

Şekil 3.36: Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont /1964

Güneş enerjisinin, yapının ihtiyacı olan enerjinin hepsini olmasa da %50'sini karşılaması düşünülen "New York Yerleşimi"[60] projesi, Moshe Safdie'nin 1968 tarihli bir projesi (Şekil 3.37). Projede enerjinin verimli kullanılabilmesi için malzeme seçimine ve detaylandırmaya ayrı bir önem verildiği belirtiliyor [215].

Şekil 3.37: New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968

[58] Bkz.Ek:A-19 (Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960)
[59] Bkz.Ek:A-30 (Sahra Çölü'nde Kent Projesi / Paul Maymont /1964)
[60] Bkz.Ek:A-65 (New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968)

3.2 “Sanayi Toplumunun Yaşayacağı Yeni Yerler Nasıl Olmalı?”

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan sanayileşmeyle beraber “sanayi toplumu” hayalleri de ortaya çıkmıştır. Karl Mannheim, bu hayalleri “ütopik ve ideolojik olanın şimdiki zamana nüfuz eden tabakaların bilinci”yle ortaya konduğu düşüncesinde. Sanayileşmenin sonucu olarak varılacak “tamamlanmış dünya”ya ulaşmak için dönemin olanaklarının en doğru biçimde kullanılması gerektiğini vurgulayan Mannheim, bu yolda en büyük sorunun “gerilimsizlik” olduğu düşüncesinde: “Gittikçe artan gerilimsizlikten dolayı politik eylemselliğin, bilimsel yoğunluğun, yaşamın şimdiye kadarki içeriksel değerlerinin gitgide daha fazla yok olduğunun görülmemesi mümkün müdür?” [216]

Raymond Williams ise, sanayileşmenin beraberinde getireceğini düşündüğü toplumsal sıkıntıları şöyle ifade eder: “Çalışma süreçleri rasyonelleşip rekabete dayalı bir sistemde maliyetler düşürüldükçe, toplum üyeleri için, bu çalışma düzeni, yalnızca şu ya da bu sanayide işgücünün azaltılması gerektiğini değil, toplumun da aşırı kalabalıklaşmış olduğunu ifade etmeye başlar.” [217]

Raymond Williams ayrıca, 1960’lardaki iyimser havanın sanayileşmenin “yeni bir toplum türü” yaratmak üzere kullanılacağı yönünde yoğunlaştığını vurguluyor. Bu yeni toplumu en belirgin özellikleriyle Williams şöyle tanımlıyor: En kötü fiziksel angaryaların söz konusu olmadığı, çalışma yılları ile saatlerinin hayli azaltıldığı ve (…) insanların "kendilerine ayıracak daha çok zamanları" olan bir toplum [218].

1950’lerde kendisini iyice belli eden sanayileşmenin “konstrüktivistlerin makine fantezisindeki ütopyacı fazla"yı yeniden gündeme getirdiğini düşünen Susan Buck-Morss, 'canlandırmak', 'uyandırmak', "bam teline basmak' gibi amaçların bu dönemde kurulan hayallerde ön planda olduğunu vurguluyor [219]. Buck-Morss, 1920’lerde yaşanan konut ihtiyacına pragmatik bir cevap olarak ortaya konan komünal apartmanlarla 1960’larda ortaya konan ütopik projeler arasında benzerlikler kuruyor. Her ikisinde de ortaklaşa yaşama bağı olarak planlanmış gündelik hayatların ortaya konduğunu vurguluyor [220].

Öte yandan, Susan Buck-Morss, sanayileşmenin toplumsal bir ütopyadan daha çok “bir ev ütopyası” fikrine daha yakın olduğunu düşünenlerden. Bu ev

ütopyasının köklerinin 1920'lere dayandığını düşünen Buck-Morss, sanayileşmenin bu ev ütopyası üzerine etkilerini şöyle ifade ediyor:

> "Bu ev ütopyasının özgül konfigürasyonu birçok dönüşüm geçirdi. 1920'lerde Sovyetler ev alanını ortadan kaldırmak için sanayi tekniklerinin ev işlerine uygulanmasını savunurken, ABD'de bunun yönü tersine çevrilmişti. Evin kendisi sanayileştirilecekti. "Ev ekonomisi" ev emeğini bilimselleştirecekti. Taylorcu teknikler ev emeğini daha randımanlı hale getirecekti. Makineler "yaşama işini" otomatikleştirecek ve bir uşak sınıfı ihtiyacını ortadan kaldıracaktı. Zaten hiçbir zaman kaldırılacak uşakları olmayan çoğunluk için gerçek değil ideal olarak kalan bu ideolojinin sonucu, evi eskisinden daha da kendi içine kapalı hale getirerek çekirdek ailenin tecridini artırmak ve ev içi emeğin kadınsılaştırılmasını yoğunlaştırmak oldu. Sanayileşmiş ev ideolojisi belli mallara ayrıcalık tanıyordu: Dikiş makinelerine, buzdolaplarına, elektrikli süpürgelere, elektrikli ütülere — daha doğrusu, bizatihi elektriğe. Tek tek her hanenin bu mallara ihtiyaç duyacak olması potansiyel pazarı büyütüyordu. Fordist emek politikalarının işçilerin ceplerine daha yüksek ücretler koymayı vaat etmesi, mal piyasasının büyümesinin sürmesini garantiye alıyormuş gibiydi." [221]

Şimdi, bu dönemde ortaya konan hayali projeler aracılığıyla, hızlı nüfus artışının, makineleşmenin insanlara daha çok serbest zaman yaratacağı beklentisinin, sanayileşmenin yaşama alanlarında oluşturacağı düşünülen dönüşümün, gelişime ve değişime meyilli duran yerleşim yerleri arayışlarının ve zamanla karşılaşılabilecek ulaşım sorunları için düşünülen alternatiflerin nasıl ortaya konduğunu tek tek ele alalım.

3.2.1. Yoğun Nüfusa Sahip Yaşama Alanları

1960'lı yıllarda ortaya konan projelerin hemen hepsi, kalabalık yaşama alanları önerileriyle dikkat çekiyorlar. Yoğun yapılaşma sonucu insanların bir arada yaşamaları esasına dayalı bu projelerin çoğunda kaç kişinin yaşayacağı da belirtilmiş. Örneğin, Paolo Soleri'nin "Mesa City, İdeal Kent Projesi"[61] 2.000.000 insanın yaşayacağı bir kent önerisi. Kenzo Tange ve Arata Isozaki'nin de aralarında bulunduğu bir grup tarafından tasarlanan "Tokyo Kentsel Planı İçin Proje"sinde[62]

---

[61] Bkz. Ek:A-2 (Mesa City, İdeal Kent Projesi / Paolo Soleri)

[62] Bkz. Ek:A-12 (Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki) Kurokawa ve Sadao Watanabe / 1960)

ise 5.000.000 insanın yaşayacağı düşünülmüş. “Unabara (Yüzen Sanayi Kenti)”[63] 500.000 kişinin, “Intrapolis (Huni Kent)”[64] her bir salkımında 6.000 kişinin, “Yüzer Kent”[65] 10.000 kişinin, “Bütün Kent”inde[66] toplam 600.000 kişinin, “Piramidal Kent”[67] 3.000 aile ya da 1.000.000 insanın, “Neo-Mastaba Kentsel Tasarım Projesi”[68] ise 30.000 insanın yoğun biçimde bir arada yaşayacağı düşünülen projeler. Kiyonori Kikutake “Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent”[69] adını verdiği projesini tanımlarken, bu projenin “Hızlı nüfus artışının kaçınılmaz sonucu” olduğunu vurguluyor. Yona Friedman ise “Mekânsal Yığınlar”[70] projesi için yoğun ve katlı bir yerleşim önerisi sunmasının projenin çıkış noktasını oluşturduğunu vurguluyor. “Radyo Kent”[71], 300.000 metrekareye 15.000 insanın düştüğü vurgulanan bir proje. “Hydrobiopolis”de[72] ise 20.000 kişiye konut, 6.000 kişiye de iş imkânı sunacağı belirtilmiş. “Çizgisel Kent Birimi”[73] adını taşıyan proje tasarlanırken de 2.500 konut içermesi ve 8.000 insan için yaşama alanları oluşturması düşünülmüş. “Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı”[74] ve “Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri”[75] ise temel tasarım kavramlarından olan yoğun yerleşim sunmalarını projelerin adlarına taşıyanlardan [222-248].

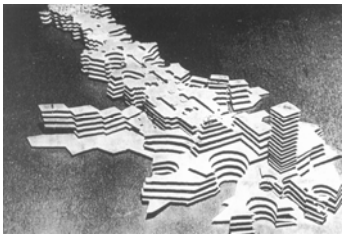
3.2.2. Serbest Zamanlar İçin Yaşama Alanları

Sanayi Devrimi’nin yarattığı beklentilerin önemli bir bölümü, yakın bir gelecekte makinelerin işgücüne dayalı işlerin büyük bir bölümünü insanlardan devralacakları, böylece insanların çalışma dışındaki serbest zamanlarının çoğalacağıyla yakından ilgili. Bu dönemde ortaya konan hayali projelerin çoğunda, insanların serbest zamanlarını diledikleri gibi geçirmelerini sağlayacak mekânlara ağırlık verilmiş durumda. Projelerde serbest zamanların geçirileceği alanlar büyük çeşitlilik gösteriyor.

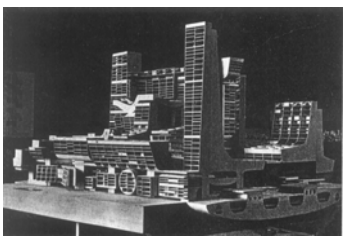
63 Bkz. Ek:A-19 (Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960)
64 Bkz. Ek:A-9 (Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960)
65 Bkz. Ek:A-3 (Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959)
66 Bkz. Ek:A-35 (Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964)
67 Bkz. Ek:A-58 (Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller / 1966)
68 Bkz. Ek:A-37 (“Neo-Mastaba” Kentsel Tasarım Projesi / Yoshitaka Akui & T. Nozawa / 1964)
69 Bkz. Ek:A-7 (Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake / 1959-62)
70 Bkz. Ek:A-1 (Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60)
71 Bkz. Ek:A-70 (Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70)
72 Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)
73 Bkz. Ek:A-71 (Çizgisel Kent Birimi / P + F Atölyesi, Herbert Prader, Franz Fehringer, Erich Ott / 1969)
74 Bkz. Ek:A-11 (Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı / Kenzo Tange ve M.I.T Öğrencileri / 1960)
75 Bkz. Ek:A-26 (Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963)

M.C. Valadares ve J.P. Benoit tarafından tasarlanan "Saghor, Gülünç Kent"[76], neredeyse sadece serbest zamanların geçirilebileceği alanların toplamı olarak değerlendirilebilir (Şekil 3.38). Serbest zamanların değerlendirilmesinde önerilen oyun oynamanın, yeni durumları hayal etmedeki etkisi ve yaratıcılığı hep ön planda tutmayı sağlaması, projede bu kavrama öncelikli bir yer verilmesine neden olmuş. İnsanların, arzularının ve tutkularının bastırılması sonucu geldikleri asosyallik ve acımasızlık noktasında ciddi psikolojik sorunlar yaşadıklarından hareketle, oyun alanları oluşturmak projenin temel çıkış noktalarından birini oluşturuyor. Önerilen kentin, insanların farklı ortamlarda karşılaşmalarına, buluşmalarına olanak tanıyacak şekilde yeniden düzenlenebilir bir yapıya sahip olması düşünülmüş. Projede sürekli oluşturulacak etkinlik alanlarıyla kentte sürekli bir canlılık sağlanması öngörülüyor. Projenin en önemli yapısı olarak kabul edilebilecek "Bilgi Kulesi", kütüphane, müzik arşivi ve sergi salonu işlevlerini barındırıyor. Yaratıcılığın hep ön planda tutulduğu kentte atölyeler ve sanatsal çalışmalara olanak sağlayacak "sanat atölyeleri" ayrı bir öneme sahip. Kentin tasarlanmasında yaya yollarının canlılığının sağlanması, korunması önemli rol oynamış. Bu yüzden de yapı ayaklar üstünde yükseltilmiş. Yayaların serbest dolaşım yollarının etrafında cinsel özgürlük evleri, Türk hamamları, saunalar yer alıyor. Lokantalar ve kumarhaneler serbest zamanların geçirilebileceği diğer mekânlar [249].

Şekil 3.38: Saghor, Gülünç Kent / M.C. Valadares, J.P. Benoit / 1969

"Bütün Kent"[77] adını taşıyan projede, sanayi toplumunun bir sonucu olarak yaşanacak iş alanlarındaki otomasyonlar sayesinde insanların boş vakitlerinin çoğalacağı, işçilerin dörtte üçünün işlerini makinelerin yapacağı ve çalışanların tasarımcılarla mühendislerden oluşacağı kabulleri, tasarımın çıkış noktasını oluşturmuş (Şekil 3.39). Projenin tasarımcısı Jean-Claude Bernard'ın, en çok serbest zaman geçiriliyor olmasından dolayı en önemsediği mekân, konutlar. Bu konutların uzantısı olarak kabul edilen, doğrudan günışığı alan (eşitlikçi bir yapıya sahip olmaları bakımından ayrı bir önem verilen) cadde ve pasajlar, diğer önemli toplanma mekânları. Bu mekânların şekillenmesinde, apartman tipi

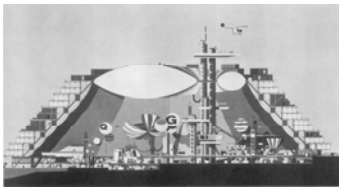

Şekil 3.39: Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964

[76] Bkz. Ek:A-73 (Saghor, Gülünç Kent / M.C. Valadares, J.P. Benoit / 1969)
[77] Bkz. Ek:A-35 (Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964)

yerleşimlerdense geleneksel köy biçimlenişleri ve serbest zamanların geleneksel köylerde nasıl değerlendirildiği model olarak alınmış [250].

İnsanların dinlenme ve eğlenme ağırlıklı yaşayacakları vurgulanan "Kiryat Ono, Serbest Zaman Kenti"nde[78] serbest zamanların geçirileceği mekân merkeze alınmış (Şekil 3.40). İnsanların bir araya gelerek gerçekleştirdikleri toplu etkinlikler için tasarlanmış bu mekân, 3.000 insanın yer alabileceği toplantılara, sergilere, teatral performanslara, gösterilere, konserlere, dinsel ve sportif etkinliklere uyum sağlayabilecek esnekliğe sahip olan bir yapı [251].

Şekil 3.40: Kiryat Ono / Serbest Zaman Kenti / Justus Dahinden / 1969-1971

Archigram üyeleri Peter Cook, Ron Herron ve Dennis Crompton tarafından tasarlanan "Hazır Kent (Kırsal Alanda Hayali Bir Kentsel Hayat)"[79], esin kaynağını sirklerden ve fuarlardan alıyor (Şekil 3.41). Hem sabit hem de hareketli elemanlardan oluşan sesli ve görsel iletişim sistemlerinin yardımıyla, çok kısa sürede taşrada yeni bir toplumsal aydınlanma yaratmayı amaçlayan ve kendisini "kışkırtıcı" olarak tanımlayan geçici ve gezgin yapı, bütünüyle serbest zaman geçirme üstüne kurulu bir mekân. İnsanların diledikleri gibi eğlenmelerini sağlayacak bir mekân ortaya koymak için projenin temel araçları da çeşitlilik gösteriyor: Şişirilebilir çadırlar, balonlar, ekranlar, antenler ve farklı ses sistemleri. Projenin başlıca amacı kentlerdeki serbest zaman değerlendirmeye bağlı olarak yaşanan kültürel canlılığı kentlerin dışına taşımak [252-253].

Şekil 3.41: Hazır Kent / Archigram / 1968

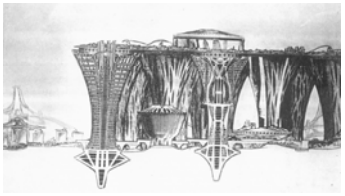
Archigram'ın bir diğer projesinde de yine çalışma dışı zamanları değerlendirme fikri üstüne kurulu. "Fikirler Sirki"nde[80], gezgin bir kampus oluşturarak geleceğin eğitim sistemi olarak düşünülen sistemler aracılığıyla farklı bilgilerin farklı insanlar tarafından paylaşılması amaçlanıyor [254-255] (Şekil 3.42).

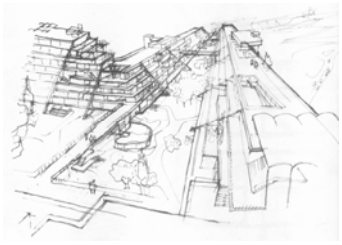
Şekil 3.42: Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967

78 Bkz. Ek:A-74 (Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden / 1969-1971)
79 Bkz. Ek:A-64 (Hazır Kent (Kırsal Alanda Hayali Bir Kentsel Hayat) / Archigram (Peter Cook, Ron Herron, Dennis Crompton) / 1968)
80 Bkz. Ek:A-63 (Fikirler Sirki / Archigram (Peter Cook) / 1967)

1960'lı yıllarda tasarlanan diğer hayali projeler, insanların serbest zamanlarını değerlendirmeleri için farklı faklı öneriler ortaya koyuyorlar: İnsanların çalışma dışındaki zamanlarını geçirecekleri yerlerin bir eğitim merkezi olarak tasarlandığı "Mesa City, İdeal Kent Projesi"[81] (Şekil 3.43), yayaların serbestçe dolaşabilmeleri için yapı içinde ayrı katların ayrıldığı "Yüzer Kent"[82], "entelektüel ve kültürel boş zaman toplumunun post endüstriyel yapısı" olarak tanımlanan "Yerleşim Birimleri Uygulaması"[83], kentte yaşayan insanların ruh sağlıkları için serbest zaman mekânlarına ayrı bir önem veren "Intrapolis (Huni Kent)"[84], yapının en canlı bölgesi olması düşünülmüş ve tümüyle taşıt trafiğinden uzak tutulmuş, özgürce zaman geçirileceği varsayılan "çekirdek" adı verilen bölgesiyle "Hydrobiopolis"[85], iç bahçeleri ve eğitim amaçlı enstitüleriyle "X'ten Kent"[86] (Şekil 3.44), "Endüstriyel Park"ıyla "Krater Kent"[87], projeyi oluşturan yeni katmandan ikisinin tümüyle bahçelere, plajlara, oyun alanlarına, kültür merkezlerine ve spor alanlarına ayrılmış "Monako İçin Yüzer Kent"[88], Paris'te yaşayanların serbest zamanlarını değerlendirmeleri için düşünülmüş yürüyüş alanları, sinemalar, yüzme havuzlarıyla "Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi"[89], sanayi sonrası toplumun aile hayatıyla ve iş hayatı arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmak için yeni bir iş-çalışma ilişkilendirmesi sunan "Ortaklaşa kullanıma açık alanlar"ıyla "Kent Hayatı İçin Öneri Sistem"[90], sanayileşmenin sonucu olarak aile bağlarının çözülüyor olmasını kendisine tasarım sorunu olarak ele alan ve insanların serbest zamanlarını aileleriyle geçirebilmeleri için farklı mekânlar ortaya koyan "Kentsel Yerleşimler ve Bu Yerleşimlerin Birleştirici Sistemleri"[91], hem çabucak hem de kolayca kurulabilen ve gerektiğinde de sökülebilen özelliğe sahip "şenlikli yapay çevre"yi oluşturan

Şekil 3.43: Mesa City, İdeal Kent Projesi / Paolo Soleri / 1958-67

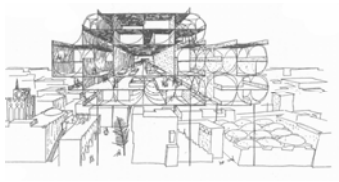
Şekil 3.44: X'ten Kent / André Biró ve Jean-Jacques Fernier / 1962

81 Bkz. Ek:A-2 (Mesa City, İdeal Kent Projesi / Paolo Soleri / 1958-67)
82 Bkz. Ek:A-3 (Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959)
83 Bkz. Ek:A-21 (Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hauserman / 1962)
84 Bkz. Ek:A-9 (Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960)
85 Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)
86 Bkz. Ek:A-20 (X'ten Kent / André Biró ve Jean-Jacques Fernier / 1962)
87 Bkz. Ek:A-28 (Krater Kent/ Chanéac / 1963-68)
88 Bkz. Ek:A-31 (Monaco İçin Yüzer Kent / Paul Maymont / 1964)
89 Bkz. Ek:A-32 (Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi / Paul Maymont / 1964)
90 Bkz. Ek:A-40 (Kent Hayatı İçin Öneri Sistem / Yoichiro Hosaka / 1965)
91 Bkz. Ek:A-60 (Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı) / Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel / 1967)

hareketli tiyatrolar, sinemalar, spor alanları, içinde dolaşılabilen büyük akvaryumlar, sirkler, gazinolar ve çok amaçlı kullanıma açık alanlarıyla "Tripod Kent"[92], çöl şartlarında insanların bir arada daha çok zaman geçirebilmeleri için dinlenme, eğlenme ve spor alanlarından oluşan dev bir kış bahçesi yapının merkezine alan "Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı"[93], çevrelediği eski kent merkezini bütünüyle bir serbest zaman geçirme mekânı olarak saptayan "Manifestation Plastique"[94],… bu projelerden bazıları [256-281].

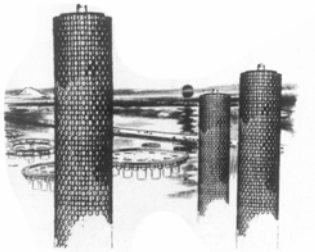
3.2.3. Sanayi Tipi Üretime Bağlı Yaşama Alanları

Yona Friedman tarafından 1956 – 1960 yılları arasında geliştirilen "Mekânsal Yığınlar"[95], boşluklu iskelet yapısı sayesinde, gerektiğinde büyütülebilir, genişletilebilir özelliğe sahip (Şekil 3.45). Hareket ettirilebilir ve yer değiştirilebilir yapıda, parçalarının birbiriyle uyum halinde olacağı düşünülmüş [282-285].

Şekil 3.45: Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60

Beton sallar tarafından oluşturulacak yapay adalar üzerinde inşa edilecek devasa silindirler ve bu silindirlere takılabilecek yerleşim birimleriyle oluşturulacak "Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent"[96] takılıp sökülebilir yapı elemanlarından oluşuyor (Şekil 3.46). Silindirleri bir kasnak, bir çerçeve olarak ele alan sistemde, birimler takılıp sökülebilir, gerektiğinde yenisiyle değiştirilebilir farklı özelliklere sahip [286-287].

Şekil 3.46: Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake / 1959-62

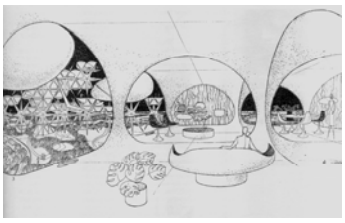
"Çok İşlevli Hücreler"[97], fabrikalarda seri üretim sonucu hem hızlı hem de ucuz bir şekilde elde edilecek hücreler yardımıyla yeni yaşama birimleri ve bu yaşama birimlerinin yan yana ve uç uca eklenmeleriyle yeni kentler oluşturma fikri üstüne kurulu. Bu projede yer alan hücrelerin, kimya alanındaki gelişmelerde elde

---

92 Bkz. Ek:A-53 (Tripod Kent (Üç Ayaklı Sehpa Biçiminde Kent) / Yves Salier, Adrien Courtois ve Pierre Lajus / 1966)
93 Bkz. Ek:A-62 (Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı / A. Schipkov, E. Schipkova, A. Gravilin ve A. Popov / 1967)
94 Bkz. Ek:A-75 (Manifestation Plastique (Heykelsi Kentsel Düzenleme) / Equipe MIASTO: Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos / 1970)
95 Bkz. Ek:A-1 (Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60)
96 Bkz. Ek:A-7 (Deniz Uygarlığı - Okyanus Kent / Kiyonori Kikutake / 1959-62)
97 Bkz. Ek:A-10 (Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960)

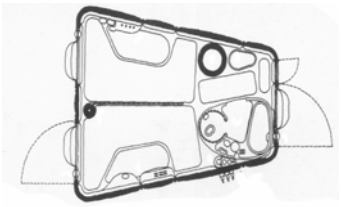
edilen yeni ve fiziksel şartlara daha dayanıklı malzemelerden inşa edilmesi düşünülmüş [288].

Chanéac, "Krater Kent"i[98], sanayileşmenin etkilerinin kolaylıkla görülebileceği projelerden (Şekil 3.47). Projenin önemli birimlerinden olan "sanayileşmiş hareketli kokpitler", değişen ihtiyaçlara göre mekânlara eklemlenebilen, ihtiyaç ortadan kalktığında da başka yere götürülebilen bu birimler "arabalar gibi" çabucak ve kolayca üretilebilir ve kamyonlar ya da traktörlerle kolayca bir yerden başka bir yere taşınabilir özellikteler. Chanéac'ın endüstriyel üretim sonucu ortaya konan, çok amaçlı kullanıma açık hücreleri kentlere uyarlama düşüncesinin sonucunda öngörülen taşıyıcı sisteme verdiği isim ise, "mekânın örümcekleri". Örümcek ağı şeklinde düşünülmüş bu sistem, hücreleri bir arada tutacak bir bağlantı elemanı olarak düşünülmüş. İnsanların kendilerine göre işlev atayabilecekleri esnekliğe sahip "parazit hücreler" ise projenin değişime dayalı özelliklerinin bir uzantısı [289-290].

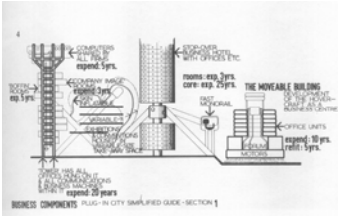

Şekil 3.47: Krater Kent / Chanéac / 1963-68

Archigram üyelerinden Warren Chalk tarafından geliştirilen "Kapsül Üniteli Kule"[99] merdivenlerin, asansörlerin ve diğer servislerin yer aldığı bir çekirdek ve bu çekirdek etrafına ışınsal olarak dizilmiş, parçaları fabrikada üretilmiş geometrik formları yamuk olan hücresel birimlerden oluşan bir proje (Şekil 3.48). Projenin temel koşulu fabrikasyon birimlerden oluşacak olması. Yapıyı oluşturan birimler, parça parça olarak fabrikalarda üretildikten sonra bir araya getirilerek, raflı sistem benzeri olan yapıya monte edilebiliyor. Eskidiğinde ya da kullanılamaz duruma geldiklerinde yenisiyle değiştiriliyorlar. Kimya alanındaki gelişmelerin sonucu olarak yaygınlaşan plastik esaslı malzemelerin bu yapının önemli bir bölümünde kullanılacağı öngörülmüş [291-292].

Şekil 3.48: Kapsül Üniteli Kule Archigram (Warren Chalk) / 1964

Şekil 3.49: Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook) / 1964

Bir diğer Archigram projesi olan "Portatif Kent"[100] ise, yeni malzemele teknolojilerinden

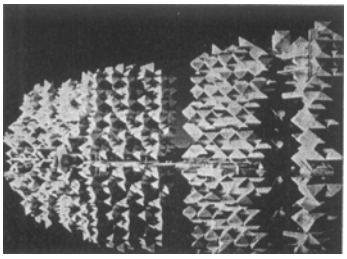
98 Bkz. Ek:A-28 (Krater Kent/ Chanéac / 1963-68)
99 Bkz. Ek:A-33 (Kapsül Üniteli Kule / Archigram (Warren Chalk) / 1964)
100 Bkz. Ek:A-34 (Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook) / 1964)

esinlenerek geliştirilmiş (Şekil 3.49). Belirlenmiş ve alışılagelmiş şemaların reddine dayanan yapı anlayışı bütünüyle açık bir planlamaya dayanıyor. Peter Cook, projenin yeni fikirlerle sürekli değiştirilebilecek, dönüştürülebilecek bir yapıya sahip olduğunu savunuyor. Kesin ve belirli bir biçime sahip değil. İkinci Sanayi Devrimi'nin yarattığı gelişmelerin yapı sektöründeki yansımalarından biri olan, fabrikada üretilen yapı elemanlarının şantiyede montajının yapılması esasına dayanan prefabrike sistem, bu fikrin de ana çerçevesini oluşturuyor [293-294].

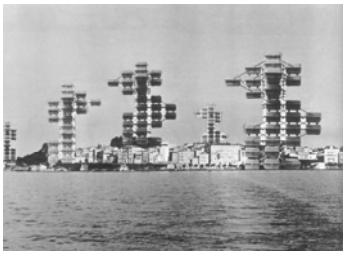
Şekil 3.50: Stapelhaus / Wolfgang Döring / 1964

Güçlendirilmiş çelik iskelet sistemi ve bu sistem içine yerleştirilen prefabrike hücrelerden oluşan bir diğer proje de "Stapelhaus"[101] (Şekil 3.50). Proje, yapıyı oluşturan birimlerin birbirlerinden bağımsız olmaları dolayısıyla, istendiğinde hücrelerin yeni ve geliştirilmiş başka hücrelerle değiştirilebilmesi esasına dayanıyor. "Standardize hücreler" adı verilen ve prefabrike sistem sonucu kalıplara dökülerek üretilmiş birimler, gerektiğinde yer değiştirebilir yapıya sahipler [295].

Şekil 3.51: New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968

Le Corbusier'in ortaya koyduğu "plug-in" sistemin Moshe Safdie tarafından prefabrike yapım sistemleriyle geliştirilmesi sonucu ortaya çıkan "New York Yerleşimi"[102] projesi, sekizgen prizmaların farklı birleşimlerle bir araya gelmesinden oluşuyor (Şekil 3.51). Proje, "industrialised production process" olarak adlandırılan ve dönemin özelliklerinden olan anlayışı doğrultusunda tasarım yapma anlayışıyla ortaya konmuş [296-297].

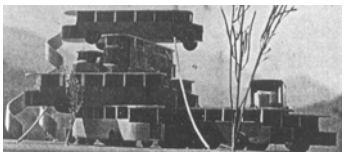

Şekil 3.52: (…) Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar Sistemi / Wolfgang Döring / 1965

Prefabrike birleşimler üzerine çalışan bir inşaat şirketinin mekânsal yapı elemanlarının geliştirilmesi ve üretilmesi çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkmış olan "Yapay Malzemelerle Üretilmiş, Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar

[101] Bkz. Ek:A-36 (Stapelhaus (İstiflenmiş Birimlerden Oluşan Ev) / Wolfgang Döring / 1964)
[102] Bkz. Ek:A-65 (New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968)

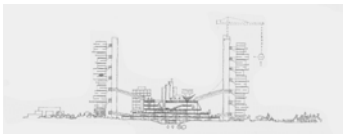
Sistemi"[103] projesi, taşıyıcı iskelet sistemin ve bu sistemle birlikte çalışması için tasarlanmış hücrelerle birlikte bir bütün olan ve en fazla on iki kat yüksekliğe kadar çıkartılabilen yapılardan oluşuyor (Şekil 3.52). Projede öngörülen yapıların, fabrikalarda seri üretim sonucu hızlı ve ucuz bir şekilde üretilmesi planlanan yapı elemanlarının ve hücrelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmaları düşünülmüş [298].

Şekil 3.53: Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966

Büyük ölçekli sanayileşmenin mimarlığa taşınmasını amaçlayan bir diğer proje, "Otobüs Kent"[104] (Şekil 3.53). İnsanların özellikle serbest zamanlarını diledikleri yerde geçirebilmelerine olanak tanıdığı için, karavan kavramı bu projenin çıkış noktasını oluşturmuş. "Yeni işlevsel biçim" olarak tanımlanan ve projede ortaya konan mimarlığın temelini oluşturan yaklaşım da, esin kaynağını karavanlardan alıyor. İnsanların kendilerini güvende hissetme, komşuluk ilişkileri içinde bulunma ve istedikleri zaman istedikleri yerde bulunabilme ölçütleri de bu yolla kolaylıkla sağlanmış projede. Seri üretimle çok miktarda, kolayca ve ucuza mal edilerek üretilecek otobüsler tarafından oluşturulacak "Otobüs Kent", otobüslerin karavanlar gibi kullanılarak farklı yerlerde farklı bir araya gelişlerle, serbest zamanların daha farklı kullanılabilmesi için farklı bir öneri sunuyor [299].

"Çizgisel Kent Birimi"[105], projesi ortaya konurken, kent bir makine olarak tarif edilmiş: Kent, insanlara zincirleme bir şekilde bir araya gelme olanakları sunan ve bir taraftan da bu insanlara eşlik eden, büyük bir buluşma mekânı oluşturan bir makinedir (Şekil 3.54). Kentin aynı zamanda, bilgiler, duygular, tepkiler, yansıtmalar, arzular, ihtiyaçlar, üretilenler ve gerçekleştirmelerden oluşan bir süreç olduğu da vurgulanmış. Projenin kendisi gelişen havacılık sanayinin kullandığı malzemelerden (hafif metal ve sentetik) ve tekniklerden yararlanarak çokgen prizmalardan oluşan yerleşim birimleri oluşturma fikrine dayalı ve taşıyıcı bir iskelet olmaksızın 25 birimin üst üste konabilmesine olanak sağlayan bir sistem öneriyor [300-301].

Şekil 3.54: Çizgisel Kent Birimi / P+F Atölyesi / 1969

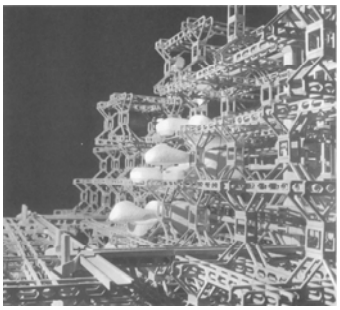
---

103 Bkz. Ek:A-41 (Yapay Malzemelerle Üretilmiş, Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar Sistemi / Wolfgang Döring / 1965)

104 Bkz. Ek:A-48 (Otobüs Kent / Guy Rottier / 1966)

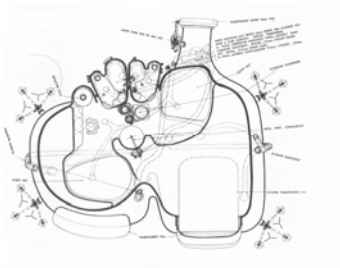
105 Bkz. Ek:A-71 (Çizgisel Kent Birimi / P + F Atölyesi, Herbert Prader, Franz Fehringer, Erich Ott / 1969)

Makine gibi işlemesi düşünülen bir başka yapı "Ragnitz-Graz İçin Proje"de[106] karşımıza çıkıyor (Şekil 3.55). Taşıyıcı sistem içine yerleştirilen takılıp sökülebilen hücrelerin bir makinenin parçaları gibi ele alınmalarını öngören proje, bu parçaların yerleşim yerleri ve ortaklaşa kullanım mekânları olarak kullanılacağını belirtiyor. Bu makinenin taşıyıcı sistemini oluşturan parçalar ise şöyle: kafes kirişler, örgü sistemli taşıyıcılar ve külah şeklinde payandalar [302].

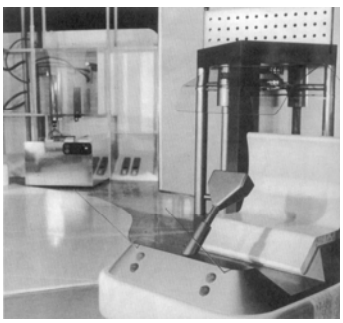
Şekil 3.55: Ragnitz-Graz İçin Proje / Günther Domenig, Eilfried Huth / 1966-69

Kendisine gerekli enerjiyi kendisi sağlamayı amaçlayan, atıklarını işleyecek mekanizmaya sahip bütüncül bir iç mekânda çeşitli makinelerle farklı işlevlerin gerçekleştirilebildiği, hareketli birimlerden oluşan hücre şeklindeki yerleşim birimi projesi olan "Yaşayan Bölme"[107], Archigram üyelerinden David Greene tarafından tasarlanmış (Şekil 3.56). Sentetik malzemeden üretilmiş ve her türlü iklimsel koşulda, içinde uygun yaşam ortamı sağlayacak şekilde tasarlanmış olan hücre, iç içe geçmeli ayakları yardımıyla farklı arazi yapılarına yerleştirilebilecek niteliğe sahip. Hücrenin mekanizması şu makinelerden oluşuyor; otomatik iklimlendirme, yıkama, banyo yapma, pişirme, atık işleme ve eğitim [303-305].

Şekil 3.56: Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966

Bir diğer Archigram projesi olan "1990 Hayat Biçimi"[108] ise, Ağırlıklı olarak geleceğinin konutlarının problemlerinin neler olabileceği ve bu problemlere bilgisayar teknolojisinin ne tür çözümler önerebileceğini araştıran, teknolojik ve esnek bir yapıya sahip hücre tasarısı olarak karşımıza çıkıyor [306-307] (Şekil 3.57).

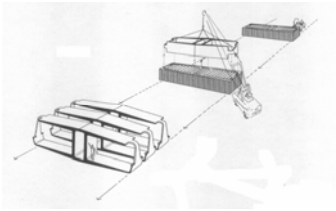

Şekil 3.57: 1990 Hayat Biçimi / Archigram / 1967

Bu dönemde karşımıza çıkan hayali projelerinin hemen hepsi, tasarımcılarının hayal

106 Bkz. Ek:A-52 (Ragnitz-Graz İçin Proje / Günther Domenig, Eilfried Huth / 1966-69)
107 Bkz. Ek:A-56 (Yaşayan Bölme / Archigram (David Greene) / 1966)
108 Bkz. Ek:A-59 (1990 Hayat Biçimi / Archigram (Peter Cook, Dennis Crompton, Ron Herron, Warren Chalk, Michael Webb, David Greene) / 1967)

ettikleri bir sanayi toplumu için üretilmiş projeler. Su, elektrik ve ısıma servisleriyle bir bütün olarak tasarlanan, böylece hızla monte edilmesi düşünülen birimleri ve geleneksel yöntemlere oranla %50 daha az maliyetli olduğu düşünülen post-endüstriyel sistemle üretim şartıyla "Yerleşim Birimleri Uygulaması"[109], yapıda zamanla oluşabilecek değişimleri düşünerek farklı teknikler geliştiren ve buna bağlı olarak önerdiği "çerçeve sistem"iyle "Bütün Kent"[110], 40 metre uzunluğunda ve 13 metre genişliğindeki çekil putrel şeklindeki yerden yükseltilmiş prefabrike yapı bloklarından oluşan "Putrel Yapı"[111] (Şekil 3.58), yüksek yoğunluklu yerleşim birimlerinin toprakla en az temasa sahip olmaları gerektiği fikrinden yola çıkarak ortaya konan üçgen ayaklar ve bu ayaklara takılıp sökülebilen yerleşim birimlerinden oluşan "Tripod Kent"[112] ve işlevleri ve konumları sürekli değiştirilebilir nitelikte olan birimler yardımıyla sürekli değişken bir yapıya sahip olması planlanan kent tasarını "Hydrobiopolis"[113] bu projelerden öne çıkanlar [308-313].

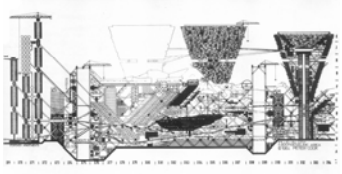

Şekil 3.58: Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase / 1966

3.2.4. Açık Uçlu Yaşama Alanları

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya konan hayali projelerin bir diğer özelliği de, çoğalıvereceklermiş gibi duran yapıları. Çizimlerle, yazılarla, maketlerle ortaya konan yapılar numune olarak üretilmişler de, uygun şartlar oluştuğunda çevrelerine yayılıvereceklermiş gibi bir izlenim uyandırıyorlar. Zincirleme bir biçimde birbirine eklenebilecek bu yapıların bu biçimleriyle de bir bütünlük oluşturacakları yer yer altı çizilen bir özellik.

Her an farklı bir biçimde yeniden düzenlenebilecek yapıya sahip olması "Portatif Kent"in[114] en önemli özelliği olarak belirtilmiş (Şekil 3.59). Çeşitlendirilebilir bir sisteme sahip olan yapı, mevcut elemanların farklı yerlerde ve farklı

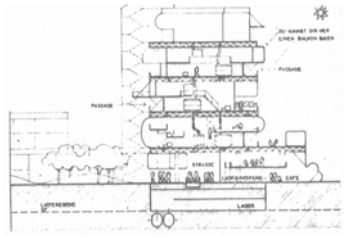

Şekil 3.59: Portatif Kent (Plug-in City)/ Archigram (Peter Cook) / 1964

[109] Bkz. Ek:A-21 (Yerleşim Birimleri Uygulaması / Pascal Hauserman / 1962)
[110] Bkz. Ek:A-35 (Bütün Kent / Jean-Claude Bernard / 1964)
[111] Bkz. Ek:A-55 (Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase / 1966)
[112] Bkz. Ek:A-53 (Tripod Kent (Üç Ayaklı Sehpa Biçiminde Kent) / Yves Salier, Adrien Courtois ve Pierre Lajus / 1966)
[113] Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)
[114] Bkz. Ek:A-34 (Portatif Kent (Plug-in City) / Archigram (Peter Cook) / 1964)

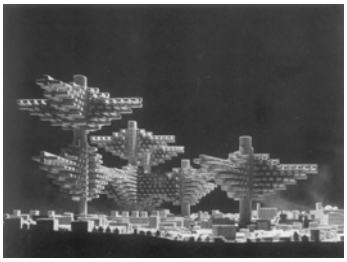
amaçlarda kullanılabilmesi fikrine de dayanıyor. Archigram üyelerinden Peter Cook tarafından ortaya konan bu tasarımın, çıkış noktasını dönemin yarattığı teknolojik gelişmelerin yarattığı büyüme ve yenilenme arzusundan aldığı kabul ediliyor. Bu projenin önerdiği ve en uzun süre varolması düşünülen temel öğesi, kafes şeklinde bir yapı oluşturan ve servis birimleri ve asansörleri içine alan çerçeve. Diğer birimler, isteğe ve ihtiyaca göre değiştirilebilir nitelik taşıyorlar [314-315].

Farklı zamanlardaki ve durumlardaki ihtiyaçlarına göre her an yeniden düzenlenebilecek, yoğunlaştırılabilecek ve gerektiğinde kaldırılabilecek birimlerden oluştuğu varsayılan "Anachitecture"[115], en az sabit düzenlemeyle, en fazla özgürlüğe olanak tanıyan bir altyapıyı temel olarak alıyor (Şekil 3.60). Projede amaçlanan, sakinlerinin katılımıyla çeşitliği ve sürekli değişen hareketliği sağlamak. Zamanla ortadan kalkabilecek ya da azalabilecek ihtiyaçlar sonucu mekânların tümüyle ortadan kalkabilmesi ya da küçülebilmesi de tasarımın bir özelliği olarak tanımlanmış [316].

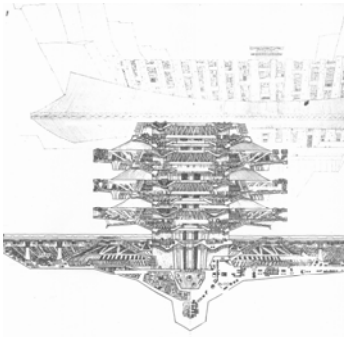
Şekil 3.60: Anachitecture / Manfred Schiedhelm / 1969

İçinde bulunulan hızlı evrimleşme sürecinin gereklilikleri doğrultusunda projenin bütünlüğü bozulmadan farklı çözümler ortaya konabilmesi arayışının bir sonucu olarak geliştirildiği vurgulanan "Uzay Kenti"[116], Arata Isozaki tarafından 1962 yılında tasarlanmış (Şekil 3.61). Tahmin edilebilen gelişmelerle birlikte tahmin edilemeyen, öngörülemeyen durumlar da düşünülerek yapının birçok noktası ileride değerlendirilmek üzere açık bırakılmış [317-319].

Şekil 3.61: Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962

Paolo Soleri, tasarımlarındaki bu açık uçluluğu, "koşullu açık kent" ortaya koyma çabası olarak vurguluyor. "Arkoloji"[117] adı verilen kentlerin baştan ortaya konan genel bir büyüme planı doğrultusunda büyümeleri öngörülmüş, ancak

Şekil 3.62: Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 –(2000)

115 Bkz. Ek:A-72 (Anachitecture / Manfred Schiedhelm / 1969)
116 Bkz. Ek:A-24 (Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962)
117 Bkz. Ek:A-13 (Arkoloji / Paolo Soleri / 1960-69 –(2000))

planın önemli bir bölümü, farklı "yalın, elverişli ve işlevsel" yeni mekân ihtiyaçlarının ortaya çıkabileceği varsayımıyla ileride detaylandırılmak üzere bütünüyle tasarlanmamış olarak bırakılmış [320-324] (Şekil 3.2).

Justus Dahinden'in "Radyo Kent"i[118] ise, kentin en belirgin kamusal alanını içeren mekânın açık uçlu yapısıyla dikkat çekiyor (Şekil 3.63). Bu dev kubbe, gerektiğinde iç yerleşiminin değiştirilebilmesine, ihtiyaç oluştuğunda gerekli eklemelerle genişletilebilmesine (aynı şekilde bazı işlevlerin ortadan kaldırılabilmesine) ve farklı yerle yeni kubbelerin yapılmasıyla çoğalabilmesine olanak sağlayan bir yapıda [325].

Şekil 3.63: Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70

Yona Friedman, "Mekânsal Yığınlar"[119] adını verdiği projesini, farklı doğa şartları ve eylemlerin zamanla değişebileceği göz önüne alınarak geliştirmiş (Şekil 3.64). Proje, konutlardan açık alanlara, trafikten parklara kadar farklı birimlerin birbirleriyle yer değiştirilerek çeşitli durumlar yaratmaya olanak veren bir sisteme sahip [326-329].

Şekil 3.64: Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60

İhtiyaçlar belirdikçe yeni katlar eklenerek inşa edileceği vurgulanan "Piramidal Kent"[120], zamanla ve ihtiyaç oluştuğunda, aşama aşama ortaya konabilecek ve zamanla tamamlanacak dev bir piramitten oluşuyor [330].

Dönemin projelerinde karşılaştığımız açık uçluluk projeden projeye çeşitli farklılıklar gösteriyor. Her birinde 10.000 insanın yaşayabileceği düşünülen altı birimin bir araya gelişiyle altıgen yerleşim alanları oluşturacağı belirtilen "Unabara"'da[121], bu altıgen yerleşim alanlarının altısı bir araya gelerek kentsel bir yerleşim alanı oluşturuyorlar [331]. "Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi"nde[122] ise , ilk olarak üç yüz metre yüksekliğinde inşa edileceği planlanan yapıların, gerektiğinde daha da yükseltilerek 30.000 kişiyi içine alabilecek ve birbirine otoyollarla bağlanacak dev piramitlere dönüşmeleri hesaplanmış [332-333]. Arthur Quarmby'nin tasarladığı "Koçandaki Mısır"[123] projenin tek sabit öğesi olan taşıyıcı

118 Bkz. Ek:A-70 (Radyo Kent / Justus Dahinden / 1968-70)
119 Bkz. Ek:A-1 (Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60)
120 Bkz. Ek:A-58 (Piramidal Kent / Richard Buckminster Fuller / 1966)
121 Bkz. Ek:A-19 (Unabara (Yüzen Sanayi Kenti) / Kiyonori Kikutake / 1960)
122 Bkz. Ek:A-37 ("Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi / Yoshitaka Akui & T. Nozawa / 1964)
123 Bkz. Ek:A-25 (Koçandaki Mısır / Arthur Quarmby / 1963)

direkten kiralanan yerlere prefabrike birimlerin kullanıcılar tarafından takılması esasına dayanıyor [334].

Açık ve saydam yapısı yardımıyla istendiği kadar genişleyebilecek bir proje olan "Tripod Kent"te[124], bu genişleme sürecinde açıklığın ve saydamlığın kaybolmamasına dikkat edilmiş [335]. Eklem yerleri farkı birleşimlere açık olan "Putrel Yapı"[125], yeni yapı öbeklerinin eklenmesine olanak tanıyan "Triton Kenti"[126] denizüstü bir kent önerileri olan "Yüzer Kent"[127] ve "Hydrobiopolis"[128] de dönemin açık uçlu yaşama alanları öneren projelerinden belli başlıları [336-340].

3.2.5. Ulaşım Sorunları Olmayan Yaşama Alanları

1960, GEAM tarafından yayımlanan "Devingen Mimarlık İçin Program" adlı manifestoda, dönemin kentlerinin sorunları sıralanırken trafik sorunlarının artıyor olmasına özellikle dikkat çekilmiş: "Trafik bütün tahminlerin ötesinde artmaktadır", "Çok yoğun olan trafik günün belirli zamanlarında nerdeyse durmaktadır", "Kent ve kent planlaması trafik artışına uyum sağlayabilmeli." [341]

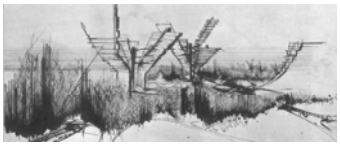
1950'lerde kent hayatının temel problemlerinden biri olarak belirmeye başlayan trafik sıkıntılarına, dönemin hayali projelerinden farklı çözüm önerileri gelmiş. Örneğin Yeni Babilon kentinin yerden yükseltime nedeni, zeminin tümüyle araç trafiğe ayrılması olarak belirtilmiş. Yay hareketlerinin yapı içinde sınırlandırıldığı projede yapı dışındaki ise araçlarla istendiği gibi hızlı ulaşım yolları mevcut: "İnsan birbirine bağlı birimlerde uzun uzun dolaşarak bu sınırsız labirentin sunduğu maceraya katılabilir. Yerdeki hızlı trafik ve teraslardaki helikopterler büyük uzaklıklar katederek istendiğinde yer değiştirme olanağı sağlar." [342] Eckhard Schulze – Fielitz'in 1960 yılında yayımlanan "Mekân Kenti" manifestosunda ortaya konan kent, öncelikle trafik problemlerinden arındırılmış bir kenttir:

> **"**Yoğunluk merkezlerinde kent yerden yükselecek ve zemini mekanik ulaşıma terk edecektir. Yoğunluğun artırılması, ulaşım alanları ve su yollarının üstünde yapılaşmaya gidilmesi, belirli yolların akan ya da duran trafik için boş bırakılması, farklı ulaşım türlerinin kesinlikle ayrı tutulması ile trafiğin yoğunlaştığı merkezlerdeki dolaşım sorunları çözülebilir. Trafik ve

[124] Bkz. Ek:A-53 (Tripod Kent (Üç Ayaklı Sehpa Biçiminde Kent) / Yves Salier, Adrien Courtois ve Pierre Lajus / 1966)
[125] Bkz. Ek:A-55 (Putrel Yapı / Fabrizio Carola, Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase / 1966)
[126] Bkz. Ek:A-66 (Triton Kenti / Richard Buckminster Fuller, Shoji Sadao / 1968)
[127] Bkz. Ek:A-3 (Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959)
[128] Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)

onun öngörülemeyen gelişmesinin önünde en az sayıda engel bulunacağı için, bugün karşılaştığımız sorunların çoğu daha başından önlenecektir. Öte yandan, mekan kenti, otomobilin sokak ve meydanları işgal etmesiyle yok olan üç boyutlu ve sürekli açık alanı yeniden yaratacaktır." [343]

Mevcut kentlerde, gereksiz yere trafik gürültüsü yaşanıyor olmasını temel bir problem olarak alan "Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri"[129] projesi, bu probleme çözüm olarak yapıları birbirlerine tünellerle bağlamayı ve yollarla yapıların bağlantılarını zemindeki istasyonlar, otoparklar ve servislerle sınırlandırmayı geliştirmiş (Şekil 3.65). Diğer yandan, yapının "devasa"lığının yapı içinde ulaşım sorunu doğurmasından hareketle, merkezde hızlı bir asansör, yürüyen merdivenler ve ara katlarda bir bağlantılar ortaya konmuş. "Uçan Halı"lar ise bir diğer yapı içi ulaşım aracı [344-345].

Şekil 3.65: Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963

Yona Friedman, dönemin kentlerindeki iki büyük problemi ulaşım ve kent merkezlerindeki sıkışıklık olarak ortaya koyuyor. Önerdiği projelerde de bu iki probleme çözümler geliştirmeyi hedefliyor. "Mekânsal Yığınlar"[130] adını verdiği tasarımda, tarım ve sanayiyi birbirine bağlayacak gelişmiş ulaşım ağlarının hem tarımda hem de sanayide verimliliği arttıracağı düşüncesinde [346-349].

1965 tarihli "Kent Hayatı İçin Öneri Sistem"[131] adlı proje, sanayi toplumunda işyerleri ile çalışma alanlarının giderek birbirlerinden ayrılıyor olduklarına işaret ediyor ve bu ayrımı ortadan kaldırmak amacıyla kablolu büyük bir yapı önerisi geliştiriyor [350].

3.3 "Mevcut Kentler İçin Hayali Projeler Geliştirilebilir mi?"

1960'lı yıllarda tasarlanan projelerin hemen hepsi, dönemin kentlerinde yaşanan sorunlara farklı çözümler arayan projeler olarak karşımıza çıkıyor. Bu projelerin bir kısmı ise doğrudan büyük kentlerin içine, üstüne ya da yakınına inşa edilmeleri düşünülerek ortaya konmuş.

Marshall Berman, bu dönemde modern anlayışın eski çevre ve bu çevrenin yaratığı değerlerden beslenme düşüncesini benimsediğini vurguluyor. Berman bu

---

129 Bkz. Ek:A-26 (Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri / Lionel Mirabaud ve Claude Parent / 1963)
130 Bkz. Ek:A-1 (Mekânsal Yığınlar / Yona Friedman / 1956-60)
131 Bkz. Ek:A-40 (Kent Hayatı İçin Öneri Sistem / Yoichiro Hosaka / 1965)

değerlerin, kentin özgürlüğü, sürekli bir hareket ve değişim ortamında varolan bir düzeni, göze çarpmayan, ama yoğun ve karmaşık bir yüz yüze iletişim ve paylaşım ortamı yaratması olarak belirtiyor. "Bu 'eski' çevreyi canlı tutabilmek için elimizden geleni yapmalıyız" düşüncesinin günden güne ağırlık kazandığını düşünen Berman'a göre 1960'lı yıllar, farklı tartışmalar yaratmıştır. Bu tartışmaların temelinde kentte eskiyi korumak, yeniye direnmek, eskiyi yok saymak, yeniyi sahiplenmek düşünceleri yer almaktadır. Berman bu ortamı şöyle özetler: "Bu diyalektikle birlikte modernizm, yeni bir karmaşıklık ve derinlik daha kazanır" [351]

Eckhard Schulze – Fielitz, Mekân Kenti adı verdiği manifestosunda, kentlerin yaşadığı hızlı değişim sonucu halkın gereksinimleri doğrultusunda büyümekten uzaklaştıklarını vurguluyor. Bu soruna çözüm olarak geliştirdiği düşünce, mevcut kentlere eklemlenecek yeni projeler geliştirmek üstüne kurulu: "Varolan kentleri canlandırmak için, yapılar kentlerin soysuzlaşmış kesimlerinin üzerinde yükselecek ve böylelikle kullanım dışı kalmalarına yol açacaktır." [352]

Yona Friedman ise bu dönemde sıklıkla başvurulan sıfırdan bir kent kurma yaklaşımlarına tümüyle karşı çıkıyor ve bu düşüncesini şu cümlesiyle özetliyor: "Çölde yeşermiş yeni bir kentin yaşayabilir olması genellikle zordur." 1962 yılında yayımladığı "Mekansal Kent Planlamasının On İlkesi"nde büyük kentlerin varolan kentlerin yoğunluk kazanmalarıyla oluşmaları gerektiğini vurgulayan Friedman, asıl araştırılması gerekenin varolan kentlerin yoğunluk kazanma süreçleri olduğunu savunuyor. Friedman, bu süreçlerin, kentlerin gelecekte oluşacak ihtiyaçları konusunda önemli ipuçları barındırdığını da belirtiyor [353].

Bu dönemde mevcut kentlere yoğunluk kazandıracak ek projeleri "Herhangi Bir Kente Eklenebilecek Projeler" ve "Belirli Bir Kente Eklenebilecek Projeler" olarak iki başlık altında ele alacağız.

3.3.1. Herhangi Bir Kente Eklenebilecek Projeler

Eski kent merkezlerini, sanayileşmenin yarattığı hızlı değişimlerden koruma kaygısıyla ortaya konan "Krater Kent"[132] projesi, Chanéac 1963'te bir araştırma olarak başlamış ve 1968'de son halini almış (Şekil 3.66). Eski kent merkezini merkeze alarak, yeni oluşacak bölümlerle bu kentin

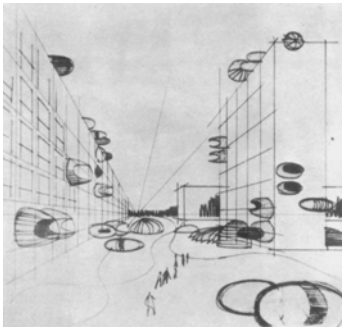

Şekil 3.66: Krater Kent / Chanéac / 1963-68

[132] Bkz. Ek:A-28 (Krater Kent / Chanéac / 1963-68)

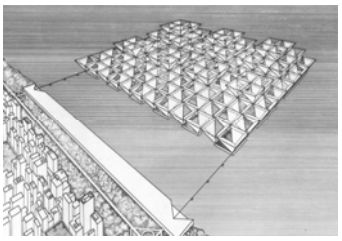
etrafına yüksek yoğunluklu "siper" oluşturan yaklaşım, Eski kentin genişleyebileceği kadar genişlediği kabulünden hareketle olduğu gibi korunmasını öngörüyor. Bu koruma sonucunda kent merkezinin boş zaman eylemlerinin geçirileceği bir alan olması düşünülmüş. Projenin bir başka özelliği ise parazit hücreler" adını taşıyan birimleri. Bu birimleri, kullanıcılarının kendilerine göre işlev atayarak diledikleri yere taşıyabilecekleri esnekliğe sahip [354-355].

Yine Chanéac tarafından geliştirilen "Çok İşlevli Hücreler"[133] projesi de mevcut kentlerin içine iliştirilecek birimlerden oluşuyor (Şekil 3.67). Projenin esası, seri üretim sonucu ucuza mal edilecek hücrelerin, kimi zaman "Timsah Kent" adı verilen yaklaşımla iskeletli bir sistem içine yerleştirilmesi fikrine, kimi zaman da "Asalak Hücre" adı verilen, mevcut yapılara eklenecek hücreler fikrine dayanan yaklaşımlarda kullanılmasına dayanıyor. Mevcut yapıların herhangi bir yerine iliştirilerek, mevcut kullanım alanını çoğaltmaya yarayacak "Asalak Hücre" düşüncesi, Chanéac tarafından "mimari isyan" olarak tanımlanmış [356].

Şekil 3.67: Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960

Birbirine eklenmiş 163 piramidal birimden oluşan, gerektiğinde içinde işlevlerin değiştirilebileceği beşgen yerleşim planına sahip deniz üstü bir ek kent önerisi olan "Kentsel Matris"[134], kent merkezlerinde yaşanan değişimler göz önüne alınarak ortaya konmuş (Şekil 3.68). Projenin amacı, kent merkezinin hem korunmasını hem de genişletilmesini sağlamak. Özellikle deniz kenarına kurulan kentlerin kent merkezlerinin çekiciliği dolayısıyla oluşan yüksek yoğunluklu yerleşimin yarattığı problemleri hafifletmeyi amaçlayan proje, kente deniz üstünde bir ek yapılması önerisini getiriyor [357-358].

Şekil 3.68: Kentsel Matris (Urban Matrix) / Stanley Tigerman

Şekil 3.69: Hazır Kent (Çizgisel Piramit Kent) / Stanley Tigerman / 1968

Kentlerin en dağınık yerleşim bölgelerini oluşturan, çevre yolları kenarlarındaki yerleşimlerin

133 Bkz. Ek:A-10 (Çok İşlevli Hücreler / Chanéac / 1960)
134 Bkz. Ek:A-42 (Kentsel Matris (Urban Matrix) / Stanley Tigerman)

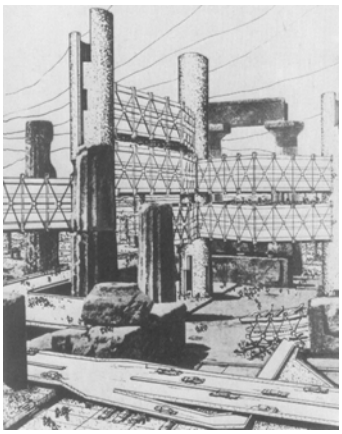
yerine önerilen, “Hazır Kent”[135] ya da diğer adıyla “Çizgisel Piramit Kent”, hızlı ulaşımın sağlandığı yolların yapının altından geçmelerini öngörüyor (Şekil 3.69). Mevcut kentlerin çevresindeki otoyolların üstüne kurulması planlanan proje, 200 metre uzunluğunda ve 16.5 metre genişliğindeki iki eşkenar üçgenin bir köşelerinin otoyolun üstünde birbirine dayanmasıyla oluşan yapı yüksek yoğunluklu yerleşim önerilerinden biri [359].

Kentlerin içlerine ya da kenarlarına gezgin başka kentler öneren “Yürüyen Kentler”[136] projesi, Archigram üyelerinden Ron Herron’a ait (Şekil 3.70). İç içe geçmeli bacaklar yardımıyla hareket edebilen farklı kentsel birimlerden oluşan konteynırlar, bu konteynırların koridorlar yardımıyla birbirlerine bağlanabildiği proje, bütün bir kenti içine alabilecek büyüklükte [360].

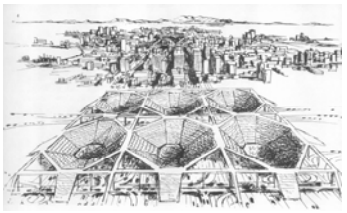
Şekil 3.70: Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964

Mevcut kent yerleşimlerinin üstüne gelebilecek şekilde düşünülmüş “Uzay Kenti”[137], dönemin en çok tartışılan projelerinden (Şekil 3.71). Arata Isozaki, düşey bir servis çekirdeğine saplanan kirişler ve bu kirişlere tutturulan birimlerden oluşturduğu yapısını işlev benzerliklerine göre öbeklediği salkımlardan oluşturmuş [361-362].

Şekil 3.71: Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962

Walter Jonas, kentlerin hızlı büyümelerine bağlı olarak dengelerini kaybettiklerinden hareketle, kentlere gerekli dengeyi sağlayacak yapı birimleri öneriyor. “Intrapolis”[138] ya da “Huni Kent” adını taşıyan bu birimlerin, kentlerin çevresine inşa edilerek gerekli işlevleri barındıracakları düşünülmüş [363] (Şekil 3.72).

Şekil 3.72: Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960

135 Bkz. Ek:A-67 (Hazır Kent (Çizgisel Piramit Kent) / Stanley Tigerman / 1968)
136 Bkz. Ek:A-29 (Yürüyen Kentler / Archigram (Ron Herron) / 1964)
137 Bkz. Ek:A-24 (Uzay Kenti / Arata Isozaki / 1962)
138 Bkz. Ek:A-9 (Intrapolis (Huni Kent) / Walter Jonas / 1960)

3.3.2 Belirli Bir Kente Eklenebilecek Projeler

Bu dönemde ortaya konan ve belirli bir kent için geliştirilen projelerin sayısı, herhangi bir kent için geliştirilen projelerin sayısından hayli fazla. Bu projelerin birçoğu, belli bir kente ek olarak tasarlanmış olsalar da, ufak tefek değişikliklerle farklı kentlere uyarlanabilir nitelikler taşıyorlar.

Tokyo, bu dönemde ek çok ek kent projesi geliştirilen kent olarak karşımıza çıkıyor. Paul Maymont'un 1959 yılında tasarladığı "Yüzer Kent"[139], bu projelerin en erkeni (Şekil 3.73). Tokyo Körfezi için, gemi seferlerine uygun şekilde tasarlanmış projenin hafif çelik yapı elemanlarıyla inşa edilmesi ve içinde 10.000 insanın yaşayabileceği düşünülmüş [364-367].

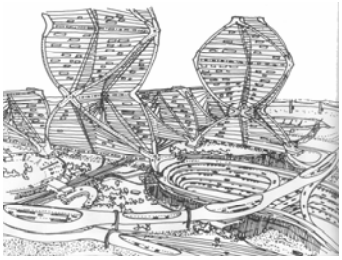
Şekil 3.73: Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959

Dönemin en önemli projelerinden olan "Tokyo Kentsel Planı İçin Proje"[140], Tokyo'nun özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası gösterdiği gelişmeleri göz önünde bulundurularak tasarlanmış (Şekil 3.74). Savaş sonrası ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda, Kenzo Tange ve Arata Isozaki'nin de aralarında bulunduğu bir grup tarafından ortaya konan ve kent merkezine ek olarak inşa edilmesi düşünülen proje, beş milyon insanın yaşayabileceği deniz üstü kent parçası tasarımı olarak karşımıza çıkıyor [368-369].

Şekil 3.74: Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe

Kenzo Tange'nin ortaklarından olan Noriaki Kurokawa, Tange "Tokyo Kentsel Planı İçin Proje"[141] için çalışırken, "Tokyo İçin Kent Planı" adını taşıyan başka bir proje geliştiriyor (Şekil 3.75). 1961 tarihli proje, üç farklı yapı önerisiyle Tokyo için yeni bir plan sunan bir altyapı sistemi ve bu altyapıya eklemlenebilecek farklı yerleşim alanlarından oluşuyor [370-371].

Şekil 3.75: Tokyo İçin Kent Planı / Noriaki Kurokawa / 1961

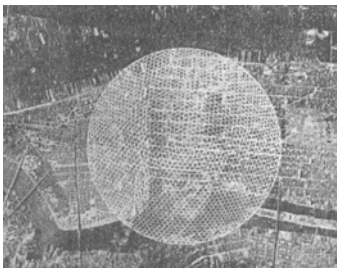
---

139 Bkz. Ek:A-3 (Yüzer Kent / Paul Maymont / 1959)

140 Bkz. Ek:A-12 (Tokyo Kentsel Planı İçin Proje / Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe / 1960)

141 Bkz. Ek:A-17 (Tokyo İçin Kent Planı / Noriaki Kurokawa / 1961)

New York bu dönemde ek şeklinde hayali projeler geliştirilen bir diğer metropol. Richard Buckminster Fuller'in tasarladığı "Manhattan için Jeodezik Kubbe"[142], bu projelerden en çok bilineni (Şekil 3.76). Manhattan adasının bir kısmının yaklaşık 3.5 kilometre çaplı bir kubbeyle örtülmesi fikrine dayanmış ve kendisinden sonraki birçok hayali tasarıya öncülük etmiş. Fuller, teknik gelişmelerden esinlenerek ortaya koyduğu ve farklı tartışmalara yol açan bu projesinin uygulama olanağından uzak olmadığı görüşünde. Projenin en önemli amacı, kubbenin içinde kalan alanın tüm iklimsel değişkenlerinin kontrol edilebilmesini sağlamak [372-373].

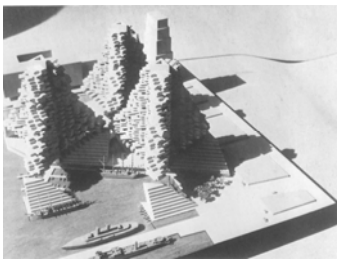
Şekil 3.76: Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller / 1962

Gecekondu mahallelerin yerine dev yapılar yapma fikrinden yola çıkan "Harlem'deki Gecekondu Mahallelerini Ortadan Kaldırıp Yeniden İnşa Etme Projesi"[143], Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao'nun ortak projesi (Şekil 3.77). Projenin çıkış noktasını oluşturan Harlem'in sosyal ve mimari kimliğini değiştirmek adım adım gerçekleştirilecek bir süreç olarak ortaya konuyor. Önceden yerleri belirlenmiş alanlardan birine ilk devasa yapı yapılıyor ve bir bölgenin insanları bu yapıya taşınıyorlar. Sonra terk edilen bu bölge park ya da farklı kamusal alana dönüştürülüyor [374].

Şekil 3.77: Harlem'deki Gecekondu Mahallelerini Ortadan Kaldırıp Yeniden İnşa Etme Projesi / Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao / 1965

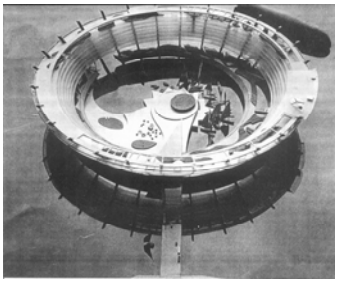
Moshe Safdie'in Le Corbusier'in "plug-in" sistemini prefabrike yapım sistemlerine uyarladığı projesi "New York Yerleşimi"[144], "Aşağı Manhattan Geliştirme Planı kapsamında sekizgen prizmalar" olarak da bilinen bir proje (Şekil 3.78). Sekizgen prizmaların farklı birleşimlerle bir araya getirilmesi planlanan yerleşim birimi, New York'un zamanla oluşacak mekân ihtiyacının önemli bir bölümünü sağlama iddiasında [375-376].

Şekil 3.78: New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968

142 Bkz. Ek:A-22 (Manhattan için Jeodezik Kubbe / Richard Buckminster Fuller / 1962)
143 Bkz. Ek:A-47 (Harlem'deki Gecekondu Mahallelerini Ortadan Kaldırıp Yeniden İnşa Etme Projesi / Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao / 1965)
144 Bkz. Ek:A-65 (New York Yerleşimi / Moshe Safdie / 1968)

Bu dönemde Monako'ya eklemlenmek üzere tasarlanmış üç farklı projeye rastlıyoruz. Bunlardan en erkeni 1964 tarihli "Monako İçin Yüzer Kent"[145] projesi (Şekil 3.79). Dairesel formuyla içinde bir lagün oluşturacak biçimde düşünülmüş bu çok katlı deniz üstü yerleşim projesinin karayla bağlantısı bir köprüyle sağlanmış. Asıl kütleyi oluşturan yedi katlı ve katmanlarda oluşan yapının üstündeki teras ve altında –deniz seviyesinde- yer alan "bahçe" olarak adlandırılan alan insanların serbest alanlarını değerlendirebilecekleri işlevlere ayrılmış; oyun alanları, kültür merkezleri, spor alanları ve plajlar [377].

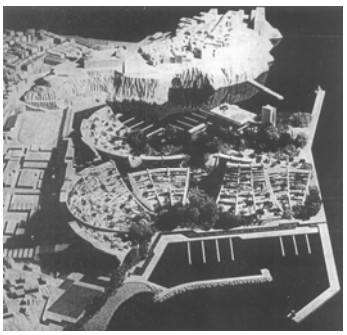
Şekil: 3.79: Monako İçin Yüzer Kent / Paul Maymont / 1964

Monako kent merkezinin sahip olduğu dinlenme ve eğlence alanlarını, deniz üstünde yapay bir ada oluşturarak arttırmak fikrinden yola çıkan "Monako Koyu'nda Yapay Ada"[146] projesi, biçimini kristalin doğada bulunan yapısından esinlenilerek almış (Şekil 3.80). Monako kıyılarından üç mil açıkta kurulması planlanan, eni 220 metre, yüksekliği 50 metre olan kent, Sadece dinlenme ve eğlenme amacıyla ortaya konmuş birimlerden oluşuyor [378-379].

Şekil 3.80: Monako Koyu'nda Yapay Ada / Edouard Albert, Jacques Cousteau / 1966

Turistik ağırlıklı hayali bir proje olarak da tarif edilebilecek olan "Monako İçin Uydu Kent"[147], Küçük Monako Prensliği'nin ihtiyacı olan yapılaşmayı sağlayacak şeklide planlanmış (Şekil 3.81). Adada sürekli yaşayacak 20.000 insana ek olarak çok sayıda turiste hizmet edecek birimlere sahip olan, deniz üstünde kurulacak yapay bir yarımada projenin temel fikrini oluşturuyor. Bu yarımada, Monte Carlo'nun deniz kıyısında yapılacak ve kente, biri Monako'ya diğeri Fransa'ya doğru bakan iki yeni liman kazandıracak. Projenin temel amacı ise, Monako'daki eğlence merkezlerinin kent merkezinde yarattığı sıkışıklık ve bunun sonucunda kent sakinlerinin yerleşimi için gerekli alan kalmaması sorunlarına çözüm aramak [380-381].

Şekil 3.81: Monako İçin Uydu Kent / Manfredi Nicoletti / 1966

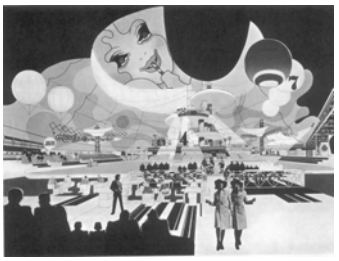
145 Bkz. Ek:A-31 (Monako İçin Yüzer Kent / Paul Maymont / 1964)
146 Bkz. Ek:A-49 (Monako Koyu'nda Yapay Ada / Edouard Albert, Jacques Cousteau / 1966)
147 Bkz. Ek:A-50 (Monako İçin Uydu Kent / Manfredi Nicoletti / 1966)

Tel Aviv için de 1960'lı yıllarda iki farklı öneri geliştirilmiş. Ja Lubicz-Nicz ile Carlo Pellicia tarafından ortaklaşa tasarlanmış "Tel Aviv İçin Proje"[148], Tel Aviv'in yeni trafik düzenlemelerinden esinlenerek ortaya konmuş (Şekil 3.82). Kente yeni bir uzantı oluşturacak bu ek kent tasarısı, bir de yapay adayı kapsıyor. Doğrudan yaya yolu ve dolambaçlı bir karayolu ile kent merkezine bağlanan bu adada, dört-beş katlı yapılardan oluşan 3.000 konut, 1.500 araçlık bir otopark olacağı düşünülmüş. Araçların sokulmadığı bir bölge adanın merkezini oluşturuyor ve bu bölgede yürüyen bantlarla ulaşım sağlanıyor [382-383].

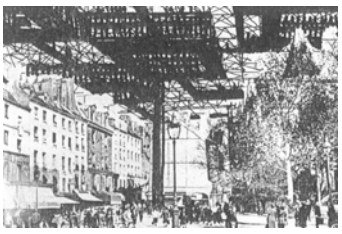
Şekil 3.82: Tel Aviv İçin Proje / Ja Lubicz-Nicz ve Carlo Pellicia / 1963

"Kiryat Ono"[149] ya da diğer adıyla "Serbest Zaman Kenti", Tel Aviv'in yoğun nüfusa sahip bir bölgesinde kurulması ve geniş bir bölgeye hizmet verecek büyüklükte olması planlanan 3.000 kişilik bir kent (Şekil 3.83). Bu kent, ağırlıklı olarak insanların bir araya gelerek gerçekleştirdikleri toplu etkinlikler için tasarlanmış bir iç mekân ve bu mekânın etrafına sıralanmış yerleşim birimlerinden oluşuyor. İçinde yaşayan insanların serbest zamanlarını diledikleri gibi geçirecekleri vurgulanan kent, dinlenme ve eğlenme ağırlıklı birimleriyle öne çıkıyor [384].

Şekil 3.83: Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden / 1969-1971

Yona Friedman'ın en çok bilinen projelerinden biri olan "Paris Spatial"[150], Paris kent merkezinin üstüne üç kat çıkma projesi olarak özetlenebilir (Şekil 3.84). Ayaklar yardımıyla yükseltilmiş katmanlar yardımıyla kentin konut yoğunluğunu üç katına çıkartabilecek olan proje, kentin yeni ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mevcut dokusunun bozulmasını önlemeye dönük bir düşünceye sahip. Kentin hızlı değişimi sonrasında ihtiyaç duyacağı servisleri de barındırma fikrine dayalı proje, kent merkezinin çekiciliğini koruma ve kapasitesini arttırma amacıyla tasarlanmış [385-386].

Şekil 3.84: Paris Spatial / Yona Friedman / 1959

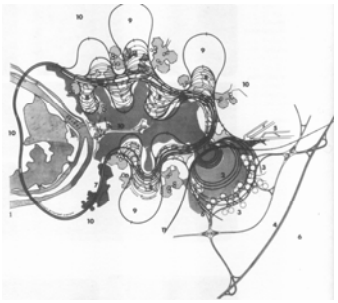
148 Bkz. Ek:A-27 (Tel Aviv İçin Proje / Ja Lubicz-Nicz ve Carlo Pellicia / 1963)
149 Bkz. Ek:A-74 (Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti) / Justus Dahinden / 1969-1971)
150 Bkz. Ek:A-6 (Paris Spatial / Yona Friedman / 1959)

Fransa'nın bir diğer kenti Le Havre yakınlarına kurulması düşünülmüş deniz üstü yerleşim alanı tasarısı "Hydrobiopolis"[151], karadan bir kilometre açıkta yer alarak, kentsel hayatın gerektirdiği tüm işlevleri bünyesinde barındırma düşüncesiyle projelendirilmiş (Şekil 3.85). 20.000 kişiye barınma, 6.000 kişiye de iş olanağı sağlayacağı varsayılan tasarım, deniz üstündeki bir platformda, basamaklar şeklinde yükselen yerleşimlerden oluşuyor [387].

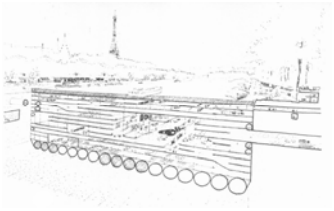

Şekil 3.85: Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64

Fransa'da, Seine Nehri'nin bir kıvrımının yanında kurulu Vetheuil kentinin çevresini dolanacak olan bir ulaşım ringinden oluşan "Manifestation Plastique"[152] ise, kente ek olarak kenti çevreleyen dağların içine inşa edilmesi düşünülmüş yeni yerleşim birimleri önerisi (Şekil 3.86). Eski kent merkezinin olduğu gibi bırakılması ve önerilen yeni ulaşım sistemiyle bir bakıma koruma altına alınması fikri üstüne kurulu proje, hava basıncıyla çalışacağı varsayılan bir ulaşım sistemi önerisine sahip [388-389].

Şekil: 3.86: Manifestation Plastique / Equipe MIASTO / 1970

Şekil 3.87: Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi / Paul Maymont / 1964

Seine Nehri yatağının oluşturduğu 220 hektarlık alanın altına, 60 metre derine inilerek oluşturulacak 12 katmanla ve böylelikle 2600 hektarlık alanla Paris kenti için omurga oluşturma fikrine dayalı bir proje olan "Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi"[153] Paul Maymont'un bir tasarımı (Şekil 3.87). Omurga, Paris'te bulunan müze, radyo binası, hastane, kütüphane ve adliye benzeri binalara ait olacak ek işlevleri içinde barındırıyor [390].

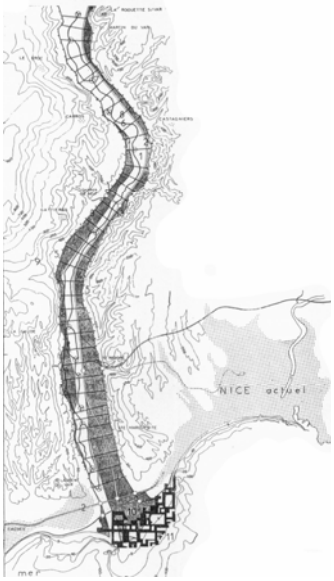
---

151 Bkz. Ek:A-16 (Hydrobiopolis / L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker / 1961-64)

152 Bkz. Ek:A-75 (Manifestation Plastique (Heykelsi Kentsel Düzenleme) / Equipe MIASTO: Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos / 1970)

153 Bkz. Ek:A-32 (Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi / Paul Maymont / 1964)

Fransa'nın Nice kentinde yer alan Var Nehri'nin yatağı için Guy Rottier ve Yona Friedman tarafından geliştirilen çizgisel proje "Nice-Futur"[154] adını taşıyor (Şekil 3.2). 50 metre yüksekliğinde, 3.5 kilometre uzunluğunda ve 20 ile 30 metre arasıda değişen genişliğe sahip yılan şeklinde uzanan bu proje, bölgede zamanla oluşacağı düşünülen konut ve işyeri ihtiyacının tümünü karşılama iddiasını taşıyor [391-393].

Şekil 3.88: "Nice-Futur" Projesi / Guy Rottier & Yona Friedman / 1966

"Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi"[155], Moskova kent merkezinin iyileştirilmesine dair fikirlerin ortaya çıkması için açılan bir yarışma için tasarlanmış (Şekil 3.89). Proje, kent merkezini olduğu gibi bırakma, bu merkezin "A Ringi" adı verilen iki katlı dairesel bir servis yapısıyla çevreleme ve bu yapıdan ışınsal olarak dağılan yüksek katlı yapıları konaklama amaçlı kullanarak çalışma ve yerleşim alanlarını yeniden birbirleriyle ilişkilendirme düşüncelerine sahip. Projenin temel kaygısı, "üçüncü üretim" olarak adlandırılan, bankacılık, sigortacılık, ulaşım ve ticaret işletmelerinin kent merkezinde yoğunlaşmaları ve bunun sonucu olarak da eskiden kent merkezinde yer alan konaklama birimlerinin kent dışına taşınmak zorunda bırakılmaları üstünde yoğunlaşıyor. Birbirinden ayrılan konaklama ve çalışma bölgelerini birbiriyle yeniden iç içe geçirmek projenin temel amaçlarından biri [394].

Şekil 3.89: Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi / V. Kalinine ile Y. Ivanov, P. Kovaliov, V. Maguidov, V. Tarassévitch / 1966

…

Harvey, toplumsal yapıdaki değişimin yolunun kentsel tasarımda yapılacak değişimlerden geçtiği düşüncesinin 1960'lı yıllarda ağırlık kazandığını vurgular. Bu dönemki projelerde de ağırlık kazanan "iyi kent tasarımı" düşüncelerinin temelinde,

---

154 Bkz. Ek:A-57 ("Nice-Futur" Projesi / Guy Rottier ve Yona Friedmann / 1966)

155 Bkz. Ek:A-54 (Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi / V. Kalinine ile Y. Ivanov, P. Kovaliov, V. Maguidov ve V. Tarassévitch / 1966)

sanayi toplumuna giden yolun öncelikle sanayi kentini inşa etme zorunluluğundan geçtiği görüşünün yer aldığını belirtir [395].

Kurulacak bu yeni kentin, öncekilerden en önemli farkı, doğayla ilişkisinin nasıl olacağı konusundaki yaklaşımda ortaya çıkar. Herbert Marcuse'un da "en iyi yaşama" ulaşma yolu olarak saptadığı "doğanın ya da insanın özü ile uyum içinde yaşamak" yaklaşımı, bu projelerde öncelikli bir duyarlılık noktasını oluşturur [396]. Bu dönemde kentleşme alanında yaşanan uygulamalarda, doğa üzerinde kurulan baskının (Marcuse, doğa üzerinde kurulan bu baskının aynı anda insan üzerinde kurulduğunu ve bu yüzden de her şeyden önce doğayla kurulan ilişkinin gözden geçirilmesi gerektiğini sık sık vurgular [397] ve doğaya zarar verme pahasına hızlı ve plansız yapılaşmanın yarattığı tedirginlik bu duyarlılığın gelişmesinde önemli bir rol oynar.

Bu dönemde, bilimin ağırlık kazanmasıyla, bilimin aldığı ve hızla uygulamaya geçirdiği kararlarla ilgili kuşkular, bu ütopya eskizlerinde de kendilerini ortaya koyar. Jurgen Habermas, 1960'lı yıllarda bilim alanında yaşananların öbür yüzünü, Marcuse'ün en iyi şekilde ifade ettiğini vurgular:

> "Vurgulamaya çalıştığım şey, bilimin kendi özgün yöntemi ve kavramları yüzünden, doğaya hükmetmenin, insanlara hükmetmeyle bağlı kaldığı bir evren tasarladığı ve teşvik ettiğidir - üstelik bu evrenin bütünü için tehlikeli olma eğilimi gösteren bir bağ. Bilimsel açıdan kavranmış ve zaptedilmiş olarak doğa, bireylerin yaşamlarını sağlayan ve iyileştiren ve aynı zamanda onları aygıtın efendilerine tabi kılan teknik üretim ve yıkım aygıtında yeniden görünür; rasyonel hiyerarşi, toplumsal hiyerarşiyle böyle kaynaşır. Durum böyle olunca, ilerlemenin yönünün, bu tehlikeli bağı çözebilecek şekilde değiştirilmesi, bizzat bilimin yapısını, bilim tasarımını da etkileyebilir. Hipotezleri, rasyonel karakterlerini yitirmeden özünde farklı bir deneyim ilişkisine doğru (sükuna kavuşmuş bir dünyada) gelişirler; bunu takiben bilim doğanın özünde farklı kavramlarına ulaşır ve özünde farklı olguları saptar." [398]

Habermas, ancak doğayla yeni bir ilişki yöntemi geliştirildiğinde ortaya konan önerilerin, "belirli bir dönemin ve belirli bir sınıfın, aşılabilir bir durumun değil, bütün insanlığın projeleri" olacaklarını vurgular. Habermas, doğanın bilimin tarafından bir deneyim alanına dönüştürülmesinin yaratacağı tehlikeye dikkat çekerek, yaşanan gelişmeler sonucu doğayla etkileşim kurma ve "daha insani" çevre yaratma arayışlarının ortaya konması gerektiğini vurgular:

> “Doğayı olası teknik kullanımının nesnesi olarak ele almak yerine, onunla olası bir etkileşimin rakip'i olarak karşılaşabiliriz. Sömürülen doğa yerine, kardeş doğayı arayabiliriz. Hayvanları, bitkileri ve hatta taşları, iletişimin kopmasıyla yalnızca işlemek yerine, henüz tamamlanmamış bir öznelerarasındalık düzleminde, onlara öznellik atfedebilir ve doğa ile iletişim kurabiliriz. Ve, insanlar arasındaki iletişim iktidardan arınmadıkça, doğanın zincirlenmiş öznelliğinin serbest kalmayacağı düşüncesi, en azından, özgün bir çekim kuvvetine sahip olmuştur. Ancak, insanlar zorlamasız iletişim kurduklarında ve her biri kendini diğerinde tanıyabildiğinde, ancak o zaman insan türü doğayı başka bir özne olarak - idealizmin istediği gibi onu kendi ötekisi olarak değil, tersine kendini bu öznenin ötekisi olarak- tanıyabilir.” (399)

Doğayla insan arasındaki etkileşimin başka bir noktasına dikkat çeken Susan Buck-Morss, modern teknolojinin kendisi için gerekli gücü, doğanın acımasızlığını karşısına alarak bulduğunu ve bunun da şaşırtıcı olmadığını savunanlardan: “Teknoloji insanların doğayla ve kendi aralarında kurdukları ilişkilerin maddi tezahürüdür. Doğa fiziksel beden üzerindeki etkileri bakımından acımasız olabilir. Açlık, soğuk, hastalık ve ölüm onun bütün insanlığı etkisi altına alan saldırı tarzlarıdır. Modern teknolojinin potansiyelinin doğa üzerinde tahakküm rüyasını teşvik etmiş olması şaşırtıcı değildir.” [400] Susan Buck-Morss’un bu dönemde, insanlar ve yaşadıkları çevreyle aralarındaki ilişkiyi ortaya koyuş şekline bakarak, ortaya konan ütopya eskizlerinin doğayla yeni bir ilişki biçimi arayışlarının temelinde yatanı anlamak mümkün:

> “Kapitalist ve sosyalist sınai modernlik, her iki reel formunda da insan hayatına düşman bir çevre yarattı — yani modernliğin rüyasının tam tersini. Bu çelişki içinde iktidar serpilip kendini rüyayı görenler ile rüyanın gerçekleşmesi arasına soktu ve birincisinin enerjisiyle beslenirken ikinciyi sürekli erteleyerek ayakta kaldı. Sınai modernlik arzuyu inşa ederken, insanın kendini gerçekleştirmesinin ikamesi olarak kadirimutlaklık yanılsamasını sundu.” [401]

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan sanayileşmenin bir taraftan da doğaya alternatif yaklaşımlar sergilenmesi gerektiği yönünde düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olduğunu vurgulayan Buck-Morss, bu dönemde doğaya yüklenilen değer ve anlamların farklı bir boyut kazandığı görüşünde: “Sanayileşmenin ütopyacı vaadi sadece doğaya hâkim olmak değil, onun canlı gücünü serbest bırakmaktı da. Canlılık (animatiori) başlı başına bir değer haline geldi.” [402]

Halil Turhanlı, 1960’larda doğayla yeni ilişki biçimi arayışlarının altında “otoritenin denetim alanından kaçma” düşüncesinin yer aldığı görüşünde [403].

1960'larda yaygınlaşan, doğaya sığınma ve orada komün kurma girişimlerinin, ortaya konan alternatif yaşama birimlerinin kent yaşamına ve doğayla yeni ilişki biçimleri kurma arayışlarına yeni boyutlar kazandırdığı söylenebilir.

Doğayla insan arasında kurulan ilişkilerin yeniden değerlendirilmesine ek olarak bu dönemde "sanayi-sonrası toplum" düşüncesinin de hayali projelerde ağırlık kazandığından söz edilebilir. "Sanayi-sonrası" terimini ilkin İngiliz Lonca Sosyalisti Arthur Penty'nin kullandığını belirten Boris Frankel, bu terimin 1960'larda yepyeni beklentiler yarattığını vurgular. Frankel'e göre bu dönemdeki beklentilerin temelinde "Marcuse ve öbürlerinin, bol maddi kaynaklar, teknik rasyonelliğin yerini alacak yeni bir bilim ve insanlığın artı-baskı ve artı-emekten kurtulmasına olan inanç" yatmakta ve "esas olarak kırsal temelli ya da en azından büyük kentlerin olmayacağı bir sanayi-sonrası" toplum düşüncesini de barındırmaktadır [404].

1960'larda yaşananları ve bu dönemde ortaya konan toplum önerilerini 1780'lerde başlayan sanayileşmenin doğal bir uzantısı olarak gören Raymond Williams ise, teknolojik ve teknik değişimlere ek olarak sanayi devriminin gündelik hayatta yarattığı değişimlerin de, yeni bir yaşama biçimi arayışlarını beslediği görüşünde:

> "Bir sermaye piyasasının oluşumu, milyonlarca küçük çiftçinin ve tarım işçisinin yer değiştirmesine yol açan toprak mülkiyetinin dönüşümü, anonim şirketlerin başlangıcı, serbest ticaretin kurulması, korporasyon ve kartellerin örgütlenmesi, yeni uluslararası para sisteminin gelişmesi, çok uluslu şirketlerin çoğalması. Bütün bu olaylar ve olaylarla ilgili ayrımlar modern toplumun gelişimini üretim tekniklerindeki belli başlı değişimler kadar etkilemiştir. "Sanayi devrimi"ni bütün bunların dışında bir olay gibi görmek kuru kuruya bir teknolojik determinizm benimsemiş olmanın alışılmış ideolojiye uyup sanayileşmeyi kapitalizmden kopuk düşünmenin sonucudur." [405]

Sanayileşme ve buna bağlı olarak ev-işyeri ağırlıklı olarak kurulan hayat tarzlarına duyulan tepki bu dönemde ortaya konan projelerde gizliden gizliye kendisini gösteriyor. Neredeyse bütün projelerde ev içlerine dair ayrıntılara rastlanmazken, serbest zamanların geçirileceği ve insanların bir araya gelerek farklı etkinliklerde bulunacağı mekânlara her projede ağırlık verildiğini rahatlıkla görebiliriz. Boris Frankel, kamusal alanlara ağırlık verilmesinin tepkisel bir tutum olduğunu düşünüyor. Frankel, bu tepkiyi "eleştirel ve düşünsel eğitim ve kültür kurumlarının ortadan kalkışına, boş zamanlar ve çalışma yaşamı daha ev merkezli oldukça toplumsal yaşamda tecrit ve parçalanmışlığın artışına, yeni teknokratik özelcilik tarafından zayıflatılan kamu yaşamı gitgide otoriter yönetime dönüşmekte

ve bu yönetime bağımlılaştığına" bağlıyor [406]. Frankel, toplumu yakından ilgilendiren değişimlerin yarattığı tedirginliği ortaya koyarken, bu dönemde ortaya konan projelerin toplumsal olana ağırlık veren yanlarına da ışık tutuyor:

> "Yeni teknolojik ve toplumsal gelişmeler sabah dokuz-akşam beş çalışma kalıplarının ortadan kalkmasını sağlayacaksa, zamanın ve toplumsal mekânın kullanımını yeniden tanımlayacaksa, çocukluktan yaşlılığa geleneksel yaşam devresini değiştirecekse, bu yeni gelişmeler, (bugün bildiğimiz kadarıyla) sınırlı demokratik biçimlerin sona ermesine mi yol açacaktır; yoksa, Aydınlanma'nın henüz gerçekleştirilememiş hedeflerinden biri olan, gerçekten demokratik kamu alanlarının ilk kuşağını oluşturmak için ileri ve canlı bir toplumsal mücadele zemini mi yaratacaktır? [407]

Robert Haveman'ın 1960'larda ortaya konan projelerle büyük benzerlikler taşıyan "Ütopya"sında da insanların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri kamusal alanlar önemli bir yer tutar. Haveman'ın söz ettiği "kültür devrimi"nin gerçekleşeceği mekânlar eviçleri değil, insanları etkileşime ve araştırmaya yönelten kamusal alanlardır:

> "Önemli bir sorun, insanların kazanılan boş zamanı ne yapacağıdır. Ütopya'da bu sorun, insanların gerek bireysel, gerek küçüklü büyüklü gruplar halinde kültürel görevlerle, sanatsal ve bilimsel, üretken ve yeniden üretime ilişkin işlerle ve özellikle de insanlığın geçmiş kültürlerinin eserlerini ve belgelerini tanımakla ve kavramayı öğrenmekle uğraşmasıyla çözümlenir. Kültürel güçlerin bu kurtuluşuyla, Ütopya'da büyük kültür devrimi gerçekleştirilir. Böylelikle tarih öncesi sona erer ve nihayet asıl insani tarih başlar." (408)

1960 yılında Werner Ruhnau ve Yves Klein tarafından yayımlanan "Hava Mimarlığı için Proje" manifestosunda ortaya koydukları ideal yeni toplum düzeninde "yaşayanların başlıca uğraşısı boş zamanın değerlendirilmesidir." [409]

Yona Friedman da, kentlerin geleceğinden bahsederken, "eğlence merkezleri, kamu yaşamı merkezleri, örgütlenme ve kamu yararıyla ilgili kararların merkezleri" dışında kalan mekânların (bu mekânları çalışma ve üretim olarak ortaya koyar Friedman) giderek daha fazla otomatikleşeceklerini ve önemlerini kaybedeceklerini belirtir. Friedman'a göre, geleceğin kentleriyle ilgili olarak ele alınması gereken en önemli konu, boş zamanların nasıl değerlendirileceğini belirleyen mekânların tasarımıdır [410].

Kentlerde yaşanan hızlı değişimler de ele aldığımız projelerin önemle üstünde durduğu konuları oluşturuyor. 1960 yılında GEAM tarafından, ağırlıklı olarak dönemin kentlerinde yaşanan sorunlardan hareketle oluşturulan manifestoda bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar için çözümler aranıyor. Bu çözümlerden en öne

çıkanlarından biri çalışma ve yaşama alanlarının birbirinden ayrılıyor olmalarıyla ilgili: "Fiziksel ve tinsel kültür alanlarıyla birlikte, oturma ve çalışma alanları kentin her bölümünde iç içe geçmiş olarak yer almalıdır." [411]

Guy Debord, bu dönemde beliren yeni bir "oyun alanı" olarak tarif ettiği yeni kent anlayışının, sanayileşmenin yarattığı değişimlerle yakında ilişkili olduğu görüşünde: "Bu değişen oyun alanında ve özgürce seçilmiş oyun kurallarının farklılıklarında, yer özerkliği, toprağa zorunlu bir bağlanmayı yeniden devreye sokmadan ve böylelikle seyahatin ve bütün anlamı içinde saklı olan bir seyahat gibi anlaşılan yaşamın gerçekliğini gündeme getirerek yeniden keşfedilebilir." [412] İncelediğimiz ve ütopya eskizleri olarak adlandırdığımız projelerde de bu hareketlilik arayışlarının ve "seyahat" kavramının ağırlık kazandığı rahatlıkla görülebilir.

GEAM'ın 1960 yılında yayımladığı "Devingen Mimarlık için Program"ın eki olan Mart 1961 açıklaması şöyle: "Kent planlamasındaki öğelerin en uygun şekilde dağılımı, onu meydana getiren parçaların devingenliğiyle sağlanır. Böylelikle ayrılmış olan işlevler yeniden bütünleşecektir. Kent organizmasının çok-yönlü işlevselliği iletişim sorunlarını azaltacaktır. Bu ilkeyle birlikte durağan biçim sorunu geçmişte kalacaktır." Dönemin mimarlığında olmazsa olmaz hale gelen "hareketlilik" anlayışı, farklı yaklaşımlarla bu yıllarda ortaya konan hayali projelerde de kendisini ortaya koyar. "Gezgin Yaşama Alanları", "Sanayi Tipi Üretime Bağlı Yaşama Alanları" başlıkları altında incelediğimiz projelerin hemen hepsinde hareketliliğin farklı ele alınışlarını görmek mümkün [413].

Eckhard Schulze – Fielitz, Mekân Kenti manifestosunda önerilen hayali kentte, bu dönemde mimarlıkta öne çıkmaya başlayan "ucu açıklık" kavramının altını çizer: "Mekan kenti, gelişmenin peşi sıra giden değişik mekansal strüktürlerin birikmesinden oluşan bir yerleşmedir; strüktürün damarı bu önlenemez çoğalmayı düzenli kanallara yönlendirir; sonsuz şekilde bir araya gelebilme olasılığı özgürlük sağlar." Bu dönemde incelediğimiz projelerin hemen hepsinde, açık uçlu bir yan ağır basar. Dönemin kentlerinde yaşanan hızlı büyümenin süreceği varsayımından hareketle, gelecek zaman diliminde yeni birimlerin ortaya konan projeye eklenebileceği olasılığı tasarımlar ortaya konarken çoğunlukla dikkate alınmış [414].

İskelet şeklinde bir yapıya sahip olan ve iç hacimleri belli aralıklarla değiştirilerek yenilenen, zamana uydurulan mekân ya da kent yaklaşımları da bu dönemde ağırlık kazanan tasarım yaklaşımlarından. İlk olarak 1956 yılında Yona Friedman'ın Hareketli Kent'inde ve 1960 yılında Constant tarafından tasarlanan "Yeni Babilon"da ayrıntılı olarak geliştirilen bu "çerçeve" ya da "iskele" şeklinde adlandırılan yaklaşım, mekânlara çeşitlendirilebilirlik özelliği de kattığından sık sık başvurulan bir sistem olmuş.

Bu yıllarda ortaya konan projelerin ulaşım sorunlarına ilişkin geliştirdikleri öneriler de tasarımların ağırlıklı noktalarını oluşturuyor. Özellikle kent hayatında çalışma ya barınma işlevlerinin birbirinden ayrı bölgelerde yoğunlaşmalarından hareketle sorun haline dönüşen trafik problemleri, her projede farklı çözümler geliştirilerek ele alınmış. Yine Constant'ın Yeni Babilon'u biçimlendirirken vurguladıkları, dönemin hayali projelerinin ağırlık verdiği başlıca tasarım kriterlerini oluşturur "(Yeni Babilon) dünya nüfusunun hızla yayılması, trafiğin durmadan artışı, tüm gezegenin ekili hale gelmesi ve top yekûn kentleşme gibi gerçekleri de göz önüne alır. Böylelikle proje güncel kent, trafik ve konutun yalnızca işlevsel sorunlarım hesaba katar ve uç çözümler bulmaya çalışır." [415] Hava yoluyla ve raylı sistemlerle ulaşım ve bu ulaşım yolları için gerekli sistem önerileri de ele aldığımız dönemdeki projelerde sık sık karşımıza çıkan öğeler.

Bu dönemin bir başka önemli özelliği de kent hayatında yaşanan değişimlerin incelenmesi ve bu değişimlerin kentleri gelecekte nasıl etkileyebileceğiyle ilgili yaklaşımların tasarımlarda yer alması. Bu dönemden önceki hayali kent tasarımlarında sık sık rastladığımız kenti tümüyle yok sayma ve yerine yeni bir kent oluşturma yaklaşımı yerine, kentlerle ilişkili, kent hayatındaki yaşama kalitesini arttırıcı düşünceler içeren, kentlerin yaşadığı yoğunluğu azaltmak için çözüm önerileri arayışlarında olan projelere rastlıyoruz.

Modern kent anlayışına duyulan tepkilerin de dönemin alternatif kent tasarımı yaklaşımlarında önemli bir rol oynadığından söz edilebilir. Halil Turhanlı, bu dönemde beliren bu tepkisel tutumu Richard Sennett'in düşünceleri doğrultusunda şöyle özetliyor: "Modern şehirdeki yatay ve dikey olarak uzayan ve birbirini kesen sokakların oluşturduğu ızgara (grid) sistemi, şehir insanlarının hayatlarını denetim altına alma çabalarının sonucudur. Bu şebeke (network) ile şehre bir düzen getirmek, homojen bir kültür yaratmak ve farklılıklar silinmek istenmiştir." [416]

David Harvey, toplumsal düzenin şekillendirilmesi yolunun mimari ve kentsel tasarımlardan geçtiğini şöyle belirtir: "Mimaride ve dolayısıyla kentte mekânın şekillendirilmesi kültürümüzü simgeler, mevcut toplumsal düzeni simgeler, amaçlarımızı, ihtiyaçlarımızı, korkularımızı simgeler. Eğer kentin mekânsal biçimini değerlendireceksek, şöyle ya da böyle, onun salt fiziksel boyutlarının yanında, yaratıcı anlamını da anlamalıyızdır." [417] Bu dönemde ortaya konan hayali projelerde de, ortaya çıkma beklentisi içine girilen sanayi toplumunun biçimlenişinde, ortaya mimari yaklaşımlarla öneriler sunma yolu benimsenmiştir.

Öte yandan, bu dönemde ortaya konan projeleri, modern anlayışın doğal bir sonucu olarak görmek de mümkün. Susan Buck-Morss, modern hayatın, sürekli daha iyi bir gelecek arayışıyla, yeni yeni projeler ortaya konmasının kendi doğasından kaynaklandığı görüşünde: "Modern hayatın sürekli değişen koşulları, geleneksel kültürü olumlu bir anlamda tehlikeye düşürür, çünkü sürekli değişim geleceğin daha iyi olabileceği umuduna imkân verir. Modern-öncesi kültürde mitler toplumsal kısıtlamaların zorunluluğunu haklı çıkararak geleneği pekiştirirken, modernliğin —siyasi, kültürel ve ekonomik— rüya âlemleri, mevcut biçimleri aşan toplumsal düzenlemelere yönelik ütopyacı bir arzunun ifadeleridir." [418]

Robert Nozick "ideal bir toplum kalıbı" olarak adlandırdığı ütopya arayışının bir süreç olduğu, her birinin geçici hayaller barındırdığı ve hep daha iyisinin araştırılması için gerekli adımları oluşturduğu görüşünde:

> İnsanın anormal karmaşıklığı, arzuları, dilekleri, dürtüleri, hünerleri, hataları, aptallıkları düşünüldüğünde; birbirine karışmış ve ilişkili seviyelerinin, yönlerinin ve ilişkilerinin yoğunluğu düşünüldüğünde ve kişiler arası kurumların ve ilişkilerin karmaşıklığı ve birçok insanın eylemlerinin koordinasyonunun karmaşıklığı düşünüldüğünde, ideal bir toplum kalıbı olsa bile, bu önsel moda içinde buna ulaşmanın anormal ölçüde güç olduğu anlaşılacaktır. Büyük bir dahinin böyle bir taslakla ortaya çıktığım varsaysak bile, bunun işe yarayacağından kim emin olabilir? Tasarım vasıtası, içinde yaşanacak ve denenecek spesifik toplulukların meydana geliş safhasında devreye girer. Herhangi bir insan grubu bir kalıp oluşturup diğer insanları bu kalıptaki bir topluluğun deneyimine katılmaya ikna etmeye çalışır. Hayalperestler ve kaçıklar, manyaklar ve azizler, keşişler ve hovardalar, kapitalistler ve komünistler ve katılımcı demokratlar, falanj taraftarları (Fourier), emek sarayları (Flora Tristan), birlik ve işbirliği köyleri (Owen), dağıtımcı topluluklar (Proudhon), zaman dükkanları (Josizh Warren), Bruderhof, kibbutizm, kundalini yoga ashrams, vs., hepsi birden kendi vizyonlarını oluşturmaya ve baştan çıkartıcı bir örnek oluşturmaya çalışabilirler. Denenen her kalıbın açık bir şekilde yeniden tasarlanacağının düşünülmesi gerekir. Bazıları, zaten mevcut olan toplulukların hafif de olsa değiştirilmiş hali olarak planlanacaktır ve belli miktarda esneklik sağlayan topluluklarda spontan bir şekilde birçok detay oluşturulacaktır. Topluluklar, içinde yaşayanlar için gittikçe daha cazip hale geldikçe, daha önce en iyi olarak kabul edilmiş olan kalıplar reddedilecektir. Ve insanların içinde yaşadığı topluluklar geliştikçe, yeni topluluklarla ilgili fikirler de sık sık gelişecektir." [419]

Bu projelerin yaşananlara eleştirel bir gözle bakılmasını sağlıyor olduklarını söylemek de mümkün. Mevcut olana karşı takınılan tepkisel tutumu "Büyük Reddediş" olarak adlandıran Marcuse, bu reddedişlerin birbirine eklenmelerinin, birbirlerine güç vermelerinin ve sürekli umut ederek yaşamayı sürdürmelerinin altında yatanı Walter Benjamin'in şu sözleriyle vurguluyor: "Salt umutsuzlar uğrunadır ki bize umut verilmiştir." [420]

3.4 Bölüm Sonucu

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya konan hayali projeleri doğayla kurdukları ilişkilere, sanayileşmeyi yorumlama biçimlerine ve varolan kentlere ilişkin yaklaşımlarına göre ele aldığımız bu bölümle ilgili olarak şu sonuçlara varabiliriz:

- Her projenin en öncelikli yaklaşımı, geleneksel yapılaşma sonucunda zamanla yeryüzünün tümüyle binalarla kaplanacağı kaygısından hareketle, alternatif yaklaşımlar arayışlarında yoğunlaşıyor. Öngörülen yeni yerleşim yerlerinin zeminden yükseltilerek toprak yüzeyin serbest bırakılması ve deniz üstü yerleşimlere ağırlık verilmesi, projelerde sıkça karşılaşılan öneriler. Çoğunlukla iklim şartlarının elvermediği yaşama uygun olmayan alanlarda yeni yerleşimler kurulmasına yönelik projeler de bu dönemde çeşitli denemeler olarak ortaya çıkıyor. Öne çıkan tutum, doğaya hakim olmak yerine, doğayla yeni etkileşim yollarını aramak olarak kendisini gösteriyor.
- Bilimsel ve teknik gelişmeler sonucunda, özellikle yapım teknikleri ve malzeme alanında ortaya konan yeni buluşlar, birçok projenin esin kaynağını oluşturuyor. O zamana dek denenmemiş bir çok yapım tekniği ve uygulanmamış malzemeler yeni projelerin geliştirilmesine ön ayak olmuş.
- Ütopyaların hemen hepsinde, hayali projelerin de çoğunda rastladığımız, kentleri tümüyle yok sayıp, yerlerine sıfırdan yeni kentler kurmak fikrinin bu dönemde terk edilmeye başlandığını görüyoruz. Kentlerin barındırdıkları farklı bu ilişkilerden beslenen, bu ilişkileri sorgulayan ve farklı yorumlarını yeni projelere yansıtan anlayışın 1960'lı yılların hayali projelerinde ağırlık kazandığından söz edilebilir.
- Bu yıllarda sıkça tartışılan kavramlardan biri olan ev içlerinde sürdürülen hayatların (işyeri ve ev arasında kurulan ikili hayat tarzına paralel olarak) ağırlık kazanmasına tepki olarak ve yine bu dönemde ağırlık kazanan sanayi sonrası toplumda insanların serbest zamanlarının artacağından hareketle, kamusal alanların tasarlanmasına bu projelerde ayrı bir önem veriliyor.

- Ortaya konan projelerin mimari yapılarına baktığımızda çoğunda boşluklu bir iskelet yapısının öne çıktığı, önerilerin birçoğunun çerçeve fikri üzerine kurulu olduğu görülebilir. Yaşanan hızlı değişimlerin ortaya konacak her türlü projeyi kısa sürede eskiteceği fikrinden hareketle, yapıları oluşturan parçaların sürekli yenileriyle değiştirilebilir olmaları düşüncesi sık sık karşılaşılan bir yaklaşım.
- Ulaşım önerileri, projelerin hemen hepsinde ilk aşamada çözüm üretilen adımlar olarak ele alınıyor.
- Projelerin bir diğer önemli özelliği de, ileride ihtiyaç oluştuğu takdirde çoğaltılabilmeye uygun olan yapıları. Projeler, öyle tasarlanmışlar ki, istendiği takdirde uç uca eklenerek zincirleme bir yapı şeklinde belireceklermiş gibi duruyorlar. Bu açıdan bakıldığında, çizimlerle, maketlerle ve metinlerle ortaya konan projeler, “numune” olarak üretilmişler izlenimi uyandırıyorlar.

4. BÖLÜM

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

İnsanın yaratmayı, yol açmayı sevdiği
su götürmez bir gerçektir.

Ama, sorarım size, neden bir yandan da yıkmaya,
her şeyi darmadağın etmeye bayılır?
Yanıtlar mısınız bu sorumu?

Bu konuda birkaç sözüm daha var.
Sakın insanoğlu hedefe ulaşmaktan,
kurmakta olduğu yapıyı bitirmekten içgüdüsel bir ürküntü duyduğu için yıkmayı,
bozup dağıtmayı seviyor olmasın?
(Bu işi yaparken öyle bir tat alır ki, değme gitsin!)

İnsanın yapılan bir yeri yakından değil de, uzaktan sevdiğini,
onun içinde oturmayı değil yalnızca kurmayı,
sonunda da karıncalar, koyunlar gibi evcil hayvanlara bırakmayı düşündüğünü
yadsıyabilir miyiz?

Dostoyevski

Dünya tarihine hızlıca bir göz gezdirdiğimizde bazı dönemlerde ütopyalar etrafında yapılan tartışmaların çoğaldığını ve arka arkaya yeni ütopyalar üretildiğini görürüz. Bu dönemlerin günümüze en yakın olanı, 1960'lı yılların canlı düşünce ortamıdır. Bilim, kültür ve sanat dallarında binlerce yeni düşünce, birbirinden farklı ütopyaların peşine takılarak bu yıllarda arka arkaya ortaya konmuştur. Her yeni projeyle ya da kaleme alınan her yeni metinle, farklı düşüncelerin önü açılmış, yaşanan olaylar, yaşama tarzlarındaki olası değişimler, dünyayı yakın gelecekte bekleyen tehlikeler, daha iyi yaşama koşulları için ortaya konan öneriler farklı değerlendirmelerle, yeni kavramlarla ele alınmıştır.

Mimarlık alanında da ağırlıklı olarak yazılı metinlerle 1960'lara yaklaşırken belirmeye başlayan ütopyacı anlayış, kendisini en net biçimde ortaya konan hayali projelerle ifade etme olanağı bulmuştur. Her biri tamamlanmış, bitmiş olmasa ve yıllar içinde ütopya kelimesinin yüklendiği işlevsel, kapalı, düzenli kavramlarını içermese de, çoğu ideal bir toplum için ideal mekân arayışı doğrultularında ütopya eskizleri olarak değerlendirilebilir. "Öngörü", "önsezi" ya da "varsayılan" türünden muğlak saptamalardan yola çıkarak, tasarımcılarının hayata geçirilebileceğini düşündüğü bu projeler, çoğunlukla göz ardı ediliyormuş gibi görünseler bile,

günümüzde de öncelikle hayali projeler ortaya koymak üzere yola çıkanlar ve yenilik arayışındaki tasarımcılar tarafından sık sık başvurulan projeler olarak karşımıza çıkar. Kaldı ki, bu projelerin temelinde hayata geçirilmek, uygulanmak, inşa edilmek gibi kaygılar öncelikli yer tutmadığından, "Acaba şöyle bir yaşam tarzı mümkün olabilir mi?" ya da "Şu tür bir mekan organizasyonu oluştursak nasıl bir kent meydana gelir?" benzeri sorular sormak ve benzeri soruları çoğaltmak yer alır. Bu yönüyle bu projelerin yarattığı atmosfer, peş peşe yeni düşüncelerin ortaya atıldığı "beyin fırtınası" ortamına benzetilebilir. Ortaya konan ve gerçeklikle bağlarının güçlü olması zorunluluğu olmayan hayali projeler etrafında geliştirilen bu düşüncelerin, zamanla uygulamaya dönük projelere de esin kaynağı oluşturmaya başladıkları da söylenebilir.

Bu dönemde ortaya konan ve "ütopya eskizleri" olarak adlandırdığımız hayali projelerin, Platon'un Devlet'ini ilk ütopya olarak ele alırsak, başlangıcından bugüne gelişen ütopyacı anlayışla büyük benzerlikler taşımakla birlikte köklü değişime neden olabilecek bir kırılma noktası oluşturduğundan da söz edebiliriz. Ütopyaların, mimarlığı da yakından ilgilendiren en belirgin özelliği olan, "ideal bir topluma ulaşmak için her şeyden önce bu toplum için ideal bir kent yaratılması gerekliliği" bu projelerin de çıkış noktasını oluşturuyor. Ütopyaların temel özellikleri olan toplumsallık, düzenlilik ve işlevselliğin bu dönemde daha farklı ele alınmalarına rağmen, ütopyacı anlayış çerçevesinde, çok büyük farklılıklar gösterdiği söylenemez. Fakat, yine ütopyacı düşüncenin genel özelliklerinden olan kapalılık, durağanlık, sil baştanlık ve buyurganlık kavramları, ütopyanın bu yıllarda ortaya konan hayali projelerdeki yansımalarında köklü değişimlere uğrar. Her proje, sanki belli bir düşünce yaklaşımını içeren "numune" olarak üretilmiş de, gerek duyulduğunda çoğaltılabilecek bir yapıya sahiptir öncelikle. "İskelet" ya da "çerçeve" sistem olarak söz edilen sistemler, bu hayali projelerin sürekli değişime açık yanlarının bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Takılabilir, sökülebilir, yer değiştirilebilir, büyütülebilir, küçültülebilir, taşınabilir, kurulabilir ya da sökülebilir mekânlara verilen ağırlık, bu projelerin açık uçlu ve hareketli yapılarının en belirgin göstergeleri. Bu hayali projeler açısından zengin dönemi, kendisinden önceki ütopyacı anlayıştan ayıran bir diğer temel farklılık da sıfırdan ve köktenci bir anlayış yerine, varolan kentlere eklemlenebilir, bu kentlerin bir parçasına dönüşebilir yaklaşımlar da içermeleri. Bu projelerin bir diğer önemli özelliği de, esnek olmak yönündeki çabaları. Ortaya konan kent ya da yapı, belli bir yaşam tarzını önerirken mümkün olduğu kadar katı olmaktan uzak durarak, bu kentte ya da yapıda

yaşayanların isteklerine, zamanın gereklerine ve yeni ortaya konacak mimari anlayışlara göre esnetilebilir mekân denemelerinde bulunularak tasarlanıyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan hızlı sanayileşme, beraberinde getirdiği köklü değişimler, özellikle kent hayatına ilişkin çeşitli sorunlar ortaya koyuyor. Bu dönemde yaşanan sorunlara dair çözümlerin, tek başlarına değil de, dönemin bilimsel ve teknik gelişmelerinin çoğalttığı istek ve arzularla harmanlanarak, mimarlık alanındaki yeni arayışları ve toplumsal alanda gündemi belirleyen tartışmaları göz önünde bulundurularak bütüncül bir anlayışla bu ütopya eskizlerinde ortaya konduğunu görürüz. Sorunlara ilişkin çözümler, tek tek ve birbirlerinden ayrıştırılarak ortaya konmak yerine, yeni bir kent -dolayısıyla yeni bir toplum- tasarımında önemli tasarım önerileri olarak karşımıza çıkar. Bu yaklaşımın da, çözümlerin öncelikle farklı bir yaratıcı çaba sonucu paylaşılmasından dolayı, gelecekte karşılaşılabilecek benzer sorunlara ilişkin çözümler üretme deneyimine farklı bir anlayış getirdiği açıktır.

Modern mimarinin en çok sorgulandığı ve tartışıldığı, mimarlık söylemi adına çok verimli geçen bu dönemin önemi, 1970'ler ve sonrasının tartışma ortamları göz önünde bulundurulduğunda daha iyi anlaşılabilir. 1960'lı yılları hazırlayan, ekonomik, toplumsal, bilimsel, sanatsal ve özellikle mimari ortamının yarattığı şartlar göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde ortaya konan hayali projelerin bu şartları değerlendiriş biçimlerine bakarak şu saptamada bulunmak mümkün: Bu projeler, her şeyden önce, dünyanın geleceği konusunda eşine rastlanmadık bir duyarlılıkla hareket etmişlerdir. Kentlerin hızla büyüyerek kırsal alanları yok ediyor olmalarıyla beraber hızlı nüfus artışının sonucunda insanlığın açlıkla karşı karşıya kalma olasılığı, doğayla yeni ilişkiler kurulması yönünde düşünceler oluşmasının önünü açmıştır. Geleceğin önceden planlanabilir olduğundan hareketle edinilen sorumluluk yaklaşımıyla kendilerinden sonra özellikle ekoloji konusunda oluşacak farklı duyarlılıklara öncülük ettikleri söylenebilir. Tüm bunları gerçekleştirirken, ütopya kavramını "gerçekleştirilmesi imkânsız düş" tanımından, "hayata geçirilmeleri olası proje" tanımına yaklaştırdıkları da vurgulanmalı. Sanayileşmenin kentlerde yarattığı dizginlenemez değişimlere karşı acilen önlemler alınması yönünde hareket eden yaklaşımlar, sistemli bir uygulamayla, adım adım gerçekleştirilecek önerileriyle öne çıkar. Tüm bunlar gerçekleştirilirken de ortaya çıkacak ürünlerin yerlerini, daha gelişmiş ve daha farklı ele alınmış yaklaşımlara bırakacakları varsayımı sürekli altı çizilen bir tutum olarak belirir. Öte yandan, bu projelerin tasarımcıları, kendi bağımsız

duruşlarıyla, kendilerine doğrudan yarar sağlamayacak bu projeler için azımsanmayacak emek ve zaman harcamışlardır.

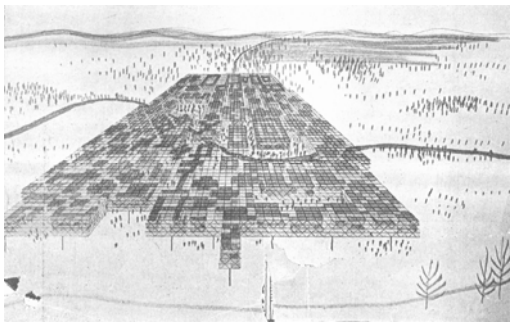
Bu dönemde insanların giderek daha çok eviçlerine hapsoldukları, bireyselleştikleri ve buna bağlı olarak da çeşitli sorunlarla karşılaşıyor olduklarından hareketle, bu projelerin neredeyse tamamında insanların toplu olarak bir araya gelip farklı etkileşimlerde bulunabilecekleri kamusal alanların tasarımlarına ayrı bir öncelik verilmiştir. Bu yaklaşım bir anlamda, kendilerinden sonra alevlenecek kamusal alan tartışmalarının da önünü açmıştır.

Bu dönemde de tıpkı yirminci yüzyılın başında olduğu gibi, manifestolar şeklinde dile getirilen ve ağırlıklı olarak olumsuz şartların sıralandığı yazılı metinler, projelerin ortaya konmasında etkili olmuştur. 1900'lerde yazılı olarak belirmeye başlayan ve modern mimarlığın gelişmesini hızlandıran süreç, 1960'lara gelinirken mimari söylem tartışmalarından beslenen manifestolarla tepkisini dile getirmiş, ve hemen ardından tümüyle yeni bir mimarlık arayışı içinde olan hayali projelerin ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Ortaya konan bu projelerin, çoğunlukla geliştirilen yazılı metinlerden destek olan, bu metinlerde dile getirilen düşüncelerden beslenen projeler oldukları açıktır.

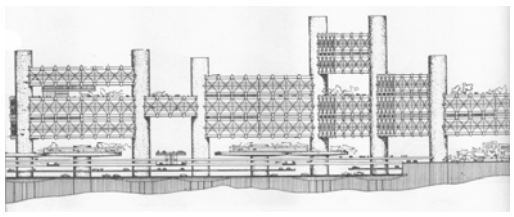
Günümüzde, yaşadığımız dünya ile ilgili tartışmaların çoğunun vardığı yer "ütopyasızlık" noktasıdır. Mimarlık alanında söz edilen, yeniliklerin ortaya çıkmadığı, belli tekrarların baş gösterdiği yönündeki görüşlerin gelip dayandığı durumun "tıkanmışlık" olduğu sık sık dile getirilir. Ortaya konan hayali projelerin çoğunda yeni bir yaşam tarzı için geliştirilen yeni bir mekân kurgusu değil de, belli bir mekân kurgusuna uyum sağlayacak yaşam tarzları yaklaşımı öne çıkmakta. Sık sık dile getirilen bir başka kaygı da, mimarlığın sosyal sorumluluğundan hızla uzaklaştığı yönünde.

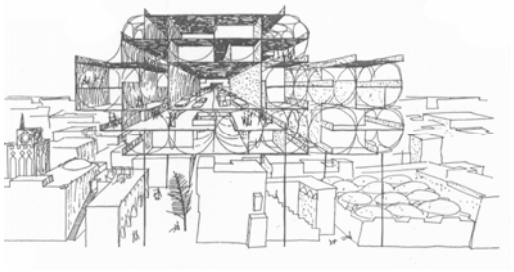
1960'lı yıllarda hakim olan iyimser ve umut etmeye dayalı yaklaşımların temelinde yatan; bir toplumun eleştirilebilir, değiştirilebilir, yeniden biçimlendirilebilir, devrim geçirebilir olduğuna dair inançlar, bugünün dünyasına uzak gibi görünse de yüzyıllardır süregelen ütopyacı anlayış –çoğu zaman beklentiden öteye gidemese de- varlığını en azından eksiklik olarak hissettirmeyi sürdürüyor.

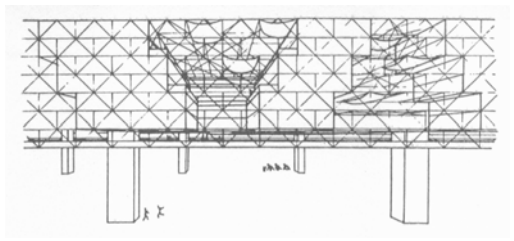
Ek:A

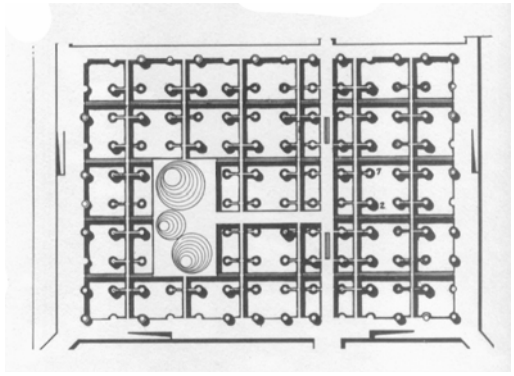

Adı: Hareketli Kent

Tasarımcısı: Yona Friedman

Kaynak: [127-131]

Tarih: 1956-1960

Özet: Büyük açıklıklar geçebilmeyi sağlayacak ayaklarla yerden yükseltilmiş ve farklı bir araya gelişlere izin verebilecek katmanlardan oluşan, yüksek yoğunluklu kent önerisi olan Hareketli Kent, "devingen ve dinamik bir topluluk için mimarlık ve kent planlama arayışları"nın bir uzantısı olarak geliştirilmiş.

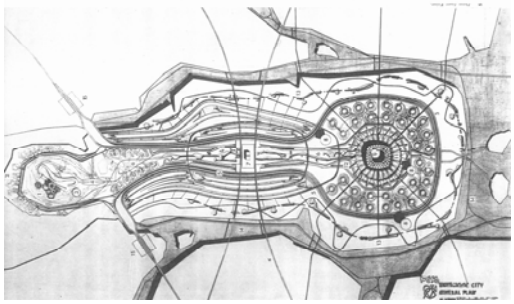
"**Çerçeve**": Projenin temel fikri, temelini oluşturan ızgara sistemli çerçeve dışındaki bütün elemanların değiştirilebilir ve birbirleriyle yer değiştirebilir olması. Izgara sistemli ve düşeyde 3 metre, yatayda ise 6 metrelik ölçülerle şekillendirilmiş modüllerle oluşturulmuş sistem, yapının bütününün üstünü örten bir çerçeveyle sağlanmış. Yapı, boşluklu iskelet yapısı sayesinde, gerektiğinde büyütülebilir, genişletilebilir özelliği kazanıyor.

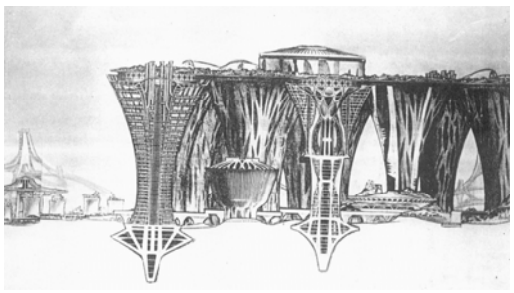
"**Çeşitlendirilebilirlik**": Farklı doğa şartları ve eylemlerin zamanla değişebileceği göz önüne alınarak, konutlardan açık alanlara, trafikten parklara kadar farklı birimlerin değiştirilerek çeşitli durumlar yaratmaya olanak veren bir sistem.

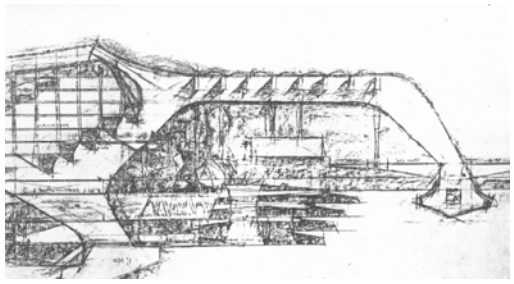
"**Yayaların dolaşımı**": Kentin biçimlenişinde, ağırlıklı olarak yayaların serbest bir biçimde dolaşabilmeleri en önemli etken olarak karşımıza çıkıyor.

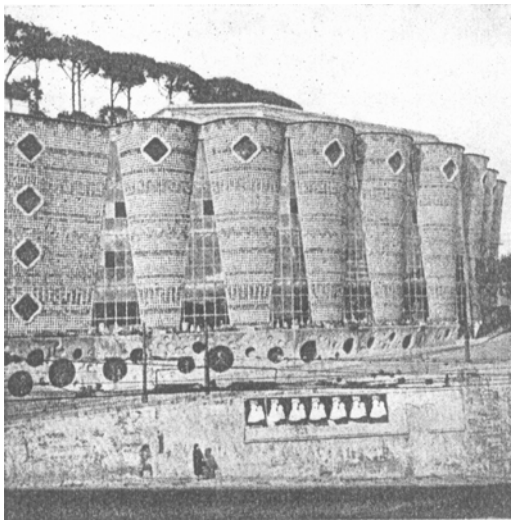
"**İç ilişkiler**": Hareket ettirilebilir ve yer değiştirilebilir yapı parçalarının birbiriyle uyum halinde olması.

"**Verimlilik**": Tarım ve sanayinin birbirine yakınlaşması sayesinde her iki alanda da verimliliğin artacağı vurgulanıyor.

Adı: "Mesa City" İdeal Kent Projesi

Tasarımcısı: Paolo Soleri

Kaynak: [256, 257]

Tarih: 1958 - 1967

Özet: Amerika kıtasının batısı düşünülerek tasarlansa da coğrafi koşulların uygun olduğu hemen her yerde uygulanabileceği düşünülmüş, 2.000.000 insanın yaşayabileceği, farklı kentler ve her birinde 3.000 kişinin yaşayacağı 34 farklı köyden oluşan, 10 kilometre eninde, 30 kilometrede boyunda olan ve bir nehir etrafında şekillenen çizgisel bir kent projesi.

"**Doğa**": Proje, kendisine esin kaynağı olarak doğayı almış. Soleri'ye göre geleceğin kenti bütünüyle doğayla ilişki halinde olmalıdır. Zorunlu olmadıkça sanayi yapılarından uzak durulmalıdır. Kentteki tasarımların neredeyse tamamı, doğadaki biçimlenişin bir yorumu olarak organik formlarla ortaya konmuş.

"**Dini ve Felsefi Yüksek Öğretim Merkezleri**": Farklı dinlere ait çalışmaların yapılacağı bu merkezler, projenin ağırlıklı yanını oluşturuyor. Bu merkezlerin etrafına yerleştirilmiş orta öğretim kurumları bir anlamda bu merkezlere öğrenci yetiştiriyor. Merkezlerde her dine ait çalışmalar yapılsa da ağırlıklı olarak Taocu bir dini anlayış benimsenmiş. Projenin, keşişlere özgü yapılarına ait tasarımlar ve kütüphaneye bağlı birimler farklı tasarımlarıyla dikkat çekiyor.

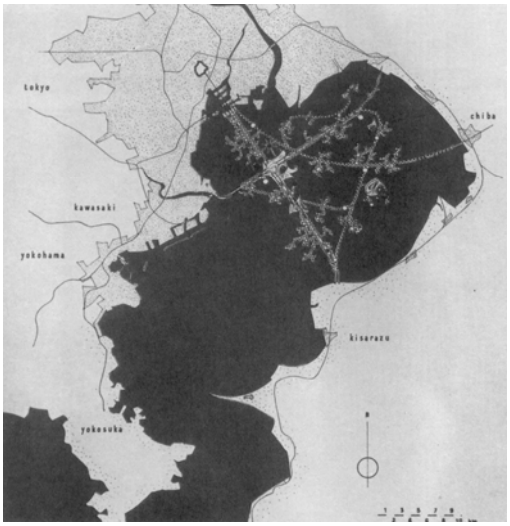
"**Çeşitlenmeye açık**": Projenin esin kaynağı olan doğanın tasarıma farklı bir yansıması da farklı zamanlarda farklı işlevlerin yer alabileceği mekânları, çeşitlenmeye açık olacakları şekilde tasarlamak.

"**Üç Kuşak**": Eğitim kurumlarının yer aldığı merkez, üç farklı kuşakla sarmalanmış. Merkeze en yakın olan ilk kuşak, küçük sanayi yapılarından, atölyelerden ve kenar mahalleler arası ulaşımı sağlayan yollardan oluşuyor. Birinci kuşağı çevreleyen ikinci kuşakta, kentin ana dolaşımının sağlandığı, ses ya da temizlik gibi konularda sorun yatamayacak temel ihtiyaç maddelerinin üretildiği atölyeler, kültür merkezleri, spor alanları ve serbest zaman etkinliklerin gerçekleştirilebileceği alanlar yer alıyor. En dışta kalan üçüncü kuşakta ise, çarşılar, havaalanı ve nakliye birimleri yer alıyor.

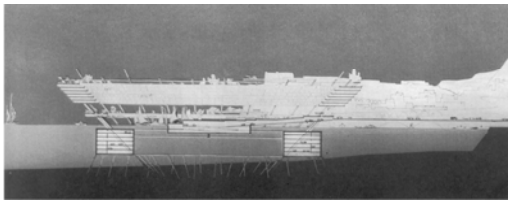
"**Ulaşım ağı**": Kentteki ulaşımın neredeyse tamamı yer altında bulunan yollar, raylı sistemler ve köprülerden oluşacak bir "ulaşım ağı" tarafından sağlanması düşünülmüş. Proje kendisini tanımlarken, "taşıt trafiğine bağlı problemlerin çözümüne ilişkin yaklaşımlar"ının farklılığını vurguluyor. Projede sık sık karşımıza çıkan köprülerin tasarımlarına ise ayrı bir önem verilmiş. Yayalara ayrı yürüme yolları düşünüldüğü gibi, bisikletlilere ayrılmış yollar da projenin bir parçası.

"**Sanatçılar**": Projenin bir diğer yanı da sanatçılara verdiği önem. Her alanda sanatçılara bir rol bulunması gerektiğinden hareketle bu sanatçılar için farklı mekânlar da planlanmış.

"**Köyler**": Sayıları otuz dört olarak belirlenen ve her biri 1.000 metre çapında alana kurulacak ve 3.000 kişilik kapasiteye sahip olacak köylerin en önemli özellikleri, etnik, kültürel ve ırksal farklılıklarını koruyan ve çoğaltan yapıları. Köylerin bu çoğul yapısı, ayrımları ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırma yönündeki bir çabanın sonucu.

Adı: Yüzer Kent (Ville Flottante)

Tasarımcısı: Paul Maymont

Kaynak: [227-231]

Tarih: 1959

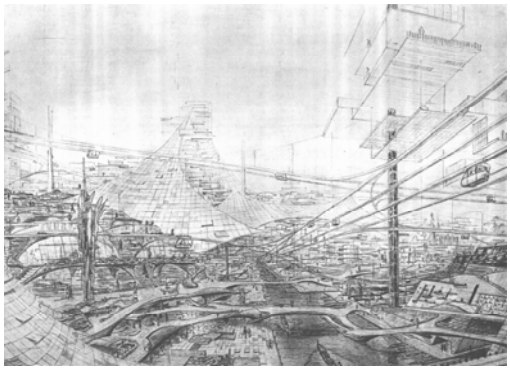
Özet: Gemi seferlerine uygun şekilde tasarlanmış, hafif çelik yapı elemanlarıyla inşa edilmesi, içinde 10.000 insanın yaşayabileceği ve Tokyo Körfezi'ne inşa edilecek şekilde düşünülmüş deniz üstü bir proje.

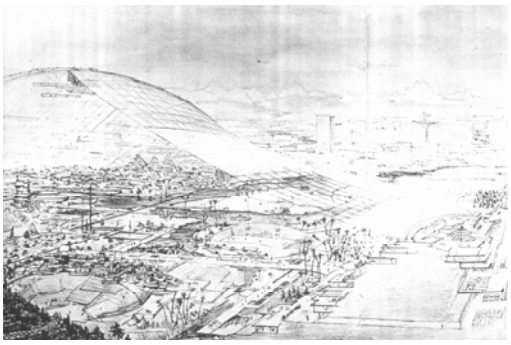
"**Üst üste**": Bir kentin barındırdığı –neredeyse- tüm temel işlevleri barındırması ve bu işlevlerin birbiri üstüne gelerek dikey dolaşım yardımıyla birbirine bağlanması öngörülüyor. Depolar, atölyeler, fabrikalar ve diğer çalışma alanları yapının aşağı bölümlerinde ve kimi zaman deniz seviyesinin altında düşünülmüş.

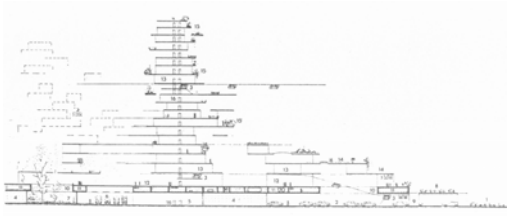
"**Yayalara ayrılmış alanlar**": Kentte yaşayan insanların serbest zamanlarını değerlendirebilmeleri için ayrı katlar, bu katlarda asılı bahçeler düşünülmüş.

"**Zincirleme**": Bu yapıların gerek deniz üstünden gerekse denizin altından zincirin halkaları şeklinde birbirlerine bağlanabilecekleri belirtiliyor projede. Karayla bağlantıları ise çoğunlukla denizaltında inşa edilecek tüp geçitlerle sağlanıyor.

Ek:A-4

Adı: Geleceğin Kentleri (Villes Futures)

Tasarımcısı: Frei Otto

Kaynak: [190]

Tarih: 1957-1963

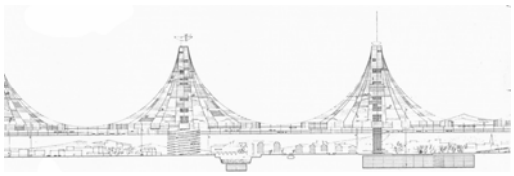
Özet: Dönemin bilimsel ve teknik gelişmeleriyle geleneksel kenti yeniden yorumlayarak, geleceğin yüksek yoğunluklu olacağı düşünülen kentlerine uygun, asma germe sistemli çadırdan oluşturulmuş ve kentin merkezinde bir nehrin yer aldığı, ağırlıklı olarak ulaşım sorunlarını çözmeye dönük bir proje.

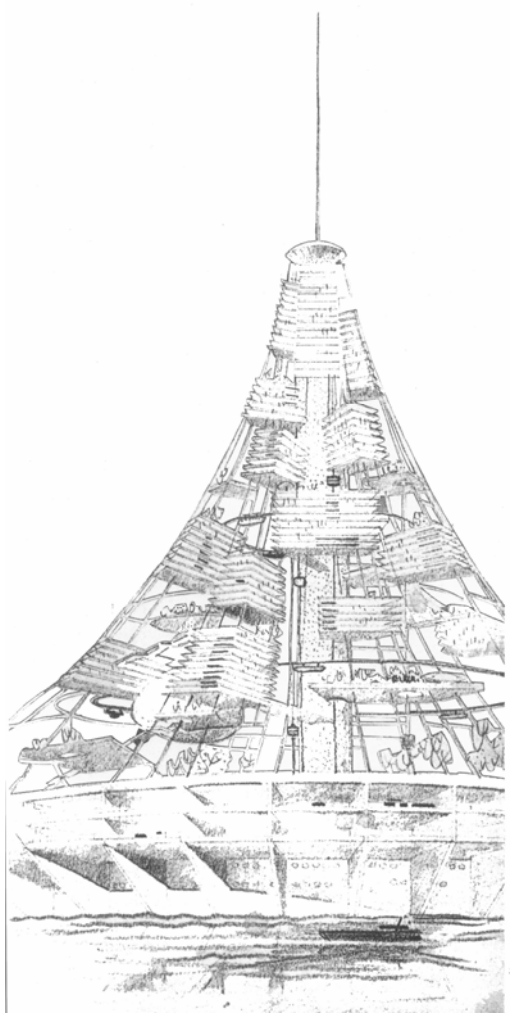
"**Nehir**": Kentin biçimlenişinde, içinden geçen bir nehir önemli bir rol oynuyor. Bu nehir hem ulaşım amaçlı kullanılıyor hem de kıyısıyla ve köprüleriyle kentsel buluşma mekânları oluşturuyor.

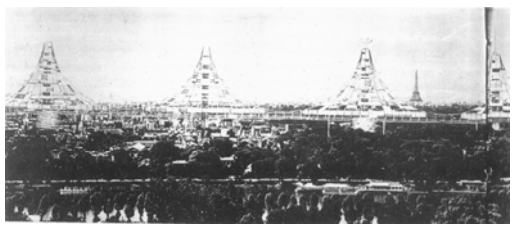
"**Dolaşım**": Kentin kendisine özgü bir iç dolaşım sistemi var. Arabaların kentin içine sokulmadığı projede, yayaların özgürce dolaşabilmeleri için geniş alanlar ayrılmış. Kentin bir yerinden başka bir yerine gidilebilmesi için de farklı bir teleferik sistemi geliştirilmiş. Dörder kişilik olarak tasarlanmış ve yerden 4.20 metre yükseklikte asılı olarak hareket eden bu kabinlerin mümkün olduğunca sessiz çalışacakları düşünülüyor. Ayrıca yay ulaşımı için yürüyen bantlar da düşünülmüş.

"**Serbest zaman alanları**": Kentin en çok üstünde durulan mekânları, çalışma dışında geçirilecek serbest zamanların değerlendirilebileceği; kafeler, tiyatrolar, buluşma yerleri, yürüyüş yolları.

"**Çadır**": Üç kilometrekarelik alanı bütünüyle kapatacak şekilde planlanan çadır, güneş ışığını iç mekâna geçirebilecek saydam bir özelliğe sahip. Hava sıcaklığı 10◦C'nin altına inince tümüyle kapatılan, diğer zamanlarda açık durması planlanan alan botanik park ve hayvanat bahçesi olarak kullanılabilecek. İçinde yetiştirilen bitkilerin ve çiçeklerin de diğer ülkelere satılması düşünülmekte.

Adı: Dikey Kent (Ville Verticale)

Tasarımcısı: Paul Maymont

Kaynak: [227-231]

Tarih: 1959

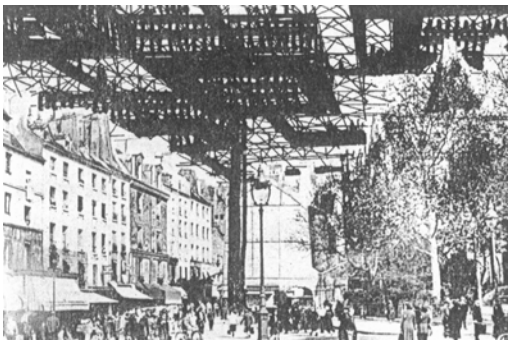
Özet: Paris yakınlarında kurulması öngörülmüş bu projede, hiperbolik paraboloit çadır formu yardımıyla geniş iç hacme sahip olan, 10.000 ile 25.000 kişinin yaşayabileceği düşünülmüş.

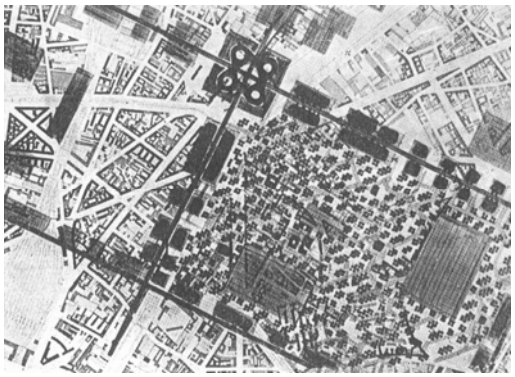
"**Sirk**": Projenin esin kaynağı sirkler ve sirk çadırların hafif elemanlarla ortaya konmuş mimari yapısı.

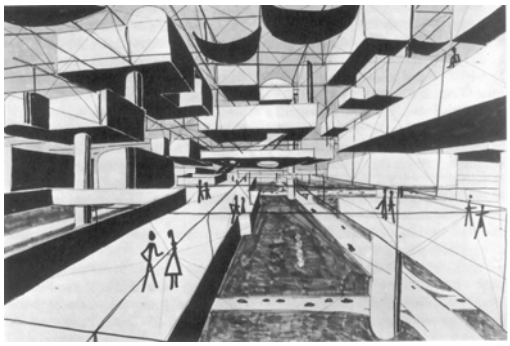
"**Sanatsal etkinlik alanları**": Yapının giriş katı tamamıyla sanatsal etkinlik alanlarına ve atölyelere bırakılmış. Bu alanlar yeşil alanlarla desteklenmiş.

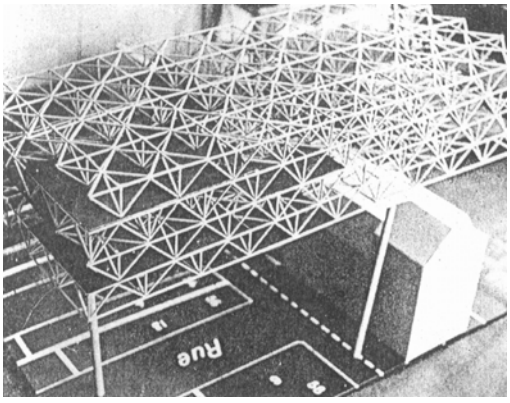
"**Ulaşım**": Projenin bir diğer önemli özelliği de ulaşımın yer seviyesinden kopartılarak havaya kaldırılması ve yapının bir katı olarak ele alınarak çözüm üretilmesi. Yapının içinde hem bildiğimiz yatay hareketi sağlayan caddeler olduğu gibi düşey hareketi sağlayan bağlantılara da yer verilmiş.

"**Uydu kent**": Paul Maymont tarafından proje "uydu kent" olarak tanımlanıyor ve bir kentin barındırması gereken işlevlerin neredeyse tamamının bu yapıda yer alacağı belirtiliyor.

Ek:A-6

Adı: Paris Spatial

Mimarı: Yona Friedman

Kaynak: [239-241]

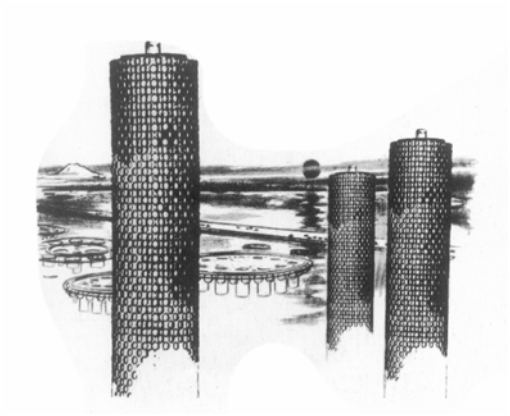
Tarih: 1959

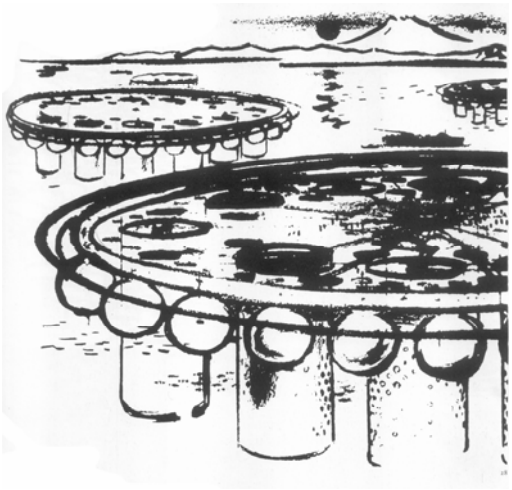
Özet: Paris kent merkezinin üstüne, ayaklar yardımıyla yükseltilmiş katmanlar yardımıyla kentin konut yoğunluğunu üç katına çıkartabilecek bir proje.

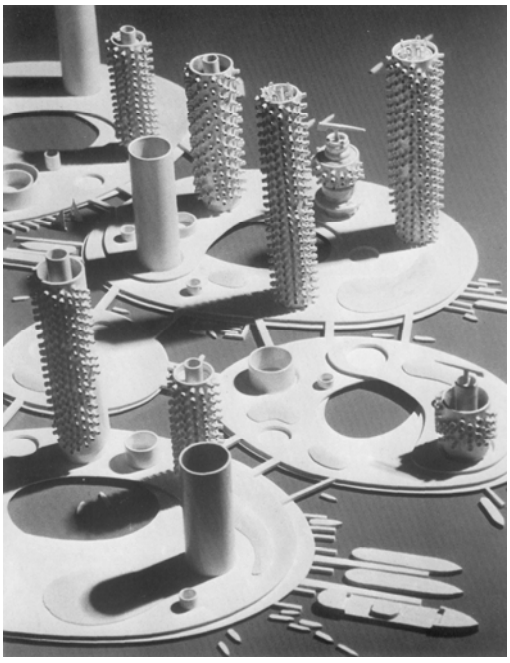
Koruma: Paris kent merkezinin yeni ihtiyaçları karşılayabilmek için bozulmasını önlemeye dönük bir düşüncesi var projenin.

Servis: Kentin hızlı değişimi sonrasında ihtiyaç duyacağı servisleri de barındırma fikri var projenin.

Ulaşım: 15-20 yılda kentin nüfusunun %50 artacağı, önerilen sistemle ulaşım yoğunluğunun yalnızca %1-10 artması öngörülüyor.

Adı: Deniz Uygarlığı / Okyanus Kent

Tasarımcısı: Kiyonori Kikutake

Kaynak: [286, 287]

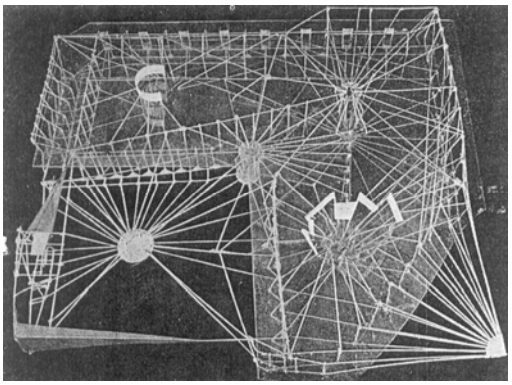
Tarih: 1959-1962

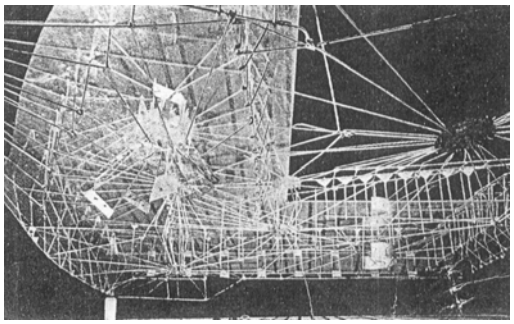
Özet: Beton sallar tarafından oluşturulacak yapay adalar üzerinde inşa edilecek devasa silindirler ve bu silindirlere takılabilecek yerleşim birimleriyle oluşturulacak yüzen kentler fikrine sahip bir dizi proje.

"**Kolon/kule**": Projenin belkemiğini oluşturan bu yapılar, Budizm öncesi Japon geleneklerinde yer alan ve organik döngüler esasına dayanan inançlara göndermeler taşıyor.

"**Yapay ada**": Hızlı yoğun artışının sonucu alternatif alanlar arayışı sonucu dubalar üstünde yeni yerleşim bölgeleri yaratma fikrinin bir uzantısı.

"**Takılabilir** (**Clipped on**)": Silindirleri bir kasnak, bir çerçeve olarak ele anlan sistemde, birimler takılıp sökülebilir, gerektiğinde yenisiyle değiştirilebilir özelliklere sahip.

Ek:A-8

Adı: Yeni Babilon

Tasarımcısı: Constant

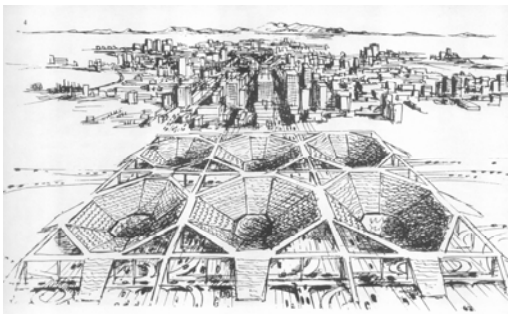
Kaynak: [133]

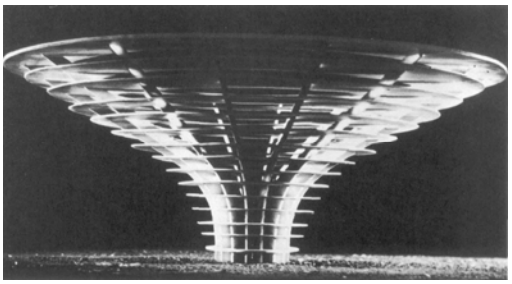
Tarih: 1960

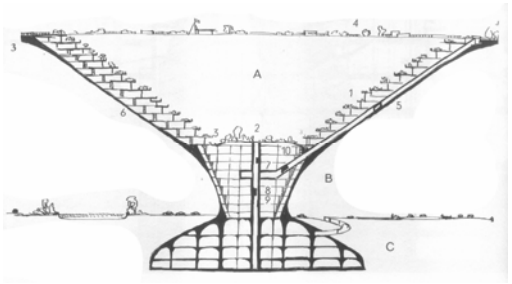
Özet: Yerden tümüyle havaya kaldırılmış ve örümcek ağına benzer yapısıyla hayali bir çevre yaratma kaygısını taşıyan bir proje.

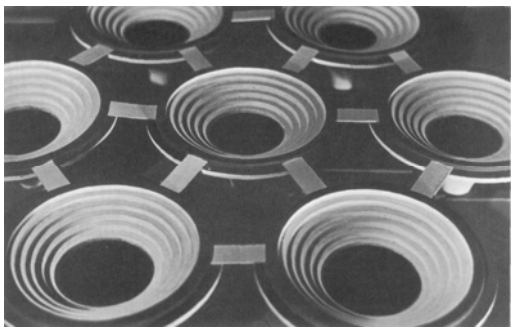
"**Örümcek Ağı**": Önerilen kentin yerden bağımsız bir şekilde havada asılı durması ve iç işleyişinde örümcek ağı yapısı model olarak alınmış.

"**Yeknesaklık**": Projenin temel kaygılarından bir tanesi de, bütünlüğün herhangi bir şekilde bozulması. Bu yüzden de yapı bütüncül bir şekilde ele alınmış.

Ek:A-9

Adı: Intrapolis (Huni Kent)

Tasarımcısı: Walter Jonas

Kaynak: [24]

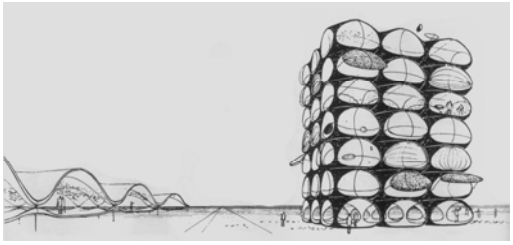
Tarih: 1960

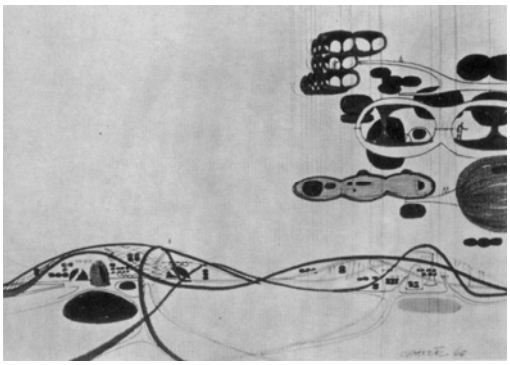
Özet: Mevcut kent planlama anlayışının sonucu olan büyük kentlerdeki dengesizliği ortadan kaldırarak yeni bir denge arayışının sonucu olan kent projesi, huni şeklindeki içe dönük büyük yapılardan oluşuyor.

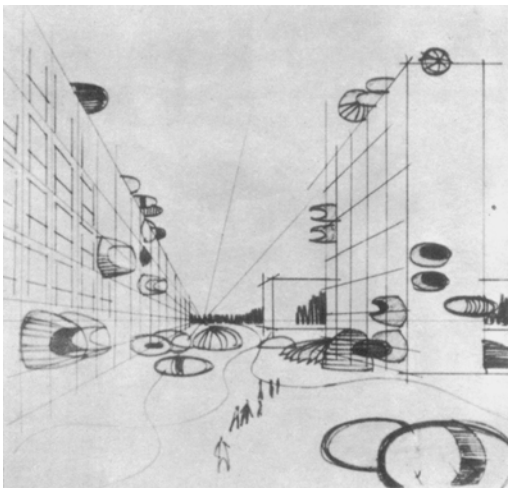
"**Yerleşim hunileri**": Farklı boyutlarda ve farklı biçimlerde yapılabileceği düşünülen huni şeklindeki kentsel salkımların en fazla 100 metre yüksekliğinde ve en üst bölgesinin de en fazla 200 metre çapında olması düşünülmüş. Her bir salkımda 6.000 insanın yaşayabileceği sayıda birim yer alıyor. Yapının iç tarafına bakan verandalı birimleriyle, güçlü bir topluluk hissini yaratmayı amaçlıyor. Walter Jonas'ın savunduğu yaklaşım, kenti oluşturan hunilerin "içe dönük" yapılarıyla trafikten uzak, gökyüzüyle ve komşuluk ilişkileriyle iç içe bir yapı ortaya koymayı amaçlıyor.

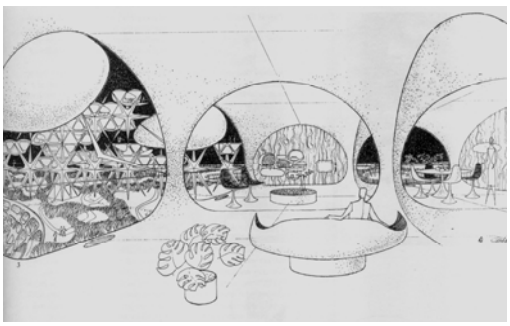
"**Ulaşım**": Taşıtların yapının dışında bırakılması amaçlanmış. Yeraltına alınan otopark yardımıyla, bütünüyle trafikten uzak bir yerleşim alanı ortaya konmaya çalışılıyor. Yapının en sütünde kalan bölümler, yürüme yolları olarak düşünülmüş. Yapı içi ulaşım ise hızlı asansörler, yürüyen merdivenler ve kayan bantlar yardımıyla sağlanıyor.

"**Kamusal Alanlar**": Huni şeklindeki yapının yerleşim birimlerinin yer aldığı üst kısmı ile teknik servislerle otoparkın yer aldığı alt kısmı arasında kalan bölümlü kamusal alanlara ayrılmış. Bu bölümde yer alan birimler şunlar; alışveriş merkezleri, sinemalar, yönetim birimleri ve hastane. Ayrıca, yapının en üst bölümünde ise lokantalara ve oyun alanlarına yer verilmiş.

Adı: Çok İşlevli Hücreler (Cellules Polyvalentes)

Tasarımcısı: Chanéac

Kaynak: [189]

Tarih: 1960

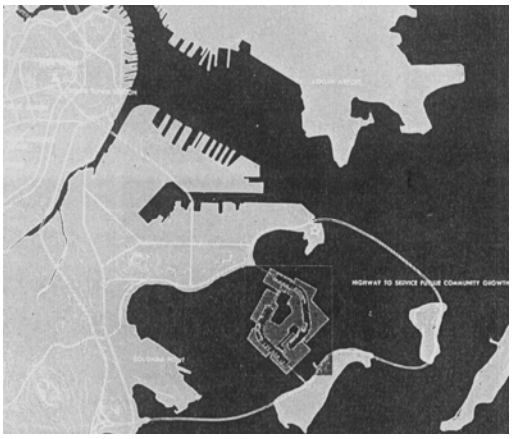
Özet: Seri üretim sonucu ucuza mal edilecek hücrelerin, kimi zaman "Timsah Kent" adı verilen yaklaşımla iskeletli bir sistem içine yerleştirilmesi fikrine, kimi zaman da "Asalak Hücre" adı verilen, mevcut yapılara eklenecek hücreler fikrine dayanan yaklaşımlarda kullanılması esasına dayalı proje.

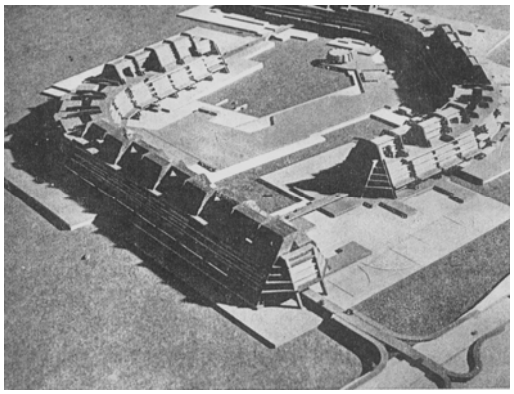
"**Seri üretim**": Projenin asıl çıkış noktası, fabrikalarda seri üretim sonucu hem hızlı hem de ucuz bir şekilde elde edilecek hücreler yardımıyla yeni yaşama birimleri ve bu yaşama birimlerinin yan yana ve uç uca eklenmeleriyle yeni kentler oluşturma fikrine dayanıyor.

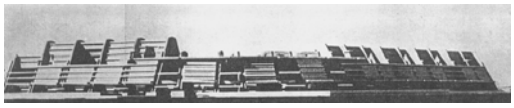
"**Timsah Kent**": Chanéac'ın ağırlık verdiği hücrelerin taşıyıcı bir iskelet sistem içine yerleştirilmesiyle oluşan sisteme "Timsah Kent" adını veriyor.

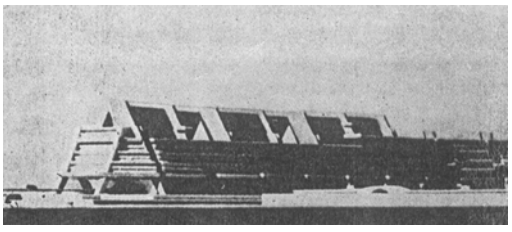
"**Asalak Hücre**": Mevcut yapıların herhangi bir yerine iliştirilerek, mevcut kullanım alanını çoğaltmaya yarayacak "Asalak Hücre" düşüncesi, Chanéac tarafından "mimari isyan" olarak tanımlanıyor.

"**Yapay Malzeme**": Bu projede yer alan hücreler, kimya alanındaki gelişmelerde elde edilen yeni ve fiziksel şartlara daha dayanıklı malzemelerden inşa edilmesi düşünülüyor.

Adı: Boston Körfezinde 25.000 Kişilik Kent Tasarısı

Tasarımcısı: Kenzo Tange ve Massachusetts Institute of Technology Mimarlık Bölümü öğrencilerinden oluşan bir grup

Kaynak: [156]

Tarih: 1960

Özet: Kenzo Tange'nin misafir öğretim üyesi olarak bulunduğu Massachusetts Institute of Technology'de mimarlık bölümü öğrencileriyle birlikte Boston Körfezi için tasarladıkları 25.000 kişilik, deniz üstü bir kent tasarımı.

Kalıcı: Önerilen yapının kalıcı olması ve dönemin mimari karakterini yansıtma.

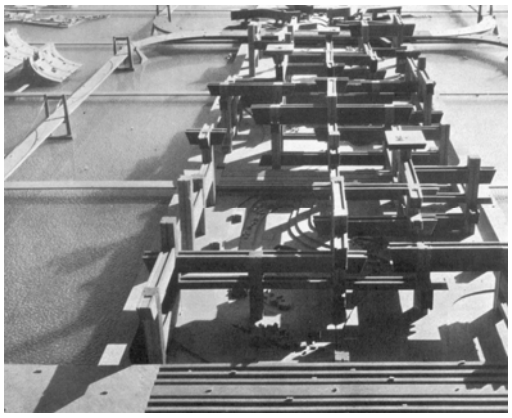
Geçici: Yapının zamanla ortaya çıkabilecek durumları göz önünde bulunduran, esnek ve dönüştürülebilir olmasının önünü açan hafif tasarım elemanlarını barındırması düşünülmüş.

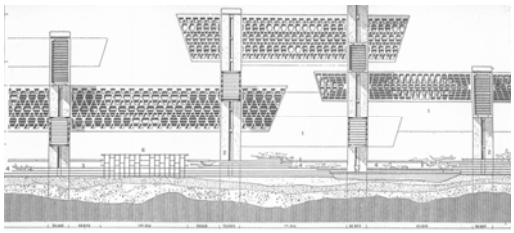
Bağımsız: Karadan kopartılan zemin üzerinde kendi kısıtlamalarını kendisi yaratan bir yaklaşımla ortaya konuyor.

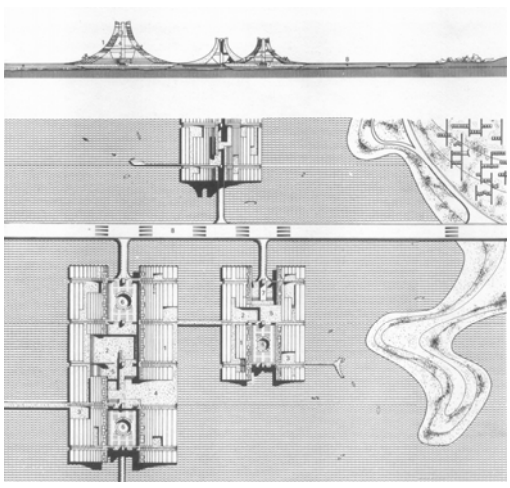
"**Süper insan**": Hızlı teknolojik gelişmeler sonucu insanın ihtiyaçlarının sağlayıcı (ağırlıklı olarak ulaşıma yönelik) teknolojik gereçlerin kullanılması

Katmanlar: "Doğa"nın da yapının bir katmanı olarak ele alınmasıyla, katmanlardan oluşan bir yapı sistemi ve bu katmanlar arasındaki hiyerarşi.

Ek:A-12

Adı: Tokyo Kentsel Planı İçin Proje

Mimarı: Kenzo Tange, Arata Isozaki, Koji Kamiya, Heiki Koh, Noriaki Kurokawa ve Sadao Watanabe

Kaynak: [223, 224]

Tarih: 1960

Özet: Kenzo Tange'nin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Tokyo'nun gösterdiği gelişmeleri göz önünde bulundurarak kent merkezinden Tokyo körfezine uzanmış ve kent merkezine ek olarak düşünülmüş, beş milyon insanın yaşayabileceği deniz üstü kent parçası tasarımı.

"**Omurga**" (**Backbone**): Tokyo'nun merkezinden başlayarak körfeze doğru uzanan ve Tokyo'nun yayılmacı kent anlayışının aksine doğrusal gelişen bir sisteme sahip olması. Yeni oluşturulacak kent parçasının bu omurgaya göre ve yönetim, kültür, sanat merkezleri ile otelleri kapsayarak şekillenmesi.

"**Göbek Bağı**": Yeni oluşturulacak bütün ile Tokyo kent merkezinin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olması ve her ikisinin canlılığını koruyabilmeleri için bu bağın korunması. Diğer metropollerdeki sorunların çözümleri için metropolleri parçalara ayırmak yaklaşımının aksine Tokyo'nun bütünlüğünü koruyacak bir proje olduğu vurgulanıyor.

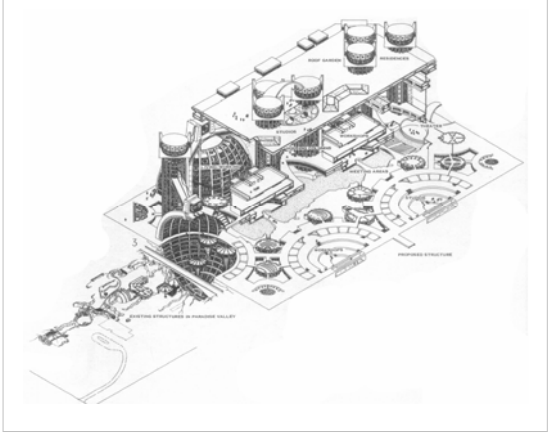
"**Dolaşım ve yapı bütünlüğü**": Sistemi oluşturan yapıların iç dolaşımlarının ve yapısal özeliklerinin birlikte, organik bir şekilde ele alınması, yollarla binaların bağlantılarının iyi düşünülmesi ve ileride karşılaşılabilecek durumlarda değişikliklere gidilebilmesinin kolaylaştırılması.

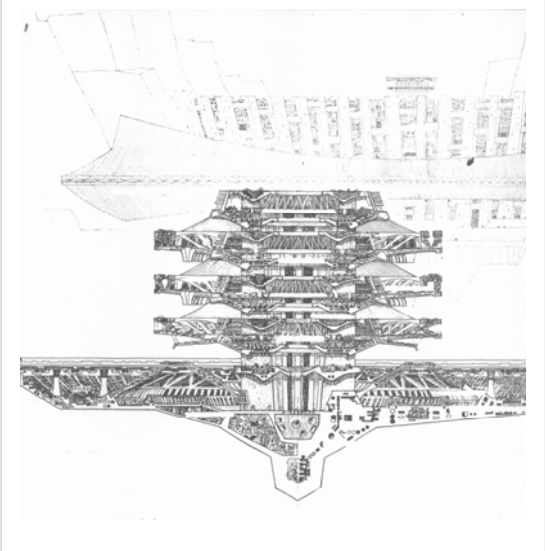
"**Hareketlilik**": Çağdaş toplumun en önemli özelliği olarak vurgulanan ve kendiliğinden oluşan hareketlilik uyarınca kentte karşılaşılabilecek durumları düzenlemek.

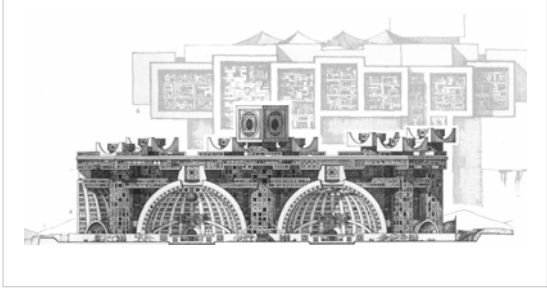
"**Ulaşım ağları**": Tokyo'nun zamanla karşılaşacağı yoğun trafik problemini düşünerek, bu türden bir ek tasarımına başlarken öncelikle birkaç ulaşım problemine dönük çözümler üretilmesi: Birkaç katmandan oluşan ve yerden yükseltilmiş araba yolları ve tren yollarının deniz altından ve üstünden birbirlerine ve havaalanlarına bağlanması.

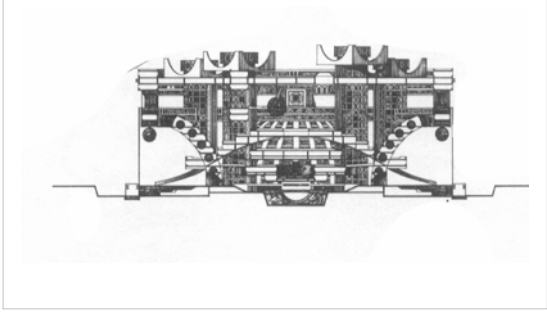
"**Katılımcılık**": Mimarlar tarafından yalnızca yapıların taşıyıcılarının ve kabuklarının tasarlanması ve iç düzenlemelerde kullanıcılara en fazla katılımcılık olanağının tanınması.

"**Gerçekleştirilebilir**": Projenin dönemin teknik olanakları göz önünde bulundurulduğunda hayata geçirilmesi için ekonomik engeller dışında fazla engel bulunmaması. Buna bağlı olarak da 50 milyar dolarlık bir bütçeyle beş yılda tamamlanabileceğinin belirtilmesi, projenin gerçekleştirilmeye ne kadar yakın durduğunun da işareti gibi.

Adı: Arkoloji (Architecture + Ecology)

Tasarımcısı: Paolo Soleri

Kaynak: [320-324]

Tarih: 1960-69 (-2000)

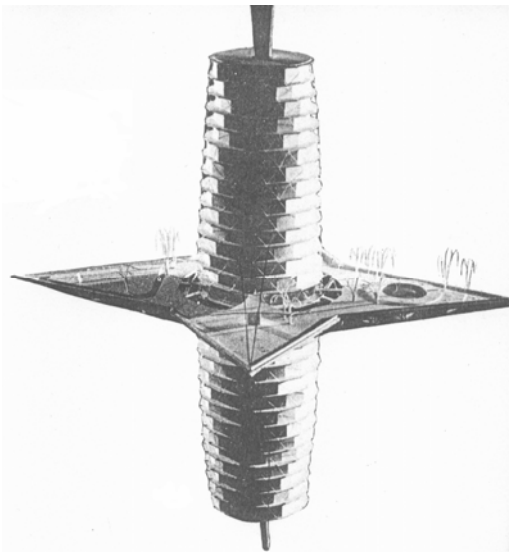
Özet: Adını, "mimarlık" ve "ekoloji" kelimelerinin türetilmesinden alan Archology, her biri bir bütünün parçalarıymışçasına tasarlanmış olan otuz kent tasarımından oluşan bir proje ve bu otuz kentin her birinin doğayla iç içe olarak ortaya konması ve kendi kendine yetmesi planlanmış.

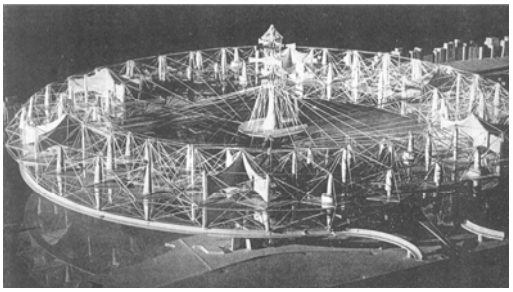
"**Ekoloji**": Toprağın, enerjinin, kaynakların ve zamanın tüketimini en az düzeyde tutma yöntemlerinden hareketle tasarlanan kentler, ısıtma, aydınlatma ve soğutma servislerinin doğal yollarla sağlıyor. Doğayla uyum halinde olama fikrinden hareketle, güneş enerjisi temel enerji kaynağı olarak sunuluyor.

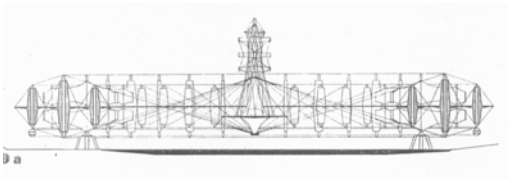
"**Bütünüyle üçboyutlu**": Mevcut kentlerin, gelişigüzel yayıldıkları ve kent sakinlerini birbirlerinden ayrı ayrı yaşamaya zorlandıkları için eleştiren Paolo Soleri, şöyle bir saptamada bulunuyor: "Mevcut kent sakinlerinin sayısı kadar insanın yaşayabilmesi için, mevcut kent alanlarının %2'lik bir kısmı yeterli. Önerilen sistem, üçboyutlu bir kent tasarımı yaklaşımıyla, yoğun yerleşim yerleri oluşturmak ve kentin hemen çevresini tarım alanlarına ayırıp kent sakinlerinin yiyecek ihtiyaçlarını bu alanlardan karşılamak fikrine dayanıyor.

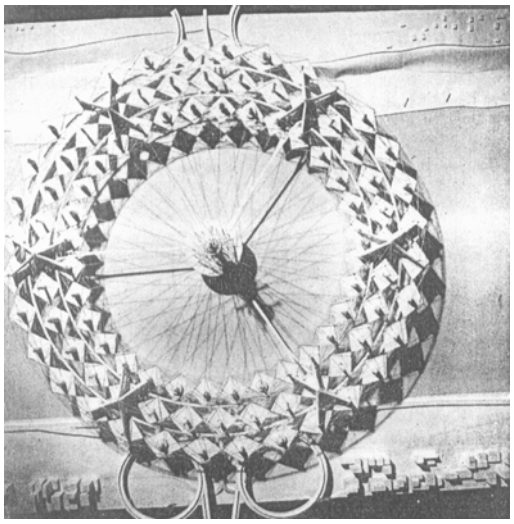
"**Koşullu açık kent**": Kent(ler)in, baştan ortaya konan genel bir büyüme planı doğrultusunda büyümeleri öngörülmüş. Bu planın belirleyicileri ise, "yalın, elverişli ve işlevsel" yerleşim yerleri oluşturmak.

"**Ulaşım**": Arcology Projesi, (dönemin mevcut kentlerinin %60'ın motorlu taşıtlara ait yollara, otoparklara ve servislere ayrıldığı saptamasından yola çıkarak) her türlü taşıtı kentlerden çıkarıyor. Her türlü yaşama ve çalışma alanları ve kamusal alanlar birbirlerine yürüme mesafesinde ve temel ulaşım yürümek.

Adı: Köprü-Kent (Bridge-City)

Tasarımcısı: James Fitzgibbon

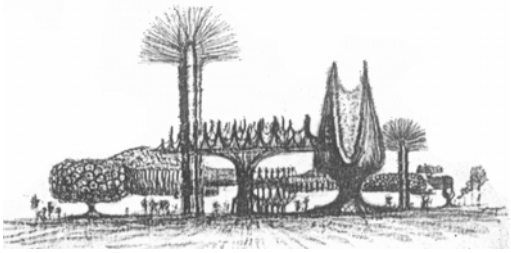
Kaynak: [136, 137]

Tarih: 1960

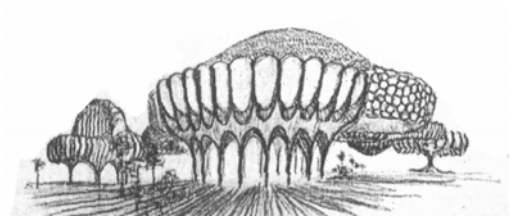
Özet: Merkeze yerleştirilmiş taşıyıcı bir mafsal noktası ve bu noktaya asılmış halatlar yardımıyla, yerden yükseltilmiş dairesel hareketli platformlar oluşturma fikri üzerine kurulu proje.

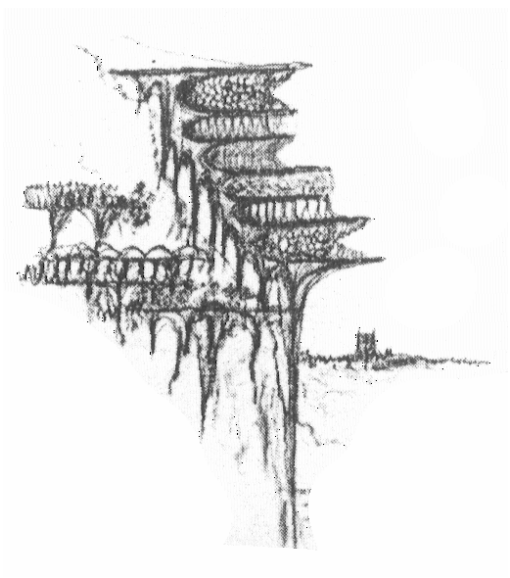
"**Yer seviyesinin üstünde**": Kentlerin, kırsal alanlara doğru çok hızlı yayılmalarının yaratacağı sorunlardan hareketle, zeminden yükseltilmiş bir kent kurma fikri.

Dingil: Bir dingile halatlar aracılığıyla asılmış yüzeyler, aynı zamanda döndürülebilir özellikte taşıyorlar.

Adı: Kimyasal Mimarlık

Tasarımcısı: William Katavolos

Kaynak: [421, 422]

Tarih: 1960

Özet: Kimya alanında yaşanan gelişmeleri mimarlıkta da uygulama fikrinden yolan çıkan William Katavolos'un geliştirdiği fikir, istenen formun verilebileceği ve istenen her yerde (özellikle de deniz üstü yerleşimlerde)yeni bir inşaat malzemesi kullanılması esasına dayanıyor.

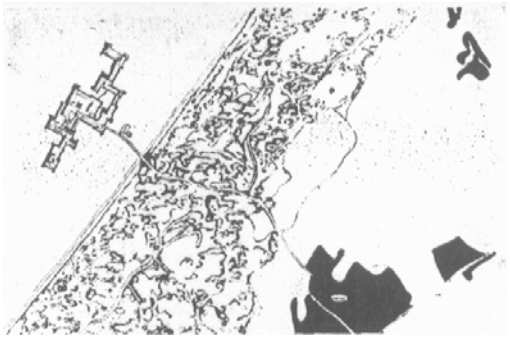
"**Köpükler**": Toz ya da sıvı halde bulunan ve katalizörlerin kullanılmasıyla işlemden geçirildiğinde sabit bir biçim alan malzemelerle oluşturulacak köpüklerin, farklı özelliklere sahip olabilmeleri düşünülmüş: taşıyıcı olmalarının yanında kabuk da oluşturmaları, ısıtma-soğutma işlemler için uygun yapıları, saydam ya da ışık geçirmez olarak uygulanabilmeleri.

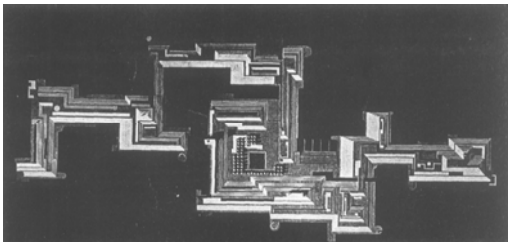
Esneklik: Kimyasal Mimarlık adı verilen bu sisteme göre meydana getirilen mekânlarda, istendiği zaman değişiklikler yapılabiliyor, küçültülerek, büyültülerek ya da yeni eklemeler yapılarak değiştirilebilmelerine olanak sağlanıyor.

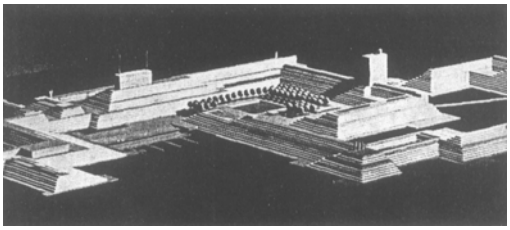
Geri dönüşüm: Köpüklerde kullanılacak sentetik malzemenin gerektiğinde farklı işlemlerden geçirilerek yeniden kullanılabilecekleri vurgulanıyor.

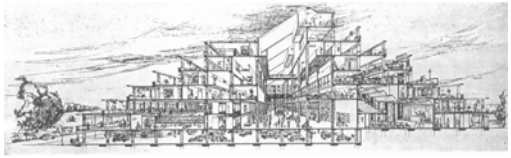
Hareketli: Ortaya konan yapılar için "müzik gibi hareketli" tanımını kullanan Katavolos, atık maddelerin kimyasal işlemlerden geçirilerek paketleneceği bir sistem öneriyor. Bu sistem yardımıyla zeminden "göbeği kesilen" yapılar, tesisat borularından kurtuluyor ve istenen yere götürülebiliyor. Kimyasal Mimarlık'ın bir diğer hareketli özelliği de uydu kentlerin günün farklı saatlerinde farklı yerlere taşınabilmeleri.

Deniz üstü: "Denizin üzerinde biçimlenecek yeni kent" olarak tanımlanan proje, bu yeni malzemenin denizin yüzeyine dökülmesi ve sonrasında katalize edilerek biçim verilmesi ve istenen yere "demir atmaları"yla oluşturuluyor.

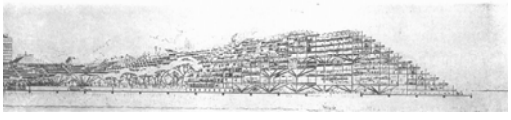

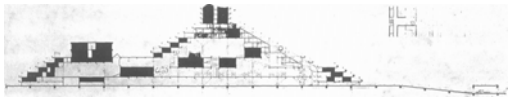

Adı: Hydrobiopolis

Tasarımcıları: L. Hartsuyker-Cuerjel, E. Hartsuyker

Kaynak: [22]

Tarih: 1961-1964

Özet: Fransa'nın Le Havre kenti yakınlarında, karadan bir kilometre açıkta yer alması ve kentsel hayatın gerektirdiği tüm işlevleri bünyesinde barındırması, 20.000 kişiye barınma, 6.000 kişiye de iş olanağı sağlayacağı varsayılan, deniz üstündeki bir platforma yerleştirilmiş basamaklar şeklinde yükselen yerleşim.

"**Yapay Ortam**": Tasarımcıları tarafından "bir kentin işlevsel ve teknolojik ihtiyaçlarının mantıksal bir sonucu" olarak tanımlanan proje, kendisini çevreleyen doğadan "yalıtılmış" olarak tasarlanmış. Bu yalıtılışlık, yapının içindeki kamusal alanların kötü hava koşullarından etkilenmesini de engelliyor.

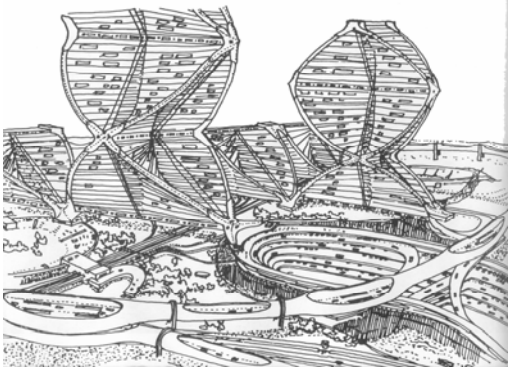
"**Yoğunluk**": Projenin temel problem olarak ortaya koyduğu kavram, zamanla karşılaşılacak toprak kıtlığı ve buna çözüm olarak da yüksek yoğunluklu yerleşim yaklaşımı, tasarımın öncelikli konusu.

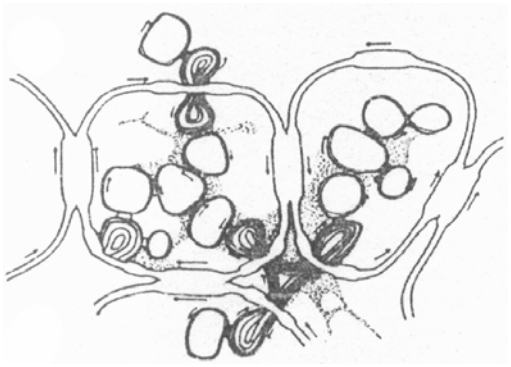
"**Özerklik**": 20.000 kişinin yaşamasını ve bunların 6.000'ine iş sağlayacak bu sistem, kendi kendini idare edebilecek ve kendi kendine yetecek şekilde düşünülmüş.

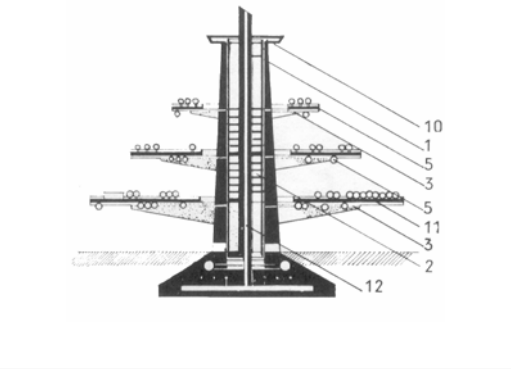
"**Bütüncül ve karmaşık**": Önerilen projenin kendi içine kapalı ve bitmiş bir yanı var ve iç işleyişleri bakımından da farklı ölçütler gözetilmiş. Bu ölçütler rüzgârdan korunmaktan, teraslar aracılığıyla güneşlenme olanaklarına kadar farklı noktalardan detaylandırılmış. Kentin bir bütün olarak ortaya konmasının temel nedeni ise, kent merkezi ve kenar mahalleler ayrımını ortadan kaldırmak.

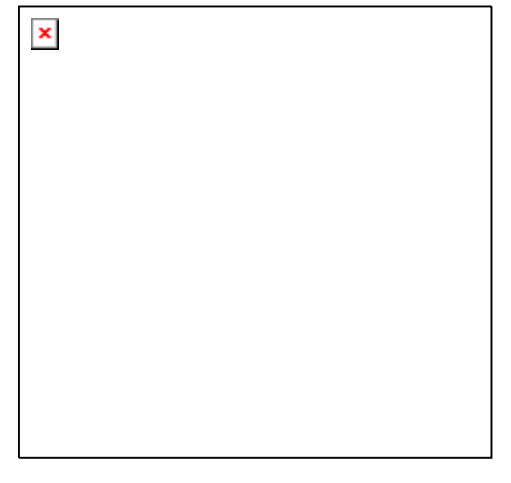
"**Çekirdek**": Yapının en canlı bölgesi, çekirdeğinde yer alan akslar. Cadde ve sokak hayatının, pasajların örnek olarak alındığı bu yapılanma, taşıt trafiğinden uzak (taşıtlar yapının en altında (dışında) bırakılıyor ve böylece içeride yayaların özgürce dolaşabildiği bir öneri geliştiriliyor) serbest zamanların geçirilebileceği kamusal alanlar oluşturulmuş.

Değişken birimler: Yapının birçok yerinde işlevleri ve konumları değiştirilebilir birimler yer alıyor. Bu birimler de yapıya, gerektiğinde farklı değişiklikler sağlama olanağı sunuyor.

Adı: Tokyo İçin Kent Planı

Tasarımcısı: Noriaki Kurokawa

Kaynak: [104, 105]

Tarih: 1961

Özet: Üç farklı yapı önerisiyle Tokyo için yeni bir plan sunan proje, ağırlıklı olarak bir alyapı sistemi kurmayı ve bu altyapıya eklemlenebilecek farklı yerleşim alanları arayışlarından oluşuyor.

"**Yatay ve düşey altyapı**": Proje bir tür çerçeve sistem öneriyor ve öncelikle içinde yer alacak birimler için bir altyapı donanımı oluşturuyor.

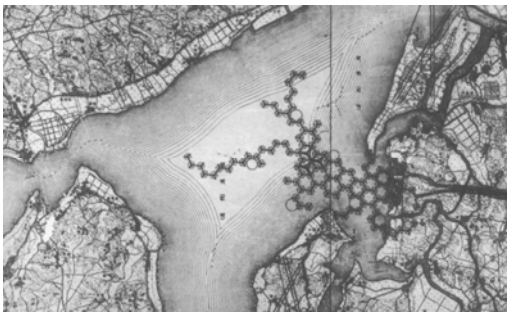
"**Ulaşım**": Hava trafiği için özel alanlar ayrılıyor ve diğer araç trafiğinin tümüyle yeraltına alınması öngörülüyor. Yayalar için ayrılan yollar ise yapıların el üstündeki platformlarda. Ginza bölgesi için farklı zamanlarda farklı yönlere genişleyebilecek farklı döngüsel trafik şemaları geliştirilmiş.

"**Bambu şeklindeki yapılar**": İlham kaynağı bambu bitkisi olan alan devasa ve içi boş silindirlerin dış yüzeyine konut olarak kullanılacak birimlerin yerleştirileceği belirtilmiş. Bu birimlerin en üstlerinin havaalanı olarak kullanılmaları düşünülüyor.

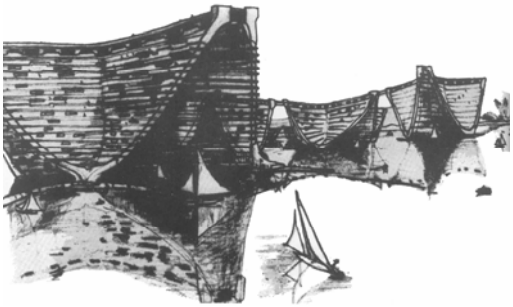
"**Ağaç şeklindeki yapılar**": Ortada yer alan kütlenin servis çekirdeği olarak kullanılması, bu kütleye asılan kolların üstüne oturtulan dairesel platformlara konutların ve kamusal alanların yerleştirilmesi fikrine dayalı bir yaklaşım.

"**Helezonik kuleler**": Özellikle Tokyo'nun Ginza bölgesi için önerilen döngüsel kuleler, köşegen yükselen ve farklı biçimsel yaklaşımları sunan bir altyapıya sahipler.

"**Havaya kaldırılmış**": Zeminden olabildiğince bağımsız olarak ortaya konan yapının özgürce geliştirilebilmesi öngörülmüş.

Adı: Kasumigaura Gölü Üstüne Kent

Tasarımcısı: Noriaki Kurokawa

Kaynak: [370]

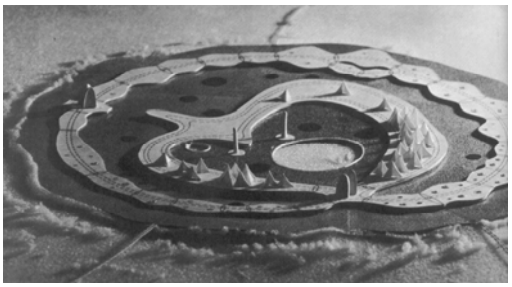
Tarih: 1961

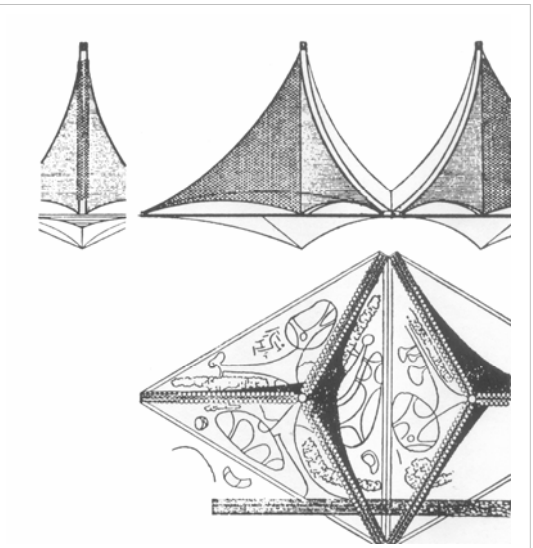
Özet: Tokyo'nun seksen mil kuzeyinde, Kasumigaura Gölü üstünde kurulması planlanan kent projesi, Tokyo nüfusunun bir kısmına ev sahipliği yapması fikrinden yola çıkmış.

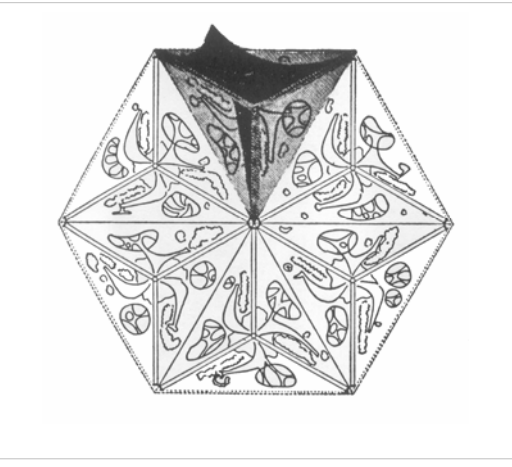
"**Göl üstü yerleşim**": Arazi sıkışıklığını göl üstüne bir kent kurarak farklı bir yerleşim alanı arayışı yaklaşımı getiriyor.

"**Ulaşım**": Otoyolların köşegen çerçeveler üstünden yapıların en üst noktasına çıkabildiği sistem, konutların teraslarının basamaklanarak göle kadar inebilmelerini sağlıyor.

"**Tokyo'ya ek**": Projenin amaçlarından biri, Tokyo nüfusunun bir kısmının bu yeni kentte yaşamasını sağlamak.

Adı: Unabara (Yüzen Sanayi Kenti)

Tasarımcısı: Kiyonori Kikutake

Kaynak: [161]

Tarih: 1962

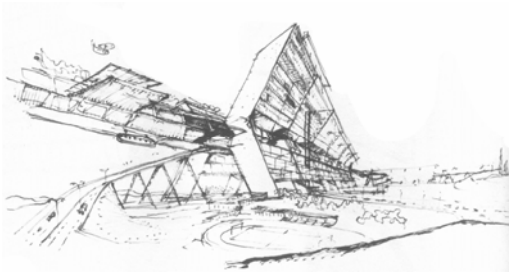
Özet: Japonya'da, Tokyo'nun karşısında bulunan Sagami-Nada koyunda, iç içe geçmiş iki halka şeklinde tasarlanmış ve içinde yaşaması düşünülen 500.000 insanla Japonya sanayi bantının merkezi olması öngörülen yapay ada projesi.

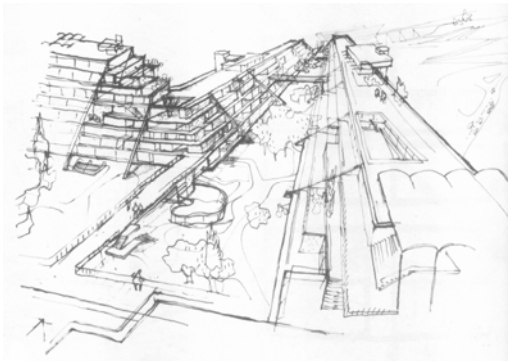
"**Mova Blocks**": Betonarme zemin üstüne inşa edilmiş 100 metre yükseklikte bir beton direk, bu direğe gerilmiş üç yelkenimsi yapı ve bu yapının gözenekli yapısına takılıp çıkartılabilen yerleşim birimleri. Bu birimlerin her birinde 10.000 insanın yaşayabileceği düşünülmüş. Bu birimlerden altı tanesinin bir araya getirilerek altıgen bir yerleşim alanı, bu yerleşim alanlarının altı tanesi de bir araya getirilerek kentsel bir yerleşim birimi oluşturacakları öngörülüyor.

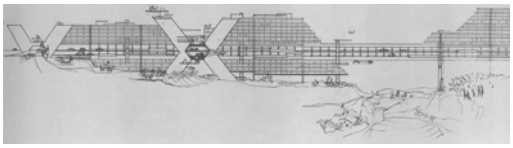
"**Halkalar**": Projeyi oluşturan halkalardan dışarıda olanı sanayi tipi üretim ağırlıklı çalışma alanı, içeride kalanı ise yerleşim birimlerinden oluşacak. Birleşim yerleri ise şu işlevlere ayrılmış; "toplumsal yönetim" ve "planlama merkezi".

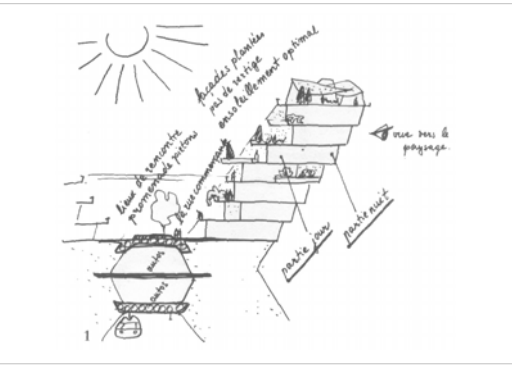
"**Enerji**": Kentin ihtiyacı olan enerjinin karşılanabilmesi için kent merkezinin dışına, deniz üstü güneş enerjisinden yararlanma panelleri ve dalgaların kinetik enerjisini dönüştürme gereçleri yerleştirilmesi planlanıyor.

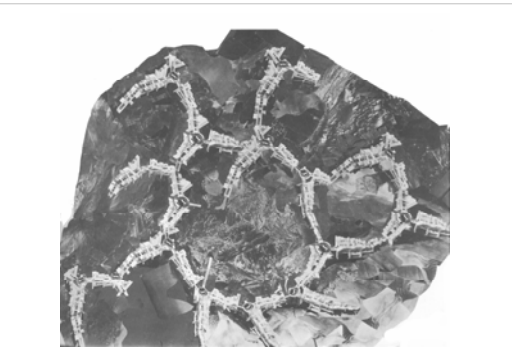
"**Deniz**": İki halka arası kalan alan deniz mahsulleri yetiştirmek için kullanılırken, denizin altında da farklı araştırma-geliştirme birimleri düşünülmüş.

Adı: X'ten Kent (X-biçimli yük taşıyıcı sisteme sahip kent)

Tasarımcıları: André Biro ve Jean-Jacques Fernier

Kaynak: [423, 424]

Tarih: 1962

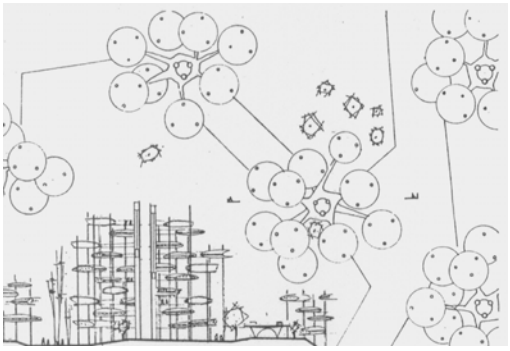
Özet: X-biçimli (yerleşim birimlerini dışarıda, genel mekânların içeride/ortada yer aldığı) çizgisel yapısıyla limitsiz büyümeye uygun olarak tasarlanmış bir proje.

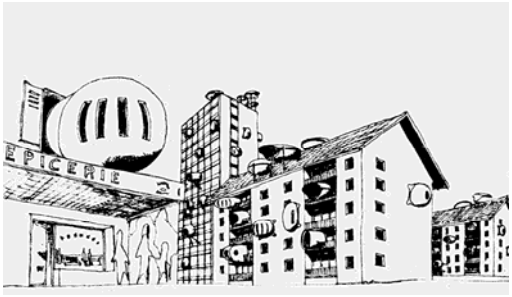
"**X-Biçimli**": Yapının enine kesitinin sahip oldu X-biçimli yaklaşımla, yapının iç kısmında, ortaklaşa kullanıma açık mekânların ve bu mekânların altında trafik yollarının yer alıyor. Dış kısımda ise gürültüden ve kalabalıktan uzak, önündeki teraslarla uçsuz bucaksız doğaya açılan yerleşim birimleri yer alıyor.

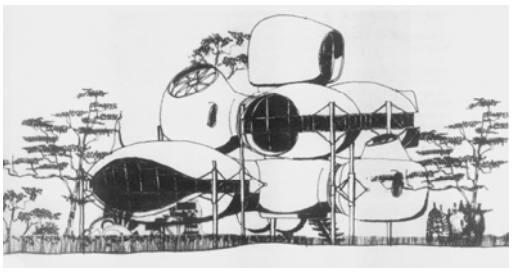
"**Ulaşım**": Bu yapıda, benzerlerinin aksine, otobanlar ve farklı ulaşım olasılıkları yapının içine katılmış. Yapının merkezinde yer alan, genel kullanıma açık mekânların altına gizlenen motorlu taşıtlara ayrılmış iki katlı ulaşım sisteminin altında da raylara asılı olarak işleyen toplu ulaşım sistemi yer alıyor.

"**İç bahçeler**": Yapının merkezinde yer alan iç bahçeler, ulaşım sistemini gizlemekle kalmıyor ve alışveriş birimlerini, eğitim amaçlı enstitüleri serbest zamanların değerlendirilebileceği mekânları birbirine bağlayıcı görev üstleniyorlar.

Adı: Yerleşim Birimleri Uygulaması (Grilly, Fransa)

Tasarımcısı: Pascal Hauserman

Kaynak: [138-140]

Tarih: 1962

Özet: Kentlerin hızla yatayda yayılıyor olmalarının toprak kullanımındaki verimliliği azaltacağı düşüncesiyle betonarme (ileride betonarme yerine plastik kullanılabileceği de öngörülüyor) esas malzeme olarak tasarlanmış ve zamanla geliştirilebileceği varsayılan hücreler sistemi.

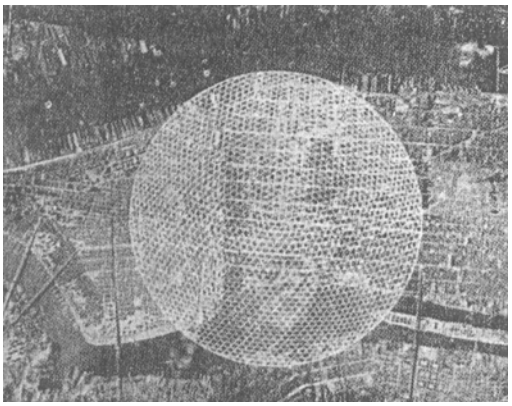
"**Uyarlanabilirlik**": Ortaya konan sisteme ait birimler, herhangi bir duruma ve herhangi bir yere uyarlanabilir özellik gösteriyor.

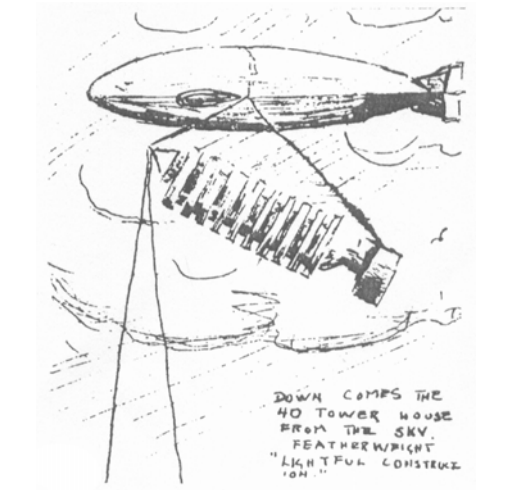
"**Ekonomiklik**": Sanayi sonrası dönemin ürünü olarak belirtilen sistemin geleneksel yöntemlere oranla %50 daha az maliyetli olduğu düşünülüyor.

"**Hız**": Su, elektrik ve ısıma servisleriyle bir bütün olarak tasarlanan birimler temel ve kanallar dahil birkaç saat gibi kısa bir sürede kurulabilecek nitelikteler.

"**Dikey yerleşim**": Kentlerin yatayda yayılma sonucu çok alan kapladıkları ve bunun tarım için kullanılan toprağın verimini azalttığı düşünülerek düşeyde, üst üste konarak oluşacak yapıların önemi vurgulanıyor.

Ek:A-22

Adı: Manhattan için Jeodezik Kubbe

Tasarımcısı: Richard Buckminster Fuller

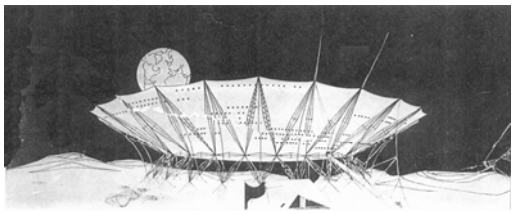
Kaynak: [191,192]

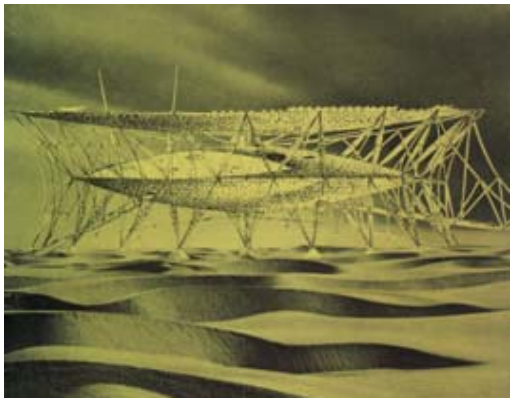
Tarih: 1962

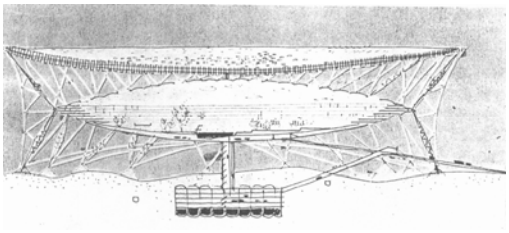
Özet: Manhattan adasının bir kısmının yaklaşık 3.5 kilometre çaplı bir kubbeyle örtülmesi fikrine dayanan ve kendisinden sonraki birçok hayali tasarıya öncülük eden bir proje.

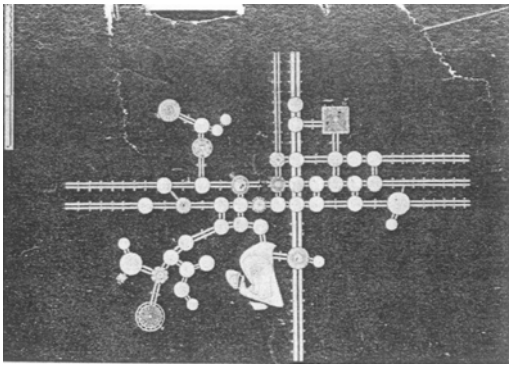
"**Teknik olarak uygulanabilirlik**": Richard Buckminster Fuller, teknik gelişmelerden esinlenerek ortaya koyduğu ve farklı tartışmalara yol açan projesinin uygulama olanağından uzak olmadığı görüşünde.

"**İklim kontrolü**": Kubbenin içinde kalan alanın tüm iklimsel değişkenlerinin kontrol edilebilmesi.

Ek:A-23

Adı: Bir Uzay Kenti İçin Eskizler

Tasarımcıları: Paul Maymont ve Renée Sarger

Kaynak: [425-427]

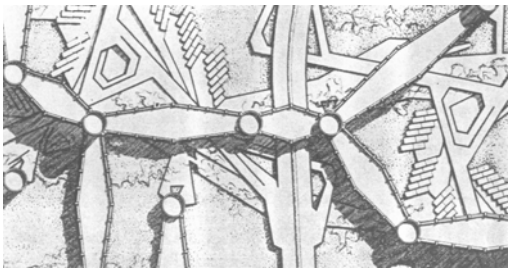
Tarih: 1962

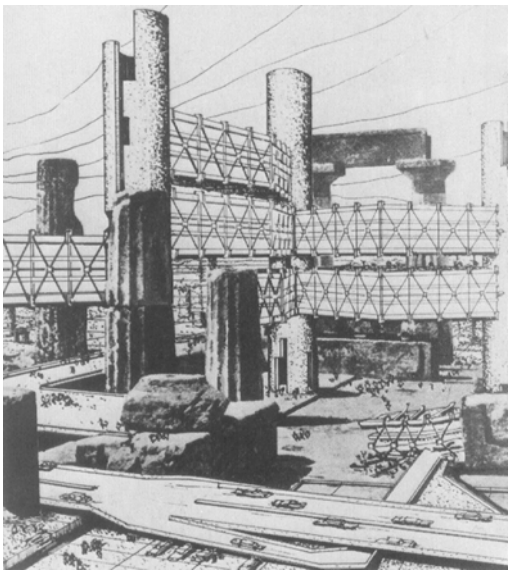
Özet: Gelecekte uzayda kentler kurulacağı fikrinden hareketle geliştirilen ve yerçekimsiz ortama özgü bir model ortaya koyan bir uzay kenti projesi.

"**Kendi içine kapalı**": Kentin uzayda kurulacağından hareketle, kendi içine kapalı bir yapı ortaya konmuş. Yapının dışarıya açılan küçük pencereleri var.

"**Hafif yapı elemanları**": Proje, yerçekimsiz ortamda ortaya konacağından, taşıyıcı elemanları da yapıyı belli bir yerde sabit tutmak işlevine ve hafif bir özelliğe sahip.

Ulaşım: Uzay araçlarının hangi yolla yapıya ulaşacakları ve nereye park edilecekleri projenin kesitinde yer alıyor.

Adı: Mekân Kenti

Mimarı: Arata Isozaki

Kaynak: [344]

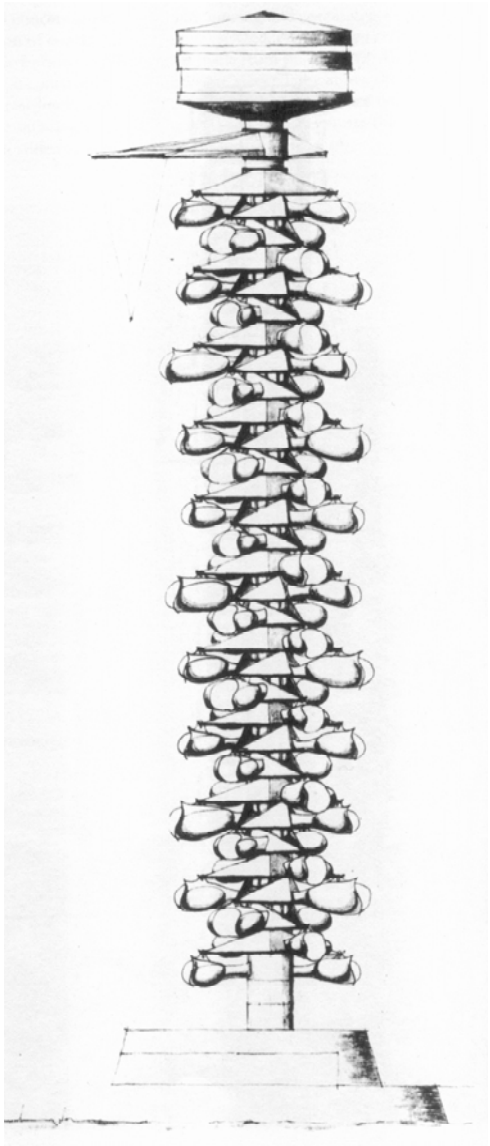
Tarih: 1962

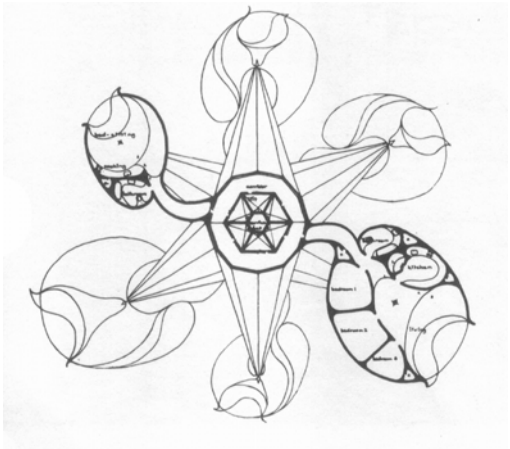
Özet: Mevcut kent yerleşimlerinin içi/üstü için düşünülmüş, düşey bir servis çekirdeğine saplanan kirişler ve bu kirişlere tutturulan birimlerden oluşan, işlev benzerliklerine göre bölümlenen salkım yapılar.

"**İlerleme Hızı**": Dönemin büyüme ve gelişme ivmesinin sonucu olarak temel tasarım öğesi ve projenin çıkış noktası olarak, hız alınıyor.

"**Büyüme ritmi**": "Esneklik", "açıklık", "değiştirilebilirlik", "çoğaltılabilirlik" kavramları yapının temel özelliklerini belirliyor. "İlerleme hızı"nın sonucu olarak, yapının güncel değişimlere ayak uydurabilir bir sistemi kurgulanıyor.

"**Saf hayali birimler**": Tahmin edilebilen gelişmelerle birlikte tahmin edilemeyen, öngörülemeyen durumlar yüzünden ortaya konan tasarımlar, ayrıntılandırılmamış ve bütünüyle çözülmemiş olarak bırakılmış. Justus Dahinden, bunu eksiklik olarak tanımlıyor ve tasarımın tartışılabilmesi için yapı detayları ile çekirdek ve yerleşim birimlerin iç çözümlerinin ortaya konması gerektiğini düşünüyor. Isozaki'nin bu noktadaki tavrı projenin ortaya konduğu ölçütlerin sekizincisinde açıklanıyor: İçinde bulunulan hızlı evrimleşme sürecinin gereklilikleri doğrultusunda projenin bütünlüğü bozulmadan farklı çözümler ortaya konabilir.

Adı: Koçandaki Mısır

Tasarımcısı: Arthur Quarmby

Kaynak: [428]

Tarih: 1963

Özet: Avrupa'nın çeşitli yerlerinde inşa edilebileceği düşünülen proje, 160 metre uzunluğunda olan taşıyıcı bir direğe takılıp çıkartılabilen prefabrike yerleşim hücreleri fikrinden yola çıkan bir yaklaşıma sahip.

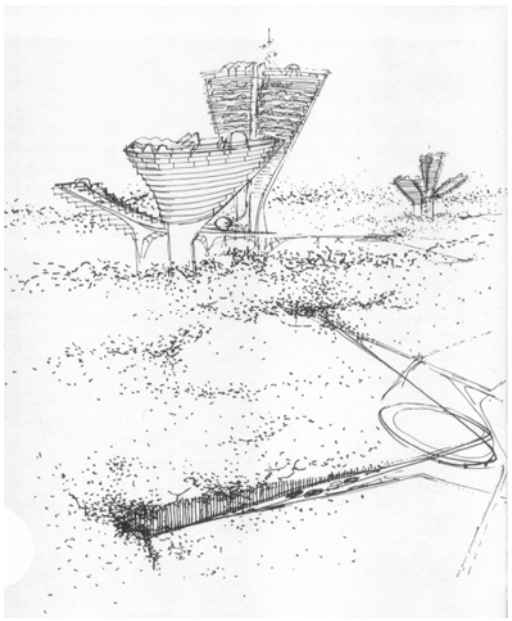
"**Direk**": Yapının 160 metre boyundaki bu taşıyıcı öğesi, çelikten yapılmış ve önceden gerekli işlemlerden geçirilerek sağlamlaştırılmış. Aynı zamanda yapı için gerekli olan servis sağlayıcı ve atık su uzaklaştırıcı özelliğe de sahip direğin, parça parça olarak "takılıp sökülebilir yerleşim hücreleri" sahiplerine kiralanması düşünülmüş.

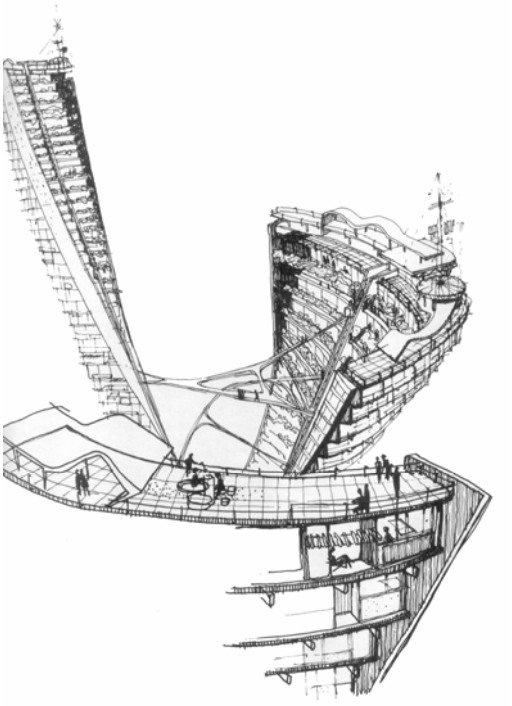
"**Takılıp sökülebilir yerleşim hücreleri**": Direkten kiralanan alanlara yerleştirilebilecek bu hücreler, kullanıcıları tarafından satın alınacak prefabrike birimler olarak düşünülmüş.

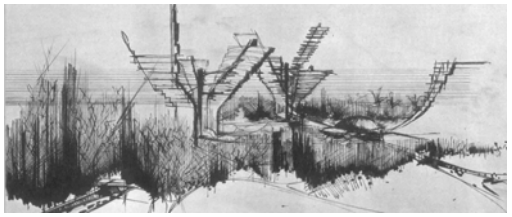
"**Ortak servis alanları**": Yapının en üstünde yer alan birim, su depoları, lokanta, çamaşırhane ve dükkânlardan oluşuyor.

"**Vinçler**": Yapının üst kısmında, ortak servis alanlarının hemen altında yer alan vinç, takılıp sökülebilir hücrelerin direkteki alanlarına yerleştirilebilme işlevine sahip.

"**Saydam**": Yapının içinde yaşayanlara "havada asılı olma hissi"ni daha iyi yaşatabilmek için duvarlarda ve döşemelerde saydam malzeme kullanılması öngörülmüş.

Adı: Yüksek Yoğunluklu Yerleşim Birimleri

Tasarımcıları: Lionel Mirabaud ve Claude Parent

Kaynak: [429, 430]

Tarih: 1963

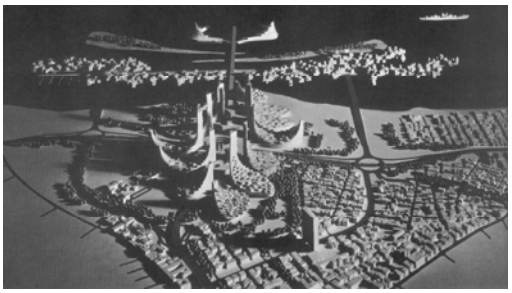
Özet: Farklı açılara ve farklı yüksekliklere sahip üç parçadan oluşan ve külah şeklinde yükselen proje, devasa yapısıyla herhangi bir doğa parçası içinde kendi içine dönük bir anlayışla ortay konmuş.

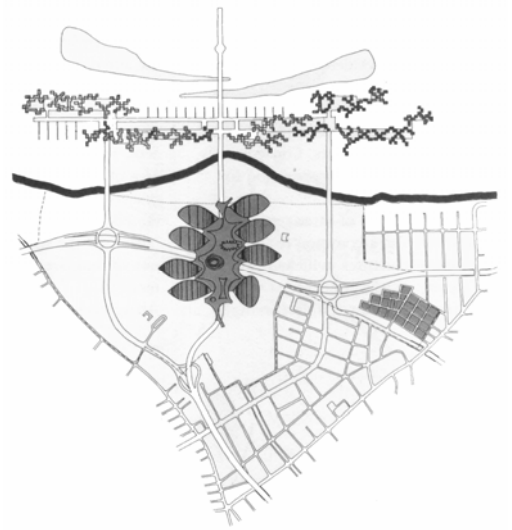
"**Yoğun**": Projenin adında da yer alan bu kavram, temelleri aynı olan üç kütlenin toplam 1.900 konut içermesini planlanarak pekişiyor.

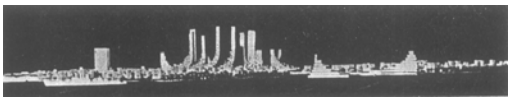
"**Tamamlanmamışlık**": Bire bir uygulanacak, kısa sürede hayata geçirilecek bir proje değil de farklı zamanlarda ve koşullarda, farklı çözümlere dönüşebilecek bir düşünce biçimi olarak ortaya konuyor.

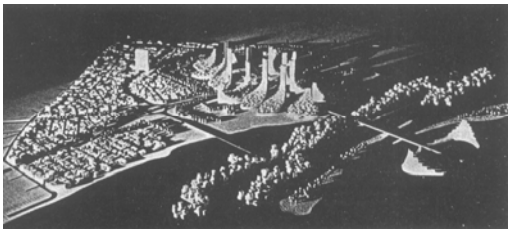
Zeminle en az ilişki, **en fazla güneşlenme**, **sınırsız görüş alanı**: Projenin mimarlık prensipleri bu üç kavramla özetleniyor. Yapının inşa edileceği alana en az müdahale yapılarak –hattâ "vahşi" bırakılarak-, birimlerin güneş alma ve manzaraya yönlenme kıstaslarına öncelik vermek.

"**Devasa**": İzole edilmiş yapılar olmalarından çok, devasa kütlelerle doğa içinde farklı bir plastik etkiye sahip olacakları kurgulanıyor.

Adı: Tel Aviv İçin Proje

Tasarımcıları: Ja Lubicz-Nicz ve Carlo Pellicia (Mimarlar)
Donald P. Reay (Danışman)
William Zuk (İnşaat Mühendisi)

Kaynak: [382, 383]

Tarih: 1963

Özet: Tel Aviv'in yeni trafik düzenlemelerinden esinlenerek ortaya konmuş proje, kente yeni bir uzantı oluşturacak ek bir kent tasarısı.

"**Eyer şeklindeki büyük yapılar**": Projenin en çok üstünde durulan tarafı, eyer şeklindeki büyük yapıları. Bu 20 ile 55 arasında değişen katlarda uygulanması düşünülen yapıların alt kısımları, ticaret ve mal indirip bindirmeye; orta kısımlardaki teraslı alanlar, yerleşim birimlerine ve toplu kullanıma açık alanlara; yapının üst tarafları ofisler ve yönetim merkezlerine ayrılmış.

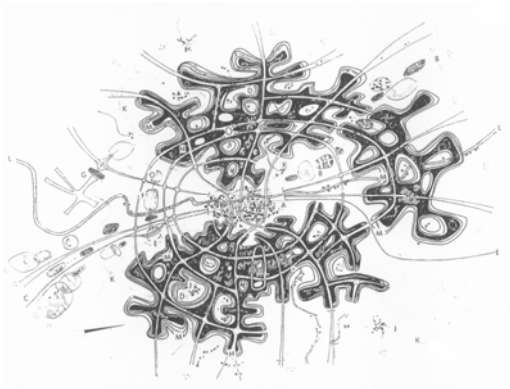
"**Kamusal alanlar**": Kentin, büyük yapılarla çevrili alanı kent merkezi olarak düşünülmüş. Az katlı yapılardan oluşan bu alan, tiyatro, sinema, müze, sergi salonu, kütüphane, sinagog, lokanta, barlar ve mağazalardan oluşuyor.

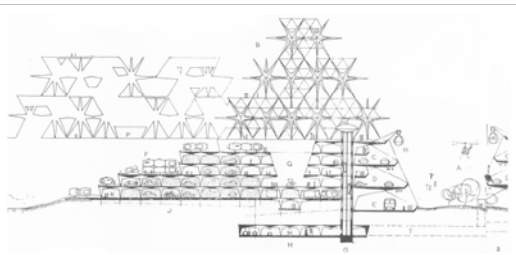
"**Ulaşım**": Çıkış noktasını, Tel Aviv'in yeni trafik düzenlemesinden alan kent; bu düzenlemede yer alan doğu-batı aksının altında yer alacak ve altında 20.000 araçlık kapalı bir otopark alanı bulunacak.

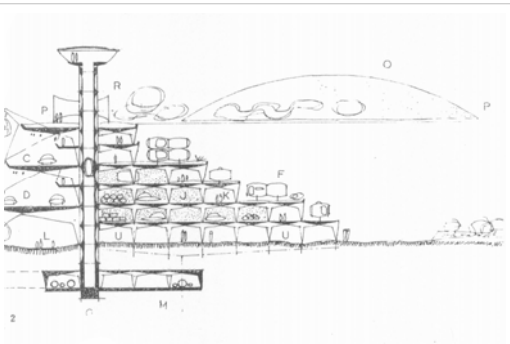
"**Yapay ada**": Projeye ek olarak bir de yapay bir ada düşünülmüş. Doğrudan yaya yolu ve dolambaçlı bir karayolu ile kent merkezine bağlanan bu adada, dört-beş katlı yapılardan oluşan 3.000 konut, 1.500 araçlık bir otopark olacağı düşünülmüş. Araçların sokulmadığı bir bölge adanın merkezini oluşturuyor ve bu bölgede yürüyen bantlarla ulaşım sağlanıyor.

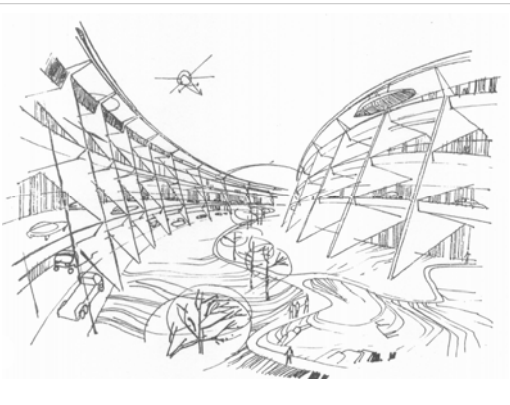
"**Dalgakıran** / **Güneşlenme**": Projenin denize doğru açılan tarafında hem dalgakıran hem de güneşlenme alanı olarak kullanılabilecek bir platform düşünülmüş.

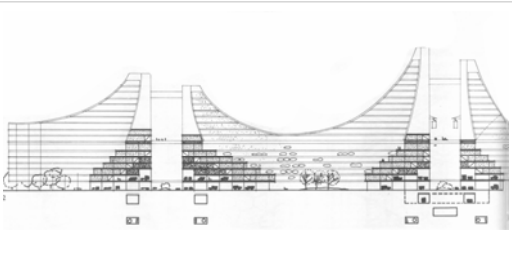
Notlar:
1. Yapıların hepsinin birden yapılması yerine aşama aşama yapılabileceği öngörülmüş. Bunun için de bir plan düşünülen plan, projeyle birlikte ortaya konmuş.

Adı: Krater Kent

Tasarımcısı: Chanéac

Kaynak: [142, 143]

Tarih: 1963 - 1968

Özet: Kentlerin eski dokularıyla yeni oluşacak bölümlerinin bir arada varoluş arayışının bir sonucu olarak, çekirdeğe eski kenti alan, bu kentin etrafına yüksek yoğunluklu "siper" kentleri saran ve yapının en dış kısmına da ulaşıma ilişkin çözümleri yerleştiren, 1963'te bir araştırma olarak başlayan ve 1968'de son halini alan bir proje.

"**Yerleşim kraterleri**": Eski kentin etrafını saran ve "perde" olarak adlandırılan üst üste hücrelerin yığıldığı yapı bütünleri.

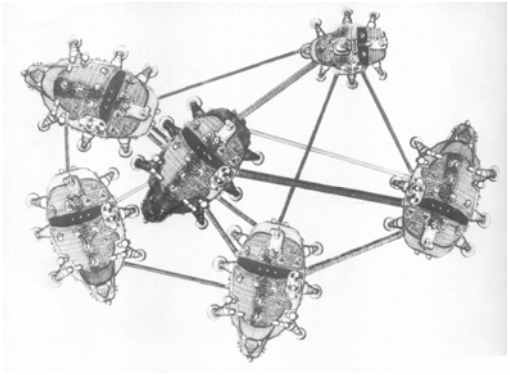
"**Sanayileşmiş hareketli kokpitler**": Değişen ihtiyaçlara göre mekânlara eklemlenebilen, ihtiyaç ortadan kalktığında da başka yere götürülebilen bu birimler "arabalar gibi" çabucak ve kolayca üretilebilir ve kamyonlar ya da traktörlerle kolayca bir yerden başka bir yere taşınabilir özelliklere sahipler.

"**Mekânın örümcekleri**": (Spiders of Space) Chanéac'ın endüstriyel üretim sonucu ortaya konan, çok amaçlı kullanıma açık hücreleri kentlere uyarlama düşüncesinin sonucunda öngörülen taşıyıcı sisteme verilen ad. Örümcek ağı şeklindeki yapı, hücreleri bir arada tutacak bir bağlantı elemanı olarak düşünülmüş.

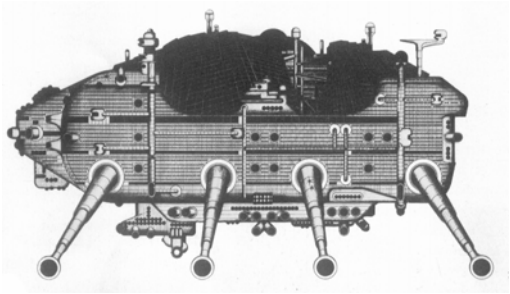
"**Eski kente hürmet**": Eski kentin genişleyebileceği kadar genişlediği kabulünden hareketle olduğu gibi korunması öngörülüyor. Bu koruma sonucunda kent merkezinin boş zaman eylemlerinin geçirileceği bir alan olması düşünülmüş.

"**Esnek dolaşım**": Farklı araç türlerine göre farklı yollardan oluşan bir ulaşım sistemi var projenin. Gürültü kirliliğinin mevcut kentler için yarattığı sıkıntıyı göz önüne alarak, "siper"lerin dışına yerleştirilen yolların bir tarafları uçsuz bucaksız doğaya bakıyor. Bu açıdan da trafik sistemi bütünüyle kentten ayrıştırılmış. Raylı sistemle ulaşım da düşünülmüş. Eski kente bağlantı ise metroyla sağlanmış. Kentlerdeki tek ulaşımın zamanla hava yoluna dönüşeceği fikrinden hareketle, önerilen sistemde ulaşıma ayrılan yolların zamanla atölyelere ve depolara dönüşebileceği belirtiliyor. Tasarımda, kentlerin geleceğinde daha da çok yer tutacağı düşünülen helikopterler ve insanlı roketler için de alanlar mevcut.

"**Parazit Hücreler**": İnsanların kendilerine göre işlev atayabilecekleri esnekliğe sahip bu birimler projenin değişime ve değiştirilebilir özelliklerinin bir uzantısı.

Adı: Yürüyen Kentler

Tasarımcıları: Archigram (Ron Herron)

Kaynak: [144]

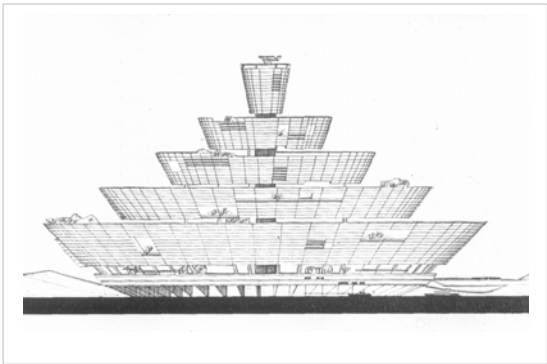
Tarih: 1964

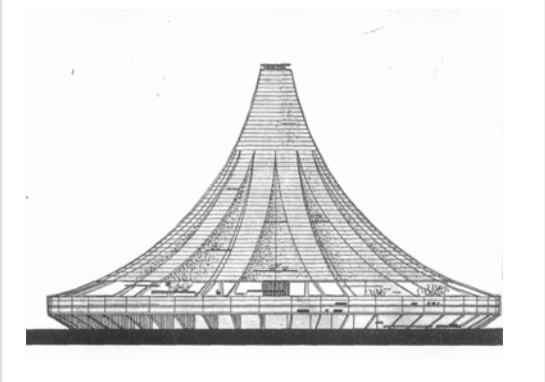
Özet: İç içe geçmeli bacaklar yardımıyla hareket edebilen farklı kentsel birimler ve bu kentsel birimlerin gerektiğinde ortadan kaldırılabilen koridorlar yardımıyla birbirlerine bağlanabildiği, bütün bir kenti içine alabilecek büyüklükte konteynırlardan oluşan proje.

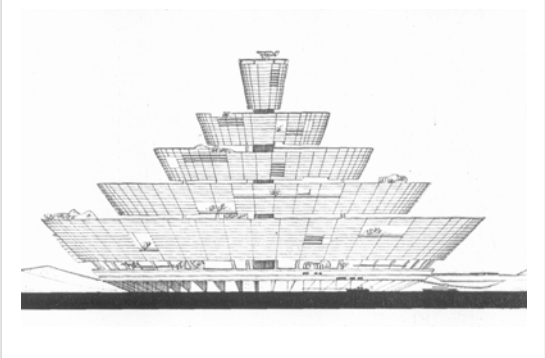
"**Hareketlilik**": Bu projede hareketlilik, bütün bir kentin hareket edebilmesi olarak ele alınıyor. İç içe geçen bacakların uçlarındaki tekerlekler yardımıyla kent, parçalar halinde hareket edebiliyor. Proje bu açıdan "uç bir oynaklığa sahip" olarak nitelendiriliyor.

"**Açılıp kapanabilen**": Gerektiğinde temiz hava ve güneş ihtiyacına göre yapıların üst kısımları açılıp kapanabilecek şekilde düşünülmüş.

"**Koridorlar**": Projenin birbirinden ayrı kütleler halindeki kentsel mekânları koridorlarla birbirine bağlanmış.

Ek:A-30

Adı: Sahra Çölü'nde Kent Projesi

Tasarımcısı: Paul Maymont

Kaynak: [153]

Tarih: 1964

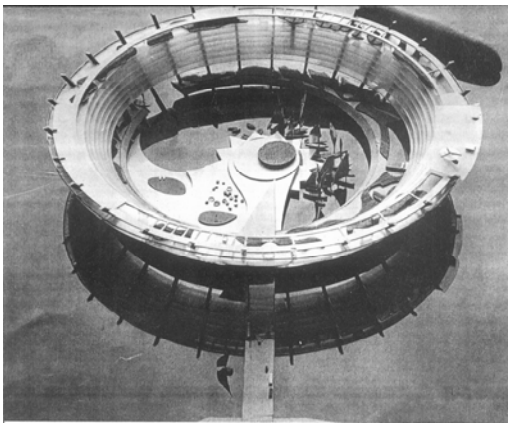
Özet: Farklı bir ısıtma ve soğutma sistemine sahip, çölde karşılaşılabilecek her türlü kötü şarta karşı koyabileceği, kendi içine kapalı ve güneş toplayıcıları yardımıyla ihtiyacı olan enerjiyi sağlayacağı varsayılan bir kent projesi.

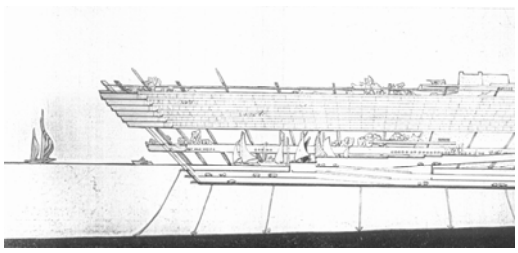
"**Isıtma-soğuta**": Yapının çöl şartlarından kaynaklanan gündüzleri aşırı sıcak ve geceleri de aşırı soğuk olan iklimine karşı, farklı teknik çözümler geliştirilmiş; eski uygarlıkların kullandıkları gündüz yaşanan sıcaklık artışını geceye taşıma ve aynı şekilde gece karşılaşılan sıcaklık düşüşünü gündüz yapının içinin serin tutulmasında kullanmak. Buna ek olarak da buzdolaplarının çalışma yöntemine benzer bir yaklaşımla içlerinde amonyak yer alan duvarların ısıtma ve soğutma sistemine yardımcı olacağı hesaplanmış.

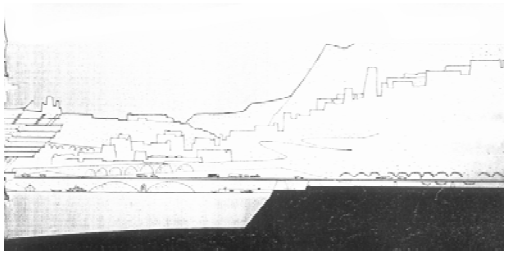
"**Kum fırtınalarına karşı**": Yapı kabuğunun formu, kentin kurulacağı çölde karşılaşılabilecek kum fırtınalarına dikkate alınarak biçimlendirilmiş.

"**Güneş enerjisi**": Yapının ihtiyacı olan enerjinin kaynağı olarak güneş enerjisi düşünülmüş ve yapının çeperine güneş toplayıcılar yerleştirilmiş.

"**Ulaşım**": Dikey bir biçimlenişe sahip yapıda yatay caddeler kadar dikey caddelere de ağırlık verilmiş. Kentin diğer kentlerle bağlantısının ise yeraltından raylı sistemlerle sağlanabileceği varsayılmış.

Adı: Monako İçin Yüzer Kent

Tasarımcısı: Paul Maymont

Kaynak: [163]

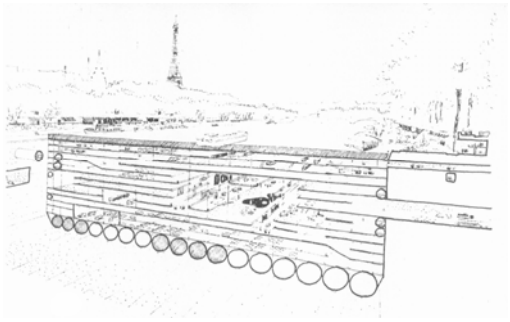
Tarih:

Özet: Dairesel formuyla içinde bir lagün oluşturacak biçimde düşünülmüş, karayla bağlantısı bir köprüyle sağlanmış çok katlı deniz üstü yerleşim projesi.

"**Havaya kaldırılmış**": Deniz üstündeki dubalardan oluşan platformdan sekiz metre havaya kaldırılmış ve gemilerin kolaylıkla lagüne yanaşmalarına olanak sağlanmış.

"**Serbest zaman alanları**": Asıl kütleyi oluşturan yedi katlı ve katmanlarda oluşan yapının üstündeki teras ve altında – deniz seviyesinde- yer alan "bahçe" olarak adlandırılan alan insanların serbest alanlarını değerlendirebilecekleri işlevlere ayrılmış; oyun alanları, kültür merkezleri, spor alanları ve plajlar.

"**Çelik ve hafif yapı**": Yapının havaya kaldırılması ve gerektiğinde farklı düzenlemelere olanak tanıyacak esnekliğe de sahip olabilmesi için çelik yapım tekniği kullanılması düşünülmüş.

Ek:A-32

Adı: Seine Nehri'nde Bir Kent Projesi

Tasarımcısı: Paul Maymont

Kaynak: [291, 292]

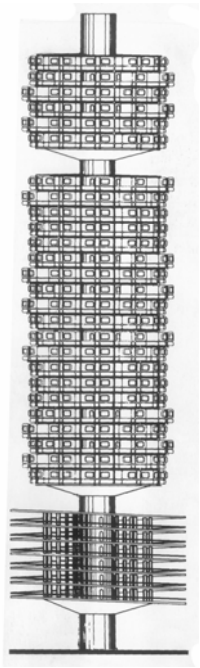
Tarih: 1964

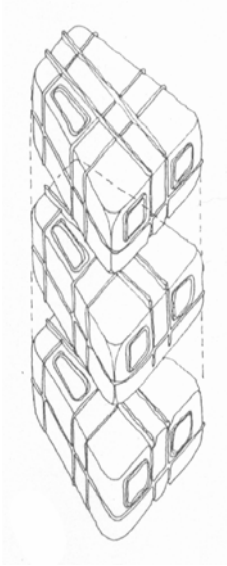
Özet: Seine Nehri yatağının oluşturduğu 220 hektarlık alanın altına, 60 metre derine inilerek oluşturulacak 12 katmanla ve böylelikle 2.600 hektarlık alanla Paris kenti için omurga oluşturma fikrine dayalı bir proje.

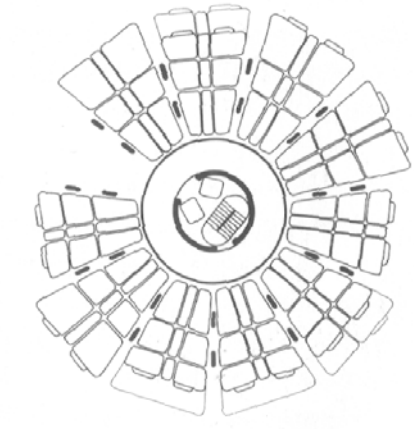
"**Serbest zaman alanları**": Proje ağırlıklı olarak Paris'te yaşayanların serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri işlevlere sahip; yürüyüş alanları, sinemalar, yüzme havuzları, vb.

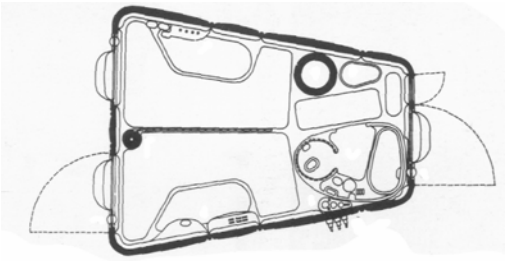
"**Omurga**": Paris'te bulunan müze, radyo binası, hastane, kütüphane ve adliye benzeri binalara ait olacak ek işlevleri de barındırıyor bu yapı.

"**Ulaşım**": Yapı, Paris'in otopark problemine 500.000 araçlık bir otoparkla hizmet ederken, metrolarla kent merkezine bağlanma fikrini de barındırıyor.

Ek:A-33

Adı: Kapsül Üniteli Kule

Tasarımcıları: Archigram (Warren Chalk)

Kaynak: [291, 292]

Tarih: 1964

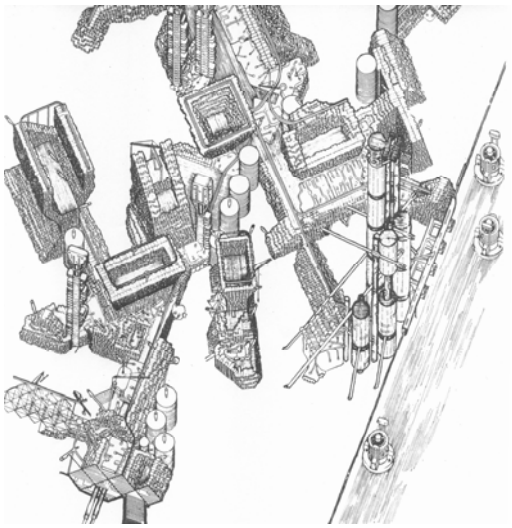
Özet: Chicago'nun Marina Kent'i için düşünüldüğü belirtilse de, Archigram'ın ortaya koyduğu genel ütopik yaklaşımın önemli bir parçası olarak kabul edilen bu proje, merdivenlerin, asansörlerin ve diğer servislerin yer aldığı bir çekirdek ve bu çekirdek etrafına ışınsal olarak dizilmiş, parçaları fabrikada üretilmiş geometrik formları yamuk olan hücresel birimlerden oluşuyor.

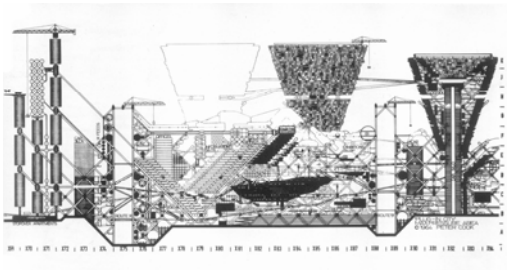
"**Fabrikasyon**": Yapıyı oluşturan birimler, parça parça olarak fabrikalarda üretildikten sonra bir araya getirilerek, raflı sistem benzeri olan yapıya monte edilebiliyor. Eskidiğinde ya da kullanılamaz duruma geldiklerinde yenisiyle değiştiriliyorlar.

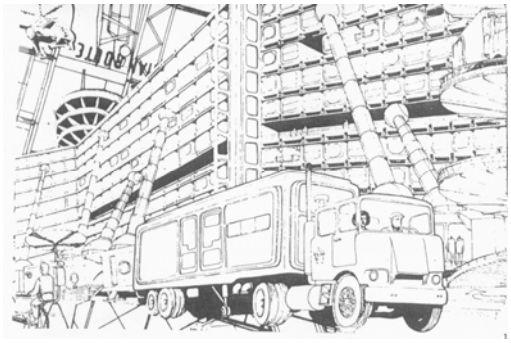
"**Plastik**": Kimya alanındaki gelişmelerin sonucu olarak yaygınlaşan plastik esaslı malzemelerin bu yapının önemli bir bölümünde kullanılacağı öngörülmüş.

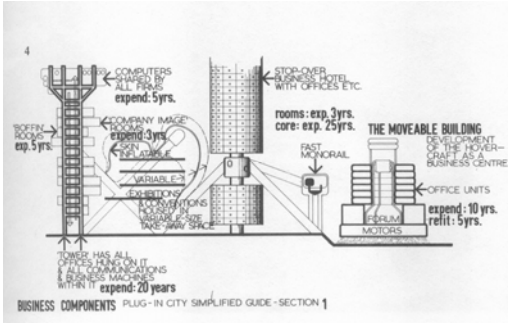
"**Esneklik**": İstendiği takdirde kaldırılabilen duvarlar ve hareketsiz mobilyalar, konutların içlerinin farklı şekillerde kullanılabilmesine olanak tanıyor.

"**Işınsal yapı**": Birimlerin geometrik olarak şekillenişlerinde yamuğun seçilmesi, yapının sahip olduğu en çok yoğunluğu sağlayacak sıkılığı ancak ışınsal bir biçimlenişle sağlanabileceğinden kaynaklanıyor.

Ek:A-34

Adı: Portatif Kent (Plug-in City)

Tasarımcıları: Archigram / Peter Cook

Kaynak: [293, 294]

Tarih: 1964

Özet: Archigram'ın en öne çıkan ve kendisinden sonra ortaya konacak projeleri etkileyecek olan Portatif Kent, kullanım süreleri önceden hesaplanmış içine prefabrike yapı birimlerinin, projenin belkemiğini oluşturan kafes sistemi içine yerleştirilmesi ve herhangi bir zamanda yeniden düzenlenme olasılığına sahip olması esaslarına dayalı bir kent projesi.

"**Anarşik yapı**": Belirlenmiş ve alışılagelmiş şemaların reddine dayanan yapı anlayışı bütünüyle açık bir planlamaya dayanıyor.

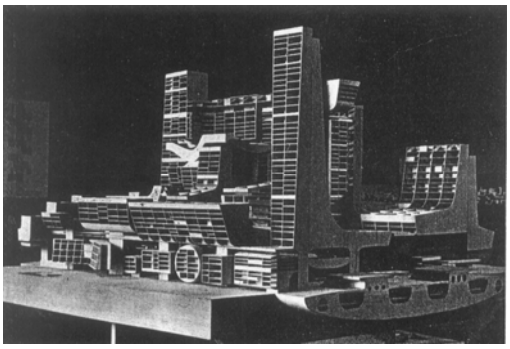
"**Yaşayan yapılar**": Hoverkraft teknolojisinden esinlenerek geliştirilen hareketli yapılar, projenin neredeyse sabit bir yerinin olmadığının da işareti. Proje, yeni fikirlerle sürekli değiştirilebilecek, dönüştürülebilecek bir yapıya sahip. Kesin ve belirli bir biçime sahip değil.

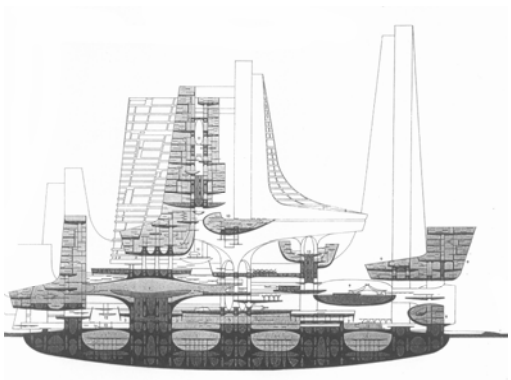
"**Büyüme ve yenilenme arzusu**": Peter Cook tarafından ortaya konan bu tasarım, çıkış noktasını dönemin yarattığı teknolojik gelişmelerin yarattığı büyüme ve yenilenme arzusundan alıyor.

"**Çeşitlendirilebilirlik**": Her an farklı bir biçimde yeniden düzenlenebilecek yapıya sahip yapı, mevcut elemanların farklı yerlerde ve farklı amaçlarda kullanılabilmesi fikrine de dayanıyor.

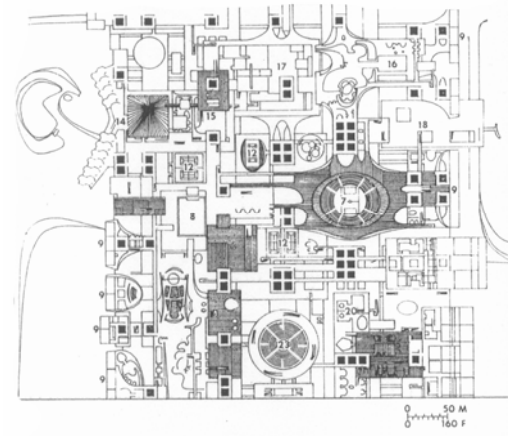
"**Kafes şeklinde çerçeve**": Projenin önerdiği ve en uzun süre varolması düşünülen temel öğesi, kafes şeklinde bir yapı oluşturan ve servis birimleri ve asansörleri içine alan kafes şeklindeki çerçeve.

"**Prefabrike**": İkinci Sanayi Devrimi'nin yarattığı gelişmelerin yapı sektöründeki yansımalarından biri olan, fabrikada üretilen yapı elemanlarının şantiyede montajının yapılması esasına dayanan prefabrike sistem, bu fikrin de ana çerçevesini oluşturuyor.

Adı: Bütün Kent (Ville Totale)

Tasarımcısı: Jean-Claude Bernard

Kaynak: [310]

Tarih: 1964

Özet: Labirent kavramından yola çıkan, 600.000 insanın yaşayabileceği büyüklükte düşünülen ve prensiplerini geleneksel köy şekillenişinden alan bir kent önerisi.

"**Labirent**": Projenin sürekli olarak farklı keşiflere açık olmasını sağlayan ve ona gizemli bir özellik kazandıran karmaşık –ama diğer taraftan da yalın- bir yapısı var. Kendisine bir düzen modeli olarak "labirent"i alan bu proje, içinde barındırdığı evlerle, evlerden oluşan bütünle ve içine kattığı doğayla serbest bir plana sahip.

"**Gizemli**": Düzenli yapısı kadar içinde yaşayan insanlara kendilerine uygun olarak şekillendirebilecekleri alanlar bırakan karanlık bir tarafı var bu tasarımın. İnsanların hayal güçleri doğrultusunda şekillendirilmesi düşünülen mekânlara sahip.

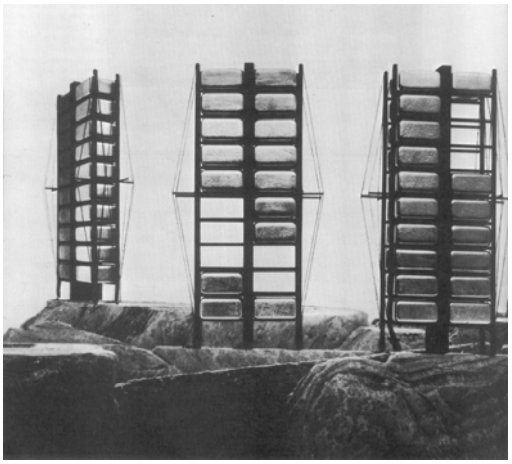
"**Mimarlığa gerek bırakmayan**": Yapının bütününde karşımıza çıkan -neredeyse- bitmişlik, zamanla oluşacak değişimlerde bile farklı mimari yaklaşımlara olanak tanımayacak özellikte. Baştan homojen olarak tasarlanan ve açık uçlu bir tarafı olsa da bu homojenliğin sürekli kılınabilmesi için belirli bir "çerçeve" sistem öngörüyor.

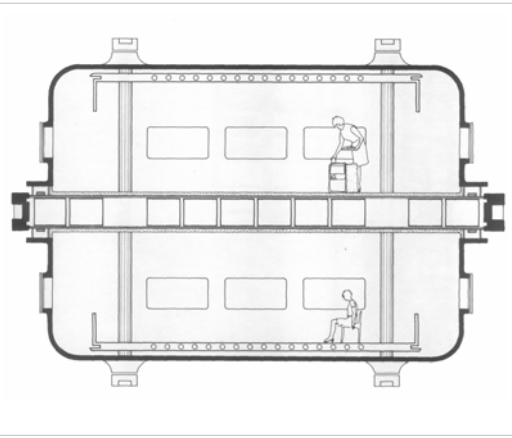
"**Boş vakit alanları**": Sanayi toplumunun bir sonucu olarak yaşanacak iş alanlarındaki otomasyonlar sonucu insanların boş vakitlerinin çoğalacağı, işçilerin dörtte üçünün işlerini makinelerin yapacağı ve çalışanların tasarımcılarla mühendislerden oluşacağı kabullerinden hareketle kamusal alanlara ayrı bir önem verilmiş. En önemsenen mekân olarak karşımıza çıkan evlerin uzantısı olarak kabul edilen, doğrudan günışığı alan (eşitlikçi bir yapıya sahip olmaları bakımından ayrı bir önem verilen) cadde ve pasajlar en önemli toplanma mekânları. Bu mekânların şekillenmesinde model olarak apartman tipi yerleşimlerdense geleneksel köy biçimlenişleri alınmış.

"**Doğayla bütünleşmek**": Doğa, yapının içine alınıyor.

"**Bütünlüklü kent**": Bina kavramının ortadan kaldırılmasını amaçlayan bu projede, kentin bir bütün olarak ele alınması ve böylelikle homojen yapısının sürekli kılınması amaçlanmakta. Zamanla işlevini kaybeden birimlerin yerlerini başka birimlere bırakmaları da projenin inceliklerinden.

"**Ulaşım**": Kentin tasarımına başlanırken de özellikler sıralanırken de karşımıza çıkan temel öğe, ulaşım ağı oluyor.

Adı: Stapelhaus (İstiflenmiş Birimlerden Oluşan Ev)

Tasarımcısı: Wolfgang Döring

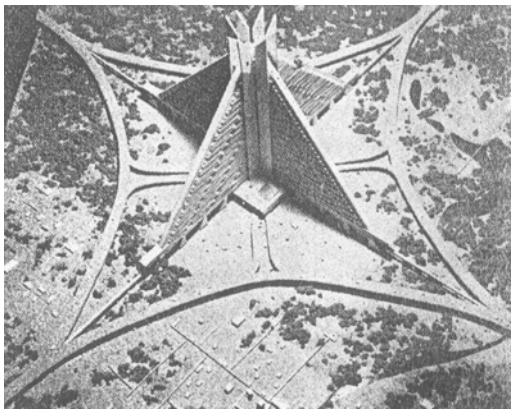
Kaynak: [295]

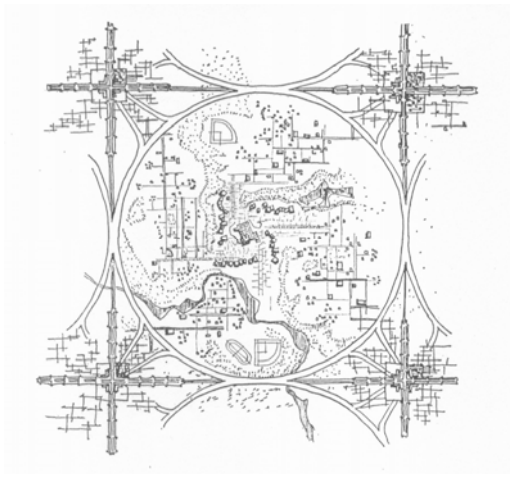
Tarih: 1964

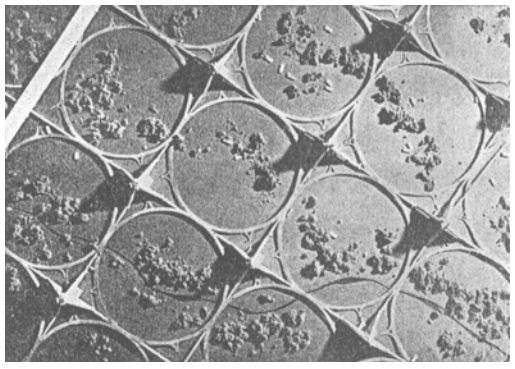
Özet: Güçlendirilmiş çelik iskelet sistemi ve bu sistem içine yerleştirilen prefabrike hücrelerin birbirlerinden bağımsız olmaları dolayısıyla, istendiğinde hücrelerin yeni ve geliştirilmiş başka hücrelerle değiştirilebilmesi esasına dayanan yapı projesi.

"**Standardize Hücreler**": Yapının yaşama birimlerini oluşturan hücreler, taşıyıcı sistemden bağımsız olarak değiştirilebilir özelliğe sahipler. Prefabrike sistemle kalıplarla üretilmiş bu hücreler gerektiğinde birbirleriyle de yer değiştirebilir bir sistemi oluşturuyorlar.

"**Taşıyıcı sistem**": Projenin hücrelerden bağımsız taşıyıcı iskeleti, çelik halat taşıyıcılarla da desteklenerek yapıya faklı bir mimari bütünlük kazandırıyor.

Adı: "Neo-Mastaba" Kentsel Tasarım Projesi (Tokyo)

Mimarı: Yoshitaka Akui & T. Nozawa

Kaynak: [332, 333]

Tarih: 1964

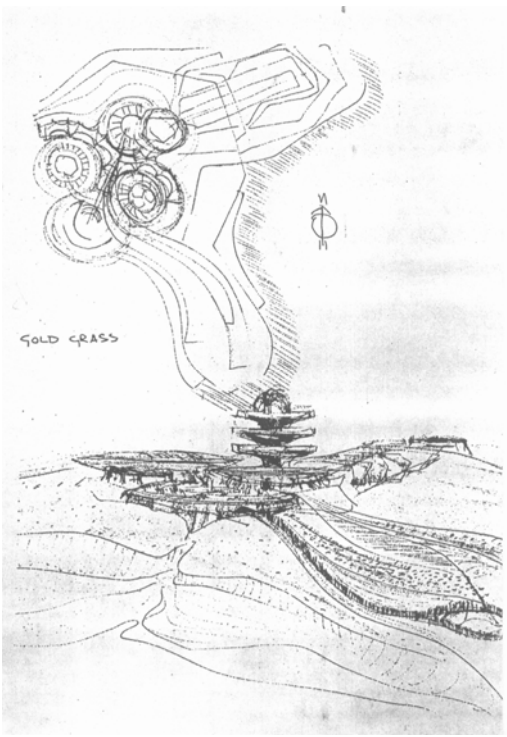
Özet: İhtiyaçlara göre, 30.000 kişilik kapasiteye kadar çakabilecek, birbirlerine ve otobanlara bağlanabilecek piramitler.

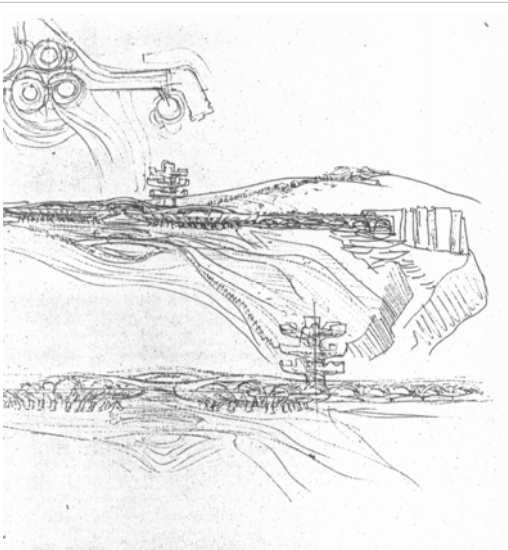
Yükseltilmiş: Yeşil alan olarak bırakılmış zeminden yirmi beş metre yükseltilmiş platform üzerinde gerekli işlevler. Bu platform "alışveriş merkezleri", "otoparklar" ve diğer sosyal faaliyetler için kullanılacak.

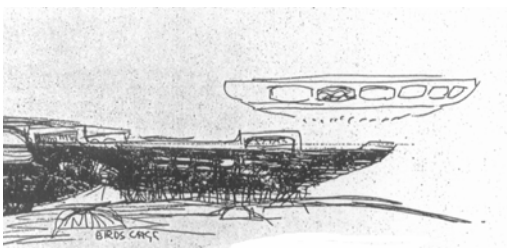
Yükselmeye açık: Yapım tekniğinin özgünlüğü sayesinde, ilk olarak üç yüz metre yüksekliğinde düşünülen yapılar, gerektiğinde daha da yükseltilebilir özelliklere sahip.

Düşeyde yerleşim: Kentin yoğunluğunu, yapı tekniğinin olanak verdiği ölçüde yüksek yapılara çekerek, düşey yapıların dolaşımında farklı çözümler arayışı var; Dolaşım çekirdekleri, yürüyen merdivenler,…

Trafik problemi: Tasarlanan kent parçasının trafik akışına dönük öneri, projenin trafik problemini öncelikli olarak ele aldığını ve belki de tasarıma buradan başladığını gösteriyor.

Ek:A-38

Adı: Arcosanti

Tasarımcısı: Paolo Soleri

Kaynak: [208-212]

Tarih: 1964 - 1969 – (Proje ve uygulama sürüyor.)

Özet: 1964 yılında ilk eskizleri yapılan, 1969 yılında Cosanti Vakfı'nın katkılarıyla uygulamaya geçirilmesi için gerekli projesi yayımlanan 1.500 kişinin yaşayacağı düşünülen (Paolo Soleri'nin Arcology projesinde yer alan kentlerin otuzuncusu) Arcosanti,

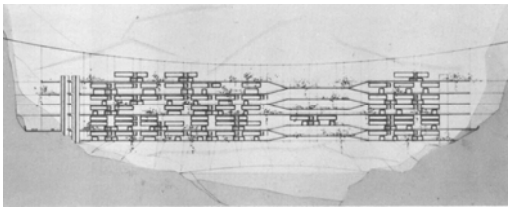
"**Okul Kent**": Nüfusunun çoğunu öğrencilerin ve çırakların oluşturduğu bu kent projesi, çalışma, eğitim, yaşama ve oynama alanlarını tek bir çatı altında toplamayı amaçlıyor.

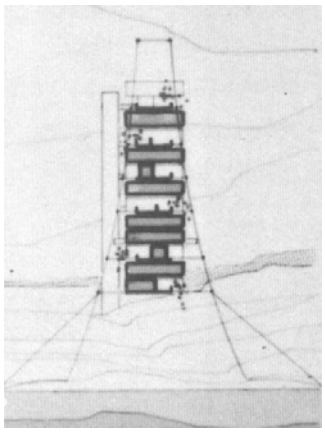
"**Yoğunluk**" : 50 metre yüksekliğe sahip ve yaklaşık 30.000 metrekare alana sahip kentte 1.500 kişinin yaşayacağı varsayılıyor.

"**Arcology**": Otuz kentlik Arcology projesinin son adımı olan Arcosanti, bir bakıma bu projenin sınanacağı, teorik kavramların uygulamaya geçirilerek test edileceği bir kent.

"**Uygulama**": Cosanti Vakfı tarafından desteklenen proje, 1969'da son halini alıyor 1970 yılında Arizon'da satın alınan bölgede inşa edilmeye başlanıyor.

Adı: Üçgen Mekânsal Hücreler (Trigonic Spatial Cells)

Tasarımcısı: Justus Dahinden

Kaynak: [186]

Tarih: 1965

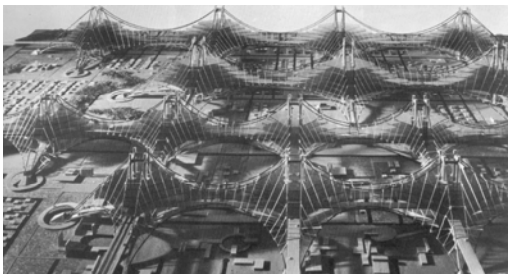
Özet: Bir vadiye ya da ki dağ arasına gerilecek çelik kablolara yerleştirilecek hareketli düzlemler ve bu düzlemlere oturtulacak bir kenarı 10.35 metre olan eşkenar üçgen planlı hücrelerden oluşturulacak asılı yerleşim projesi.

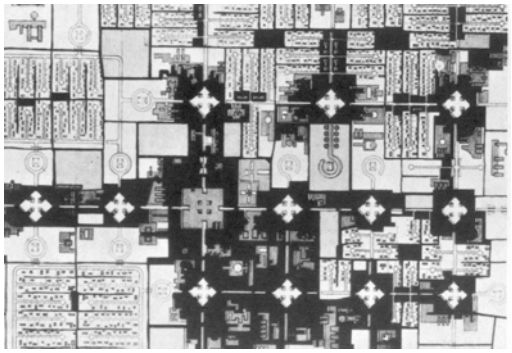
"**Üçgen Hücre**": Planları ve içlerinin tefrişleriyle olarak verilen çizimler, taban alanı 50 metrekare olan ve bir kenarı 10.35 metre olan bu hücrelerin mimari biçimlenişi ayrıntılı olarak ortaya koyuyor.

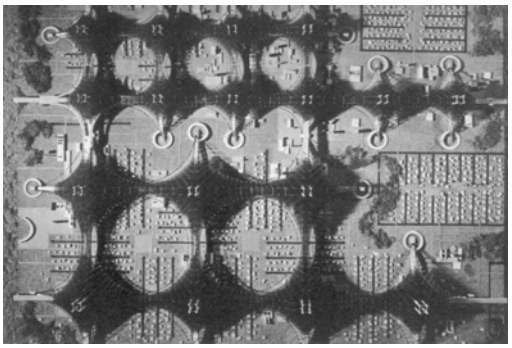
"**İki çelik halata asılı**": Bir vadiye ya da iyi dağ arasına gerilecek iki çelik halat projenin iki sabit öğesini oluşturuyor.

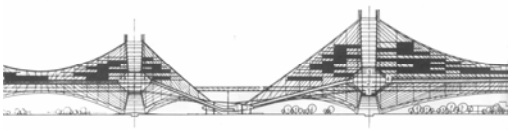
"**Esnek düzlemler**": Çelik kabloların arasına yerleştirilecek düzlemlerle sağlanacak esnek yapı sayesinde üçgen hücrelerin farklı bir araya gelişleri sağlanması amaçlanmış.

"**Ulaşım**": Bu asılı projeye, vadinin iki tarafına yerleştirilmiş asansörler ya da yayalar için düzenlenmiş yürüme yollarıyla ulaşılabiliyor. Hücreler arasındaki geçişler yardımıyla da hem birimlere servis sağlanabiliyor hem de yapı bir uçtan diğer uca dolaşılabiliyor.

Adı: Kent Hayatı İçin Öneri Sistem

Tasarımcısı: Yoichiro Hosaka

Kaynak: [275]

Tarih: 1965

Özet: Sanayi sonrası toplumlarda insanların çalıştıkları yerlerle yaşadıkları yerlerin birbirlerinden tümüyle ayrılmalarını ortadan kaldırmak amacıyla bu alanları kablolu büyük bir yapıyla bir araya getirmeyi amaçlayan proje.

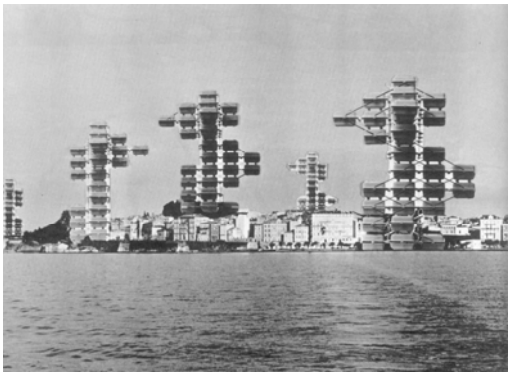
"**Sanayi sonrası topluma uygun yapı**": Proje, sanayi sonrası toplumun aile hayatıyla ve iş hayatı arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmak için yeni bir iş-çalışma ilişkilendirmesi üzerine kurulu. Verimliliğe dayalı, bireysel uğraşlara olanak tanıyan ve doğayla ilişki halinde olan bir büyük yapı projesi olmayı hedefliyor her şeyden önce. Her türlü iletişim, üretim ve dağıtım işlevlerini bir çatı altında toplanması projenin temelini oluşturuyor.

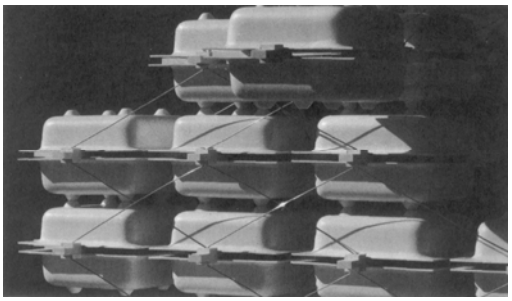
"**Çelik halatlı sistem**": Köşelerine çelik kirişlerden yapılmış kulelerin yerleştirildiği kare planlı birimlerin yan yana getirilmesiyle oluşan yapı, kulelerden sarkan taşıyıcı çelik halatlara asılı birimlerden oluşuyor.

"**Ulaşım**": Çelik halatlarla kule asılan iki katlı yollar yapının asıl taşıma sistemini oluşturuyor. Ayrıca yapının birimleri arasına kurulmuş köprüler de yayaların yapı içinde diledikleri gibi dolaşabilmelerini sağlıyor.

"**İş yerleri**": Projenin temel amacı olan çalışma yerleriyle yaşama alanlarını ilişkilendirmenin sonucu olarak iş yerleri, kulelerin birbirine bağlandıkları akslarda, yolların üstüne gelecek şekilde düşünülmüş. Sanayi tesisleri ise, çelik halar taşıyıcı sisteme asılı olan farklı bir yapı altında yer alıyor.

"**Ortaklaşa kullanıma açık alanlar**": Projede çalışma ve bireysel uğraşların gerçekleştirileceği alanlar dışında insanların toplu halde bir araya gelecekleri mekânlar da ortaya konmuş.

Adı: Yapay Malzemelerle Üretilmiş, Çeşitlendirilebilir Mekânsal Elemanlar Sistemi

Tasarımcısı: Wolfgang Döring

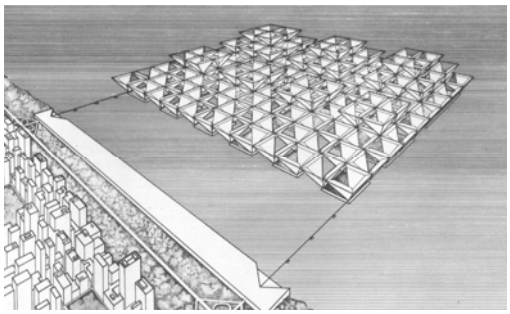
Kaynak: [298]

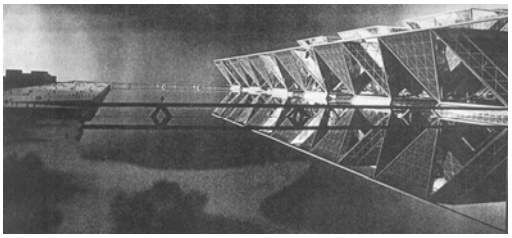
Tarih: 1965

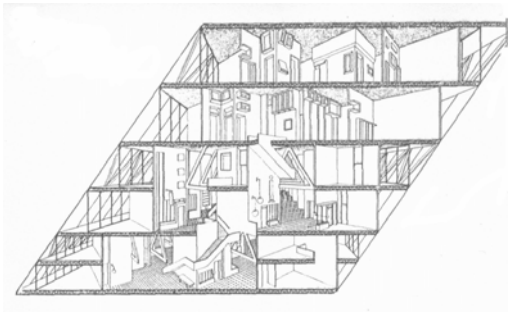
Özet: Prefabrike birleşimler üzerine çalışan bir inşaat şirketinin mekânsal yapı elemanlarının geliştirilmesi ve üretilmesi çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkmış, taşıyıcı iskelet sistemin ve bu sistemle birlikte çalışması için tasarlanmış hücrelerle birlikte bir bütün olan ve en fazla on iki kat yüksekliğe kadar çıkartılabilen yapı sistemi projesi.

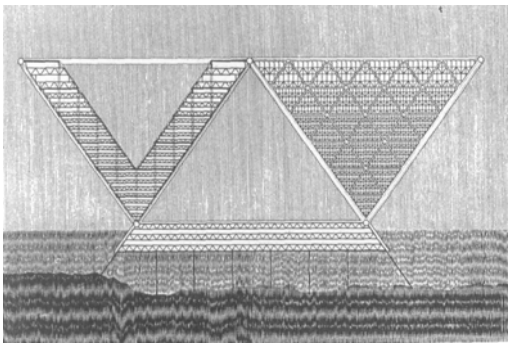
"**Prefabrike**": Projede öngörülen yapıların, fabrikalarda seri üretim sonucu hızlı ve ucuz bir şekilde üretilmesi planlanan yapı elemanlarının ve hücrelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmaları düşünülüyor.

"**Taşıyıcı sistem**": Yapının taşıyıcı iskelet sistemi ve hücrelerin kendileri taşıyıcı özelliğe sahiplerken, yatay eksende yapılacak eklemelerin sağlamlığı için farklı taşıyıcı bağ elemanları geliştirilmiş.

Adı: Kentsel Matris (Urban Matrix)

Tasarımcısı: Stanley Tigerman

Kaynak: [357, 358]

Tarih: (1965)

Özet: Sahil kentlerinin nasıl genişletilebileceğine farklı bir öneri getiren proje, birbirine eklenmiş 163 piramidal birimden oluşan, gerektiğinde içinde işlevlerin değiştirilebileceği beşgen yerleşim planına sahip deniz üstü bir kent önerisi.

"**Kente ek**": Özellikle deniz kenarına kurulan kentlerin kent merkezlerinin çekiciliği dolayısıyla oluşan yüksek yoğunluklu yerleşimin yarattığı problemleri hafifletmeyi amaçlayan proje, kente deniz üstünde bir ek yapılması önerisini getiriyor.

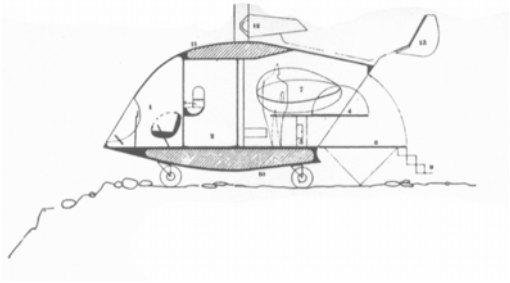
"**Deniz üstü**": Sabitlenmiş dubalar üstüne yerleştirilmiş birimler, kıyıdan açığa yerleştirilerek hem kentle ilişki halinde hem de kendi başına bağımsız bir kentsel öneri sunuyorlar.

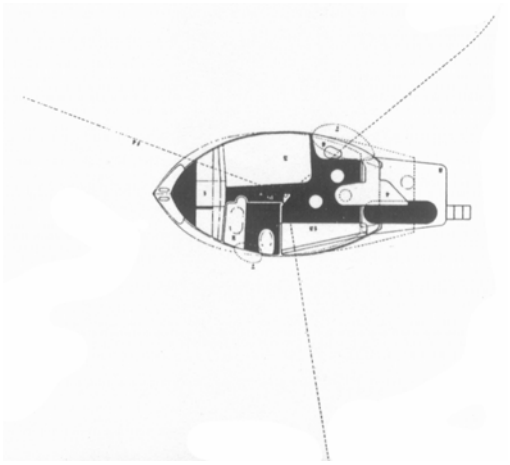
"**Deniz altı**": Deniz seviyesinin altında kalan kısımlar hafif sanayi tesislerine ayrılmış. Hemen bu tesislerin üstünün ise yeşil alan olarak değerlendirilmesi düşünülmüş.

"**Piramidal Birimler**": Ters piramit formundaki birimlerin alüminyum esaslı malzemeden yapılmaları düşünülmüş. Birbirlerine tutturularak ve ne fazla üç kat üst üste konarak 163 birimden oluşan bir bütün haline gelmeleri düşünülen birimler, bir kenarı 5.5 metre olan daha küçük üçgen biçimli (gerektiğinde asma katlı olarak da değerlendirilebilen) katlardan oluşuyorlar. Bu birimlerin 130'u toplumsal amaçlı ve ticaretle ilgili işlerde kullanılacakken, her biri içinde 500 konut barındıracak 33 birim ise yerleşim ve kamusal alanlara ayrılmış durumda.

"**Esneklik**": Projede tanımlanan işlevler, gerektiğinde değiştirilebilir özellik taşıyorlar.

"**Ulaşım**": Deniz üstünde kurulacak bu kente hiçbir şekilde taşıtla ulaşım söz konusu değil. Bu yüzden yollar filan da tasarlanmamış. Taşıtların karada yapılması düşünülen bir otoparka bırakılarak bu kent parçasına öyle gelinmesi düşünülmüş.

Adı: Uçan Ev (Maison Volante)

Tasarımcısı: Guy Rottier

Kaynak: [432, 432]

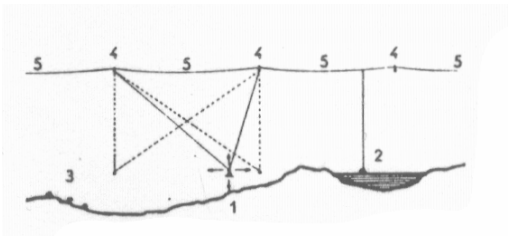
Tarih: 1965

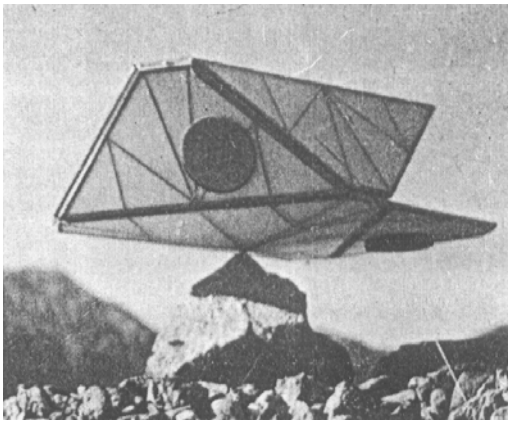
Özet: 4,90 m. x 2,90 m. boyutlarında, biçimini helikopterden alan ve kokpit, oturma odası ve banyo birimlerinden oluşan ve uçacak şeklide düşünülmüş proje.

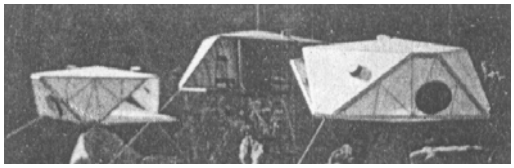
"**Helikopter**": Proje çıkış noktasını helikopterden almış. Uçabilmesi için teknik detaylar düşünülmüş ve yakıt tankı döşemenin altına yerleştirilmiş.

"**Plastik**": Malzeme olarak, gelişen plastik sanayinin geliştirdiği plastik esaslı malzemeler düşünülmüş.

Adı: Kablolara Asılı Kent (Cité Sur Fil)

Tasarımcıları: Guy Rottier

Kaynak: [187]

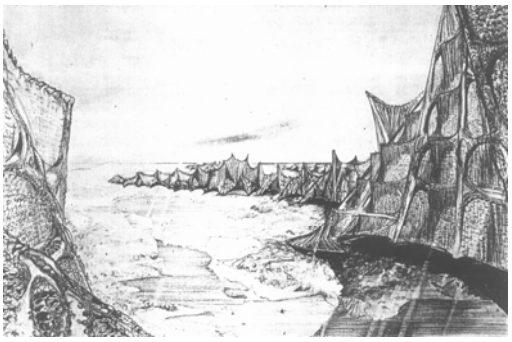
Tarih: 1965

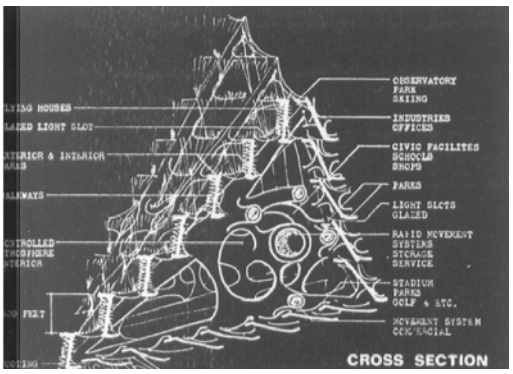
Özet:Yerleşimin mümkün olmadığı yerlerde dağlar arasına örümcek ağları şeklinde gerilmiş kablolara asılmış yerlerim birimlerinden oluşan bu proje, bir motor yardımıyla hareket ettirilebilir bir yapıya da sahip.

"**Havada asılı**": Projede, yerleşmenin imkânsız olduğu yerlerden olan dağlık arazilerde, gerilmiş kablolara asılmış birimler öngörülüyor.

"**Kablolar**": Ana kabloların taşıyıcı, ara kabloların ise ulaşım amaçlı kullanılması düşünülen projede, örümcek ağı, temel biçim olarak benimsenmiş.

"**Mekanik**": Projenin bir diğer özelliği de, sessiz bir motor yardımıyla kablolara asılı birimlerin hareket ettirilebilir özelliğe sahip olmaları.

Adı: Düşey Kent (Vertical City)

Tasarımcısı: Glen H. Small

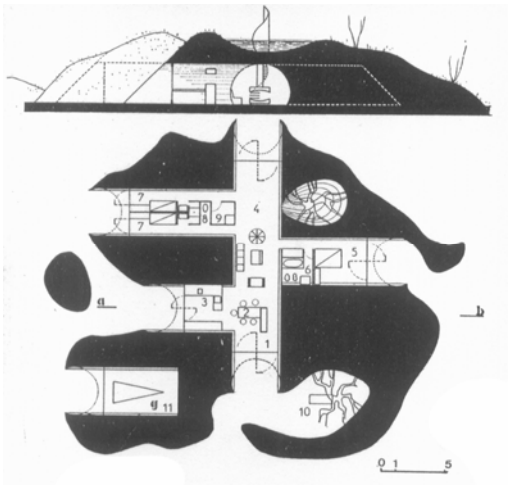
Kaynak: [188]

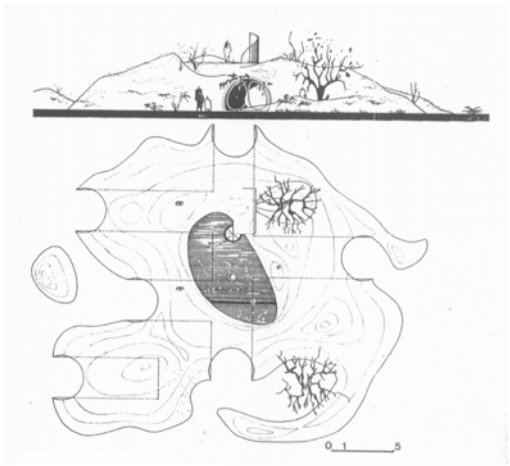
Tarih: 1965

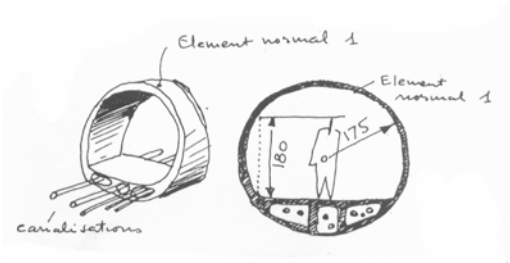
Özet: Detroit kentinin içerdiği birimlerin tamamını şekilde düşünülmüş ve çözüm şekli ortaya konmasa da evlerin havada asılı duracağı varsayılan organik kent.

"**Havada**": Vinçler ya da helikopterlerle birbirlerine tutturulan evlerin, yerçekimine ters ve bilinmeyen bir güç yardımıyla havada asılı duracağı düşünülmüş.

Makroyapı: İngilizce'de "Macrocosm" kelimesinin taşıdığı "evren, kâinat" anlamlarına gönderme yapılarak, her şeyi bünyesinde barındıran bir sistem olarak ortaya konuyor.

Adı: Gömülü Ev (Maison Enterrée)

Tasarımcısı: Guy Rottier

Kaynak: [433]

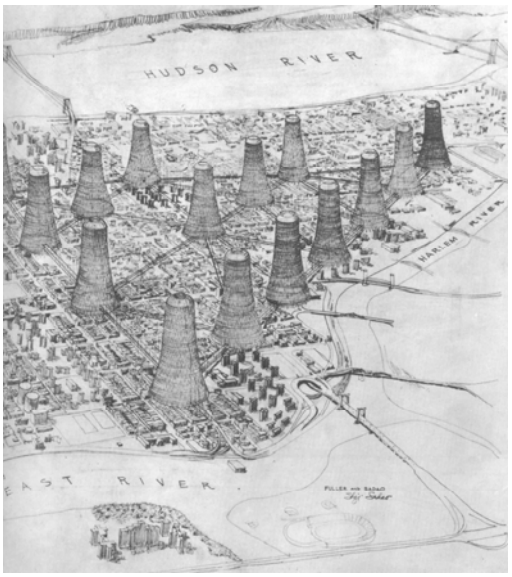
Tarih: 1965

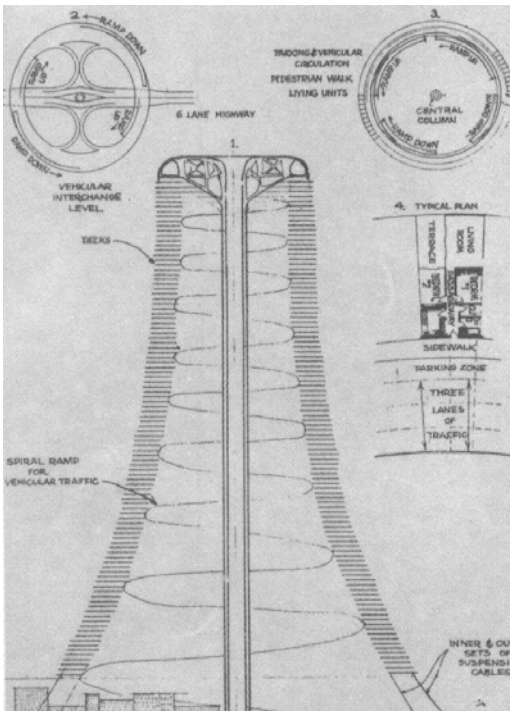
Özet: İnsanların henüz ilkel dönemlerde yerleşim mekânı olarak kullandıkları mağaralardan esinlenerek ortaya konan proje, sanayileşmiş su geçirmez malzeme kullanılarak, toprağın altında farklı geometrik biçimlenişlere imkân sağlayacak dallanmaları da sağlayabilecek konut önerilerinden oluşuyor.

"**Toprak altında**": Projenin temel yaklaşımını belirleyen toprağa gömülmüş yerleşim alanları fikri, insanların mağaralarda yaşadıkları dönemlerdeki yaklaşımlarından farklı olarak, toprağın kazılması, yapının inşası ve sonrasında üstünün toprakla örtülmesi fikrine dayanıyor.

"**Farklı geometrik biçimlenişler**": Çapı 3,5 metre olan silindirlerin bir araya gelişlerinden oluşan mekânlar farklı malzemelerin (beton, çelik, plastik) kullanılmasıyla farklı biçimlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırıyor.

"**İç bahçeler**": Mekânlar tümüyle toprağın altında gömülü olsalar da, yer yer temiz hava ve güneş ihtiyacını karşılamak üzere iç bahçeler tasarlanmış.

Adı: Harlem'deki Gecekondu Mahalleleri İçin Yeniden İnşa Projesi, New York

Tasarımcıları: Richard Buckminster Fuller ve Shoji Sadao

Kaynak: [174]

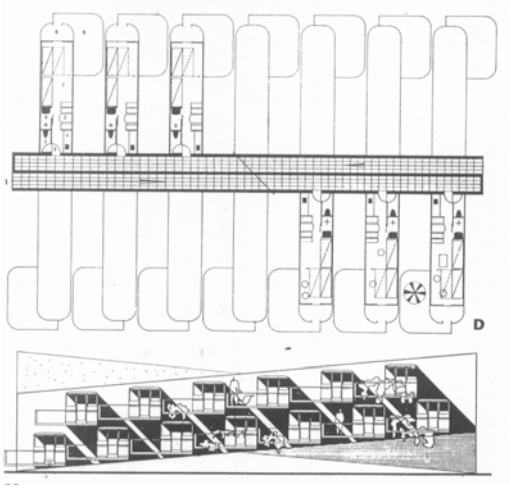
Tarih: 1965

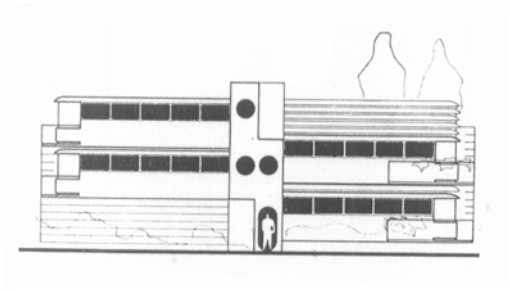
Özet: Harlem'deki yoğun gecekondu mahallelerin yerine dev yapılar yapma fikrinden yola çıkan proje, Harlemlilerin yerleşim birimi ve taşıtlar için rampalardan oluşan bu yapılara taşınmalarından sonra onların boşalttıkları yerleri yıkıp parklar ve diğer kamusal alanlar kurma fikrine dayanıyor.

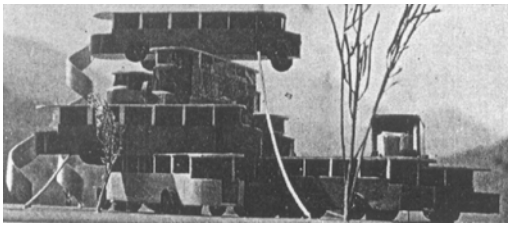
"**Yapım sistemi**": Projenin yapım sistemi, devasa büyüklükteki yapılar inşa edilmeden önce bunların önceden belirlenen akslarına büyük kalıplar kurulması ve bu kalıplardan sarkıtılan ve dairesel bir zemine tutturulan halatlar yardımıyla iç ve dış düzenekler oluşturulması ve sonrasında halatlardan oluşan bu düzeneklere döşemelerin sabitlenmesi esasına dayanıyor.

"**Ulaşım**": Projeyi diğerlerinden ayıran özelliklerin başında, taşıt yollarını yapının içine alarak rampalar yardımıyla en üst noktaya kadar çıkartılması geliyor. Yapının içinde yer alan üç şeritli rampa şeklindeki yolun bir şeridi çıkışa, biri inişe, diğeri ise park etmeye ayrılmış. Bu büyük yapılar da birbirlerine altı şeritli yollarla birbirlerine bağlanıyor.

"**Gecekondu mahallelerinin temizlenmesi**": Projenin çıkış noktasını oluşturan Harlem'in sosyal ve mimari kimliğini değiştirmek adım adım gerçekleştirilecek bir süreç olarak ortaya konuyor. Önceden yerleri belirlenmiş alanlardan birine ilk devasa yapı yapılıyor ve bir bölgenin insanları bu yapıya taşınıyorlar. Sonra terk edilen bu bölge park yada farklı kamusal alana dönüştürülüyor. Sonrasında yeni yapı, kamusal alana dönüşen bölgeler.

Ek:A-48

Adı: Otobüs Kent (Cité Autobus)

Tasarımcısı: Guy Rottier

Kaynak: [179]

Tarih: 1966

Özet: Büyük ölçekli sanayileşmenin mimarlığa taşınmasını amaçlayan bu proje, otobüslerin karavanlar gibi kullanılarak farklı yerlerde farklı bir araya gelişlerle, serbest zamanların daha farklı kullanılabilmesi için farklı bir öneri sunuyor.

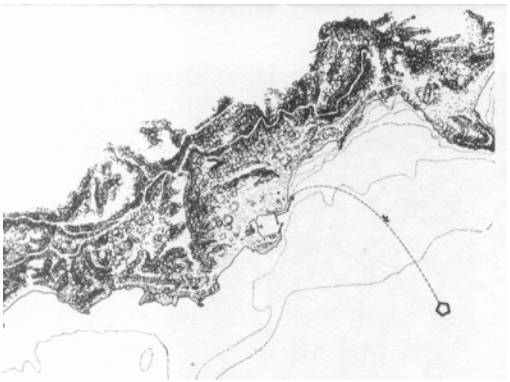
"**Karavan**": İnsanların özellikle serbest zamanlarını diledikleri yerde geçirebilmelerine olanak tanıdığı için, karavan kavramı bu projenin çıkış noktasını oluşturmuş. "Yeni işlevsel biçim" olarak tanımlanan ve projede ortaya konan mimarlığın temelini oluşturan yaklaşım da, esin kaynağını karavanlardan alıyor. İnsanların kendilerini güvende hissetme, komşuluk ilişkileri içinde bulunma ve istedikleri zaman istedikleri yerde bulunabilme ölçütleri de bu yolla kolaylıkla sağlanmış projede.

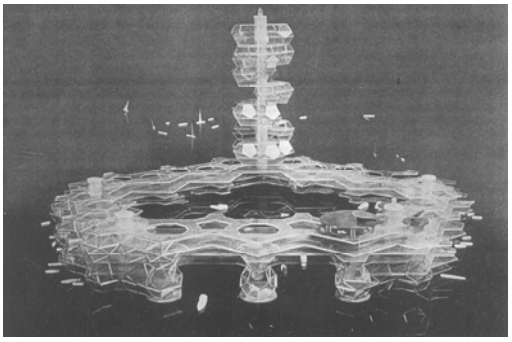
"**Sanayileşme**": Seri üretimle çok miktarda, kolayca ve ucuza mal edilerek üretilecek otobüslerin kullanılacak olması, projenin sırtını nasıl sanayileşmeye dayadığının da göstergesi.

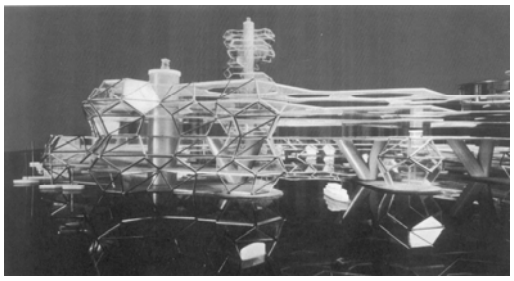
"**Esneklik ve hareketlilik**": Dönem projelerine baktığımızda sık sık karşımıza çıkan "esneklik" bu projede "hareketlilik"le birleşerek sürekli yer değiştirebilecek ve farklı yerlerde farklı biçimlerde yeniden ortaya konabilecek bir projeye dönüşüyor.

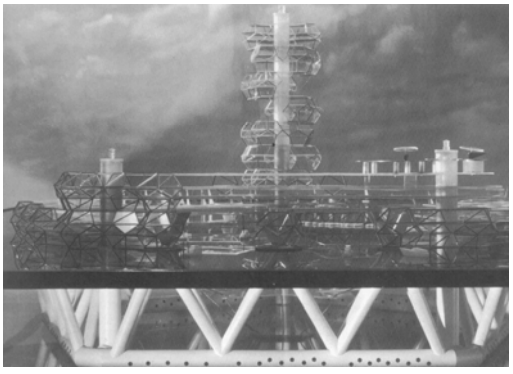
"**Serbest zaman**": İnsanların çalışma dışında kalan serbest zamanlarını diledikleri yerde diledikleri şekilde geçirebilmelerine olanak sağlanması, projenin temel kavramlarından biri.

"**Mimarlığın yeni bir çerçeve yaratması**": Projenin mimarlığa yüklediği bir diğer önem de, mimarlığın ortaya koyacağı yeni ürünlerle, insanlara yeni bir yaşam şekli sunmasını sağlamak. Bu amaçla, gezgin bir mimarlık önererek, kullanışsız biçimlerden uzak duracak insanların gezgin olarak yeni bir hayat tarzı benimsemelerini amaçlıyor.

Ek:A-49

Adı: Monako Koyu'nda Yapay Ada

Tasarımcıları: Edouard Albert, Jacques Cousteau

Kaynak: [166-167]

Tarih: 1966

Özet: Biçimini kristalin doğada bulunan yapısından esinlenilerek alan proje, Monako kıyılarından üç mil açıkta kurulması planlanan, eni 220 metre, yüksekliği 50 metre olan, dinlenme ve eğlence ağırlıklı işlevleri barındıran kent.

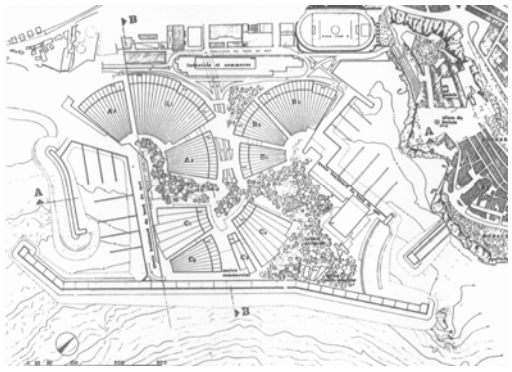
"**Deniz altı**": Kentin deniz altında kalan kısmının araştırma laboratuarları ve gece kulüpleri olarak kullanılması düşünülmüş.

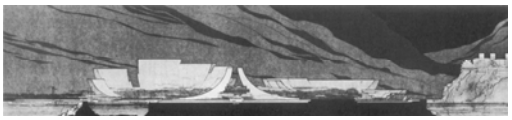
"**Deniz seviyesi**": Projenin deniz seviyesindeki birimleri güneşlenme alanları ve yüzme havuzları.

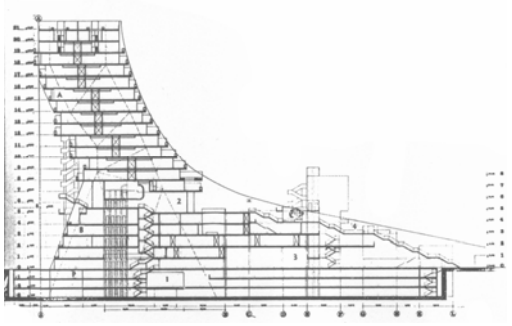
"**Deniz üstü**": Deniz üstünde kalan büyük yapı; mağazalar, lokantalar, kulüpler, sinemalar, spor salonları ve yerleşim yerlerinden oluşuyor.

"**Teknik ayrıntılar**": Beşgen yapının statikliği, deniz seviyesinin altına yerleştirilmiş, çelenk şeklindeki tüplerle sağlanmış. Aynı zamanda suyun altında kalan birimler yapı için gerekli sabitliği sağlamakta yardımcı oluyor. Herhangi bir fırtına durumunda, projede yer alan kırk yüzme havuzunda yer alan 13.000 metreküp suyun boşaltılarak adanın on metre yukarıya kaldırılabileceği düşünülmüş.

Adı: Monako İçin Uydu Kent

Tasarımcısı: Manfredi Nicoletti

Kaynak: [380-381]

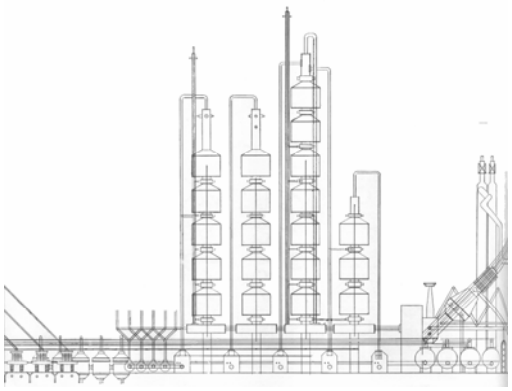
Tarih: 1966

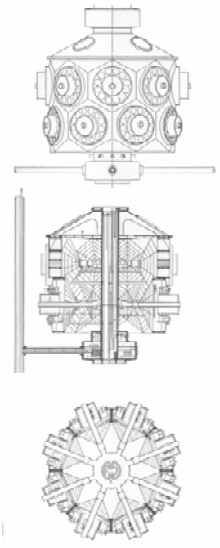
Özet: Küçük Monako Prensliği'nin ihtiyacı olan yapılaşmayı sağlayacak şeklide planlanmış, adada sürekli yaşayacak 20.000 insana ek olarak çok sayıda turiste hizmet edecek birimlere sahip olan, deniz üstünde kurulacak yapay bir yarımada projesi.

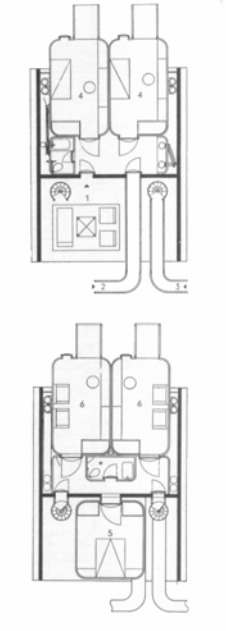
"**Yarımada**": Monte Carlo'nun deniz kıyısında yapılacak ve kente, biri Monako'ya diğeri Fransa'ya doğru bakan iki yeni liman kazandıracak proje karaya eklenmiş bir yarımada biçimine sahip.

"**İnsan ölçeği**": Yapının içbükey biçimlenişinde hem bölgenin ihtiyacı olan yüksek yoğunluklu ve çok katlı yapıların getirdiği zorunluluk hem de ortaya çıkacak kentin sahip olacağı turistik özellikler rol oynamış. İnsan ölçeğinin yapının alt katlarında yer alan küçük iş yerleri yardımıyla korunması düşünülmüş.

"**Ulaşım**": Yarımada, ana bir caddeyle karaya bağlanıyor. Taşıtların bırakılabilmesi için yeraltında üç katlı, 10.000 taşıtlık bir otopark düşünülmüş. Ayrıca liman, deniz ulaşımı kapasitesini de artırma işlevi görüyor.

Adı: Kentsel Yerleşimler ve Bu Yerleşimlerin Birleştirici Sistemleri ("The Japan Architect" dergisinin yardımlarıyla 1966 yılında düzenlenen yarışma için hazırlanan projelerden biri)

Tasarımcıları: Tetsuya Akiyama, Iwao Kawakami, Norio Sato, Yuji Shiraishi ve Yoshiaki Koyama

Kaynak: [434]

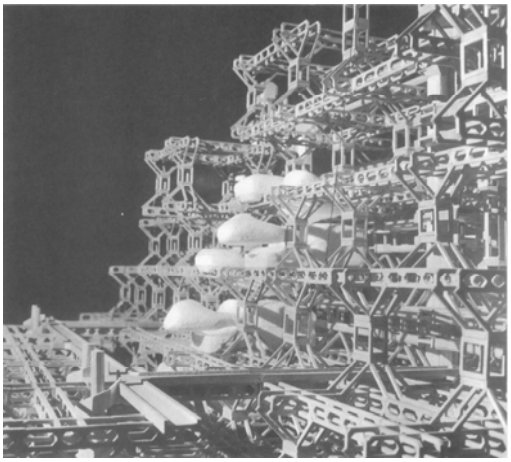
Tarih: 1966

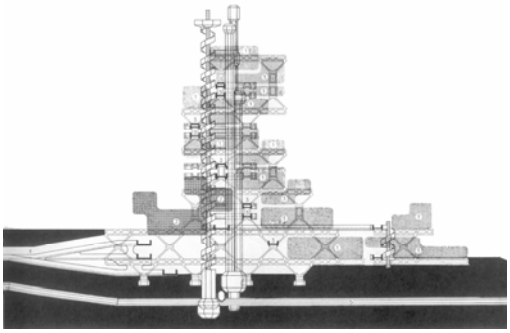
Özet: Sanayileşmenin sonucu olarak aile bağlarının çözülüyor olmasını kendisine tasarım sorunu olarak ele alan on iki ailenin bir araya gelip bir topluluk oluşturması esasına ve prefabrike üretim modeline dayalı yerleşim birimleri projesi.

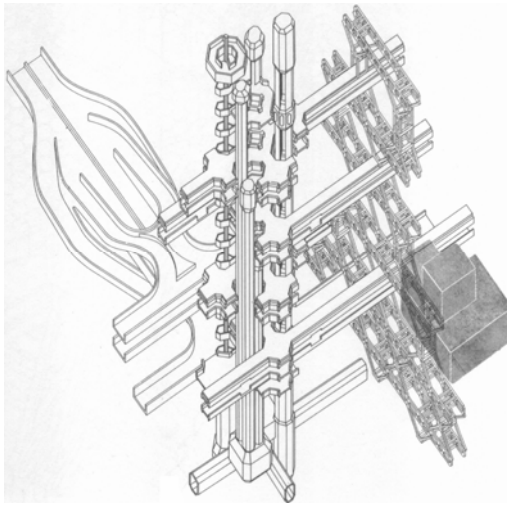
Sanayi toplumu: Sanayileşme sonucu kentlerde ve ailelerde yaşanan değişimlerin yarattığı durum projenin çıkış noktasını oluşturuyor.

"**Aile**": Projenin öncelik verilen amaçlarından biri, "aile bağlarının çözülmesi" sorununa mimari bir yolla çareler aramak. Bu amaçla birbirleriyle akrabalık ilişkileri içinde bulunan on iki aileyi bir araya getirerek bir topluluk oluşturmak, bu topluluğa da tasarlanan yapıda bir bölüm ayırmak yöntemi benimseniyor. Ailelere ayrılan bu bölümde on iki ailenin kendilerine ait yerleşim birimlerine ek olarak elli kişilik bir gurubun bir araya gelebilmesine imkân sağlayan bir toplanma mekânı var. Ayrıca çocuklar ve aileleri için de daha küçük birimler düşünülmüş.

"**Petrol rafinerisi**": Projenin esin kaynaklarından biri de petrol rafinerileri. Seçilen malzeme ve formlarda da bu hemen göze çarpıyor.

Ek:A-52

Adı: Ragnitz-Graz İçin Proje

Tasarımcıları: Günther Domenig, Eilfried Huth

Kaynak: [302]

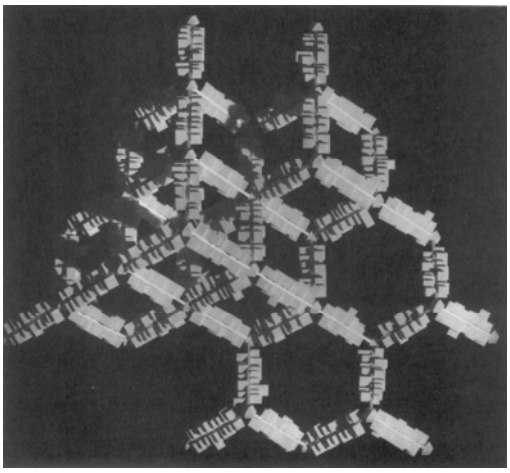
Tarih: 1966-1969

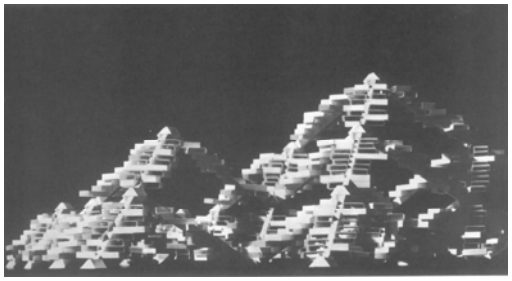
Özet: Değişen koşulların sonucu olarak, ailelerin yaşam kalitelerini arttırma ve bunu yaparken de geleneksel yapım teknikleri yerine gelişmiş sistemleri kullanarak yeni kentsel yerleşim yerleri yaratma fikrinden yola çıkan proje, üç boyutlu taşıyıcı bir sistem inşa etmek ve bu sistemin içine yerleşim yerlerini ve ortaklaşa kullanım alanlarını sonradan yerleştirmek (gerektiğinde de değiştirmek) düşüncesi üzerine kurulu.

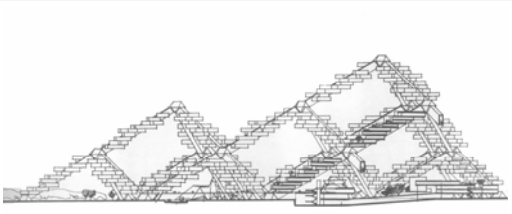
"**Taşıyıcı sistem**": Projenin esas ağırlığını oluşturan taşıyıcı sistem şu elemanlardan oluşuyor; kafes kirişler, örgü sistemli taşıyıcılar ve külah şeklinde payandalar. Yapının sabit kısmını oluşturacak bu elemanlar, yapı içindeki ulaşım güzergâhlarını ve mekânlar için gerekli servisleri de içinde barındırıyorlar. Asansörler, merdivenler ve servis kanalları bu sabit yapı içine yerleştirilmiş.

"**Parklar**": Yapının içinde yayalara ayrılmış yürüme yolları ile bağlantılı olarak düşünülmüş çok katlı parlar yer alıyor.

"**Takılıp sökülebilen hücreler**": Taşıyıcı sistem içine yerleştirilen, gerektiğinde yenileriyle değiştirilebilen hücrelerin, yerleşim yerleri ve ortaklaşa kullanım mekânları olarak kullanılmaları öngörülmüş.

Adı: Tripod Kent (Üç Ayaklı Sehpa Biçiminde Kent)

Tasarımcıları:Yves Salier, Adrien Courtois ve Pierre Lajus

Kaynak: [312]

Tarih: 1966

Özet: Yüksek yoğunluklu yerleşim birimlerinin toprakla en az temasa sahip olmaları gerektiği fikrinden yola çıkarak ortaya konan proje üçgen ayaklar ve bu ayaklara takılıp sökülebilen yerleşim birimlerinden oluşuyor.

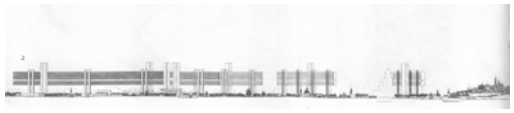
"**Açık ve saydam**": Projenin genişlemeye açık yapısı yardımıyla istendiği kadar büyüyüp genişleyebilen bir yapısı var. Üçgen ayaklar yardımıyla boşluklu bir sisteme de sahip olan bu yapı, ne kadar genişlerse genişlesin, sahip olduğu saydamlık bozulmuyor.

"**Takılıp sökülebilen birimler**": Yapının üçgen ayaklardan oluşan iskelet sistemine, yerleşim birimleri takılıp sökülebiliyor.

"**Yerden yükseltilmiş**": Yoğun araç trafiğinin olacağı öngörülen yollarla yayalara ayrılan yürüme yollarının birbirlerinden ayrılmalarını sağlamak için yapı yerden yükseltilmiş ve ortaklaşa kullanıma açık mekânlar bu yükseltinin üstünde dizilmişler.

"**Ortaklaşa kullanıma açık mekânlar**": Yapının ayaklarının zemine yakın yerlerinde yer alan ortaklaşa kullanıma açık mekânlar, çizgisel bir biçimde birbirleriyle ilişkilendirilmişler. Yürüme yolları, kilise, sinema, kapalı garaj, işyerleri ve okullar birbirlerine yakın olarak yerleştirilmişler.

Adı: Moskova Kent Merkezi İyileştirme Projesi

Tasarımcıları: V. Kalinine ile Y. Ivanov, P. Kovaliov, V. Maguidov ve V. Tarassévitch

Kaynak: [394]

Tarih: 1966

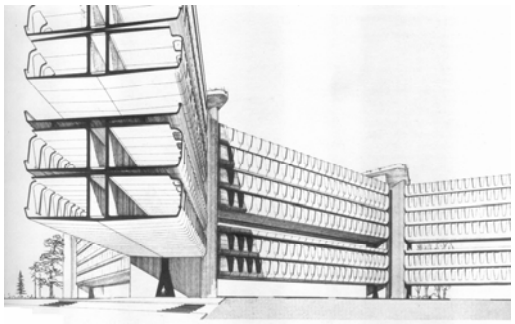
Özet: Moskova kent merkezinin iyileştirilmesine dair fikirlerin ortaya çıkması için açılan bir yarışmaya katılan bu proje, kent merkezini olduğu gibi bırakmak, bu merkezin "A Ringi" adı verilen iki katlı dairesel bir servis yapısıyla çevrelemek ve bu yapıdan ışınsal olarak dağılan yüksek katlı yapıları konaklama amaçlı kullanarak çalışma ve yerleşim alanlarını yeniden birbirleriyle ilişkilendirmek düşüncesi etrafında biçimleniyor.

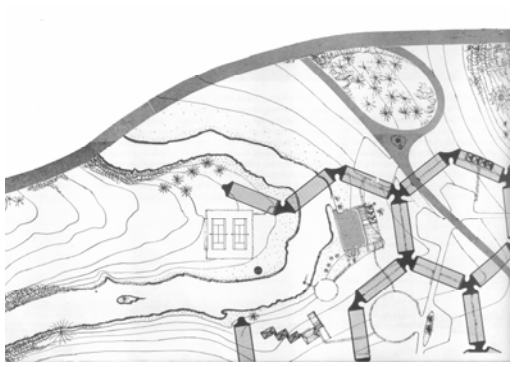
"**Kent Merkezi**": Projenin temel kaygısı, "üçüncü üretim" olarak adlandırılan, bankacılık, sigortacılık, ulaşım ve ticaret işletmelerinin kent merkezinde yoğunlaşmaları ve bunun sonucu olarak da eskiden kent merkezinde yer alan konaklama birimlerinin kent dışına taşınmak zorunda bırakılmaları üstünde yoğunlaşıyor. Birbirinden ayrılan konaklama ve çalışma bölgelerini birbiriyle yeniden iç içe geçirmek projenin amaçlarından biri. Diğer amaçlardan biri de kent merkezini, olduğu gibi korumaya çalışmak ve gerekli yeni işlevleri farklı yollarla çözmeye çalışmak.

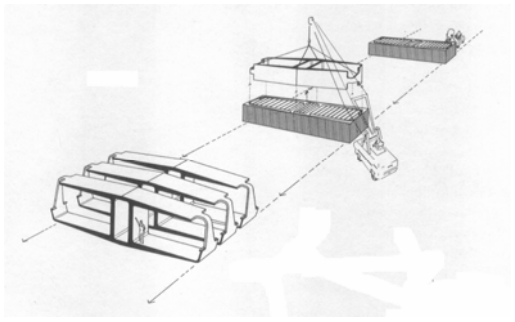
"**İki Yeni Ring**": Moskova'nın ulaşım sistemini düzenlemek için uygulanan üç ring servisine ek olarak iki farklı ring sistemi daha öneriliyor bu projede. Bunlardan ilki "A Ringi"; önerilecek yeni sistemle kent merkezi arasındaki bağı sağlayacak adı verilen iki katlı ve dairesel formlu yapıdan oluşuyor. Bu yapının zemin katı trafik ve otopark için ayrılmışken, üst katı diğer servisleri barındırıyor.

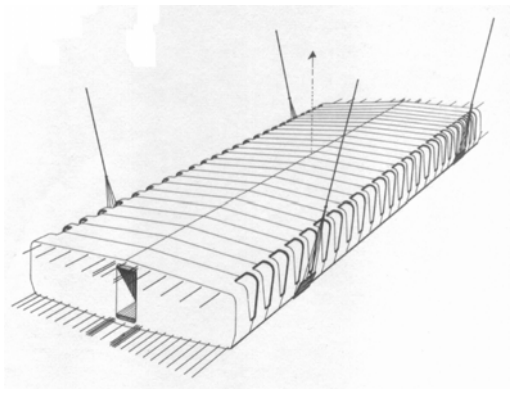
"**Köprü Yapılar**": "A Ringi"nden ışınsal olarak dağılan ve çok katlı olan bu yapılar, yerden büyük ayaklarla yükseltilmiş ve ağırlıklı olarak konaklama birimlerini barındıracak şekilde işlevlendirilmişler. Kent içinde yer alacak ve kentin üstünde yer alan yapıyı taşıyacak ayakların ezici olmamaları için mümkün olduğu kadar yalın biçimler ve temiz gösterecek malzeme seçilmiş.

"**Ulaşım**": Çalışma yerlerinin kent merkezinde kalmaları, konaklama yerlerinin ise kent dışındaki mahallelere taşınması sonucu, insanların kent merkezi ve sayfiye arasında gidip gelmelerinin, insanların yolda zaman kaybetmelerine ve ulaşım sisteminin de sık sık aksamasına, verimli çalışamamasına neden olduğu vurgulanıyor. Projenin öncelikli amaçlarından biri, bu probleme çözüm bulmak olarak ortaya çıkıyor.Projede, ulaşım problemlerine çözüm olarak, yeni yapılan çok katlı yapıdan raylı sistemlerle "A Ringi"ne ulaşım sağlanması ve buradan da kent merkezi ya da diğer alanlara dağılım yapılması öngörülmüş.

Adı: Putrel Yapı

Tasarımcıları: Fabrizio Carola (mimar), Ettore Minervini ve Luciano Boscotrecase (mühendisler)

Kaynak: [147]

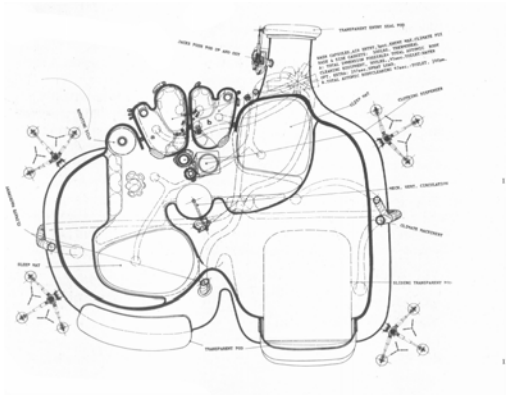
Tarih: 1966

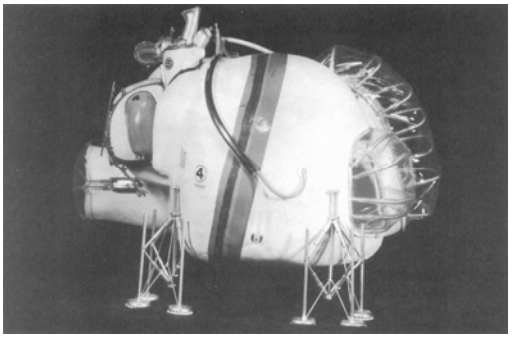
Özet: 40 metre uzunluğunda ve 13 metre genişliğindeki çekil putrel şeklindeki yerden yükseltilmiş prefabrike yapı blokları ve bu blokların ikili ya da üçlü bir araya gelişlerini sağlayan servis kuleleriyle oluşan çizgisel gelişim gösteren ve her türlü araziye uyarlanabileceği düşünülen proje.

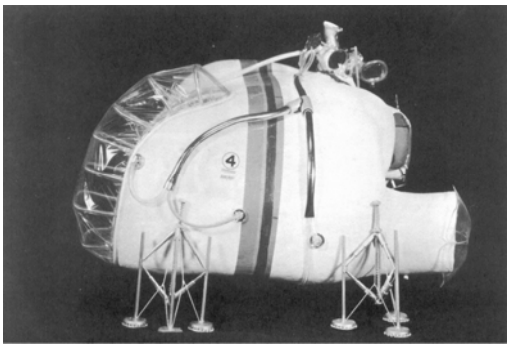
"**Putrel**": Standart, teraslı ve dubleks olarak üç farklı biçimde prefabrike olarak üretilen ve bir araya getirilerek 40 metre uzunluğunda ve 13 metre genişliğinde boru şeklinde biçime sahip olan yapılar, kuleler arasına yerleştirilen devasa putreller olarak projenin temel öğelerini oluşturuyor.

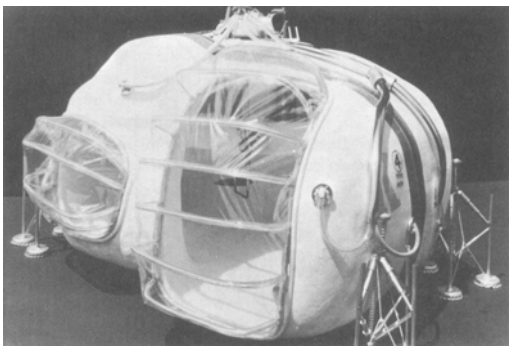
"**Kule** / **Merkezkaç kollar**": Putrel şeklindeki yapıların bir araya gelmelerini ve yerden yükseltilmelerini mafsallı yapılarıyla sağlayan kuleler, aynı zamanda servis sağlayıcı ve dolaşım işlevi de görüyorlar.

"**Çok işlevli**": Yapının, geniş iç hacimlerinin farklı bölümlenmeleriyle konaklama, otel ve okul gibi farklı işlevlere sahip olabileceği düşünülüyor ve bu olasılıklar farklı tefrişlerle belirtiliyor.

Adı: Yaşayan Bölme (Living Pod)
(Enerji üreten ve atık işleyen sistemlerle bütünleştirilmiş, sentetik esaslı malzemeden üretilmiş hücre)

Tasarımcısı: Archigram
David Greene

Kaynak: [180-182]

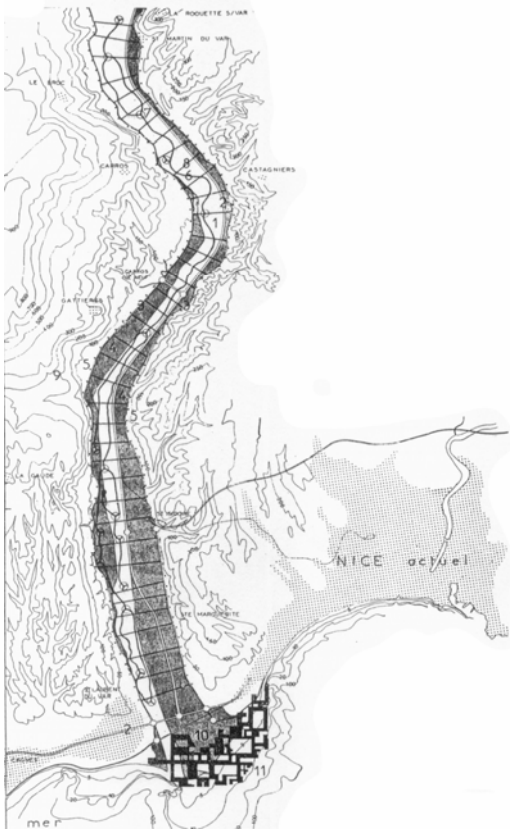
Tarih: 1966

Özet: Kendisine gerekli enerjiyi kendisi sağlamayı amaçlayan, atıklarını işleyecek mekanizmaya sahip bütüncül bir iç mekânda çeşitli makinelerle farklı işlevlerin gerçekleştirilebildiği, hareketli birimlerden oluşan hücre şeklindeki yerleşim birimi projesi.

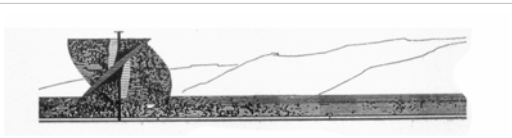
"**Hücre**": Sentetik malzemeden üretilmiş ve her türlü iklimsel koşulda, içinde uygun yaşam ortamı sağlayacak şekilde tasarlanmış olan hücre, iç içe geçmeli ayakları yardımıyla farklı arazi yapılarına yerleştirilebilecek niteliğe sahip.

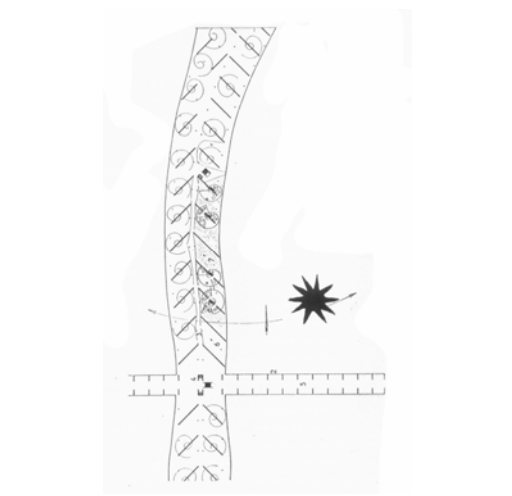
"**Mekanizma**": Hücrenin mekanizması şu makinelerden oluşuyor; otomatik iklimlendirme, yıkama, banyo yapma, pişirme, atık işleme ve eğitim.

"**Uzay yolculuğu**": Bu dönemde gündemde olan "uzay yolculuğu" kavramıyla birlikte gündeme gelen uzay araçları ve uzayda yaşayabilmek için gerekli ortamlar projeye esin kaynağı oluşturmuş.

Adı: "Nice-Futur" Projesi

Tasarımcıları: Guy Rottier ve Yona Friedmann

Kaynak: [391-393]

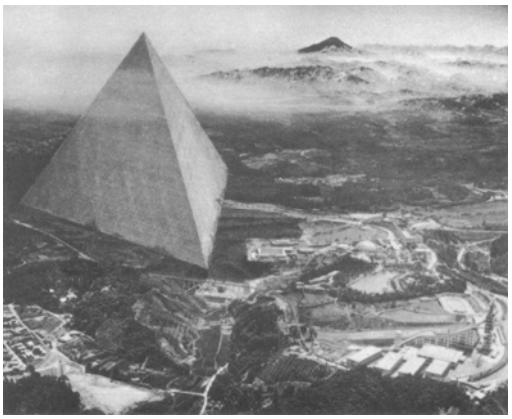
Tarih: 1966

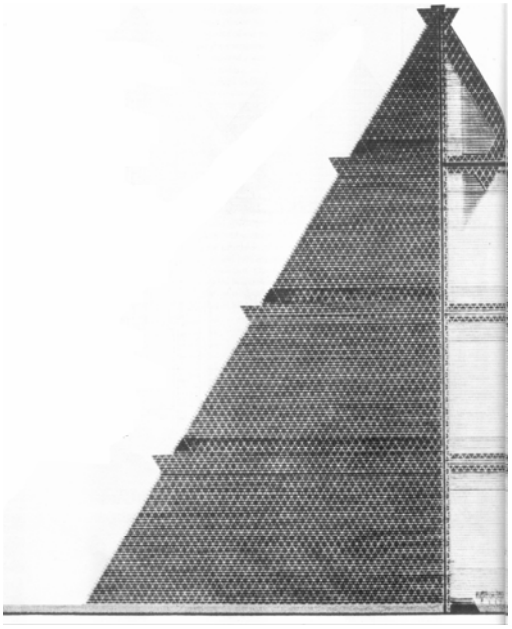
Özet: Fransa'nın Nice kentinde yer alan Var Nehri'nin yatağının üzerine yapılması düşünülmüş 50 metre yüksekliğinde, 3.5 kilometre uzunluğunda ve 20 ile 30 metre arasıda değişen genişliğe sahip yılan şeklinde uzanan çizgisel proje.

"**Kuleler**": Yapının, denizle buluştuğu tarafındaki kuleler deniz üstünde yerleşim birimlerine ayrılmış ve 85 kata kadar yükselebilecekleri düşünülmüş.

"**Yayalar**": Sırf yayaların dolaşabilmesi için ayrı katların tasarlandığı projenin bir özelliği de arabaların dışarıda bırakılması. 32 kilometrelik yapı boyunca yayalar için özel tasarlanmış geçitler de yer alıyor.

"**Ulaşım**": Nehir yatağı boyunca her iki yanda uzanan ana yollar hem ulaşım hem de servis için kullanılıyor. Bu yollara ek olarak da yan yollar tasarlanmış.

Adı: Piramidal Kent (Tetrahedral City)

Tasarımcısı: Richard Buckminster Fuller

Kaynak: [194]

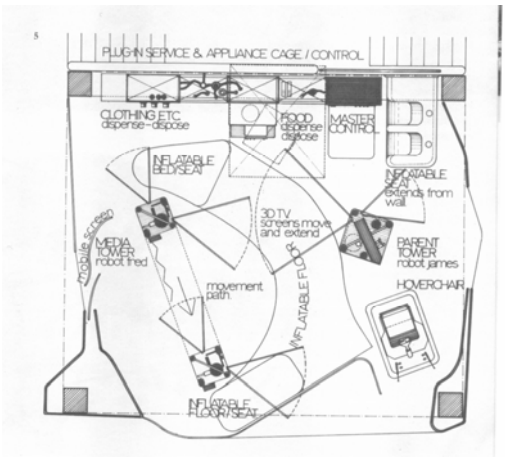
Tarih: 1966

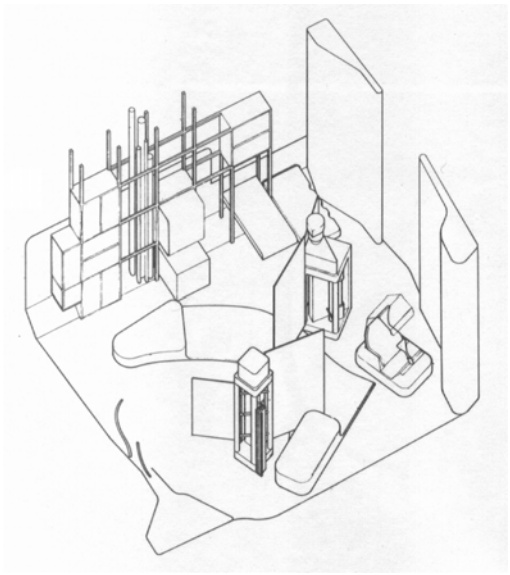
Özet: 3.000 aile ya da 1.000.000 insanın yaşayabileceği büyüklükte düşünülen bu proje, zamanla ve ihtiyaç olduğunda, aşama aşama ortaya konabilecek dev bir piramitten oluşuyor.

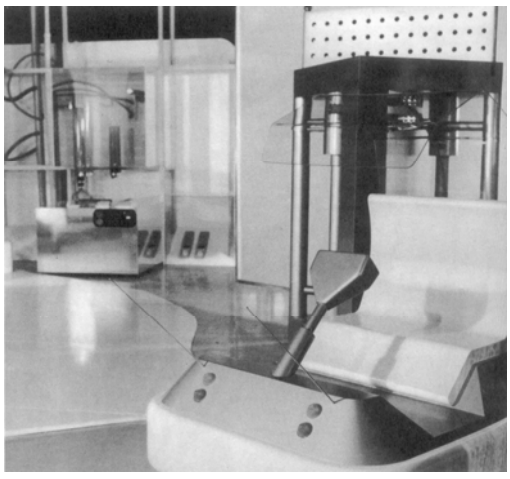
"**Yerleşim birimleri**": 1.000.000 kişinin yaşaması için gerekli 3.000 yerleşim birimi, dev piramidin dış yüzlerine yerleştirilmiş. 180 metrekare olarak düşünülmüş her bir birim 90 metrekare bir bahçeye de sahip. Gerektiğinde bu bahçelere yerleştirilecek karavanlar yardımıyla konutların yaşama alanlarının artırılabileceği düşünülmüş.

"**İç mekân**": Yan yüzeylere yerleşim birimleri dizildikten sonra içeride kalacak bölüm ortaklaşa kullanım alanlarına ayrılmış. Yüksekliğinin insan gözünü rahatsız edecek boyutlarda olacağı düşünülerek bu iç mekân üç bölüme ayrılmış.

"**Zamanla tamamlanacak**": Projeni bir diğer vurgu yapılan özelliği ise, ihtiyaçlar belirdikçe yeni katlar eklenerek inşa edileceği düşüncesi.

Adı: 1990 Hayat Biçimi (Living 1990)

Tasarımcıları: Archigram (Peter Cook, Dennis Crompton, Ron Herron, Warren Chalk, Michael Webb, David Greene)

Kaynak: [306, 307]

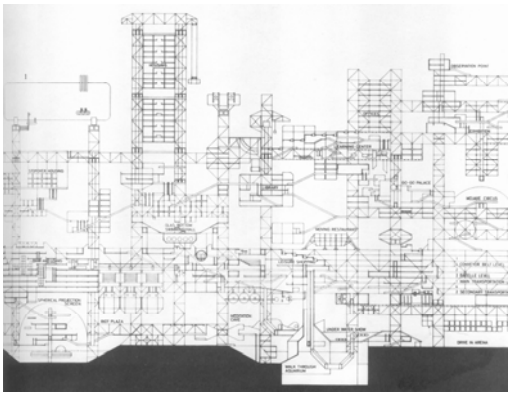
Tarih: 1967

Özet: Ağırlıklı olarak geleceğinin konutlarının problemlerinin neler olabileceği ve bu problemlere bilgisayar teknolojisinin ne tür çözümler önerebileceğini araştıran, teknolojik ve esnek bir yapıya sahip hücre projesi.

"**Hareketlilik**": Archigram'ın hemen her tasarımında karşılaşılan hareketli yapı elemanları bu projede ağırlıklı olarak geleceğin konutunda yer alacak mobilyaların günün farklı saatlerinde farklı işlevler için nasıl kullanılabileceğine dair öneriler sunuyor.

"**Teknolojik**": Projeyle ilgili olarak Warren Chalk şunları söylüyor; "Teknolojinin mimarlığın geleceği olduğu apaçık ortadadır."

"**Sade ve halkın beğeneceği biçimde**": Projenin temel ölçütleri, sade ve halkın yadırgamadan beğeneceği biçimde tasarlanmış olması olarak vurgulanıyor.

Ek:A-60

Adı: Mojave Bozkırı (Izgara Sisteme Sahip Karavan Parkı)

Tasarımcıları: Engelbert Zobl, Helmut C. Schulitz ve Dale Dashiel

Kaynak: [26]

Tarih: 1967

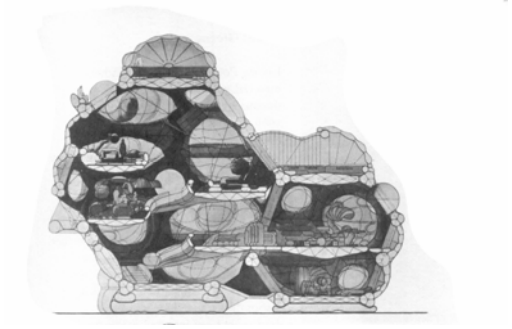
Özet: Her ne kadar yerleşim birimleri ve iş yerleri barındırsa da, ağırlıklı olarak insanların serbest zamanlarını hoşça geçirmelerini sağlamayı amaçlayan eğlenme ve dinlenme tesislerini barındıran proje, sanayi sonrası toplumun yaşam tarzı uyarınca şekillendirilmiş.

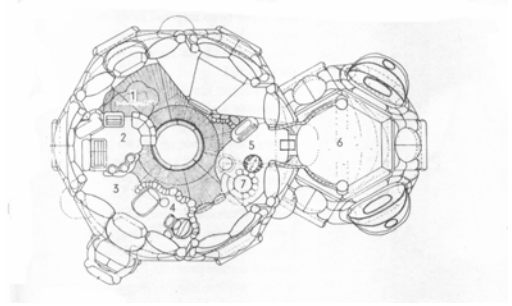
"**Hareketlilik**": Yapının büyük bir kısmını oluşturan ve sakinlerine hareketli bir yaşam sunan yapının kendisi de devingen bir yapıya sahip; Hareket eden döşemeler, asansörler, hareketli rampalar, pasajlar,…

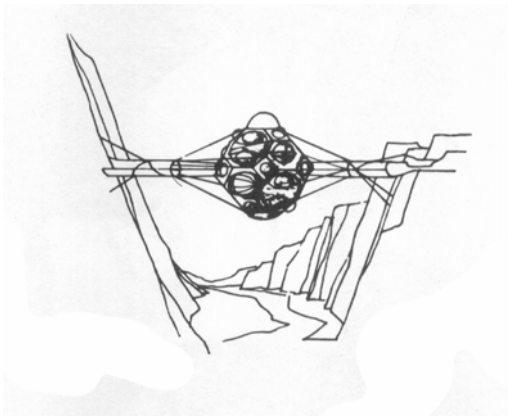
"**Şenlikli yapay çevre**": Hareketli tiyatrolar, sinemalar, spor alanları, içinde dolaşılabilen büyük akvaryumlar, sirkler, gazinolar ve çok amaçlı kullanıma açık alanlardan oluşan bu yapay çevre, çabucak ve kolayca kurulabilen, gerektiğinde de sökülebilen özelliğe sahip.

"**Yeni bir etkin kentsel mekân**": "Los Angeles'ta yer alan tek katlı yapıların yarattığı iri ve biçimsiz boşlukların kenti geniş ve tekdüze bir halı gibi kaplaması"ndan rahatsız olan bu üç mimar, sanayi sonrası toplumda kentsel mekânın biçimi ve işlevi konusunda fikirlerini bu projeyle ortaya koyuyorlar.

Ek:A-61

Adı: Dyodon
(Havayla Şişirilerek Üretilmiş Yerleşim Hücreleri)

Tasarımcısı: Jean-Paul Jungmann

Kaynak: [170-173]

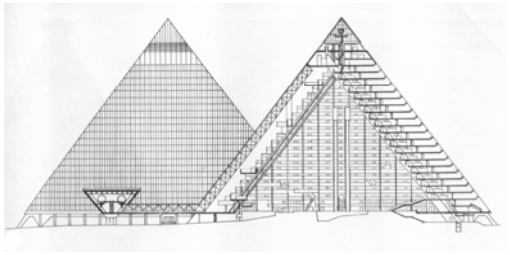
Tarih: 1967

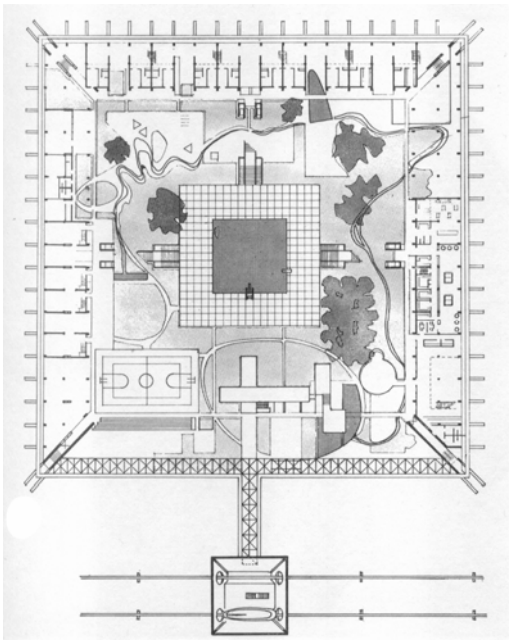
Özet: Havayla şişirme tekniğiyle üretilmiş, gerekli sağlamlaştırma işlemlerinden geçirilmiş ve farklı iklim şartlarına uyum sağlayabilmesi için gerekli donanıma sahip bir yerleşim biriminden oluşan proje, toprak zeminde, havaya asılı olarak, deniz üstünde ya da uzayda uygulanabilir olarak tasarlanmış salkımlardan oluşuyor.

"**Şişkin salkımlar**": Havayla şişirme ve güçlendirme işlemlerinden geçirilen birimler, müstakil çadırlar şeklinde tasarlanmış.

"**İnşa alanlarında esneklik**": Ortaya konan birimler, toprak zeminde, havaya asılı olarak ya da deniz üstünde kullanılabileceği iddiasında.

Adı: Sibirya'da 2.000 Kişilik Piramidal Yerleşim Yapısı

Tasarımcısı: A. Schipkov ve E. Schipkova (Mimarlar)
A. Gravilin ve A. Popov (Mühendisler)

Kaynak: [195-196]

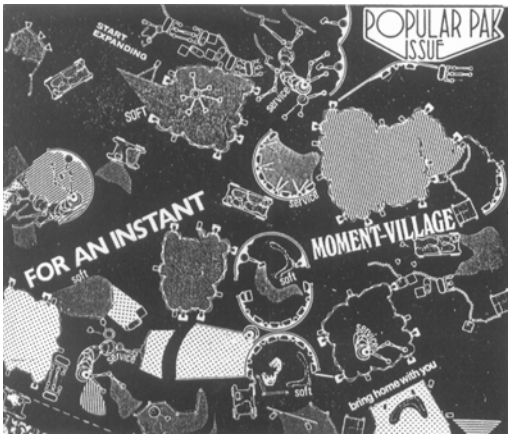
Tarih: 1967

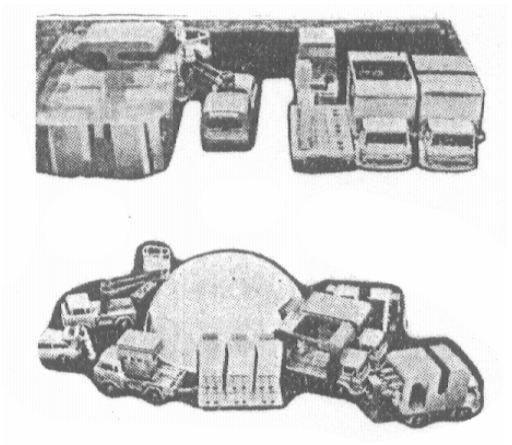
Özet: Sibirya'da bulunan geniş maden yataklarının zorlu hava şartlarından dolayı işletilememesinden hareketle ortaya konan proje, bu bölgede piramit şeklinde yapılar yapılarak çok sayıda insan için uygun yaşam koşulları sağlamayı amaçlıyor, devasa bir kış bahçesi ve bu bahçenin çevresine dizilmiş 579 yerleşim birimi önerisi sunuyor.

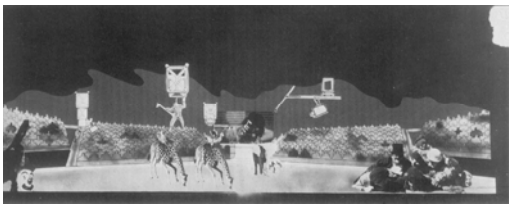
"**Çöl**": Sibirya'da uygulanması düşünülen proje, bölgenin özellikle kışın sahip olduğu zorlu iklim şartları gözetilerek kendi içine dönük bir yaklaşımla oluşturulmuş.

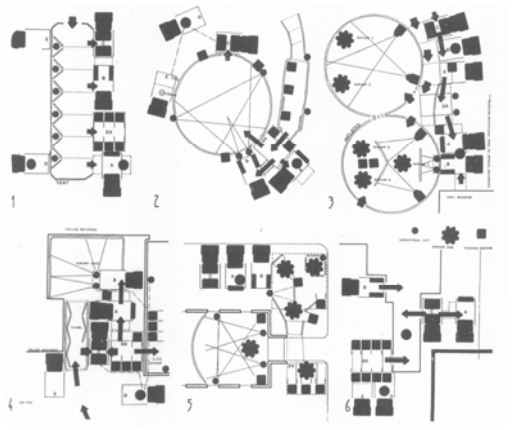
"**Kış bahçesi**": Yapının içi, dinlenme, eğlenme ve spor alanlarından oluşan dev bir kış bahçesi şeklinde tasarlanmış. Bu bahçe yapının iç iklimlendirmesinde de rol oynuyor.

"**Piramitte yerleşim**": Piramidin üç yüzeyi güneş enerjisinden faydalanmayı sağlayacak panellerle kaplı. Bir yüzeyi ise içerideki kış bahçesine ışık almak üzere tasarlanmış. Piramidin yüzeyleri ise 579 yerleşim biriminin yerleştirileceği alanlar olarak kullanılmış. Her yerleşim biriminin önündeki teras, ortaklaşa kullanıma açık bir özelliğe sahip.

Adı: Fikirler Sirki (Ideas Circus)

Tasarımcıları: Archigram
Peter Cook

Kaynak: [254, 255]

Tarih: 1967

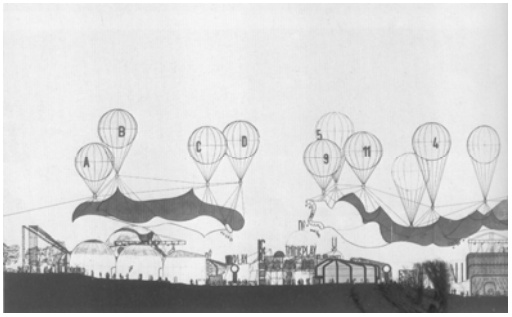
Özet: Archigram'ın diğer projelerinden biri olan Hazır Kent (Instant City) ile yakından ilişkili olan bu projenin çıkış noktası, gezgin bir kampus oluşturarak geleceğin eğitim sistemi olacağına inandıkları sistemler aracılığıyla farklı bilgilerin farklı insanlar tarafından paylaşılmasını sağlamak.

"**Geçici**": Kısa sürede kurulan ve kısa süreden sökülebilen yapının gezgin özelliğinden dolayı konaklamaları da kısa süreli.

"**Internet**": Geleceğin eğitim sisteminin, teknolojinin yaygınlaşması ve insanların birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olacağı fikri üstüne kurulacağı fikri üstüne kurulu bu proje, gezgin bir yapı yardımıyla küçük çaplı bir internet ağı oluşturuyor ve gezilen yerlerdeki insanların birbirleriyle bağlantı kurmalarını sağlanıyor.

Adı: Hazır Kent
(Kırsal Alanda Hayali Bir Kentsel Hayat)

Tasarımcıları: Archigram Grubu
(Peter Cook, Ron Herron, Dennis Crompton)

Kaynak: [252-253]

Tarih: 1968

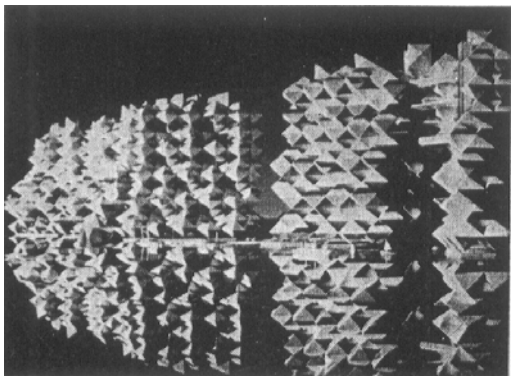
Özet: Esin kaynağını sirklerden ve fuarlardan alan, hem sabit hem de hareketli elemanlardan oluşan sesli ve görsel iletişim sistemlerinin yardımıyla, çok kısa sürede taşrada yeni bir toplumsal aydınlanma yaratmayı amaçlayan ve kendisini "kışkırtıcı" olarak tanımlayan geçici ve gezgin yapı.

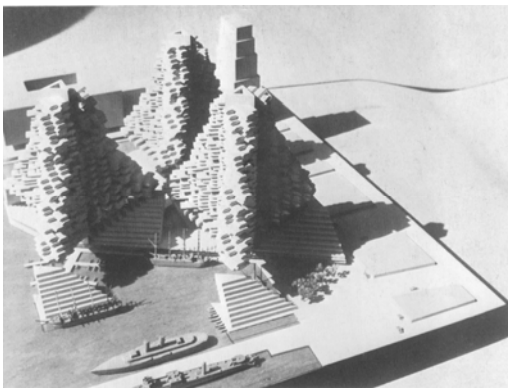
"**Uygarlığın yakıtı**": Grup, uygarlığın yakıtı olarak kabul edilen bilgi ve duyguların harekete geçirilmesi öncelikli amaçlardan.

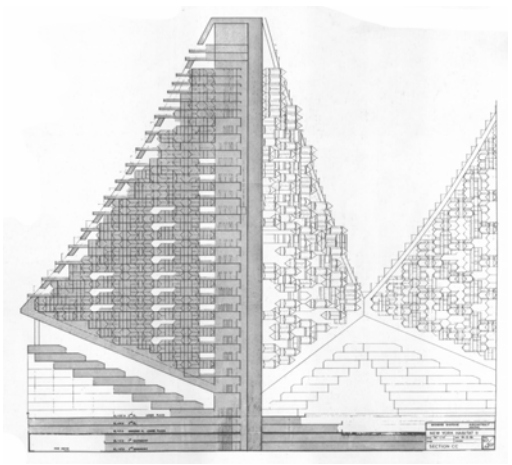
"**Yeni marjinal hayatların taşınması**": Kentlerdeki kültürel canlılık ve bu canlılığı sağlayan yeni marjinal hayatları kentlerin dışına taşıyarak, düşünsel canlılığı ülkelerin tümüne yayma projenin temel işlevini oluşturuyor.

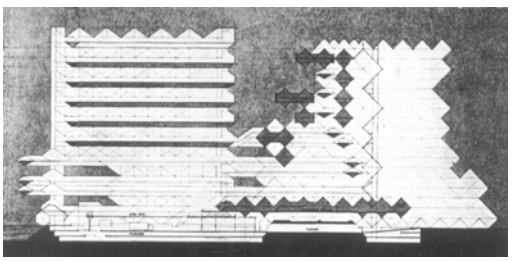
"**Sirkler ve fuarlar**": Yapının, hem çıkış noktasında hem de mimari biçimlenişinde sirklerin ve fuarların mimari yapılanmaları örnek olarak alınmış; şişirilebilir çadırlar, balonlar, ekranlar, antenler, ses sistemleri,…

"**Geçici**": Gezgin bir özelliğe sahip kent, birer haftalık molalarla sürekli hareket halinde bir yapıya sahip.

Adı: New York Yerleşimi

Tasarımcısı: Moshe Safdie

Kaynak: [296, 297]

Tarih: 1968

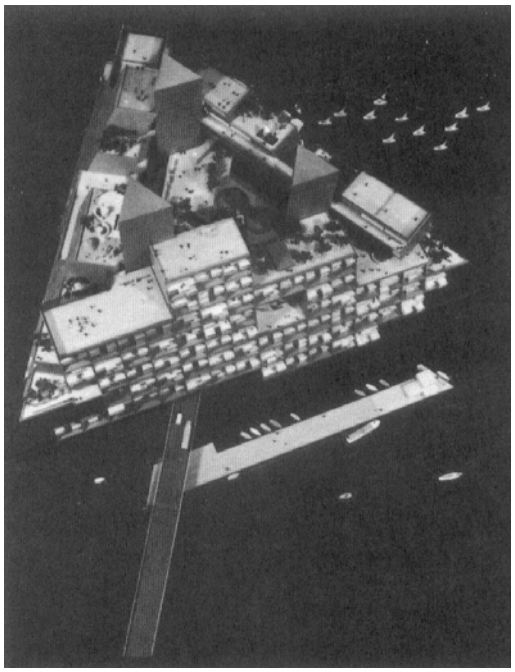
Özet: Moshe Safdie'in Le Corbusier'in yapı ve bu yapıya ek olacak şekilde düşündüğü "plug-in" sistemin prefabrike yapım sistemleri ile desteklenmesi ve Aşağı Manhattan Geliştirme Planı kapsamında sekizgen prizmaların farklı birleşimlerle bir araya getirdiği yerleşim birimi.

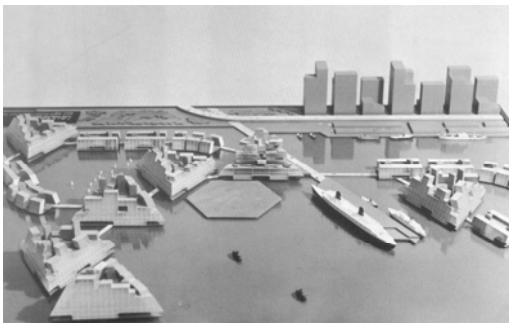
"**Genetik şifre**": Moshe Safdie'nin mimarlık arayışı içinde ortaya koyduğu ve sonsuz sayıda bir araya gelişe olanak sağlayacak "genetik şifre" (genetic code) adını verdiği yaklaşım sayesinde, başlayıp biten değil, gelişmeler doğrultusunda büyüyen ve genişleyen bir sistem arayışı var.

"**Üç boyutlu büyüme**": Seçilen birimlerin taşıyıcı özellikleri yardımıyla sadece yayılan değil aynı zamanda yükselen de bir özelliğe sahip olması amaçlanıyor. Bu yolla yapının 45 kata kadar çıkabilmesi düşünülmekte.

"**Sanayileşmiş yapım teknikleri**": Dönemin yapım tekniklerinin sunduğu olanaklar doğrultusunda, önerilen sistem ince betondan yapılmış ve kenarları çelik malzemeyle desteklenmiş birimler, zamanla daha ileri sanayi ürünü birimlerle yer değiştirilebilir özellik taşımakta.

"**Enerji kullanımı**": Güneş enerjisinin kullanımı yardımıyla birimlerin ihtiyacı olan enerjinin %50'si sağlanması amaçlanıyor. Bu yolla kendi kendisinin masrafını kolaylıkla çıkartacağı türünden hesaplar da yapılıyor.

Adı: Triton Kenti

Tasarımcısı: Richard Buckminster Fuller, Shoji Sadao

Kaynak: [174]

Tarih: 1968

Özet: Amerika'da bulunan ve nüfusu bir milyonun üstündeki kentlerin %80'inin denizle ilişkili kentler olduğu saptamasından hareketle, dört ile altı kat arasında değişen katlarda inşa edilecek ve toplamda 15.000 ile 30.000 kişinin yaşayabileceği düşünülen üçgen yerleşim planına sahip deniz üstü yerleşim.

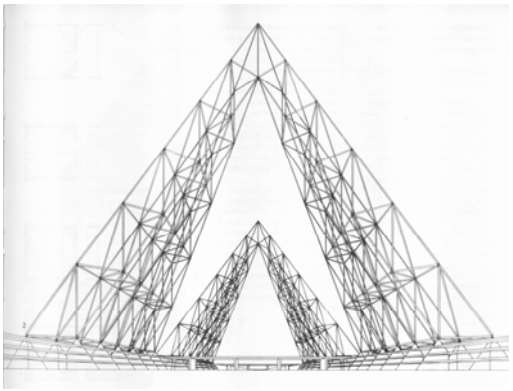
"**Deniz**": Çıkış noktasını da oluşturan denizin yapı adalarının içlerine alınması ve güverte biçiminden esinlenerek ortaya konmuş yerleşim alanlarıyla proje, denizle iç içe bir yaklaşım sunuyor.

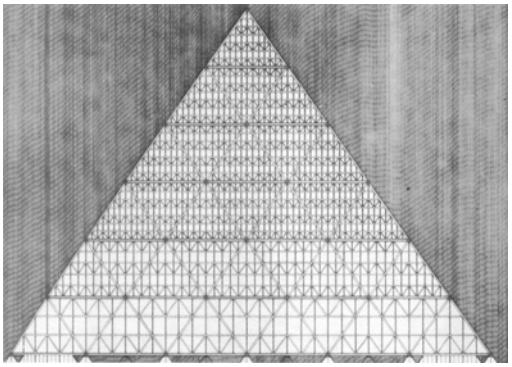
"**Güverteler**": Gemilerden esinlenerek geliştirilen ve dört ile altı kat arasında değişen geniş teraslı yapılara sahip yerleşim yerleri, 3.500 ile 6.500 kişinin komşuluk ilişkileri içinde yaşayabileceği yapı adaları oluşturuyorlar.

"**Kamusal alanlar**": Güverteler şeklinde inşa edilecek yapılarla çevrelenen bölgelerin kamusal alanlar olarak kullanılmaları öngörülüyor. Bu alanların da bir kısmının da yüzer şekilde ortaya konacağı planlanmış.

"**Ulaşım**": Deniz üstünde kurulacak bu kent içinde ulaşımın yalnızca toplu taşıma araçlarıyla sağlanması düşünülmüş. Deniz üstündeki bu kenti karaya bağlayan geniş bir karayolu da mevcut.

Adı: Hazır Kent (Instant City)
(Çizgisel Piramit Kent)

Tasarımcısı: Stanley Tigerman

Kaynak: [359]

Tarih: 1968

Özet: Mevcut kentlerin çevresindeki otobanların üstüne kurulması planlanan proje, 200 metre uzunluğunda ve 16.5 metre genişliğindeki iki eşkenar üçgenin bir köşelerinin otobanın üstünde birbirine dayanmasıyla oluşan yüksek yoğunluklu yerleşim, çalışma ve (kısıtlı da olsa) dinlenme-eğlence yapılarından oluşuyor.

"**Otobanların üstüne**": Kentlerin dağınık yerleşim bölgelerini oluşturan çevre yolları kenarlarındaki yerleşimlerin yerine önerilen sistem, hızlı ulaşımın sağlandığı yolların bir noktada yapının altından geçmelerini öngörüyor.

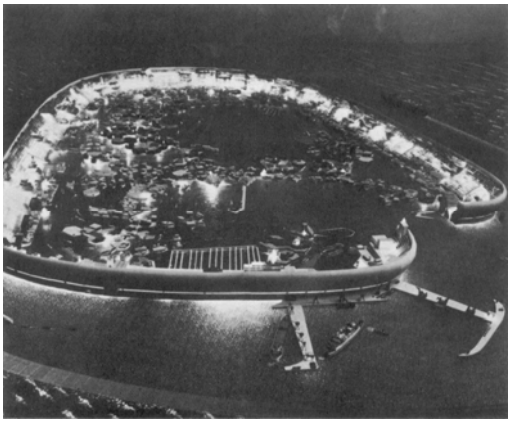
"**Taşıyıcı sistem**": 65 santimetre çaplı taşıyıcı çelik profillerden oluşan, bir kenarı 33 metrelik üçgenlerin 36'sının yan yana gelerek oluşturdukları bir yüzey, tepe noktasında yine aynı sisteme sahip başka bir yüzeyle buluşuyor. Betonarme ve çelik karışımı sisteme sahip bu yapı, otobanın altından birbirine bağlanarak yapının taşıyıcı sistemi güçlendiriliyor.

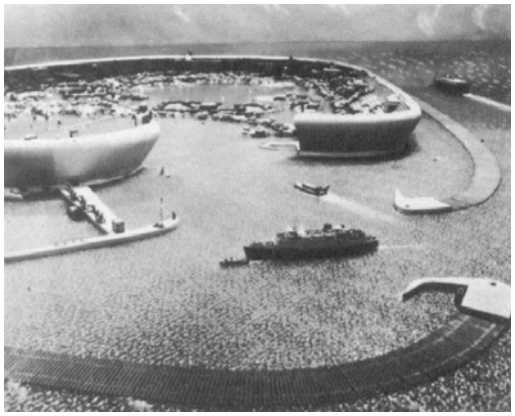
"**Kamusal alan**": Yapıda kamusal alanların ağırlıklı olarak en üstteki kısımda yer alacağı belirtilmiş. Dinlenme ve eğlence merkezleri ve lokantalar yapının uç kısmında yer alıyor.

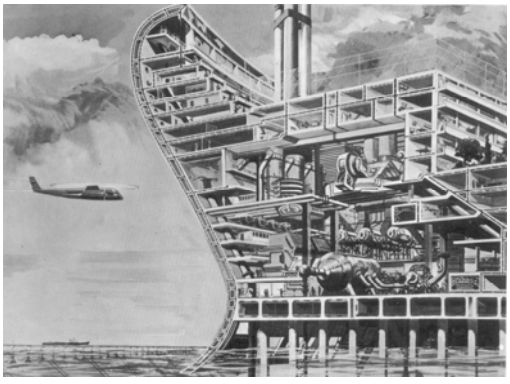
"**Yerleşim birimleri**": Yapının kamusal alanlara ayrılan en üst bölgesinin altında er alan yedişer katlı üç ana bölümde yerleşim yerlerinin yer alacağı planlanmış .

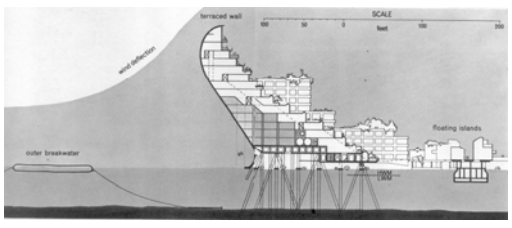
"**Eğitim ve çalışma alanları**": Yerleşim birimlerinin altında, zemin seviyesinin üstünde yer alan yüksek tavanlı üç kat, eğitim birimlerine ve çalışma alanlarına ayrılmış.

"**Servis**": Yolun altında kalan ve iki büyük yüzeyi alttan birbirine bağlayan üç kat, otopark ve servis birimlerine ayrılmış.

Adı: Deniz Kent (Sea City)

Tasarımcıları: Hal Moggridge (mimar), John Martin (inşaat mühendisi), Ken Anthony (iklimbilimci, okyanusbilimci)

Kaynak: [175-176]

Tarih: 1968

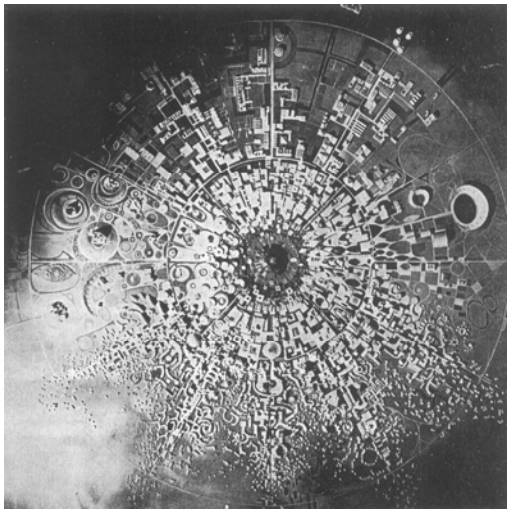
Özet: "Pilington Cam Çağı Gelişim Komitesi" tarafından başlatılan, on altı kattan oluşan ve amfi tiyatro şeklinde yükselen duvar ve içeride kalan deniz parçasından oluşan, 50.000 kişinin yaşayabileceği yüzer kent.

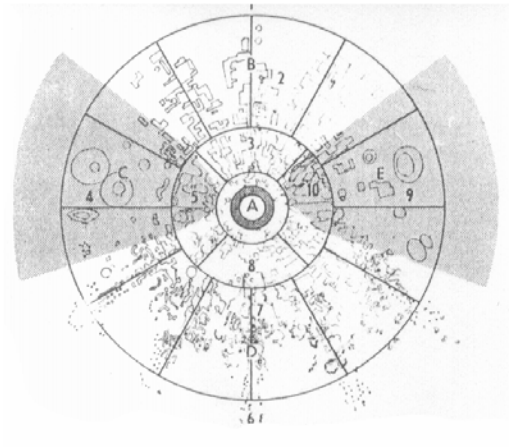
Duvar: Okyanus dalgaları ve sert rüzgarlar göz önüne alınarak tasarlanmış yapısıyla on altı katlı olarak düşünülmüş bu duvar, teraslar aracılığıyla basamaklanarak içerideki deniz seviyesine inene bir yapıya sahip.

Deniz: Denizüstü bir yerleşim olmasının yanı sıra denizi içine alan, deniz seviyesinin altında birimlerin kullanımına olanak sağlayan, denizaltı araştırmaları için birimlere sahip ve deniz sporları aracılığıyla deniz turizminin gelişebileceği bir yapı.

Dalgakıran: Hava ya da su doldurularak yapıyı bir şerit halinde sarması düşünülen yüzer dalgakıran yapıyla bir bütün olarak ele alınmış.

Enerji: Uygulanması için ilk düşünülen İngiltere'nin Norfolk kıyılarının doğalgaz kaynakları gözetilerek yapının bir doğalgaz istasyonuna sahip olması ve bu istasyona bağlı çalışacak sanayi tesisleri ve soğutma sistemleri yardımıyla yapının içindeki deniz suyu sıcaklığının üç-dört derece arttırılması öngörülüyor.

Ek:A-69

Adı: Hindistan'ın Auroville Kenti için Proje

Tasarımcıları: Roger Anger, Pierre Braslavky, Mario Heymann

Kaynak: [435-438]

Tarih: 1968 (açılışı)

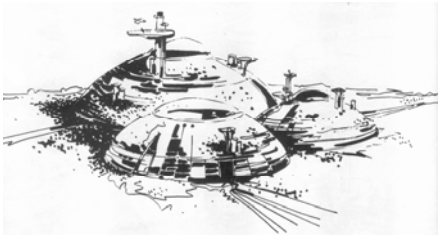
Özet: Sri Aurobindo'nun düşüncelerini paylaşan ve ruhsal gelişimleri için Hindistan'ın Pondichery kentinin birkaç kilometre kuzeyindeki bir bölgede bir arada yaşamaya karar veren insanlar için tasarlanan ve bir kısmı hayata geçirilebilen proje.

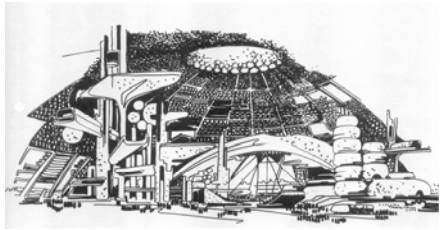
Birlik: Evrensel bir kent olma yolunda Sri Aurobindo'nun düşüncelerini paylaşarak bir araya gelen bu topluluk için tasarlanan daire biçimli kentin merkezinde ruhsal gelişimin merkezi olarak kabul edilen tapınak yer alıyor.

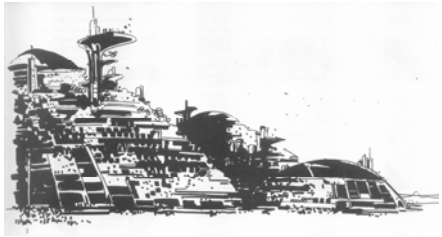
Yoğunluk ve uyum: 20 kilometrekarelik alanda 50.000 kişinin yaşayabileceği öngörülüyor. Bu yoğunluğun beraberinde kentsel sürekliliği, bütünlüğü ve uyumu da beraberinde getireceği, bunun da ruhsal gelişim için gerekli olduğu vurgulanıyor.

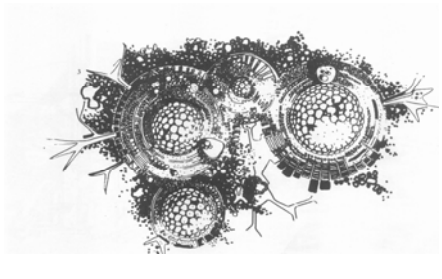
Dörtlü bölümlenme: Kent tasarımında dört ana bölge esas alınıyor: Sanayi kuşağı (kent merkezinden dışına doğru; laboratuarlar, hafif sanayi bölgeleri ve en dışta da ağır sanayi bölgeleri), uluslararası ilişkiler birimleri kuşağı (Yurtdışından gelen misafirler için konaklama yerleri ve Hindistan pavyonları), yaşama alanları kuşağı (bireysel yaşama alanları, ortak yaşama alanları ve yönetim birimleri) ve kültürel kuşak (spor alanları, eğitim birimleri ve müzeler)

Adı: Radyo Kent (Radio City)

Tasarımcısı: Justus Dahinden

Kaynak: [197]

Tarih: 1968-70

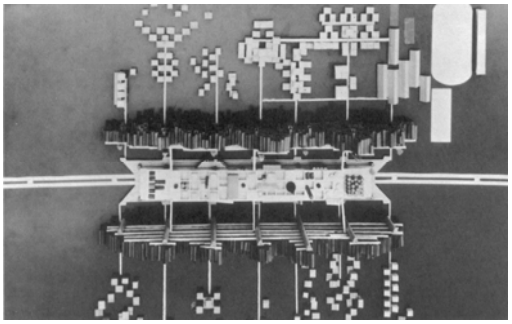
Özet: Özel ve kamusal kullanıma dönük işlevlerin farklı kubbeler altında toplanması fikrinden yola çıkan bu büyük ölçekli projenin, gelişmiş yapım teknikleri kullanarak inşa edilmesi ve yirmi sekiz milyon metreküp kapalı hacme ve teraslanmış geniş bahçelere sahip olması düşünülmüş.

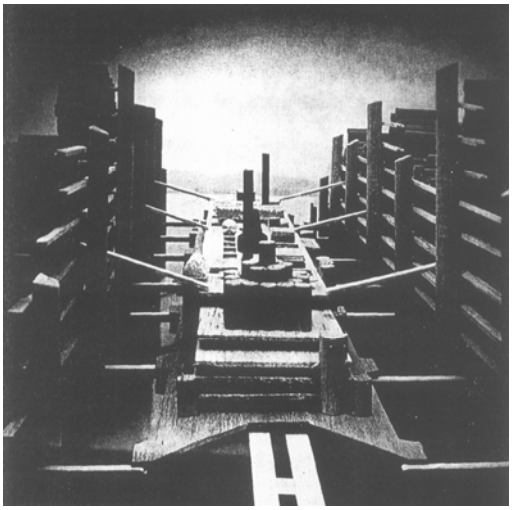
"**Tepe yapı**": Önerilen kentin en belirgin kamusal alanını oluşturması düşünülen en büyük kubbenin, geniş iç hacmi sayesinde içinde yer alacak ve ortaklaşa kullanıma açık birimlerin birbirlerinden ayrı olarak inşa edilebilmeleri düşünülmüş. Açık uçlu özelliğe sahip bu dev kubbe, gerektiğinde iç yerleşiminin değiştirilebilmesine, ihtiyaç oluştuğunda gerekli eklemelerle genişletilebilmesine (aynı şekilde bazı işlevlerin ortadan kaldırılabilmesine) ve farklı yerle yeni kubbelerin yapılmasıyla çoğalabilmesine olanak sağlıyor.

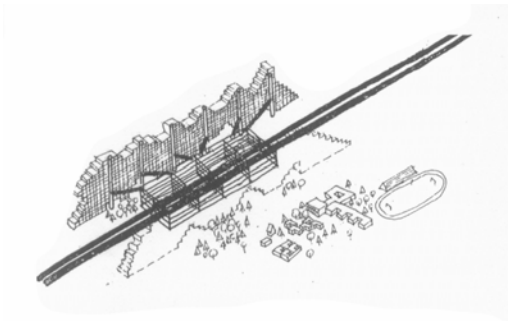
"**Yerleşim kubbeleri**": İnsanların kendilerine ait yaşama hücrelerinin yerleştirileceği kubbeler, içinde barındıracağı birimlere yeterince güneş alabilecek ve bu birimler için görsel-işitsel konforu sağlayacak özelliklere sahip olması planlanmış. Orta büyüklükte bir kubbenin, taban alanının en fazla 300 metre çapında, yüksekliğinin 200 metre olması, toplam 300.000 metrekare alanı kaplaması ve 15.000 insanın yaşayabileceği bir çevre yaratması hesaplanmış.

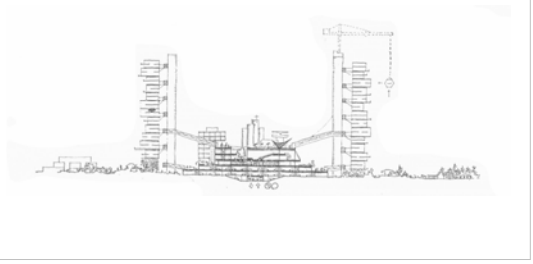
"**Ulaşım**": Kent içi ulaşım için üç aşamalı bir sistem öneriliyor. Bunlardan ilki, kubbelerin etrafından dolanan geniş taşıt yolları. Bu yolları, ortaklaşa kullanım alanlarına bağlayacak ikinci aşama, asansörlerden oluşuyor. Üçüncü aşama ise, yayaların kent içinde diledikleri gibi hareket edebilmelerini sağlayan ve elektronik olarak kontrol edilen seçenekler sunuyor; yürüyüş yolları, kayan bantlar, tek başına ya da toplu olarak dolaşımı sağlayacak farklı araçlar. Yerleşim planının ve ulaşım sisteminin oluşturulmasında, yayaların en fazla beş dakikalık bir yürüyüşle diledikleri yere ulaşabilmeleri sağlanmaya çalışılmış. Kenti diğer kentlere bağlayacak ulaşım sistemi ise, motorlu taşıtlar için yapılmış tüneller, ekspres trenlerin işleyebileceği raylı bir sistem ve helikopterlerin inip kalkabileceği, "tepe yapı"nın en üst noktasının da üstüne inşa edilecek bir helikopter pistinden oluşuyor.

"**Yapım teknikleri**": Kubbelerin taşıyıcı sistemi, önceden güçlendirilmiş ve prefabrike olarak inşa edilmiş eğrisel biçime sahip çelik yapı elemanlarından oluşturulan iskelet sistemden oluşuyor. Bu çelik yapı elemanlarının içlerinden servis kanallarının geçirilmesi düşünülmüş. Kubbeler, yerleşim amaçlı kullanılacaklarında, prefabrike olarak üretilmiş hücrelerin bu taşıyıcı sistemde gerekli görülen bölgelere yerleştirilecekleri öngörülüyor. Ortaklaşa kullanım alanlarını ve birimlerini örten bir kubbeyle oluşturulan "tepe yapı"nın iskelet sisteminin içine gerilecek bir perdenin, üzerine yansıtılan ışık yardımıyla bir aydınlatma elemanına dönüştürülmesi sağlanmış. Taşıyıcı sistemin en üst noktasındaki bölüm ise, yarı saydam hava yastığı, parıltılı bir gölgelik olarak tasarlanmış.

Adı: Çizgisel Kent Birimi (Linear Urban Unit)
Altıgen Yerleşim Hücrelerinden Oluşan Çizgisel Kent

Tasarımcıları: P + F Atölyesi, Herbert Prader, Franz Fehringer, Erich Ott

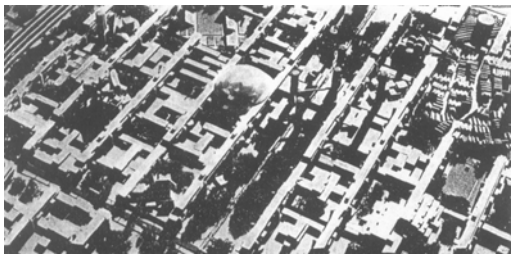
Kaynak: [244, 245]

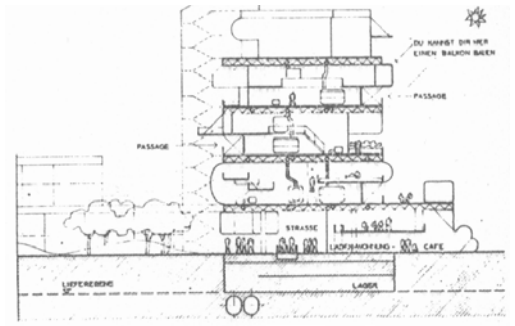
Tarih: 1969

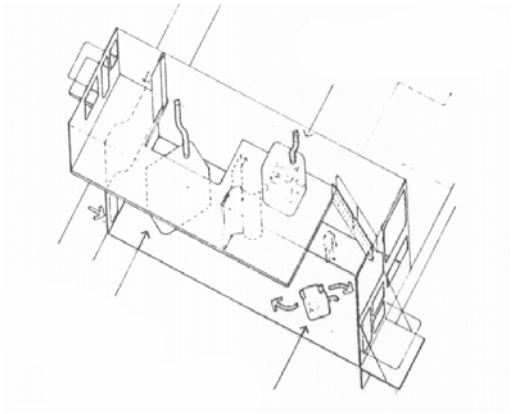
Özet: Çizgisel bir kent meydanının iki yanına yerleştirilmiş 2.500 konutu barındıran iki duvardan oluşan ve 8.000 insan için tasarlanmış proje.

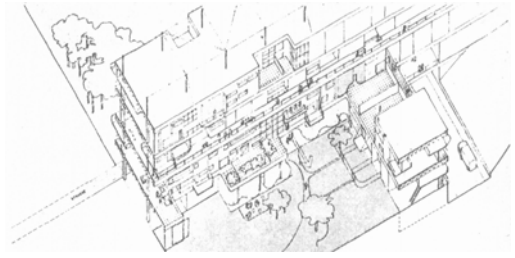
"**Özgür gelişim için olanaklılık**": Taşıyıcı bir iskelet olmaksızın 25 birimin üst üste konabilmesine olanak sağlayan sistem farklı birleşimlere açık.

"**Havacılık Mühendisliği**": Gelişen havacılık sanayinin kullandığı malzemelerden (hafif metal ve sentetik) ve tekniklerden yararlanarak çokgen prizmalardan oluşan yerleşim birimleri oluşturmak.

Adı: Anachitecture

Tasarımcısı: Manfred Schiedhelm

Kaynak: [316]

Tarih: (1969)

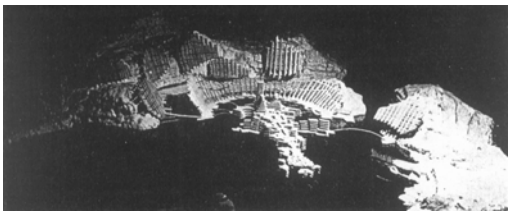
Özet: Rosa Luxemburg'un " Farklı düşüncelerin özgürlüğü gerçek özgürlüktür" sözünden esinlenerek ortaya konmuş, kendisini "Özgürlük Mimarlığı" ve "Kendin Yap Mimarlık" gibi kavramlarla açıklayan, kent sakinleri tarafından "doldurulacak" boşluklardan oluşan doğrusal yapı.

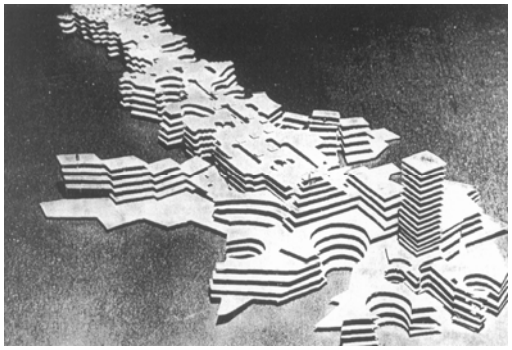
"**Esneklik**": Önerilen kent parçası, farklı zamanlardaki ve durumlardaki ihtiyaçlarına göre her an yeniden düzenlenebilecek, yoğunlaştırılabilecek ve gerektiğinde kaldırılabilecek birimlerden oluşması.

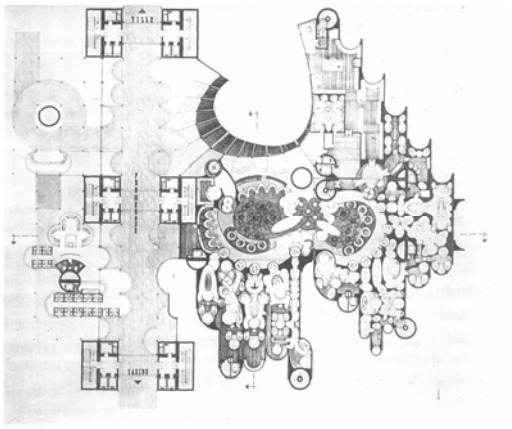
"**Özgürlük Mimarlığı**": Dayatmalardan uzak ve sakinlerine eşit haklar tanıyan bir sisteme sahip. En az sabit düzenlemeyle, en fazla özgürlüğe olanak tanıyan bir altyapıya sahip olması.

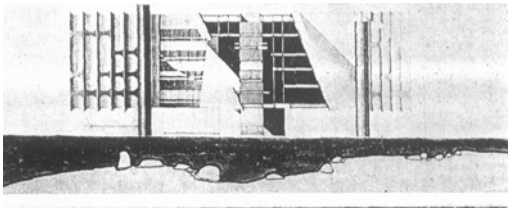
Çeşitlendirilebilirlik: Kesin belirlenmişliklerin dışında sakinlerinin katılımıyla çeşitli ve sürekli değişen hareketliliği öngörülmesi.

Küçülebilirlik: Zamanla ortadan kalkabilecek ya da azalabilecek ihtiyaçlar sonucu mekânların tümüyle ortadan kalabilmesi ya da küçülebilmesi.

Adı: Saghor, Gülünç Kent (Saghor, Ludic City)

Tasarımcıları: M.C. Valadares (mimari ve kent planlama)
J.P. Benoit (kent planlama)

Kaynak: [177]

Tarih: 1969

Özet: Wilhelm Reich'in "Öyle görünüyor ki, toplumların tamamı hastalanmıştır. Arzuları bastırıldıkça, tepkileri anormalleşmektedir. Kendi yeteneklerine olan inançları azalmaktadır," saptamasını kendisine çıkış noktası olarak alan ve cinselliğin özgürce yaşanabileceği, deniz üstüne kurulan ve yerden havaya kaldırılmış bir kent.

"**Sürekli değişim**": Önerilen kentin sahip olması gereken temel özellik, değişime açık olması gereken yapısı. İnsanların farklı ortamlarda karşılaşmalarına, buluşmalarına olanak tanıyacak şekilde yeniden düzenlenebilir bir yapıya sahip olması düşünülmüş. Değişim aynı zamanda insanların toplum içinde sahip oldukları görevlerin değiştirilmesi olarak da karşımıza çıkıyor.

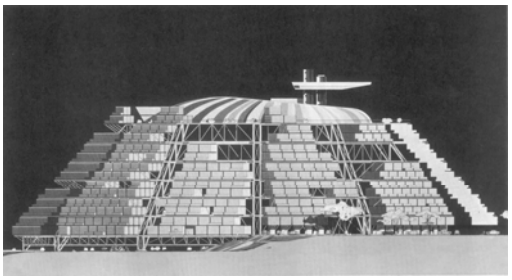
"**Oyun**": İnsanların, arzularının ve tutkularının bastırılması sonucu geldikleri asosyallik ve acımasızlık noktasında ciddi psikolojik sorunlar yaşadıklarından hareketle, oyun alanları oluşturmak projenin temel çıkış noktalarından birini oluşturuyor. Oyun kavramının yeni durumları hayal etmedeki etkisi ve yaratıcılığı hep ön planda tutmayı sağlaması, projede bu kavrama öncelikli bir yer verilmesine neden olmuş.

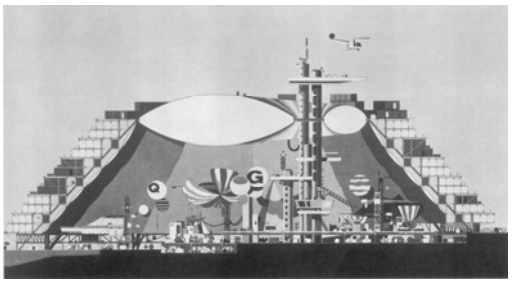
"**Canlılık**": Kısıtlamaların dışına çıkıvermeye olanak sağlayacak ve sürekli oluşacak etkinlik alanlarıyla canlılık sağlanması öngörülüyor.

"**Bilgi Kulesi**": Tasarımın öene çıkan bu kulesinde, kütüphane, müzik arşivi ve sergi salonu yer almakta.

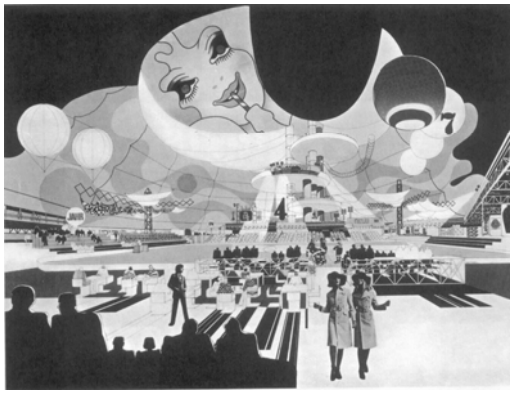
"**Sanat atölyeleri**": Yaratıcılığın hep ön planda tutulduğu kentte atölyeler ve sanatsal çalışmalara olanak sağlayacak mekânlar ön planda tutulmuş.

"**Yaya Dolaşımı**": Kentin tasarlanmasında yaya yollarının canlılığının sağlanması, korunması önemli rol oynamış. Bu yüzden de yapı ayaklar üstünde yükseltilmiş.

Adı: Kiryat Ono (Serbest Zaman Kenti)

Tasarımcısı: Justus Dahinden

Kaynak: [206]

Tarih: 1969-71

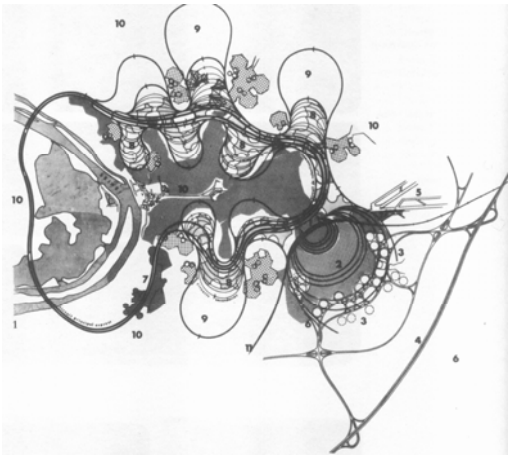
Özet: Tel Aviv'in yoğun nüfusa sahip bir bölgesinde kurulması ve geniş bir bölgeye hizmet verecek büyüklükte olması planlanan 3.000 kişilik bu kentte, ağırlıklı olarak insanların bir araya gelerek gerçekleştirdikleri toplu etkinlikler için tasarlanmış bir iç mekân ve bu mekânın etrafına sıralanmış yerleşim birimleri yer alıyor.

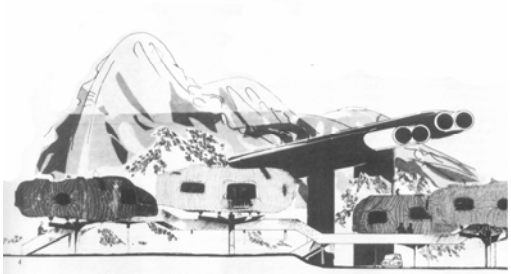
"**Yeşil tepenin iç mekânı**": Bütün bir yıl boyunca 3.000 insanın yer alabileceği toplantılara, sergilere, teatral performanslara, gösterilere, konserlere, dinsel ve sportif etkinliklere uyum sağlayabilecek esnekliğe sahip olan bu yapının iç mekânı, farklı teknik donanımlara sahip olacağı düşünülüyor; iklimlendirme ve havalandırma tesisatları, kayan duvarlar, hidrolik sahneler, hareketli servis araçları. Yapının içinde iki de sabit birim de yer alıyor; buz pateni sahası ve yüzme havuzu.

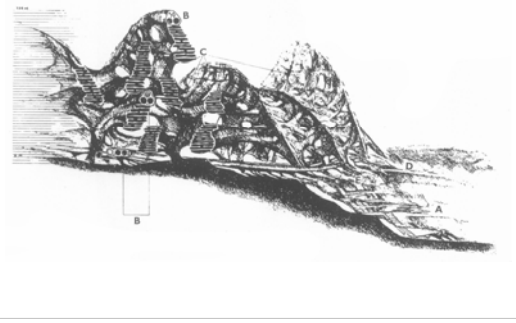
"**Yerleşim mekânları**": Ortaklaşa yapılacak etkinlikler için ayrılan iç mekânın etrafını saracak şeklide seyyar vinçler yardımıyla üst üste konacak birimlerin farklı işlevlere sahip olabileceği düşünülmüş; moteller, stüdyolar, öğrenci odaları, toplantı odaları, hosteller, yaşlı evleri ve işyerleri. Her kattan, geniş iç mekâna çabucak ulaşılabileceği vurgulanıyor. Her birim kolay taşınabilmesi için küçük modüllere ayrılabilir özelliğe sahip. Koni tabanlı yapının çevresine, dışarıya bakacak şekilde dizilmeleri planlanan birimlerin, sentetik köpükler yardımıyla birbirlerine eklenmeleri düşünülmüş.

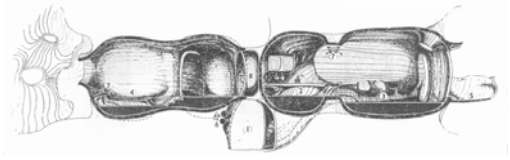
"**Yer altı mekânları**": Yapının altında kalan bölümünde enerji sağlayıcı ve dağıtıcı bir merkez, otopark ve iklimlendirme tesisatının yer aldığı mekânlar var.

"**Yapım sistemi**": Yapının toprağın altında birimlerinin, betonarme yapım tekniğiyle yapılması planlanmış. Büyük yapının, uzay kafes bir sistemle inşa edilmesi ve prefabrike birimlerin bu sistemle bütünleştirilmeleri düşünülmüş. Yapının en üst bölgesinde ışık kontrolü sağlayıcı bir açıklık da yer alıyor.

Adı:Manifestation Plastique (Heykelsi Kentsel Düzenleme)

Tasarımcıları: Equipe MIASTO
Michel Lefebvre, Jan Karczewski ve Witold Zandfos

Kaynak: [206]

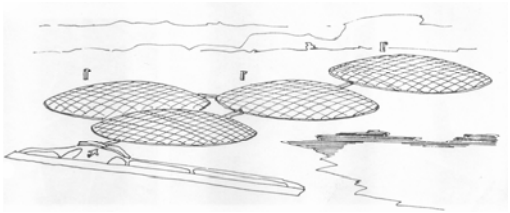
Tarih: 1970

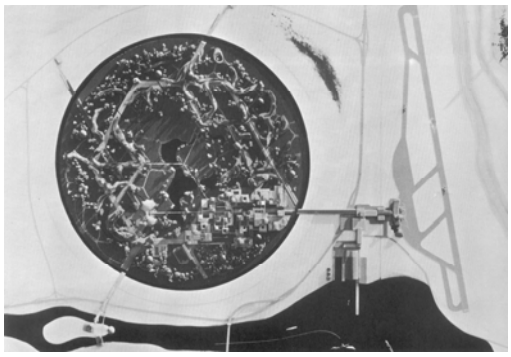
Özet: Fransa'da, Seine Nehri'nin bir kıvrımının yanında kurulu Vetheuil kentinin çevresini dolanacak olan bir ulaşım ringinden oluşan proje, kente ek olarak kenti çevreleyen dağların içine inşa edilmesi düşünülmüş yeni yerleşim birimleri önerisi.

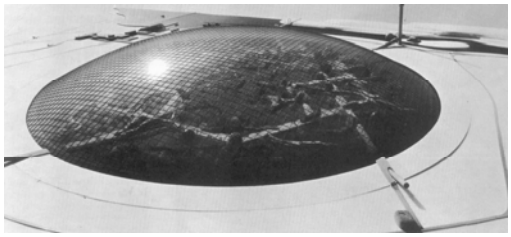
"**Ulaşım**": Projenin neredeyse tamamı, kenti çevreleyen ve hava basıncıyla işlemesi düşünülen farklı bir ulaşım sisteminden oluşuyor; ekspres yollar, yavaş gidilmesi gereken yollar, yan yollar ve bu yolları yerleşim birimlerine dikey bağlantılar yardımıyla bağlayan kemerli yollar. Kentin içine sokulmayan motorlu taşıtlar için kentin dışında büyük bir otopark öngörülmüş. Kentin dışarıyla olan bağlantısının, bütün ulaşım yollarının kesiştiği kavşaktan geçen raylı sistemle sağlanması düşünülüyor. Aynı zamanda otoyol ve hava alanı da yine kentin dışında bırakılmış.

"**Yerleşim birimleri**": Kenti ring şeklinde dolaşan ulaşım sisteminin hemen dışında kalan alanlar yerleşim birimlerine ayrılmış. 150 metreye kadar yükselebileceği düşünülen bu yerleşim birimlerinin zaman içinde genişleyebilmeleri için de gerekli alanlar ayrılmış.

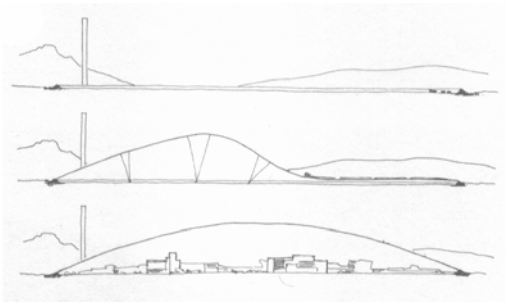
"**Kamusal alanlar**": Projede, Vetheuil'in eski kent merkezinin, önerilen ulaşım sistemiyle çevrelenerek merkezde bırakılması ve kamusal alana dönüştürülmesi düşünülüyor. Bu merkezin içinde serbest zamanların geçirilebileceği bir parkın ve bir üniversitenin kurulacağı özellikle belirtilmiş. Ticaret ve yönetim merkezlerinin ise, kentin hemen dışında, ana kavşağa yakın bir yere kurulması planlanmış.

Ek:A-76

Adı: Kutup Kenti (Arctic Town)

Tasarımcıları:
Tasarım: Warmbronn Atölyesi (Frei Otto ve Ewald Bubner)
Kent planlama: Kenzo Tange ve URTEC
Yapısal tasarım: Arup Ortaklığı

Kaynak: [198]

Tarih: 1971

Özet: Üç kilometrekarelik alanı kapatacak saydam kubbelerle kutuplarda inşa edilmesi düşünülen proje, içinde 15.000 ile 30.000 kişinin yaşayabileceği bir kent tasarımı.

"**Kubbe**": Çapı 2.000 ve yüksekliği 240 metre olan kubbe, eğri biçim verilmiş polyester malzemeden yapılmış ve herhangi bir destek olmaksızın kendi kendisini taşıyabilen bir yapıya sahip. Havayla şişirilerek ve istenen biçiminde sabitlenerek inşa edilmesi düşünülmüş. Kutuplarda karşılaşılabilecek fırtınalara dayanıklı olması planlanmış yapının üstüne yağacak karın, çatının eğrisel biçimi dolayısıyla aşağı kayacağı öngörülmüş.

"**İç Ulaşım**": Kentte ulaşım sessiz ve yavaşça hareket eden bantlar aracılığıyla sağlanıyor. Bütün yürüme yolları halıyla kaplanmış.

"**Enerji**": Kentte bulunana nükleer santral aracılığıyla kentin ihtiyacı olan enerjinin sağlanması düşünülmüş. Ayrıca uzun kutup kışlarında kubbenin altına yerleştirilmiş ve gerekli olan enerjiyi uzun kutup yazlarında depolayacak aydınlatma elemanları kullanılması düşünülmüş.

"**Havalandırma**": Kent için gerekli olan hava, 300 metre yükseklikteki hava kanalından alınacak ve nükleer santralın soğutma sisteminden açığa çıkacak sıcaklıkla ısıtılarak kente verilecek şekilde planlanmış.

"**Yeşil alanlar**": Kentteki bütün açık alanlar çimler ve çalılıklarla kaplanmış.

"**Kubbe dışındaki yerleşimler**": Kubbenin dışında kalan alanlarda yeraltında iki katlı olarak kurulacak yerleşim yerlerinde de yaşanabileceği düşünülmüş.

KAYNAKLAR

[1] **Türkçe Sözlük**, 1988, Türk Dil Kurumu, Ankara

[2] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.7, Metis Yayınları, İstanbul

[3] **Berman, M.**, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.53, İletişim Yayınları, İstanbul

[4] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.15, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[5] **Mannheim, K.**, 2002, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyayuz, s.267, Epos Yayınları, Ankara

[6] **Mannheim, K.**, 2002, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyayuz, s.274, Epos Yayınları, Ankara

[7] **Mannheim, K.**, 2002, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyayuz, s.274, Epos Yayınları, Ankara

[8] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.23-24, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[9] **Berlin, I.**, 2004, Romantikliğin Kökleri, Haz: Hendy Hardy, Çev: Mete Tunçay, s.8, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

[10] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.82-83 , Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[11] **Nicoletti, M.,** 1970, L'utopie du présent, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **148**, XIV-XV

[12] **Marcuse, H.**, 1964, Tek Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, s.192, İdea Yayınevi, İstanbul

[13] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.85-86 , Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[14] **Doxiadis, C. A.**, 1968, Ekistics. An Introduction to the Science of Human Settlements, s.5, Oxford University Press, New York

[15] **Doxiadis, C. A.**, 1968, Ekistics. An Introduction to the Science of Human Settlements, s.15, Oxford University Press, New York

[16] **Friedman, Y.**, 1991, Mekânsal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.158-159, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul

[17] **Friedman, Y.**, 1991, Mekânsal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.158-159, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul

[18] **Harvey, D.**, 2003, Sosyal Adalet ve Şehir, Çev: Mehmet Moralı, s.276, Metis Yayınları, İstanbul

[19] **Lefebvre, H.**, 1970, La revolution urbaine, 13, 25, Paris

[20] **Sennett, R.**, 1992, Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev: Serpil Durak - Abdullah Yılmaz, s.381, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[21] **Sennett, R.**, 1992, Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev: Serpil Durak - Abdullah Yılmaz, s.378, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[22] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **146**, 90
[23] **Harvey D.**, 2003, Sosyal Adalet ve Şehir, Çev: Mehmet Moralı, s.378, Metis Yayınları, İstanbul
[24] **Jonas, W.**, Intrapolis, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[25] **Isozaki, A.**, 1965, Space city, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **117**, 90
[26] **Zobl, E. & Schulitz, H. C. & Dashiel, D.**, 1972, Mojave Desert (Caravan Park in a spatial grid), Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.103, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[27] **Soleri, P.**, 1965, Arcosanti, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **119**, 70-71
[28] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.15, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[29] **Mannheim, K.**, 2002, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyayuz, s.278, Epos Yayınları, Ankara
[30] **Havemann R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.7-8, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[31] **Harvey, D.**, (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.308, Metis Yayınları, İstanbul
[32] **Havemann, R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.8, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[33] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.96, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[34] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.41, İletişim Yayınları, İstanbul
[35] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.41, İletişim Yayınları, İstanbul
[36] **Habermas, J.**, (2001), İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim, Çev: Mustafa Tüzel, s.39 ,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[37] **Wachsmann, K.**, 1991, Yedi Tez, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.134, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[38] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar,* Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[39] **Constant**, 1991, Yeni Babilon, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[40] **Fuller, R. B.**, 1991, Dünya Plancısı Olarak Mimar, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.156-157, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[41] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.217, Metis Yayınları, İstanbul
[42] **Benjamin, W.**, 2002, Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, s.94, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[43] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[44] **Ruhnau, W. & Klein, Y.***, 1991, Hava Mimarlığı İçin Proje,* 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.149, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul*

[45] **Katavolos, W.**, 1991, Organik, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.149, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[46] **Berlin, I.**, (2004), Romantikliğin Kökleri, Haz: Hendy Hardy, Çev: Mete Tunçay, s.42-43,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[47] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.19, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[48] **Herron, R.**, 1972, Walking Cities, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.114-115, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[49] **Herron, R.**, 1972, Walking Cities, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.114-115, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[50] **Hobsbawn, E.**, 1993, Küllerden Doğan, *Çöküşten Sonra / Sosyalizmin Geleceği*, Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.203-204 ,Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[51] **Kumar, K.**, 1978, Prophecy and Progress, pp.193-194, Penguin
[52] **Kumar, K.**, 1978, Prophecy and Progress, pp.193-194, Penguin
[53] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.17, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[54] **Havemann, R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.8, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[55] **Hobsbawn, E.**, 1993, Küllerden Doğan, *Çöküşten Sonra / Sosyalizmin Geleceği*, Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.205-206 ,Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[56] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.7, Metis Yayınları, İstanbul
[57] **Williams, R.**, *1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.29-30, Ayrıntı Yayınları, İstanbul*
[58] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.416, İletişim Yayınları, İstanbul
[59] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.416, İletişim Yayınları, İstanbul
[60] **Foucault M.,** 1991, Mayıs '68 Boyunca 'Sözcükler' ile 'Şeyler Arasında, Çev: Mert Keçik, s.130, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[61] **Jameson F., (1993)**, "Yeni Dünya Düzeni Üzerine Konuşmalar", *Çöküşten Sonra / Sosyalizmin Geleceği,* Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.132 ,Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[62] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.52, İletişim Yayınları, İstanbul
[63] **Droit, R.-P.,** 2001, Düşünürlerin Eşliğinde, *Çev: Şehsuvar Aktaş,* s.323, Can Yayınları, İstanbul
[64] **Macdonald, B. J.,** Gösteriden Birleştirici Kentleşmeye: Sitüasyonist Kuramın Yeniden Değerlendirmesi, Çev: Rita Urgan, s.202-203, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[65] **Durumcular**, 1991, Uluslararası Manifesto, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.150-151, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[66] **Bammer, A.**, 1991, Geleceği Yeniden Yazmak: 1970'li Yılların Feminizminde Ütopyacı İtki, Çev: Yurdanur Salman, s.133 , Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

[67] **Marcuse, H.**, 1969, Versuch über die Befreiung, 237-317, Suhrkamp, Frankfurt
[68] **Touraine, A.**, 1991, Özneler ve Aktörler, Çev: Nazlı Ökten, s.254-255, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[69] **Segal, L., 1993**, Hangi Sol? Sosyalizm, feminizm ve gelecek?, Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.149-150 ,Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[70] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.424-425, İletişim Yayınları, İstanbul
[71] **Harvey D.**, (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.318, Metis Yayınları, İstanbul
[72] **Marcuse, H.**, 1990, Tek-Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, İkinci Basım, s.193, İdea Yayınevi, İstanbul
[73] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.43-44, İletişim Yayınları, İstanbul
[74] **Schulze – Fielitz, E.**, Mekân Kenti, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[75] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.73, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[76] **Bammer, A.**, 1991, Geleceği Yeniden Yazmak: 1970'li Yılların Feminizminde Ütopyacı İtki, Çev: Yurdanur Salman, s.134, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[77] **Bloch E.**, 1985, Der Geist der Utopie, s. 97, Suhrkamp Verlag, Berlin
[78] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.22-23, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[79] **Havemann R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.61-62, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[80] **Turhanlı, H.,** 2002, Şenlik Sanat ve Sabotaj, s.191, Chivi Yayınları, İstanbul
[81] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.420-421, İletişim Yayınları, İstanbul
[82] **Harvey D.**, (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.323, Metis Yayınları, İstanbul
[83] **Hundertwasser**, 1991, Mimarlıkta Akılcılığa Karşı Küf Manifestosu, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.135-138, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[84] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar,* Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[85] **Marcuse, H.**, 1990, Tek-Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, İkinci Basım, s.20, İdea Yayınevi, İstanbul
[86] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.94, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[87] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.424-425, İletişim Yayınları, İstanbul
[88] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.425, İletişim Yayınları, İstanbul
[89] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.428, İletişim Yayınları, İstanbul
[90] **GEAM,** 1991, Devingen Mimarlık İçin Program, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.145-146, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul

[91] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.49, İletişim Yayınları, İstanbul
[92] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.420-421, İletişim Yayınları, İstanbul
[93] **Harvey D.**, (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.315, Metis Yayınları, İstanbul
[94] **Harvey D.**, (1997), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.314-315, Metis Yayınları, İstanbul
[95] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.178, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[96] **Konrad Wachsmann, K.,** 1991, Yedi Tez, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.134, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[97] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.16, İletişim Yayınları, İstanbul
[98] **Schulze – Fielitz, E.**, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[99] **GEAM,** 1991, Devingen Mimarlık İçin Program, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.145-146, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[100] **Friedman, Y.,** 1991, Mekânsal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.160-161, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[101] **Hundertwasser**, 1991, Mimarlıkta Akılcılığa Karşı Küf Manifestosu, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.135-138, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[102] **Constant**, 1991, Yeni Babilon, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[103] **Durumcular**, 1991, Uluslararası Manifesto, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.150-151, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[104] **Kurokawa, N.**, 1962, Propositions d'urbanisme au Japon, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **101**, 84-87
[105] **Kurokawa, N.**, 1968, Deux systémes de métabolisme, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **139**, 17-19
[106] **Hobsbawn, E.**, 1993, Küllerden Doğan, Çöküşten Sonra / Sosyalizmin Geleceği, Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.208, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[107] **Harvey D.**, 1997, Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.279, Metis Yayınları, İstanbul
[108] **Benjamin, W.**, 2002, Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, s.89, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[109] **Pichler, W. & Hollein, H.**, 1991, Mutlak Mimarlık, 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, Der: Ulrich Conrads, s.158-159, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[110] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.94, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[111] **Szelényi I.**, 1993, "Entelektüeller İktidarda mı?", Çöküşten Sonra / Sosyalizmin Geleceği, Der: Robin Blackburn, Çev: Osman Akınhay, s.148, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[112] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.25, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

[113] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.18-19, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[114] **Bammer, A.**, 1991, Geleceği Yeniden Yazmak: 1970'li Yılların Feminizminde Ütopyacı İtki, Çev: Yurdanur Salman, s.132, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[115] **Bammer, A.**, 1991, Geleceği Yeniden Yazmak: 1970'li Yılların Feminizminde Ütopyacı İtki, Çev: Yurdanur Salman, s.134, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[116] **Bammer, A.**, 1991, Geleceği Yeniden Yazmak: 1970'li Yılların Feminizminde Ütopyacı İtki, Çev: Yurdanur Salman, s.133, Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı: 14, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[117] **Havemann R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.63, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[118] **Havemann R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.151, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[119] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.23, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[120] **Nozick, R.**, 2000, Anarşi, Devlet ve Ütopya, Çev:Alişan Oktay, s.375, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
[121] **Doxiadis, C. A.**, 1968, Ekistics. An Introduction to the Science of Human Settlements, s.15, Oxford University Press, New York
[122] **Harvey D.**, 1997, Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.310, Metis Yayınları, İstanbul
[123] **Harvey D.**, 1997, Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, s.383, Metis Yayınları, İstanbul
[124] **Turhanlı, H.,** 2002, Şenlik Sanat ve Sabotaj, s.44, Chivi Yayınları, İstanbul
[125] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.95-96, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[126] **Berlin, I.**, (2004), Romantikliğin Kökleri, Haz: Hendy Hardy, Çev: Mete Tunçay, s.142-143,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[127] **Friedman, Y.**, 1960-61, Les agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **93**, XLVIII.
[128] **Friedman, Y.**, 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[129] **Friedman, Y.**, Vers un urbanisme tridimensionnel, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **102**, 76-77
[130] **Friedman, Y.**, Les agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **93**, XLVIII
[131] http://mitpress2.mit.edu/e-journals/Leonardo/rolodex/friedman.yona.html
[132] **Constant, N.**, 1991, "Yeni Babilon", *20. Yüzyıl Mimarisinden Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, Çev: Sevinç Yavuz, Şevki Vanlı Yayınları, s.154-155, İstanbul
[133] **Constant, N.**,1962, Neo-Babylone, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, s.77
[134] **Constant, N.**, 1991, "Yeni Babilon", *20. Yüzyıl Mimarisinden Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, Çev: Sevinç Yavuz, Şevki Vanlı Yayınları, s.155, İstanbul
[135] **Lonas, W.**, 1972, Intrapolis (Funnel Town), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[136] **Fitzgibbon, J.**, 1962, Ville-pont, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 103, 19b
[137] http://www.upenn.edu/almanac/v42/n19/ricolais.html
[138] **Hausermann, P.**, 1962, Habitation à grilly France, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, L-LII

[139] http://www.ferrocement.com/europe/europe13.en.html
[140] **Isozaki, A.**, 1962, Étude d'architecture spatiale á forte concentration, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 62
[141] **Mirabaud, L. & Parent, C.**, 1972, High Density Residential Units, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.144-145, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[142] **Chanéac**, 1964, Étude pour des "villes cratéres", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 42
[143] **Chanéac**, 1972, Crater City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.152-153, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[144] **Herron, R.**, 1972, Walking Cities, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.114-115, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[145] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1961, Projet d'urbanisme "Neo-Mastaba", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, -
[146] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1972, Town Planning Project For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.156-157, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[147] **Carola, F., Minervini, E. & Boscotrecase, L.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.84-85, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[148] **Zobl, E., Schulitz, H. C. ve Dashiel, D.**, 1972, Mojave Desert, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.103, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[149] **Sarger, R.**, 1962, Fantastique d'aujourd'hui réalité de demain, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **102**, 74-75
[150] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[151] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[152] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[153] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[154] **Kikutake, K.**, 1962, Architectures visionnaires, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 9
[155] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp.78-89, Pall Mall Press, London
[156] **Tange, K.**, 1962, Une communauté de 25.000 habitants, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, 59-60
[157] **Tange, K.**, 1962, Projet pour un plan d'urbanisme de Tokyo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, 50-57
[158] **Tange, K. & Isozaki, A.**, 1972, Plan For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.125-127, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[159] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[160] **Kurokawa, N.**, 1962, Propositions d'urbanisme au Japon, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, 88
[161] **Kikutake, K.**, 1972, Unabara (Floating Industrial City), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.122-123, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[162] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York

[163] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[164] **Tigerman, S.**, 1972, Urban Matrix (Floating Town with Tetrahedral Residential Units), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.132-133, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[165] **Tigerman, S.**, 1967, "Urban Matrix", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 133, 76
[166] **Albert, E., Cousteau, J.**, 1972, Artificial İsland in the Bay of Monaco, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.134-135, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[167] **Albert, É.**, 1967, Projet d'île artificielle au large de Monaco, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 131, -
[168] **Nicoletti, M.**, 1970, Ville satellite de Monaco, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 148, XVI-XVII
[169] **Nicoletti, M.**, 1972, Artificial İsland in the Bay of Monaco, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.146-149, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[170] **Jungmann, J.-P.**, 1972, Dyodon, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.108-109, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[171] http://zope.interaction-ivrea.it/inflatedego/InflatableMomentReading3
[172] http://www.metropolismag.com/html/content_0698/ju98pneu.htm
[173] http://zope.interaction-ivrea.it/inflatedego/InflatableMomentReading3
[174] **Fuller, R. B., Sadao, S.**,1972, Pyramidal Residential Structure For Two Thousand People in Siberia, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.131, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[175] **Moggridge, H., Martin, J., Anthony, K.**,1972, Sea City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.136-137, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[176] **Moggridge, H., Martin, J., Anthony, K.**, 1969, Sea City / Étude pour une ville marine, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 84-85
[177] **Valadares, M.C., Benoit, J.P.**, 1969, Saghor / Ville ludique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 95
[178] **Herron, R.**, 1972, Walking Cities, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.114-115, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[179] **Rottier, G.**, -, Cité autobus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 62
[180] **Greene, D.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.110-111, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[181] http://architettura.supereva.it/sopralluoghi/20000524/
[182] http://www.designmuseum.org/design/index.php?id=87
[183] **Cook, P.**, 1968, Ideas circus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 59
[184] http://www.sac.or.kr/eng/lab2003/archigram/
[185] http://www.sac.or.kr/eng/lab2003/archigram/
[186] **Dahinden, J.**, 1972, Trigonic Spatial Cells, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp. 48-51, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[187] **Rottier, G.**, -, "Cité sur fil", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 65
[188] **Small, G. H.**, 1969, Vertical city, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 94
[189] **Chanéac**, 1972, Cellules Polyvalentes (Multi-Functional Cells), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.60-61, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[190] **Otto, F.**, Villes futures, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 22-25

[191] **Fuller R. B.**, 1972, Outil 'Habitation', Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.120-121, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[192] **Fuller R. B.**, 1962, Manhattan projet, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 22
[193] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[194] **Fuller, R. B.**, 1972, Tetrahedral City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.162-163, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[195] **Schipkov, A., Schipkova, E., Gravilin, A. & Popov, A.**, 1967, Projet d'urbanisation du quartier sud-ouset de Norilsk, Sibérie, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 134, 102-103
[196] **Schipkov, A., Schipkova, E., Gravilin, A. & Popov, A.**, 1972, Pyramidal Residential Structure For Two Thousand People in Siberia, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.160-161, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[197] **Dahinden, J.**, 1972, Radio City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.166-169, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[198] **Otto, F., Bubner, E. & Tange, K.**, 1972, Arctic Town, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.117-119, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[199] **Otto, F., Bubner, E. & Tange, K.**, 1972, Arctic Town, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.117-119, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[200] **Otto, F., Bubner, E. & Tange, K.**, 1972, Arctic Town, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.117-119, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[201] http://www.olats.org/schoffer/visioarc.htm
[202] **Greene, D.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.110-111, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[203] **Jungmann, J.-P.**, 1972, Dyodon, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.108-109, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[204] **Rottier, G.**, -, Cité autobus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 62
[205] **Rottier, G.**, -, Cité autobus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 62
[206] **Lefebvre, M., Karczewski, J. & Zandfos, W.**, 1972, Leisure City Kiryat Ono, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.170-175, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[207] **Valadares, M.C., Benoit, J.P.**, 1968, Manifestation plastique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 135, 3
[208] **Soleri, P.**, 1968, Projet Babel II B, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 71-72
[209] **Soleri, P.**, 1968, Novanoah B, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 80
[210] **Soleri, P.**, 1968, Asteromo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 81
[211] **Soleri, P.**, 1972, Arcology, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.178-183, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[212] http://www.arcosanti.org/theory/arcology/intro.html
[213] **Kikutake, K.**, 1972, Unabara (Floating Industrial City), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.122-123, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[214] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34

[215] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 58-67 , Pall Mall Press, London
[216] **Mannheim, K.**, 2002, İdeoloji ve Ütopya, Çev: Mehmet Okyayuz, s.277, Epos Yayınları, Ankara
[217] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.89, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[218] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.133, Metis Yayınları, İstanbul
[219] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.213, Metis Yayınları, İstanbul
[220] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.90, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[221] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.215-216, Metis Yayınları, İstanbul
[222] **Soleri, P.**, Projet de Ville idéale "Mesa City", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 72-77
[223] **Tange, K.**, 1962, Projet pour un plan d'urbanisme de Tokyo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, 50-57
[224] **Tange, K. & Isozaki, A.**, 1972, Plan For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.125-127, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[225] **Kikutake, K.**, 1972, Unabara (Floating Industrial City), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.122-123, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[226] **Lonas, W.**, 1972, Intrapolis (Funnel Town), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[227] **Sarger, R.**, 1962, Fantastique d'aujourd'hui réalité de demain, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **102**, 74-75
[228] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[229] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[230] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[231] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[232] **Bernard, J-C.**, 1964, Essai pour une ville totale, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 44-45
[233] **Fuller, R. B.**, 1972, Tetrahedral City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.162-163, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[234] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1961, Projet d'urbanisme "Neo-Mastaba", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, -
[235] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1972, Town Planning Project For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.156-157, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[236] **Kikutake, K.**, 1962, Architectures visionnaires, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 9
[237] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 78-89, Pall Mall Press, London
[238] **Friedman, Y.**, Vers un urbanisme tridimensionnel, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 76-77

[239] **Friedman, Y.**, Les agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 93, XLVIII
[240] http://mitpress2.mit.edu/e-journals/Leonardo/rolodex/friedman.yona.html
[241] **Friedman, Y.**, 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[242] **Dahinden, J.**, 1972, Radio City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.166-169, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[243] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[244] **Prader, H., Fehringer, F., Ott, E.**, 1969, Unité urbaine linéaire, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 92-93
[245] **Prader, H., Fehringer, F., Ott, E.**, 1972, Composite Linear City with Hexagonal Residential Cells, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.52-53, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[246] **Tange, K.**, 1962, Une communauté de 25.000 habitants, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, 59-60
[247] **Isozaki, A.**, 1962, Étude d'architecture spatiale á forte concentration, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 62
[248] **Mirabaud, L. & Parent, C.**, 1972, High Density Residential Units, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.144-145, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[249] **Valadares, M.C., Benoit, J.P.**, 1969, Saghor / Ville ludique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 95
[250] **Bernard, J-C.**, 1964, Essai pour une ville totale, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 44-45
[251] **Dahinden, J.**, 1972, Leisure City Kiryat Ono, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.170-175, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[252] **Archigram**, 1969, Instant City / Une imagerie de vie urbaine a la campagne, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 82-83
[253] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 102-113 , Pall Mall Press, London
[254] **Cook, P.**, 1968, Ideas circus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 59
[255] http://www.sac.or.kr/eng/lab2003/archigram/
[256] **Soleri, P.**, Projet de ville idéale "Mesa City", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 72-77
[257] http://www.arcosanti.org/archives/orginaldrawings/mesa/main.html
[258] **Sarger, R.**, 1962, Fantastique d'aujourd'hui réalité de demain, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **102**, 74-75
[259] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[260] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[261] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[262] **Hausermann, P.**, 1962, Habitation à grilly France, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, L-LII
[263] http://www.ferrocement.com/europe/europe13.en.html
[264] **Hausermann C. & P.**, 1972, Outil 'Habitation', Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.62-63, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York

[265] **Lonas, W.**, 1972, Intrapolis (Funnel Town), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[266] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[267] **Biró, A. ve Fernier, J.J.**, 1972, Ville en X (City with X-Shaped Load-bearing Structure), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.86-87, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[268] **Biró, A. ve Fernier, J.J.**, 1962, Ville en X, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, -
[269] **Chanéac**, 1964, Étude pour des "Villes Cratéres", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 42
[270] **Chanéac**, 1972, Crater City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.152-153, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[271] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[272] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[273] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[274] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[275] **Hosaka, H.**, 1972, Trigonic Spatial Cells, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp. 98-99, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[276] **Zobl, E., Schulitz, H. C. ve Dashiel, D.**, 1972, Mojave Desert, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.103, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[277] **Salier, Y., Courtois, A. & Lajus, P.**, 1972, Ville Tripode (Town with Tripod Structure), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.88-89, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[278] **Schipkov, A., Schipkova, E., Gravilin, A. & Popov, A.**, 1967, Projet d'urbanisation du quartier sud-ouset de Norilsk, Sibérie, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 134, 102-103
[279] **Schipkov, A., Schipkova, E., Gravilin, A. & Popov, A.**, 1972, Pyramidal Residential Structure For Two Thousand People in Siberia, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.160-161, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[280] **Lefebvre, M., Karczewski, J. & Zandfos, W.**, 1972, Leisure City Kiryat Ono, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.170-175, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[281] **Valadares, M.C., Benoit, J.P.**, 1968, Manifestation plastique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 135, 3
[282] **Friedman, Y.**, Vers un Uurbanisme tridimensionnel, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 76-77
[283] **Friedman, Y.**, Les agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 93, XLVIII
[284] http://mitpress2.mit.edu/e-journals/Leonardo/rolodex/friedman.yona.html
[285] **Friedman, Y.**, 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York

[286] **Kikutake, K.**, 1962, Architectures visionnaires, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 9
[287] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 78-89, Pall Mall Press, London
[288] **Chanéac**, 1972, Cellules Polyvalentes (Multi-Functional Cells), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.60-61, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[289] **Chanéac**, 1964, Étude pour des "Villes Cratéres", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 42
[290] **Chanéac**, 1972, Crater City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.152-153, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[291] **Chalk, W. & Crompton, D. & Cook, P.**, 1965, Architecture-fiction ou anti-architecture, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 119, XLIII-XIX
[292] **Chalk, W.**, 1972, Capsule Unit Tower, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.69, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[293] **Cook, P.**, 1972, Plug-in City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.70-71, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[294] **Cook, P.**, 1967, Archigram groupe, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 133, -
[295] **Döring, W.**, 1972, Stapelhaus (House of Stacked Units), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.66-67, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[296] **Safdie, M.**, 1968, New York habitat, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 48-50
[297] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 58-67 , Pall Mall Press, London
[298] **Döring, W.**, 1972, System of Variable Spatial Elements Made up of Synthetic Materials, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.64-65, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[299] **Rottier, G.**, -, Cité autobus, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 62
[300] **Prader, H., Fehringer, F., Ott, E.**, 1969, Unité urbaine linéaire, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 92-93
[301] **Prader, H., Fehringer, F., Ott, E.**, 1972, Composite Linear City with Hexagonal Residential Cells, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.52-53, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[302] **Domenig, G., Huth, E.**, 1972, Project for Ragnitz-Graz, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.104-105, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[303] **Greene, D.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.110-111, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[304] http://architettura.supereva.it/sopralluoghi/20000524/
[305] http://www.designmuseum.org/design/index.php?id=87
[306] **Archigram**, 1972, Living 1990, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.112-113, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[307] **Archigram**, 1967, Living 1990, Architectural Design, 1967-3
[308] **Hausermann, P.**, 1962, Habitation à grilly France, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, L-LII

[309] **Hausermann C. & P.**, 1972, Outil 'Habitation', Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.62-63, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[310] **Bernard, J-C.**, 1964, Essai pour une ville totale, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 44-45
[311] **Carola, F., Minervini, E. & Boscotrecase, L.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.84-85, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[312] **Salier, Y., Courtois, A. & Lajus, P.**, 1972, Ville Tripode (Town with Tripod Structure), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.88-89, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[313] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[314] **Cook, P.**, 1972, Plug-in City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.70-71, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[315] **Cook, P.**, 1967, Archigram groupe, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 133, -
[316] **Schiedhelm, M.**, 1969, Anachitecture, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 86
[317] **Isozaki, A.**, 1965, Manhattan projet, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 117, XXV
[318] **Isozaki A.**, 1972, Cluster in the Air, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.72-73, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[319] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 90-101, Pall Mall Press, London
[320] **Soleri, P.**, 1968, Projet Babel II B, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 71-72
[321] **Soleri, P.**, 1968, Novanoah B, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 80
[322] **Soleri, P.**, 1968, Asteromo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 81
[323] **Soleri, P.**, 1972, Arcology, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.178-183, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[324] http://www.arcosanti.org/theory/arcology/intro.html
[325] **Dahinden, J.**, 1972, Radio City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.166-169, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[326] **Friedman, Y.**, Vers un urbanisme tridimensionnel, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 76-77
[327] **Friedman, Y.**, Les Agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 93, XLVIII
[328] http://mitpress2.mit.edu/e-journals/Leonardo/rolodex/friedman.yona.html
[329] **Friedman, Y.**, 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[330] **Fuller, R. B.**, 1972, Tetrahedral City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.162-163, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[331] **Kikutake, K.**, 1972, Unabara (Floating Industrial City), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.122-123, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[332] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1961, Projet d'urbanisme "Neo-Mastaba", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, -
[333] **Akui, Y. & Nozawa, T.**, 1972, Town Planning Project For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.156-157, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York

[334] **Quarmby, A.**, 1972, Corn on the Cob, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.68, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[335] **Carola, F., Minervini, E. & Boscotrecase, L.**, 1972, Girder Building, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.84-85, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[336] **Fuller, R. B., Sadao, S.**,1972, Pyramidal Residential Structure For Two Thousand People in Siberia, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.131, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[337] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[338] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[339] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[340] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[341] **GEAM,** 1991, Devingen Mimarlık İçin Program, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.145-146, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[342] **Constant**, 1991, Yeni Babilon, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[343] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar,* Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[344] **Isozaki, A.**, 1962, Étude d'architecture spatiale á forte concentration, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 62
[345] **Mirabaud, L. & Parent, C.**, 1972, High Density Residential Units, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.144-145, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[346] **Friedman, Y.**, Vers un urbanisme tridimensionnel, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 76-77
[347] **Friedman, Y.**, Les Agglomérations spatiales, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 93, XLVIII
[348] http://mitpress2.mit.edu/e-journals/Leonardo/rolodex/friedman.yona.html
[349] **Friedman, Y.**, 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[350] **Hosaka, H.**, 1972, Trigonic Spatial Cells, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp. 98-99, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[351] **Berman, M.**, 1982, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, Çev: Ümit Altuğ - Bülent Peker, s.422, İletişim Yayınları, İstanbul
[352] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar,* Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[353] **Friedman, Y.**, 1991, Mekânsal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.158-159, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[354] **Chanéac**, 1964, Étude pour des "Villes Cratéres", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 42

[355] **Chanéac**, 1972, Crater City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.152-153, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[356] **Chanéac**, 1972, Cellules Polyvalentes (Multi-Functional Cells), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.60-61, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[357] **Tigerman, S.**, 1972, Urban Matrix (Floating Town with Tetrahedral Residential Units), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.132-133, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[358] **Tigerman, S.**, 1967, "Urban Matrix", *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 133, 76
[359] **Fuller, R. B.**, Sadao, S.,1972, Instant City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.158-159, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[360] **Herron, R.**, 1972, Walking Cities, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.114-115, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[361] **Isozaki, A.**, 1965, Manhattan projet, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 117, XXV
[362] **Isozaki A.**, 1972, Cluster in the Air, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.72-73, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[363] **Lonas, W.**, 1972, Intrapolis (Funnel Town), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[364] **Lonas, W.**, 1972, Intrapolis (Funnel Town), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.150-151, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[365] http://www.adpf.asso.fr/adpf-publi/folio/architecture/03.html
[366] http://www.olats.org/schoffer/maymont1.htm
[367] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[368] **Tange, K.**, 1962, Projet pour un plan d'urbanisme de Tokyo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 98, 50-57
[369] **Tange, K. & Isozaki, A.**, 1972, Plan For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.125-127, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[370] **Kurokawa, N.**, 1962, Propositions d'urbanisme au Japon, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, 84-87
[371] **Kurokawa, N.**, 1972, Town Plan For Tokyo, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.74-75, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[372] **Fuller R. B.**, 1972, Outil 'Habitation', Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.120-121, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[373] **Fuller R. B.**, 1962, Manhattan projet, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 22
[374] **Fuller, R. B. & Sadao, S.**, 1972, Urban Slum-Clearence Scheme for Harlem New York City, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.164-165, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[375] **Safdie, M.**, 1968, New York habitat, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 139, 48-50
[376] **Drew, P.**, 1972, Third Generation / The Changing Meaning of Architecture, pp. 58-67 , Pall Mall Press, London

[377] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[378] **Albert, E., Cousteau, J.**, 1972, Artificial İsland in the Bay of Monaco, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.134-135, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[379] **Albert, É.**, 1967, Projet d'île artificielle au large de Monaco, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 131, -
[380] **Nicoletti, M.**, 1970, Ville satellite de Monaco, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 148, XVI-XVII
[381] **Nicoletti, M.**, 1972, Artificial İsland in the Bay of Monaco, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.146-149, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[382] **Lubicz-Nicz, J. & Pellicia, C.**, 1972, Project for Tel Aviv, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.142-143, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[383] **Lubicz-Nicz, J. & Pellicia, C.**, 1964, Concours pour Tel-Aviv-Yafo, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 62
[384] **Dahinden, J.**, 1972, Leisure City Kiryat Ono, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.170-175, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[385] **Friedman, Y.**, Paris spatial, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 101, XXXVII
[386] **Friedman,**

Y., 1972, Dare to Live, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.197-199, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[387] **Hartsuyker-Cuerjel L. & Hartsuyker, E.**, 1969, Hydrobiopolis, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 146, 90
[388] **Lefebvre, M., Karczewski, J. & Zandfos, W.**, 1972, Leisure City Kiryat Ono, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.170-175, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[389] **Valadares, M.C., Benoit, J.P.**, 1968, Manifestation plastique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 135, 3
[390] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[391] **Rottier, G. & Friedmann, Y.**, -, Nice-Futur - Projet, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 64
[392] http://www.urbanisme.equipement.gouv.fr/cdu/accueil/bibliographies/ reverlaville / futurapolis.pdf
[393] http://www.habiter-autrement.org/03.utopies/03_ut.htm
[394] **Kalinine, V. & Ivanov, Y.**, 1972, Redevelopment of the City Cntre in Moscow, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.82-83, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[395] **Harvey, D.**, 2003, Sosyal Adalet ve Şehir, Çev: Mehmet Moralı, s.48-51, Metis Yayınları, İstanbul
[396] **Marcuse, H.**, 1964, Tek Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, s.101, İdea Yayınevi, İstanbul
[397] **Marcuse, H.**, 1964, Tek Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, s.191, İdea Yayınevi, İstanbul
[398] **Habermas, J.**, (2001), İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim, Çev: Mustafa Tüzel, s.37,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

[399] **Habermas, J.**, (2001), İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim, Çev: Mustafa Tüzel, s.38-39,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
[400] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.132, Metis Yayınları, İstanbul
[401] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.219, Metis Yayınları, İstanbul
[402] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.134, Metis Yayınları, İstanbul
[403] **Turhanlı, H.,** 2002, Şenlik Sanat ve Sabotaj, s.134, Chivi Yayınları, İstanbul
[404] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.23, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[405] **Williams, R.**, 1989, İkibin'e Doğru, Çev: Esen Tarım, s.83, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[406] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.216-217, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[407] **Frankel, B**., 1987, Sanayi Sonrası Ütopyalar, Çev: Kamil Durand, s.217, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[408] **Havemann R.**, 1982, Yarın / Sanayi toplumu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya, Çev: Erol Özbek, s.153, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[409] **Ruhnau, W. & Klein, Y.**, 1991, Hava Mimarlığı İçin Proje, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.149, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[410] **Friedman, Y.**, 1991, Mekânsal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.158-159, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[411] **GEAM,** 1991, Devingen Mimarlık İçin Program, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.145-146, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[412] **Debord, G.**, 1996, Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, s.96, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
[413] **GEAM,** 1991, Devingen Mimarlık İçin Program, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.145-146, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[414] **Schulze - Fielitz, E.**, 1991, Mekân Kenti, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar,* Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[415] **Constant**, 1991, Yeni Babilon, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.152-153, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[416] **Turhanlı, H.,** 2002, Şenlik Sanat ve Sabotaj, s.184, Chivi Yayınları, İstanbul
[417] **Harvey, D.**, 2003, Sosyal Adalet ve Şehir, Çev: Mehmet Moralı, s.35, Metis Yayınları, İstanbul
[418] **Buck-Morss, S.**, 2004, Rüya Âlemi ve Felaket / Doğuda ve Batıda Kitlesel Ütopyanın Tarihe Karışması, Çev: Tuncay Birkan, s.8, Metis Yayınları, İstanbul
[419] **Nozick, R.**, 2000, Anarşi, Devlet ve Ütopya, Çev: Alişan Oktay, s.391, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
[420] **Marcuse, H.**, 1964, Tek Boyutlu İnsan / İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler, Çev: Aziz Yardımlı, s.194, İdea Yayınevi, İstanbul

[421] **Katavolos, W.**, 1962, Architecture Chimique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 104, 21
[422] **Katavolos, W.**, 1991, Organik, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, Der: Ulrich Conrads, s.141-142, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
[423] **Biró, A. ve Fernier, J.J.**, 1972, Ville en X (City with X-Shaped Load-bearing Structure), Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.86-87, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[424] **Biró, A. ve Fernier, J.J.**, 1962, Architecture Chimique, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 16
[425] **Maymont, P.**, 1972, Earthquake-resistant Floating Towns, Trans By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.128-129, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[426] **Gaillard, M.**, 1964, Paul Maymont, le fantastique concrétisé, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 115, 30-34
[427] http://www.olats.org/schoffer/visioarc.htm
[428] **Quarmby, A.**, 1972, Corn on the Cob, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.68-69, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[429] **Mirabaud, L. & Parent, C.**N 1962, Ètude d'architecture saptiale á forte concentration, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, 102, 62
[430] **Mirabaud, L. & Parent, C.**, 1972, High Density Residential Units, Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.144-145, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York
[431] **Rottier, G.**, -, Maison Volante, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 65
[432] http://www.urbanisme.fr/archives/ancien/329/Mag/Agenda1.html
[433] **Rottier, G.**, -, Maison Enterrée, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, -, 63
[434] **Akiyama, T.**, 1972, Design for the Competition held in 1966 under the auspices of the magazine The Japan Architect: "Urban Residences and their Connective Systems", Trans. By. Gerald Onn, *Urban Structures For the Future*, pp.80-81, Ed. Justus Dahinden, Praeger Publishers, New York USFF 80-81
[435] **Anger, R., Braslavsky, P., Heymann, M.**, 1965, Projet pour la cité d'auroville en Inde, *L'Architecture d'Aujourd'hui*, **125**, -
[436] http://www.auroville.org/thecity/architecture.htm
[437] http://www.auroville.org/thecity
[438] http://www.auroville.info/ACUR/masterplan/index.htm

ÖZGEÇMİŞ

Akın Sevinç, 1973 yılında Eskişehir'de doğdu. 1995'ten beri ütopyalarla haşır neşir.